نوسینی: عبدالدائم الکحیل

ئامادەکردن و وەرگێڕانی

بەرزان ئەبوبەکر نەرمین عومەر

نازین

ئیعجازی زانستی

لە قورئان و سوننەتدا

بسم الله الرحمن الرحیم

بەشێك لە نووسراوە زێڕینەكانی

ئەندازیار

عبدالدائم الكحیل

ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەتدا

ئامادەكردن و وەرگێڕانی

بەرزان ئەبوبەكر - نەرمین عومەر

ناوی کتێب

ئیعجازی زانستی لە قورئان و سوننەتدا

نووسینی

عبدالدائم الکحیل

ئامادەکردن و وەرگێڕانی

بەرزان ئەبوبەکر - نەرمین عومەر

دیزاین

گۆڤاری بڕیار

نۆبەی چاپ

یەکەم

شوێنی چاپ

بەیروت - لبنان

ژمارەی سپاردن

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانەگشتییەکان

ژمارەی (١٤١٥)ی ساڵی (٢٠١٢)ی پێدراوە.

نارین

هەولێر – چوارڕیانی شێخ مەحمودی حەفید
بازاڕی زانست- بۆ کتێبو چاپەمەنی

تەلەفۆن: 00964662511982

مۆبایل: 07504064610

Website: www.nareenpub.com

E-mail: info@nareenpub.com

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

پێشەکی

قورئان ئەو پەیامە بەرزو شـكۆدارەی كە تـا كۆتازەمان، ڕازو نهێنییەكانی تەواو نابن، مرۆڤایەتی بە تەواوی ژیریو ژیارو شارسـتانییەتو تەكنەلۆژیایەوە بەرامبەر پەیامی پڕ نورو ڕێسای پڕ میهرو ئایاتی ئیعجازو ڕەوانبێژی بێ سنوریدا، دەبێت هەمیشە سەرسام بن!

خودای زاناز داناو كارسازو كاربەجێ، هێندەی گەورەیی بێ سنور بەم قورئانە شیرینە بەخشیوە، كە لە هەموو سەردەمێكدا لە خودی خۆیدا گەواهی بدات، كە ئەم قورئانە تەنها وتەی خودای گەورەو پەروەردگارە!

هاوكات پەیامبەری نازدار، نەخوێندەواری مامۆسـتای خوێندەواران، بەو سروشـەی كە خودا خەڵاتی كرد، هێندەی زانسـتو زانیاریو ماریفەتی لە سـوونەتە پیرۆزەكانیدا بۆ هەموو جیهان بەجێهێشـتووە، كە قورئاو سـوونەت وەكو دوو سەرچاوەی نەمرو هەمیشە زیندوو بۆ هەموو هۆشـمەندێكی دەسـەلمێنن، كە بەڕاستی قورئانو سوونەت سەرچاوەی بیری نوێو زانستی ڕاستەقینەن، جێگای متمانەو دڵنیایی زاناو لێكۆڵەرەوەكانن.

خوێنەری ئازیز، ئەم كتێبە بە نرخەی بەردەسـتی ئێوەی بەڕێز، لە شـاكاری هەردوو مامۆسـتای بەڕێزو ئیسلام دۆست برای بەڕێز (مامۆسـتا بەرزانو خوشكی ئازیز مامۆستا نەرمین)ە، چەپكێكە لە گوڵزاری گوڵسـتانی ڕازاوەی قورئانو سوونەتو سروشی خودایی، تریفەیەكی زیوینە ڕۆشـنتر لە تریفەی مانگەشـەو، چەند وانەیەكە لە ئیعجازی زانستی، تابزانین خودا بۆ هەموو كەسـێكی دەسـەلمێنێت كە جگە لە ئەو، هیچ خودایەك نییەو جگە لە قورئانو سـوونەتیش هیچ پەیامو بەرنامەیەك مایەی سـەرفرازیو سـەعادەتی مرۆڤەكان نییە!

خودای بـەرزو بڵند دەفەرمووێـت: ﴿ سَنُرِيهِمْ ءَايَٰتِنَا فِى ٱلْءَافَاقِ وَفِىٓ أَنفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ ٱلْحَقُّ ۗ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾ ﴾ فصلت: ٥٣

عادل شێخانی
مامۆستای عەقیدەی ئیسلامی / زانكۆی سلێمانی
٢٥/ جمادی كۆتا/ ١٤٣٣

ئایا خۆر دەسوڕێتەوە، یان دەڕوات؟

با لەم خەڵاتە ئیعجازییەی فەرموودەی ڕاستو دروستی پەروەدگاری بەرزو بڵندو بەتوانا ڕابمێنین... کە بریتییە لە وەڵامدانەوەی هەموو ئەو کەسانەی دوودڵو بەگومانن، بەرامبەر ئەم قورئانە پیرۆزە... با زمانی ڕاستیو وێنەی زانستی بەکاربهێنین بۆ سەلماندنی ڕاستیو دروستی ئەم قورئانە پیرۆزە..

خۆشەویستانم، لەم وتارەدا تەنها حەزدەکەین ئەم خەڵاتە ئیعجازییە شاکارو نایابە بە ئێوەی بەڕێز بگەیەنین، ئەو باوەڕدارەی قورئانی خۆشدەوێت، هەمیشە حەزدەکات لەگەڵ کەسانی تر سەبارەت بەو شتانە بدوێت کە خۆی خۆشیدەوێن... وەکو دیاردە سەرسوڕهێنو نهێنییەکانو هەموو ئەو شتانەی دیکەی قورئان، کە پێیان سەرسامبووە، ئەگەر بینی کەسێك بە خراپە باسی ئەو شتانە دەکات کە ئەو خۆشیدەوێن، ئەوا بەرگرییان لێدەکات، ئەمەیە، کە وامان لێدەکات لە وتارەکانمان بەردەوام بین.

دوودڵو بەگومانەکان واز لە یەك وشەی ئەم قورئانە پیرۆزە ناهێنن، بە بێ بەڵگەیەکی ڕاستو دروست لە هەموو وشەیەکی ڕەخنەدەگرن، تەنانەت لە ڕاستییە زانستییەکانیش ناگەڕێن، بەڵکو بەردەوام هەوڵدەدەن کە بیرۆکە هەڵەکانیان بچەسپێنن، بەڵام ئەو کەسەی ئەم جۆرە کردارانە دەکات خەیاڵی خاوە، یەکێك لەو شتانەی لە زاریان دەردەچێت بەرامبەر ئێمە ئەوەیە کە دەڵێن: قورئان لە بەکارهێنانی وشەی (يجري) بۆ خۆرو مانگ

کەوتووەتە هەڵەیەکی زانستییەوە، هەروەکو دەڵێن: بە شێوەیەکی زانستی ورد، دەبوایە وشەی (یدور) بەکاربهاتایە، لەبەرئەوەی مانگ بە دەوری زەویدا دەسورێتەوەو خۆریش بە دەوری چەقی کەشکەشانەکەدا (المجرة) دەسورێتەوە.

سەرەتا بۆئەوەی وردبینەوەو بزانین قورئان چۆن جوڵەی خۆر لێکدەداتەوە، خوای گەورە دەفەرموویت:

﴿ وَٱلشَّمۡسُ تَجۡرِي لِمُسۡتَقَرّٖ لَّهَاۚ ذَٰلِكَ تَقۡدِيرُ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡعَلِيمِ ﴿٣٨﴾ ﴾ یس.

واتە: (خۆریش دەڕوات بەرەو جێسرەوتی خۆی، بێگومان ئەوە توانای زاتێکی باڵادەستو زانا دەردەخات. (کە هەموو شتێکی بە ڕێکوپێکی دروستکردووە).

ئێستاش با بڕۆین بۆ لای زانایانی ڕۆژئاوا خۆیان، ئەوانەی بڕوایان بەم قورئانە نییە، تا بزانین ئەوان لەو بارەیەوە چی دەڵێن؟

دیاردەی جوڵەی خۆر، سەرنجی یەکێك لە زاناکانی ڕاکێشا، هەر بۆیە بیریکردەوە تا لە ڕێڕەوی ڕاستەقینەی خۆر بکۆڵێتەوە، ئەگەر لە دەرەوەی ئەم کەشکەشانە بۆی بڕوانین، خۆر ئەستێرەیەکە لە کەشکەشانەکەمان، کە لە (١٠٠ ٠٠٠ ٠٠٠ ٠٠٠) سەد ملیار ئەستێرە زیاتر پێکهاتووە.

(ئەمە وێنەی کەشکەشانێکە کە لە کەشکەشانەکەی ئێمە دەچێت، ئەم کەشکەشانە لە سەد هەزار ملیۆن ئەستێرە زیاتر پێکهاتووە، هەر یەك لەو ئەستێرانەش دەگونجێت قەبارەیان لە خۆر بچووکتر بێت، یان گەورەتر بێت، یان بە ئەندازەی خۆر بن)، من دەمەوێت هەواڵتان بدەمێ: گەردوون زیاتر لە سەد هەزار ملیۆن کەشکەشانی لەم شێوەیە پێکهاتووە!!! ئایا ئێستا لەگەڵ مندا دەزانن ئەم بوونەوەرە چەندە فراوانو گەورەیە؟!! هەروەها دەزانن کە دروستکردنی ئاسمانەکانو زەوی چەندە گەورەیە؟! کاتێك ئەم ئایەتە پیرۆزە دەخوێنینەوە:

﴿ لَخَلْقُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ ﴾ غافر.

واته: به ڕاستی دروستکردنی ئاسمانه‌کانو زه‌وی، له دروستکردنی خه‌ڵکی زۆر گه‌وره‌تره‌و گرنگتره، به‌ڵام زۆربه‌ی خه‌ڵکی ئه‌م ڕاستییه تێناگه‌نو پەی پێنابه‌نو نایزانن.

له ڕاستیدا جوڵه‌ی خۆر به درێژایی هه‌زاران ساڵ نهێنییه‌كی سه‌رسوڕهێنه‌ر بووه، هه‌ر چه‌نــده له ڕابردوودا خه‌ڵكــی پێیانوابوو زه‌وی جێگیره‌و هه‌رگیز ناســوڕێته‌وه، خۆریش به ده‌وری زه‌ویدا ده‌ســوڕێته‌وه، به‌ڵام ســه‌ره‌نجام ڕوونبووه‌وه ئه‌وه بیرۆكه‌یه‌كی هه‌ڵه‌یه، هۆكاری ئه‌مه‌ش زۆر ئاسان توانرا ئاشكرا بكرێت كه بریتی بوو له‌وه‌ی بارستایی خۆر زیاتر له یه‌ك ملیۆن ئه‌وه‌نده‌ی بارســتایی زه‌وی گه‌وره‌تره، سه‌ره‌نجام ده‌ركه‌وت ناگونجێت زه‌وی خۆر بۆ لای خۆی كێشبكات، به‌ڵكو پێچه‌وانه‌كه‌ی ڕاسته.

خۆر به هۆی ئه‌وه‌ی بارستاییه‌كی گه‌وره‌ی هه‌یه، هه‌موو هه‌ساره‌كان بۆ لای خۆی كێشده‌كات، هه‌روه‌كــو چــۆن زه‌ویش مانگ بــۆ لای خۆی كێشــده‌كات، ئه‌و مانگه‌ی لــه زه‌وی بچووكتره، له‌به‌رئــه‌وه زانایان دڵنیابوون، كه خۆر جێگیره‌و زه‌ویش به‌ده‌وری خۆردا ده‌ســوڕێته‌وه، به‌ڵام ئایا ئه‌م بۆچوونه‌ش ڕاستییه‌كی ته‌واو به‌ڵگه‌نه‌ویسته؟؟

دوای ئه‌وه زاناكان ده‌ریانخســت خۆر كێشــكردنه‌كه‌ی به ئاڕاسته‌ی چه‌قی كه‌شكه‌شانه‌كه‌مانه (درب التبانة)، به‌ڵكو به شــێوه‌یه‌كی وردو ســه‌رنجڕاكێشو ژمێرراوی بێ كه‌موزیاد به خێرایی (٢٠٠ بۆ ٢٥٠) كیلۆمه‌تر له چركه‌یه‌كدا به ده‌وری چه‌قی كه‌شكه‌شــانه‌كه‌دا ده‌ســوڕێته‌وه، زاناكان وتیان خۆر به ده‌وری چه‌قی كه‌شكه‌شــانه‌كه‌دا ده‌سوڕێته‌وه، له كۆتایشدا بینیان خۆر جوڵه‌یه‌كی تری هه‌یه كه له شێوه‌ی به‌رزبوونه‌وه‌و دابه‌زیندایه، كه‌واته بابه‌ته‌كه زیاتر ئاڵۆز بوو!!

زاناكان هه‌ســتان به لێكۆڵینه‌وه‌ی جوڵه‌ی خۆر (كۆمه‌ڵه‌ی خۆر) بۆ زانینی ئه‌و ڕێڕه‌وه ورده‌ی خــۆر وێنه‌ی ده‌كێشــێت له كاتی ســوڕانه‌وه‌ی به ده‌وری چه‌قی كه‌شكه‌شــانه‌كه‌دا، سه‌ره‌نجام گه‌یشتنه ئه‌و ڕاستییه‌ی كه خۆر ناسوڕێته‌وه به سوڕانه‌وه، به‌ڵكو به ڕۆیشتنێكی ڕاسته‌قینه ده‌ڕواتو ڕۆیشتنه‌كه‌شی وه‌كو ڕۆیشتنی ئه‌سپ وایه له گۆڕه‌پاندا!

(ئه‌و وێنه‌یه‌ی سه‌ره‌وه خۆره که به‌تیشکی سینی گیراوه، ئه‌و وێنه‌و شوێنه‌واره‌ی تیشکی خۆر درێژ ده‌بێته‌وه بۆ زیاتر له یه‌ك ملیۆن کیلۆمه‌تر، که له شێوه‌ی کوره‌یه‌کی ئه‌تۆمی بڵێسه‌داردا ده‌رده‌که‌وێت، کێشی خۆر زیاتره له ٩٩٪ کێشی هه‌موو کۆمه‌ڵه‌ی خۆر، له‌به‌رئه‌وه‌یه هه‌ساره‌کان کێشده‌کات بۆ لای خۆی‌و وایان لێده‌کات به ده‌وریدا بسوڕێنه‌وه، خۆریش ده‌جووڵێت‌و مه‌له ده‌کات له‌گه‌ڵ هه‌ساره‌کانیداو له‌وانه‌ش زه‌وی‌و مانگ، پله‌ی گه‌رمییه‌که‌ی له سه‌ر ڕووه‌که‌ی ده‌گاته (٦٠٠٠) شه‌ش هه‌زار پله‌ی سه‌دی، خۆر له ته‌نها یه‌ك چرکه‌دا وزه‌یه‌ك په‌خشده‌کات بۆ ماوه‌ی سه‌د هه‌زار ساڵ به‌شی ته‌واوی جیهان ده‌کات. سه‌رچاوه/ ناسا).

زانایان بینیان که خۆر له نێو که‌شکه‌شانه‌که‌دا دوو جۆر جووڵه‌ی هه‌یه:

جوڵه‌ی یه‌که‌م: سوڕانه‌وه‌یه به ده‌وری چه‌قی که‌شکه‌شانه‌که‌دا.

جووڵه‌ی دووه‌م: جووڵه‌یه‌کی له‌رینه‌وه‌یی، بۆ سه‌ره‌وه‌و خواره‌وه.

بۆیه خۆر وا ده‌رده‌که‌وێت که سه‌رده‌که‌وێت‌و داده‌به‌زێت‌و به‌ره‌وپێشه‌وه ده‌ڕوات، خۆر سوڕانه‌وه‌یه‌کی ته‌واو به ده‌وری چه‌قی که‌شکه‌شانه‌که‌دا به ماوه‌ی (٢٥٠) ملیۆن ساڵ ئه‌نجامده‌دات.

هه‌روه‌ها سه‌رکه‌وتن‌و دابه‌زینی خۆر ماوه‌ی (٦٠) ملیۆن ساڵی پێده‌چێت، سه‌رکه‌وتن‌و دابه‌زین‌و به‌ره‌وپێش ڕۆیشتنی وه‌کو شێوه‌ی ڕۆیشتنی مرۆڤێکه که ده‌ڕوات!

خۆشه‌ویستانم: کاتێك هه‌ستام به لێکۆڵینه‌وه‌ی جووڵه‌ی ڕۆیشتنی ئه‌سپ له پێشبڕکێدا، به ئامانجی بینینی ڕێڕه‌وی ڕاسته‌قینه‌ی ڕۆیشتنی ئه‌م ئه‌سپانه، بینیم ئه‌و هێڵانه‌ی ئه‌سپ وێنه‌ی ده‌کێشێت له ڕۆیشتندا هاوڕێکه له‌گه‌ڵ ئه‌و هێڵانه‌ی خۆر له ڕۆیشتندا وێنه‌ی ده‌کێشێت! ئایا ئه‌مه ڕێککه‌وته؟!

له‌لای ڕاستی ئه‌م وێنه‌یه‌دا ئه‌و ڕێڕه‌وه ده‌بینین که خۆر وێنه‌ی ده‌کێشێت له میانه‌ی ئه‌و جوڵه‌یه‌ی له ناو که‌شکه‌شانه‌که‌دایه، که بریتییه له سوڕانه‌وه‌یه‌کی ته‌واو له هه‌موو (٢٥٠) ملیۆن ساڵێکدا، له‌رینه‌وه‌یه‌کی ته‌واویش بۆ سه‌ره‌وه‌و خواره‌وه هه‌موو (٦٠) ملیۆن ساڵێك، هه‌روه‌ها به لای چه‌پدا ئه‌و ڕێڕه‌وه ده‌بینین که ئه‌سپه‌کان وێنه‌ی ده‌کێشن له کاتی

ڕۆیشـــتنیاندا، تێبینی دەکەین تا ڕادەیەکی زۆر لە ڕێڕەوی خۆر دەچێت، لەبەرئەوە وشەی (تجري) زۆر وردو بەجێیە، لە ڕوانگەی زانستییەوە. (سەرچاوە: **Nature**).

ڕۆیشتن بە ئاڕاستەی جێسرەوت:

زاناکان دوای لێکۆڵینەوەیەکی قوڵ، بینیان خۆر بە ئاڕاســتەیەکی سنوردار دەڕوات، کە ناویاننا (جێســرەوتی خۆر- **solar apex**)، گەردوونناســەکان بەم شــێوەیە پێناسەی دەکەن:

A point toward which the solar system is moving; it is about 10° southwest of the star Vega.

((واتە ئەو خاڵەیە، کە خۆر لەگەڵ هەســارەکاندا بە ئاڕاســتەی دەجوڵێت، بە گۆشەی ١٠پلە بە لای باشــوری ڕۆژئاوای ئەســتێرەی هەڵۆدا (**Vega**) بــە خێراییەك ئەندازەکەی دەگاتــە ١٩،٤ کیلۆمەتــر لە چرکەیەکدا))، ئــەوەی جێگەی ســەرنجو تێڕامانە ئەوەیە کە قورئان ئاماژە دەکات بۆ بوونی جێسرەوتی خۆر لەم ئایەتە پیرۆزەدا:

﴿ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ۚ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٣٨﴾ ﴾ یس.

(خۆریش دەڕوات بەرەو جێسرەوتی خۆی، بێگومان ئەوە توانای زاتێکی باڵادەستو زانا دەردەخات. (کە هەموو شتێکی بە ڕێکوپێکی دروستکردووە).

ڕۆیشتنی ئەستێرەکان:

لــەو وتــارە سەرســوڕهێنەرانەی خوێندومەتــەوە، وتارێك بوو بە ناونیشــانی (**Star Streaming**) واتە: ڕۆیشــتنی ئەســتێرەکان، زانــاکان دوای لێکۆڵینەوەیەکی دووردرێژ لە ئەســتێرەکان لە نێویانــدا خۆریش، بینیان هەموویان ڕۆیشــتنیان وەکو ئاوی ڕووبارو جۆگەکانە، بینیم وشەی (یجری)یان بەکارهێناوە، یان: (**Stream**) بۆ دەربڕینی جووڵەی خۆرو ئەستێرەکان، ئەمەش هەمان ئەو وشەیەیە، کە قورئان بەکاریهێناوە!

هەروەها بینیم وشــەی (**Rest**) واتە: (سرەوت)یان بەکارهێناوە، ئەمەش هەر هەمان ئەو وشەیەیە کە قورئان پێش چواردە سەدە لە مەوبەر بەکاریهێناوە!!

(لــەم وێنەیەدا دەبینیــن زانایانی ڕۆژئاوا چۆن گوزارشــت لــە جووڵەی خــۆرو ئەســتێرەکان دەکــەن، لــە ڕێڕەوێکــدا وێنــەی دەکێشــن، کە لە ڕێــڕەوی ڕووبــار دەچێــت، بینیــان جووڵەی خۆر لەو ڕێڕەوەیدا لە جوڵەی بەرزبوونــەوەو دابەزینی شــەپۆلەکان دەچێت، لەبەرئــەوە بۆ ئەم جووڵەیە ئەم دەستەواژەیە دادەنێن (**Stream**) واتە دەڕوات، لەگــەڵ من بیربکەرەوە

زانایان چۆن ئاماژه ده‌كه‌ن به‌ جوڵانه‌وه‌ی ئه‌ستێره‌كانو ڕۆیشتنیان، وه‌كو ئه‌و ئاوه‌ی له‌ نێو ڕووباره‌كاندا ده‌ڕوات، هه‌روه‌ها چۆن قورئانی پیرۆز به‌ چوارده‌ سه‌ده‌ پێش ئه‌وان زۆر وردترو زانستیانه‌تر ئه‌و ده‌سته‌واژه‌ی به‌ كارهێناوه‌! خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموویت:

﴿ .....وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾ ﴾ یس؟؟

واته‌: هه‌ر یه‌كه‌ له‌ خۆرو مانگ له‌ خولگه‌ی تایبه‌تی خۆیاندا مه‌له‌ ده‌كه‌نو به‌ ئاسانی ده‌سوڕێنه‌وه‌.

پاكو بێگه‌ردیی بۆ خودا!

كه‌شكه‌شانه‌كانیش ده‌ڕۆن...

له‌به‌رئه‌وه‌ زانایانی ڕۆژئاوای ئه‌مڕۆ له‌ تازه‌ترین توێژینه‌وه‌ی زانستیدا جوڵه‌ی كه‌شكه‌شانه‌كان ده‌چوێنن به‌ جوڵه‌ی ئاو له‌ ناو ڕووباردا، واته‌ جوڵانو ڕۆیشتنی كه‌شكه‌شانه‌كه‌كان وه‌كو جوڵانو ڕۆیشتنی ئاوی ڕووبار وایه‌، به‌ڵام كاتێك نه‌خشه‌ی گه‌ردوونیان كێشا، بینیان گه‌ردوون له‌ (تۆڕه‌ ڕێگه‌یه‌ك) پێكهاتووه‌ له‌و ڕێگه‌یه‌وه‌ كه‌شكه‌شانه‌كان به‌شێوه‌یه‌كی زۆر سه‌رنجراكێش به‌ره‌و پێش ده‌ڕۆن، له‌سه‌ر گه‌وره‌یی به‌ دیهێنه‌ره‌ به‌رزو به‌ تواناكه‌ی شایه‌تی ده‌ده‌ن! هه‌روه‌ها زانایه‌كی ئه‌ڵمانیا كه‌ ناوی (دكتور میلر)ه‌، وه‌سفی جوڵه‌ی كه‌شكه‌شانه‌كان ده‌كات، له‌ شێوه‌ی شله‌یه‌ك ده‌چێت كه‌ هه‌ڵده‌قوڵێت (Flow) به‌ چه‌ند جۆگه‌یه‌كدا ده‌ڕوات، ئایا قورئانی پیرۆز به‌ شێوه‌یه‌كی وردو سه‌رنجراكێش وه‌سفی ئه‌م دیمه‌نه‌ی نه‌كردووه‌؟ هه‌روه‌كو په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رموویت:

﴿ .....وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾ ﴾ یس؟؟

واته‌: هه‌ر یه‌كه‌ له‌ خۆرو مانگ له‌ خولگه‌ی تایبه‌تی خۆیاندا مه‌له‌ ده‌كه‌نو به‌ ئاسانی ده‌سوڕێنه‌وه‌.

(له‌گه‌ڵمدا ڕابمێنه‌و وردبه‌ره‌وه‌ له‌و تۆڕه‌ گلۆپه‌ ڕووناكه‌، هه‌موو خاڵێكی ڕووناك ئاماژه‌یه‌ بۆ كه‌شكه‌شانێك كه‌ به‌ پێی یاساو ڕێسایه‌كی زۆر سه‌رسوڕهێنه‌ر ده‌ڕواتو هه‌ڵده‌قوڵێت. زاناكان ده‌ڵێن: كه‌شكه‌شانه‌كان به‌ درێژایی ئه‌م هێڵه‌ گه‌ردوونییانه‌ پێكدێنو ده‌ڕۆن، هه‌روه‌ها له‌گه‌ڵ مندا ڕابمێنه‌و وردبه‌ره‌وه‌ له‌و (گرێ) ڕووناكه‌ی له‌ ناوه‌ڕاستدایه‌ (بریتییه‌ له‌ كۆكردنه‌وه‌ی هه‌زاران كه‌شكه‌شان) وه‌كو په‌یوه‌ندییه‌ك له‌ نێوان ئه‌و هێڵانه‌دا له‌ چنینێكی پته‌و كه‌ جگه‌ له‌ خوای به‌ دیهێنه‌ر هیچ كه‌س نایزانێت.....

سه‌رچاوه‌/ تاقیگه‌كانی/ ماكس بلانك/ ئه‌ڵمانیا).

ڕۆیشتنی مانگ:

خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموویت: ﴿وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ..﴿٢﴾ ﴾ الرعد

واته‌: خوای گه‌وره‌ خۆرو مانگی ڕامهێناوه‌، هه‌ر یه‌كه‌یان له‌ چه‌رخو خولی خۆیاندا

بێوچان تاماوەیەکی دیاریکراو دەسوڕێنەوە.

ئەم ئایەتە جەختدەکاتەوە لەوەی مانگیش هەروەکو خۆر دەڕوات، بەڵام ئەگەر لە جوڵەی مانگ ڕابمێنین، تێبینی دەکەین مانگ وێنەی ڕێڕەوێکی پێچاوپێچ دەکێشێت کە بەرەو سەرەوە دەڕوات، لە ڕێڕەوی خۆر دەچێت لە سوڕانەوەی بە دەوری چەقی کەشکەشانەکەدا.

(جوڵەی خۆر لەگەڵ هەسارەکانی شوێنکەوتووی خۆیدا (لەگەڵ خۆرو مانگدا) هەموویان دەڕۆنو لە جوڵەدان، بە ڕۆیشتنێکی ڕاستەقینە بە دەوری چەقی کەشکەشانەکەدا، لەبەرئەوە قورئانی پیرۆز ئاماژە بۆ ئەم شێوە جوڵەیە دەکاتو دەفەرموێت:

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٩﴾﴾ لقمان.

واتە: ئایا سەرنجت نەداوە کە هەر خوای گەورە شەو تێکهەڵکێشی ڕۆژ دەکاتو ڕۆژیش تێکهەڵکێشی شەو دەکات، خۆرو مانگی بۆ تەرخانکردوونو ملکەچی کردوون، هەر یەکەیان تـا کاتێکـی دیاریکراو لە سـوڕانەوەیاندا بەردەوام دەبن، بە ڕاسـتی خوای گەورە بە کارو کردەوەتان زۆر ئاگادارە.

لە ڕێی ئەو شێوەیەوە تێبینی دەکەین، کە ئەستێرەکان بە دەوری خۆردا دەسوڕێنەوەو لە ناو جوڵەی دووەمی لەرینەوەیی خۆر بە دەوری کەشکەشانەکەدا ڕادەماڵرێن، کەواتە دەتوانین بڵێین: مانگیش دەڕوات، زەویش دەڕوات، هەسارەو ئەستێرەکانیش دەڕۆن.

ڕۆیشتنی کەشتی:

کاتێك قورئان وشەی (ڕۆیشتن) بۆ جوڵەی کەشتی بەکاردەهێنێت لە ناو دەریادا، هەمان ئەو وشەیەیە کە قورئان بۆ جوڵەو ڕۆیشتنی خۆری داناوە، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿.....وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي ٱلْبَحْرِ بِأَمْرِهِۦ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلْأَنْهَٰرَ ﴿٣٢﴾﴾ إبراهیم.

واتـه: خوای گەورە کەشـتی لە دەریادا بۆ ئێـوە بارهێناوە، تا بـە فەرمانی ئەو زاتە بـڕوات (هـەر خوایە بەدیهێنەری ئەو مادانەی کە کەشـتی لێ دروسـتدەکرێت، هەر ئەو زاتەیە بەدیهێنەری وزەو ئاوو هەواوو .. هتد)، هەروەها ڕووبارەکانیشی بۆ ڕامکردوون، (کە جۆرەها سوودیان هەیە).

ئەم کەشـتیو پاپۆڕانەی لە نێو دەریادا دەیانبینین، بەشـێکن لە بەهرەو نیعمەتەکانی پەروەردگار بۆ مرۆڤ، بە فەرمانی پەروەردگار دەستەبەربوون بۆ مرۆڤ، هەروەکو باو ئاوو هەموو هۆکارەکانی پیشەسـازی لە کەشتییەکان بۆ مرۆڤ فەراهەمو دەستەبەر کردووە، لە پێناوی گەشتو گواستنەوەو هەڵگرتنی کەلوپەلدا.

لێـرەدا تێبینی ڕوویەکـی ئیعجازیی دەکەین لە بەکارهێنانی وشـەی (لتجري)، ئەگەر وردببینەوە لە جوڵەی کەشتییەکان لە دەریادا، تێبینی دەکەین شێوەی شەپۆلەکان وەردەگرن لە سەرکەوتنو دابەزیندا، بەڵام ئەم جوڵەیە بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ بۆمان دەرناکەوێت، بەڵکـو لـە ماوەی دوورییەکی زۆر کە کەشـتییەکان دەریاکە دەبڕن ئـەو دیاردەیەمان بۆ دەردەکەوێت، لێرەدا دەبینین دەربڕینە قورئانییەکە زۆر وردو زانستییە.

ئەگەر جارێکی تر لە جوڵەی کەشتییەکانی دەریا ورد ببینەوە، شێوەی ڕێڕەوێکی لەرینەوەی سـەرکەوتنو دابەزیـن وەردەگرن، بۆ بینینـی ڕێڕەوەکە بە ڕوونیی هەسـتاین بە گەورەکردنی ڕێڕەوەکەو ڕەنگکردنی بە زەرد، تەنها بە ئامانجی ڕوونکردنەوەی جوڵەی کەشتییەکە.

نامـۆ نییە کە قورئان جوڵانەوەی خۆر بە وشـەی (تجـري) دەردەبڕێت، لەبەرئەوەی

خوای گەورە قسـەمان لە ڕاسـتییەکان بۆ دەکات کە ئەو لە سـەرەوە دەیبینێت. هەروەها بە لامانەوە نامۆ نییە کە دەبینین هەندێك لە بێباوەڕان هەوڵدەدەن گومان دروسـتبکەن

لە ســەر ڕاستیی ئەم قورئانە پیرۆزە، ئەوانە لە کانگای دڵیانەوە چاك دەزانن کە قورئانی پیرۆز ڕاستو دروستەو لە لایەن بەدیهێنەری خۆرو مانگو هەسارەو ئەستێرەکانو تەواوی بوونــەوەرەوە دانراوە، ئەمەش هەمان ئەو شــتەیە کە قورئــان بۆمان وێنا دەکات لە کاتی نکوڵیکردنی فیرعەون لە بەڵگەو ئایەتو موعجیزەکانی خوای گەورە، لە کاتێکدا فیرعەونو دارودەستەکەی زۆرباش دەیانزانی کە ئەو بەڵگەو نیشانانەی (موسى) سەلامی خوای لێبێت، لە لایەن خوای گەورەوە پێی دراوە، سەرەنجام چییان بەسەر هات؟! بیربکەنەوە لە قورئانی پیــرۆز کە پەیامێکی ڕاســتو دروســتەو لە لایەن خوای باڵادەســتەوە دانــراوە، هەروەکو دەفەرمووێت:

﴿ فَلَمَّا جَآءَتۡهُمۡ ءَايَٰتُنَا مُبۡصِرَةٗ قَالُواْ هَٰذَا سِحۡرٞ مُّبِينٞ ١٣ وَجَحَدُواْ بِهَا وَٱسۡتَيۡقَنَتۡهَآ أَنفُسُهُمۡ ظُلۡمٗا وَعُلُوّٗاۚ فَٱنظُرۡ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ١٤ ﴾ النمل.

واتــە: کاتێك (موعجیزە)کانی ئێمەیان بە ڕوونیو ئاشــکرا بۆ هاتو خرایە بەرچاویان، وتیان: ئەمە جادوویەکی ئاشــکرایە- ئەوانەی بەردەوام هەر ڕقئەستوورییان کردو باوەڕیان پێی نەبوو، بە زۆرداریو خۆبەزلزانی، لە کاتێکدا لە ناخی دەروونیانەوە هەســتیان دەکرد حەقیقەتەو ڕاستە، سەیربکەو ســەرنجبدە، بزانە سەرەنجامی تاوانبارانو گوناهکاران چۆن بوو، (چۆن تۆڵەمان لێسەندن).

ئازیزانم، بە ڕاستی قورئان پەرتوکێکی شاکارو نایابە، هەرچی تۆ دەتەوێت لە قورئاندا دەستت دەکەوێت، هەروەها وەڵامی گونجاوو بەهێزی تێدایە بۆ ئەوانەی ڕەخنەی لێدەگرن، کەواتە ئەگەر ویســتت بیروباوەڕت زیاد بکات، موعجیزاتی قورئان بەسە بۆئەوەی باوەڕت زیــاد بکات، ئەگــەر دەتەوێت لەم دنیایــەدا بەختەوەرو کامەرانو ئاســوودە بیت، قورئان کەفالەتی بەختەوەریو ئاسوودەییت دەکات لە دنیاو دواڕۆژدا، ئەم قورئانە پیرۆزە چەندە جوانە! وشەو فەرموودەکانی چەندە گەورەیە!!

- لــە هەموو وشــەیەکیدا موعجیزەیەك دەبینیت کە شایســتەیە بۆ ماوەیەکی زۆر لە بەرامبەریدا هەڵوێستە بکەیت!

- خودایــە ســوودمەندمان بکەیت بەم پەیامــە پیرۆزە، بۆمان بکەیتــە چرایەك لەم سەردەمە تاریکستانییەدا.

خۆرگیران
بەڵگەیەکە لە بەڵگەکانی خوای گەورە!

خۆرگیران ئەو دیاردەیەیە کە لە هەموو سەردەمەکاندا مرۆڤی سەرقاڵ کردووە، سەبارەت بەم دیاردەیە لە کۆندا گەلێك قسەو باسو ئەفسانەو بیرۆکەی گاڵتەئامێز وتراوە، هەندێك لە خەڵکی بڕوایان وابوو کە خۆرگیران بە هۆی مردنی پاشایەك، یاخود لە دایکبوونی کەسێکی گەورەوە ڕوو دەدات، هەندێکی دیکە لەو بڕوایەدابوون کە بە هۆی ڕووخانی پاشایەکەوە، یان بە هۆی ڕوودانی کارەساتێکی سروشتی، یاخود شکستهێنان لە جەنگدا ڕوو دەدات.

چینییەکانیــش لێکدانەوەیان بۆ خۆرگیران بەم شــێوەیە بوو، لەو کاتەدا هەژدیهایەك دەیەوێت خۆر قوتبدات، هەر لەبەرئەوە دەســتیان دەکرد بە لێدانی تەپڵو هاویشتنی تیر بۆ بۆشایی ئاسمان، تا هەژدیهاکە بترسێتو خۆر لە قوڕگی بێنێتە دەرەوە!

هندییەکانیــش لە کاتی خۆرگیرانــدا خۆیان لەناو ئاودا نقوم دەکــرد، بۆئەوەی نەبادا شــتێك بەربببێتەوەو بکەوێت بەسەریاندا، هەتا ئەمڕۆش ئەسکیمۆ لەو بڕوایەدایە کە خۆر لەو کاتەدا خۆی دەشارێتەوەو دەڕواتو دوور دەکەوێتەوە، پاشان جارێکی دیکە دەگەڕێتەوە.

لــە ســاڵی ١٢٣٠ی زاینیدا لە ئەوروپای ڕۆژهەڵات لــە بەرەبەیانێکدا خۆرگیران ڕوویدا،

ئەو ڕۆژە کرێکارەکان گەڕانەوە بۆ ماڵەوە، چونکە واگومانیان برد شەو باڵی کێشاوە بەسەر ئاسماندا، بەڵام لە دوای کاتژمێرێك خۆر گەڕایەوە دۆخی ئاسایی خۆی ئەمەش بووە هۆی سەرسوڕمانی هەمووان!

کاتێك زانستو تەکنەلۆژیا بەرەوپێشچوو توێژینەوە زانستییەکان لێکدانەوەی دروستو گونجاویان بۆ ئەم دیاردەیە لێکدایەوە، ڕوونیان کردەوە کە دیاردەی خۆرگیران دیاردەیەکی ئاسـایی‌و سرووشتییەو لە ئەنجامی سوڕانەوەی مانگ بە دەوری زەویداو لەو کاتەی مانگ دەکەوێتــە نێوان خۆرو زەوییەوە دەبێتە ڕێگر لــە بینینی خۆر. ئەم دیاردەیەش دووبارە دەبێتــەوە بە هۆی بەردەوامبوونی یاســای گەردوونەوە، هەروەهــا دەکرێت پێش ڕوودانی پێشبینی ڕوودانی بکرێت.

چۆن خۆرگیران ڕوودەدات؟

مانگ بە دەوری زەویدا دەسوڕێتەوە، زەویش بە دەوری خۆردا دەسوڕێتەوە، هەر یەکێك لەوان خولگەیەکی دیاریکراویان هەیەو بە شێوەیەکی زۆر ورد دەسوڕێنەوە، کاتێك مانگ لە ڕۆژدا دەکەوێتە نێوان خۆرو زەوییەوە دەبێتە هۆی بەربەســتێك لە بەردەممماندا، ڕووناکی خۆر بۆ ماوەیەکی دیاریکراو دیار نامێنێ، ئەمەش پێی دەوترێت دیاردەی خۆرگیران، لەم کاتەدا مانگـو خۆرو زەوی دەکەونە سەر یەك هێڵ.

جۆرەکانی خۆر گیران:

١- خۆرگیرانــی تــەواو: جوانترین جۆرەکانی خۆرگیرانە، لەو کاتەدا تیشــکی خۆر بە تەواوەتی دیار نامێنێت.

٢- خۆرگیرانی ناتەواو: کاتێك مانگ بە بەردەمی خۆردا تێدەپەڕێتو بەشێك لە خۆر دادەپۆشێ، ئەمەیان پێی دەوترێت خۆرگیرانی ناتەواو.

٣- خۆرگیرانــی ئەڵقەیی: لەو کاتــەدا ڕوودەدات کە خۆرو مانگ بەشــێوەیەکی تەواو تووشــی یەك نایەن، ئەم دیاردەیە بە شــێوەی خەرمانەی مانگ دەردەکەوێت، ئەمەش بە شێوەیەکی جوانو دڵڕفێن دەبینرێت.

هەرێمی خۆر چوار سەد ئەوەندەی هەرێمی مانگ گەورەترە، بۆئەوەی خۆرگیران ڕووبدات، پێویستە کە خۆر چوارسەد ئەوەندەی مانگ لە زەوییەوە دوورتر بێت، لەم کاتەشدا هەردووکیان بە شێوەیەك دەردەکەون کە یەك قەبارەیان هەیە، لەم ساتەدا خۆرگیران ڕوودەدات.

زیانەکانی سەیرکردنی خۆر لە کاتی گیرانیدا:

ســەیرکردنی خــۆر لە هەر جۆرێکی خۆرگیراندا دەبێتە هــۆی زیانگەیاندنی بەردەوام بە چاو، بە هۆی بەرکەوتنی تیشــکی چرووپری خۆر بە چاوی ئەو کەســەی ســەیری خۆر دەکات، تەنانەت ســەیرکردنی بەهۆی چاویلکەی دژە خۆرەوە هەمان زیانی دەبێتو نابێتە هۆی پاراســتنی لە تیشــکە زیانبەخشــەکان. هەروەها پێوســتە ڕێگا لە منداڵان بگرین لە ســەیرکردنی خۆر لە کاتی خۆرگیراندا، بۆئەوەی چاویان لە هەموو زیانەکانی بپارێزێت، بەڵام دەتوانین بەهۆی هەندێك شــتی هونەری زۆر ســادەوە ســەیری بکەین، ئەویش بە

بەکارهێنانــی کارتۆنێکی بەهێز بە ئەنــدازەی ملیمەترێك کونی تێ بکرێتو لەوێوە بەبێ زیان سەیری بکرێت، تەنانەت دەتوانرێت بەهۆیەوە سەیری تەفینەوەکانی خۆریش بکرێت.

بەڵام نابێت بە چاوی ئاسایی سەیری خۆر بکەیت لە هیچ کام لە جۆرەکانی خۆرگیراندا، چونکە دەبێتە هۆی زیانگەیاندنی هەمیشەیی بە تۆڕی چاو، ئەم زیانانەش دوای ماوەیەکی دوورو درێژ دەردەکەوێت، هەندێجاریش دەبێتە هۆی کوێربوونی هەمیشەیی.

ئــەو زیانانــەی لە ژێر تیشــکە ســورەکانەوە دێت بە چــاوی ئاســایی نابینرێن، هەر لەبەرئەوەیە ئەو کەســەی کە سەیری خۆر دەکات لەو بڕوایەدایە کە هیچ زیانێکی نییە. بەڵام کاتێك ئەو تیشــکە زیانبەخشــانەی خۆر، ئەگەر بچێتە نێو چاوی مرۆڤەوە دەبێتە هۆی دروستبوونی برینێکی گەورە لە تۆڕی چاویدا.

ئەو کاریگەرییانەی لەگەڵ خۆرگیرانی تەواودا ڕوو دەدەن:

لــە کاتی خۆرگیرانــی تەواودا، هەر کە مانگ دەســتی بە تێپەڕین کــرد بە بەردەمی خۆردا، تاریکایی تەواوی ئاسمان دادەپۆشێت، لەو کاتەدا دیمەنێکی جوانو دڵڕفێن دەبینین، تاریکایــی لــە کاتی ڕۆژدا! لە هەمان کاتــدا چەند دیاردەیەکی دیکە دەردەکەون، ســەرەتا گوڵەکان دەچنەوە یەك، هەروەکو ئەوەی کە شــەو بێت، هەنگیش بەو ڕووداوە سەرســام دەبێــت، باڵندەکان لە خوێندن ڕادەوەســتن... تاڕادەیەکیش پلــەی گەرما دادەبەزێ، مانگ لە گەشــتەکەی بەردەوام دەبێت، پاشــان بەردەمی خۆر جێدەهێڵێت، خۆریش سەر لە نوێ دەردەکەوێتەوەو کاروبارەکان ئاسایی دەبنەوە.

پەیامی پێغەمبەری ئازیز، (سەلامی خوای لێبێت) سەبارەت بە خۆرگیران:

ئاشــکرایە زانست چۆن پێشکەوتنی بە خۆیەوە بینی، لە قسەگەلێکی سەیرو سەمەرەو ئەفسانەو گاڵتە ئامێزەوە گەیشتنە لێکدانەوەیەکی زانستی دروست بۆ دیاردەی خۆرگیران، زانست ئاشکرای کرد کە خۆرگیران دیاردەو ڕووداوێکی ئاسایی گەردونە، هەرگیز خۆرگیران ڕوونادات بۆ ژیانو مردنی هیچ پاشایەك، بەڵکو ئەم ڕووداوە گەورەتر لەوەیە کە خەڵکان بیریان لێ دەکردەوە.

ئــەم بیروبــاوەڕو بۆچوونانە ســەبارەت بە دیاردەی خۆرگیران لە ســەردەمی پێغەمبەری ئازیزماندا (سەلامی خوای لێبێت) باوبووە، بەڵام ویستی پەروەردگار وابووە کە لە سەردەمی ژیانی ئازیزماندا خۆرگیران ڕوویدات، هەر کە دیاردەکە ڕوویدا، هاوەڵان بە پەلە هەواڵەکەیان گەیاندە پێشــەوای ئازیزو وتیان: کەســێکی گەورە مردووە، یاخود لە دایکبووە! بەڵام دەبێت چ زانســتێکی لە لایەن دروســتکاری خۆرو مانگەوە پێگەیشــتبێت سەبارەت بەو دیاردەیە، ئایا پشــت ڕاستی وتەی هاوەڵانی بکاتەوە، یان لە ســەردەمی نەبوونو پێشنەکەوتنی تەکنەلۆژیاو زانســتو زانیــاری وەڵامێك بداتــەوە کە ببێتە بناغەیەکی زانســتی تا کۆتایــی ژیان؟ دەبێت هاوڕابێت لەگەڵیاندا، یاخود ڕێنمواییان بکات بۆ ڕاســتییەکی زانستیو پوچەڵکردنەوەی ئەو قسەلۆكو ئەفسانانەی کە لەو سەردەمەدا باوبووە؟ بێگومان هەر ئەوە لە پێشەواو پەیامبەری مرۆڤایەتی چاوەڕێدەکرێت کە وەڵامێك بداتەوە بناغەیەکی زانســتی پێ دابڕێژێت، هەر بۆیە

چه‌ند وته‌یه‌کی فه‌رموو که بووه هۆی ده‌رخستنی ڕاستییه‌کانو دانانی بناغه‌یه‌کی زانستی بۆ ئه‌و دیارده‌یه، زانایان له سه‌ده‌ی بیستو یه‌کدا پاش زیاتر له (١٤٠٠) ساڵو دوای ئه‌و هه‌موو پێشکه‌وتنه‌ی که جیهان به خۆیه‌وه بینی توانیان ده‌رك به‌و ڕاستییه بکه‌ن! پێشه‌وا له وته‌که‌یدا فه‌رمووی: (إن الشمس والقمر آيتان من ايات الله تعالى، لا ينخسفان لموت أحدهم ولا لحياتهم، فاذا رأيتم ذالك فافزعوا إلى ذكرالله تعالى وإلى الصلاة) رواه البخارى ومسلم وغيرهما. (خۆرو مانگ دوو نیشانه‌و به‌ڵگه‌ن له نیشانه‌و به‌ڵگه‌کانی په‌روه‌ردگار، بۆ مردنو له دایکبوونی هیچ که‌س ناگیرێن، هه‌رکات ئه‌و ڕووداوه‌تان بینی، یادی په‌روه‌ردگار بکه‌نو بڕۆن بۆ نوێژکردن).

ئه‌م فه‌رمووده‌یه چه‌ندین ڕاستی زانستی ده‌رخست، که له‌وه‌و پێش که‌س په‌ی پێنه‌ده‌برد، له‌وانه:

١- ئه‌م فه‌رمووده‌یه ئه‌وه‌مان بۆ ده‌رده‌خات که خۆرو مانگ دوو دروستکراوی په‌روه‌ردگارنو یه‌کێکن له به‌ڵگه‌کانی خودای به ده‌سه‌ڵات، په‌روه‌ردگار ده‌سته‌به‌ری کردوونو هیچ په‌یوه‌ندییان نییه به‌و ڕووداوانه‌ی که له‌سه‌ر زه‌ویدا ڕووده‌ده‌ن، وه‌کو له دایکبوونو مردن، سه‌رکه‌وتنو شکستهێنان... هتد. پێش چوارده سه‌ده له‌مه‌وبه‌ر پێغه‌مبه‌ر (صلى الله عليه وسلم) بناغه‌یه‌کی زانستی دانا که بوو به بنه‌مایه‌ك بۆ توێژینه‌وه زانستییه‌کانو دیارده گه‌ردوونییه‌کان.

٢- له فه‌رمووده‌كه‌دا ئاماژه‌كراوه به‌وه‌ی كه دیارده‌ی خۆرگیران به خۆرو مانگ پێكه‌وه ڕوو ده‌ده‌ن، له‌و سه‌رده‌مانه‌دا خه‌ڵكی بڕوایان وابوو كه مانگ گیرانو خۆرگیران دوو شتی له یه‌كجیاوازن، دیاره ئه‌گه‌ر پێغه‌مبه‌ر (صلى الله عليه وسلم) له خۆیه‌وه شتێكی بووتایه ڕه‌نگه هاوڕابوایه له‌گه‌ڵ بۆچوونی هاوه‌ڵانی، به‌ڵام ده‌بینین پێغه‌مبه‌ر (صلى الله عليه وسلم) حه‌قو ڕاستی له ناڕاستو ناڕه‌وا له یه‌كجیاده‌كاته‌وه، ئه‌مه‌ش ئه‌و ڕاستییه ده‌سه‌لمێنێت كه په‌روه‌ردگارمان ده‌فه‌رمووێت:

﴿ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلْهَوَىٰٓ ﴿٣﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْىٌ يُوحَىٰ ﴿٤﴾ ﴾ النجم: ٣ - ٤

٣- پێغه‌مبه‌ر (صلى الله عليه وسلم) فه‌رمانمان پێده‌كات كه نوێژ بكه‌ینو نزا بكه‌ین له كاتی خۆرگیراندا (فافزعوا إلى الصلاة)! ئایا ئه‌مه شێوازێك نییه بۆئه‌وه‌ی چاوه‌كانمان له‌و تیشكه ترسناكه بپارێزێت كه ده‌بێته هۆی كوێربوونی هه‌میشه‌یی؟ كاتێك گوڵو گه‌ڵاكان ده‌چه‌مێنه‌وه له كاتی خۆرگیراندا، ده‌گونجێت ئه‌وه جۆرێك بێت له كڕنووشبردن بۆ په‌روه‌ردگار.

٤- بوخاری له موغه‌یره‌ی كوڕی شعبه‌وه گێڕاویه‌تییه‌وه‌و ده‌ڵێت: ئه‌و ڕۆژه‌ی كه ئیبراهیمی كوڕی پێغه‌مبه‌ر (صلى الله عليه وسلم) كۆچی دوایی كرد، قه‌ده‌ر وابوو خۆرگیرا، خه‌ڵكی وتیان خۆر بۆ مردنی ئیبراهیم گیراوه، به‌ڵام پێغه‌مبه‌ر (صلى الله عليه وسلم) فه‌رمووی:

(إن الشمس والقمر آيتان من آيات الله، لا ينخسفان لموت أحد ولا لحياته، فأذا رأيتموها فادعوالله و صلوا حتى ينجلي)، (خۆرومانگ دوو به‌ڵگه‌و نیشانه‌ن له نیشانه‌كانی په‌روه‌ردگار، بۆ مردنو له دایكبوونی هیچ كه‌س ناگیرێت، هه‌ركات ئه‌م ڕووداوه‌تان بینی، نزا بكه‌نو نوێژی خۆرگیران ئه‌نجام بده‌ن، هه‌تاوه‌كو خۆر ده‌رده‌كه‌وێته‌وه)!

له‌م فه‌رمووده‌یه‌دا موعجیزه‌یه‌ك هه‌یه له وته‌ی (حتى ينجلي)، ئایا ئه‌م ده‌سته‌واژه‌یه ئاماژه نییه به لاچوونی مانگ له به‌رده‌م خۆردا؟ له فه‌رهه‌نگی (المختار الصحاح)دا وشه‌ی (ينجلي) به ده‌ركه‌وتن لێكدراوه‌ته‌وه، ئه‌مه‌ش ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نێت كه مانگ خۆری تاریك كردووه، پاشان ده‌ڕواتو دواتر خۆر ده‌رده‌كه‌وێت، ئه‌مه‌ش ئه‌وپه‌ڕی ورده‌كاری زمانه‌وانیو زانستی فه‌رمووده‌كه ده‌رده‌خات.

٥- لێره‌دا شتێكی گرنگ ده‌رده‌كه‌وێت ئه‌ویش سه‌لماندنی پێغه‌مبه‌رایه‌تی محمد (صلى الله عليه وسلم) كه له لایه‌ن په‌روه‌ردگاره‌وه هه‌ڵبژێردراوه، چونكه ئه‌گه‌ر پێغه‌مبه‌ر (صلى الله عليه وسلم) مه‌به‌ستی ناوبانگو ماڵو سامانو ئه‌و شتانه بووایه، ئه‌وا سوپاسی ئه‌و كه‌سه‌ی ده‌كرد كه هه‌واڵی خۆرگیرانی بۆ هێناوه كه به هۆی كۆچی دوایی كوڕه‌كه‌یه‌وه ڕوویداوه. ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر پێغه‌مبه‌ر (صلى الله عليه وسلم) بێده‌نگ بووایه له بیستنی ئه‌و هه‌واڵه، وازی له خه‌ڵكی بهێنایه‌و ڕێگه‌ی بدایه خه‌ڵكی به پیرۆزیان بزانیایه. ڕه‌نگه ئه‌گه‌ر وه‌سفو ستایش خه‌ڵكی پێخۆشبووایه، ڕه‌نگه له‌و كاته‌دا له نێو خه‌ڵكی زیاتر پله‌و پایه‌ی به‌رز بووایه‌ته‌وه، به‌ڵام ئه‌و به‌نده‌یه‌كه له به‌نده‌كانی په‌روه‌ردگار، شتێكی ناوێتو

بۆ هیچ شتێك هەوڵ نادات، جگە لە ڕەزامەندی پەروەدگارو ڕاگەیاندنو بڵاوکردنەوەی ئەو پەیامەپیرۆزەی کە پەروەردگار پێی گەیاندووە.

ئەمەش جەختدەکاتەوە لەسەرئەوەی کە پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) ناوبانگو پلەو پایەی نەویستووە، بەڵکو هەموو خەمێکی ڕەزامەندی پەروەردگار بووە، لەبەر ئەوەشە پەروەردگار لە قورئانی پیرۆزدا وەسفی دەکاتو دەفەرموێت:

﴿ لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ (١٢٨) فَإِن تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ (١٢٩) ﴾ التوبة: ١٢٨ - ١٢٩

لەمەوە بۆمان ڕوون دەبێتەوە کە دیاردەی خۆرگیرانو مانگگیران بەڵگەیەکن لە بەڵگەکانی پەروەردگار، کەواتە پێویستە لەسەرمان بە دیدێکی وردترو قوڵتر لە بەڵگەو نیشانەکانی پەروەردگار وردببینەوە، پەروەردگار لەو بارەیەوە دەفەرمووێت:

﴿ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ (٢٤) ﴾ یونس: ٢٤

هەروەها دەفەرموێت: ﴿ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ (٢٦٦) ﴾ البقرة: ٢٦٦

پەروەردگار هانمان دەدات کە زیاتر بیر لە ئایەتو بەڵگە گەردوونییەکان بکەینەوە، بەو هیوایەی زێتر لە دەسەڵاتی پەروەردگار تێبگەینو ببینە کەسانێك کە پەروەردگار لە بارەیانەوە دەفەرمووێت:

﴿ وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا (٧٣) ﴾ الفرقان: ٧٣

واتە: ئەوانەش کاتێك بە ئایەتو فەرمانەکانی پەروەردگایان بێداربکرێنەوە، هەروا بە کەڕو کوێری بەلایاندا تێناپەڕن، (بەڵکو تێدەفکرنو لێکی دەدەنەوەو پاشان پەیڕەوی دەکەن).

هێزی کەسایەتی

شتگەلێکی زۆر هەن کە مرۆڤ بە هۆیانەوە دەتوانێت، گەشە بە تواناکانی کەسێتی خۆی بدات، هەروەها بیانکاتە زۆرترینو کاریگەرترین هۆکار، بەلام تەنها ژمارەیەکی کەم لەو شتانە دەبینێت، لەم بابەتەدا هەندێك لەو لایەنانە دەخەینە ڕوو بۆ بەهێزبوونی کەسایەتی مرۆڤ.

پرسیارکرا لە خاتوو عائیشە (خودا لێی ڕازی بێت)، سەبارەت بە ڕەوشتی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)، بە وشەیەکی نایابو شاکارو زۆر جوان وەلامی دایەوە کە هەموو سیفاتەکانی کەسێتی پێغەمبەری (صلی الله علیه وسلم) تێدا کۆبووبووەوە، وتی: (کان خلقه القران)، (خووڕەوشتی قورئان بوو)، لەم وتارە گرنگەدا ئەم فەرموودەیە دەکەینە پێوەرو خالی دەستپێکردن بۆ هەر یەکێك لە ئێمە:

ترسو خەم:

زانایانی بواری پرۆگرامسازی زمانی دەماری (**NLP**) جەختدەکەنەوە لەسەر گرنگترین شت لە هێزی کەسایەتی، کە بریتییە لە نەترسان، یاخود بە دەربڕینێکی تر بلێین: بڕوابەخۆبوون، بەلام ئەوەی گرنگە ئەوەیە کە چۆن بتوانین کەسایەتییەکی نەترسو بوێر پێکبهێنین:

زانایان پێیان وایە کە باشترین ڕێگە بۆ زالبوون بە سەر ترسدا بریتییە لە ڕووبەڕووبوونەوەی ئەو شتەی لێی دەترسیت، چونکە مرۆڤ ناتوانێت ببێتە کەسێکی بەهێز

ئه‌گه‌ر له لای خۆی چاره‌سه‌ری دیارده‌ی ترسه‌كه نه‌كات، گرفت ئه‌وه‌یه ڕووبه‌ڕووبوونه‌وه پێویستی به‌هێز هه‌یه، كه‌واته كرداره‌كه پێچه‌وانه‌یه، هه‌روه‌ها زانایان جه‌خت ده‌كه‌نه‌وه كه پێویسته مرۆڤ وه‌كو كه‌سێكی خاوه‌ن متمانه‌و بڕوابه‌خۆبوو خۆی ده‌ربخات، به هیچ شێوه‌یه‌ك نابێت وه‌ها خۆی ده‌ربخات كه خه‌مێك، یان لاوازییه‌ك، یان په‌ژاره‌یه‌كی هه‌یه، له‌به‌رئه‌وه‌ی ده‌ركه‌وتن له‌سه‌ر ڕواڵه‌تی مرۆڤێكی خه‌مبار لای كه‌سانی ده‌وروبه‌ر سروشتێكی لاواز ده‌به‌خشێت، له‌به‌رئه‌وه له لایه‌ن زانایانه‌وه جه‌خت له‌و خاڵه گرنگه ده‌كرێته‌وه له‌سه‌ر گرنگی نه‌ترسان‌و خه‌مبار نه‌بوون، له پێناو به‌ده‌ستهێنانی كه‌سایه‌تییه‌كی به‌هێزدا.

ئه‌مه ئه‌وه‌یه كه زانایان ده‌یڵێن، به‌ڵام من وه‌كو باوه‌ڕدارێك هه‌میشه بۆ لای قورئان‌و سوننه‌ت ده‌گه‌ڕێمه‌وه، زۆرێك له ئایه‌ته‌كانی قورئانی پیرۆز باس له ترس ده‌كه‌ن، به‌ڵام هه‌میشه ده‌بینین خوای گه‌وره جه‌خت ده‌كاته‌وه كه باوه‌ڕدار ده‌بێت هه‌رگیز له هیچ شتێك نه‌ترسێت، جگه له دروستكاری به‌رزو به توانا، هه‌روه‌كو ده‌فه‌رموێت:

﴿ أَلَآ إِنَّ أَوۡلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ ﴿٦٢﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَكَانُواْ يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ ٱلۡبُشۡرَىٰ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِۚ لَا تَبۡدِيلَ لِكَلِمَٰتِ ٱللَّهِۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡعَظِيمُ ﴿٦٤﴾ ﴾ یونس: ٦٢ - ٦٤

واته: (ئاگادار بن، به‌ڕاستی چاكان‌و خۆشه‌ویستانی خودای میهره‌بان نه ترس‌و بیم ڕوویان تێده‌كات، نه غه‌م‌و په‌ژاره‌و دڵته‌نگی دایان ده‌گرێت* (ئه‌و به‌خته‌وه‌رانه) ئه‌و كه‌سانه‌ن كه له دنیادا باوه‌ڕی دامه‌زراوو پڕسۆزیان هێناوه به په‌روه‌ردگاریان‌و خۆشیان ده‌پارێزن له خه‌شم‌و قینی خودای گه‌وره (به‌هۆی ئه‌نجامدانی فه‌رمانه‌كانی خوای گه‌وره‌و دووركه‌وتنه‌وه‌یان له حه‌رام)* هه‌ر بۆ ئه‌وانیشه مژده‌ی (كامه‌رانی‌و به‌خته‌وه‌ری) له ژیانی دنیادا، له قیامه‌تیشدا (مژده‌كان ده‌بنه واقیع‌و هه‌موو مژده قورئانییه‌كان به زیاده‌وه دێنه دی) بێگومان ئه‌و به‌ڵێنانه‌ی خوای میهره‌بان هه‌ر دێنه دی‌و هیچ گۆڕانێكیان به‌سه‌ردا نایه‌ت، ئائه‌وه‌یه سه‌رفرازی‌و كامه‌رانی گه‌وره‌و مه‌زن).

پرسیار: بۆچی خوای گه‌وره به شێوه‌ی ناو باسی ترس ترس ده‌كات:
(لَا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ)؟

به‌ڵام به به شێوه‌ی كردار باسی خه‌م‌وپه‌ژاره ده‌كات: (وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ)؟

بۆئه‌وه‌ی له‌م دووجۆره ده‌ربڕینه وردبینه‌وه:

ترس په‌رچه‌كردارێكه به‌شێكه له نه‌ست، واته له ژێر كۆنترۆڵی مرۆڤدا نییه، ته‌واوی زینده‌وه‌ران ده‌ترسن، له‌به‌رئه‌وه‌یه ترس (خَوۡفٌ) به شێوه‌ی ناو هاتووه، له‌و نێوه‌نده‌دا خه‌م، (الحزن) بریتییه له هه‌ڵسوكه‌وتێكی خۆویستو به‌شێكه له هه‌ست، ده‌گونجێت مرۆڤێك خه‌م دایبگرێت له هه‌مان كاتدا كه‌سێكی تر له هه‌مان بارودۆخدا خه‌مبار نه‌بێت، له‌به‌رئه‌وه به شێوه‌ی كردار هاتووه، (يَحۡزَنُونَ).

شـــوێنه‌وارو ده‌ره‌نجامی ئه‌وه‌ی ده‌بێته هۆی ترس، گه‌وره‌تره له‌و هۆكاره‌ی ده‌بێته هۆی خه‌مو‌په‌ژاره، له‌به‌رئه‌وه خوای گه‌وره له ئایه‌ته پیرۆزه‌كه‌دا ترســـی پێش خه‌م خســـتووه، ترس له ســـه‌رچاوه‌یه‌كی ده‌ره‌كییه‌وه دێت، له‌به‌رئه‌وه وشه‌ی (علیهم) هاتووه بۆ ده‌ربڕینی لـــه ده‌وروبه‌ری ده‌ره‌كی، كه چوار ده‌وری مرۆڤی داوه، له‌و نێوه‌نده‌دا خه‌م له ناخی مرۆڤ خۆیه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتووه، له‌به‌رئه‌وه‌یه له پێش كرداری (یحزنون) (هم) هاتووه.

(لاخوف، علیهم) سه‌ره‌تا وشه‌ی ترس هاتووه، پاشان وشه‌ی (علیهم)، كه به‌ڵگه‌یه له‌سه‌ر خێرایی هه‌ســـتكردن به ترس، به‌شـــی دووه‌مـــی ئایه‌ته‌كه واته (الخـــوف) ترس كردارێكی كتوپڕه، ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌یه كه زانست باسی لێوه ده‌كات.

پاشان ده‌فه‌رمووێت: ((وَلَا هُمْ يَحْـزَنُونَ))، سه‌ره‌تا (هم)، هاتووه، پاشان (حزن) (خه‌م)، ئه‌مه‌ش به‌ڵگه‌یه له‌ســـه‌رئه‌وه‌ی مرۆڤ خۆی هه‌ڵده‌ســـتێت به خه‌مخواردن، ئه‌مه‌ش كاتێك ده‌خایه‌نێت كه بۆ ماوه‌ی چه‌ند كاتژمێرێك درێژ ده‌بێته‌وه، واته خه‌م كتوپڕ ڕوونادات.

ده‌گونجێت ترس له ئاینده بێت، به‌ڵام خه‌مو‌په‌ژاره ســـه‌باره‌ت به ڕووداوێكه كه له‌وه‌و پێش ڕوویداوه، یان له‌م ســـاته‌ی ئێســـتادا كه له ناویدا ده‌ژین، ئاینده نادیاره، ڕابردووش زانراوو ئاشـــكراو دیاره، مرۆڤیش زیاتر گرنگی به زانینو ناســـینی ئاینده ده‌دات، وه‌ك له ڕابردوو، له‌به‌رئه‌وه‌یه له ئایه‌ته پیرۆزه‌كه‌دا سه‌ره‌تا وشه‌ی ترس هاتووه، بۆئه‌وه‌ی باوه‌ڕدار ســـه‌باره‌ت به ئاینده‌ی دڵنیا بێت، پاشان وشه‌ی (الحزن) هاتووه، ئه‌مه‌ش بۆئه‌وه‌یه بڕوادار سه‌باره‌ت به ڕابردوویی‌و ئێستای، دڵنیا بێت، به‌وشێوه‌یه‌ش هه‌موو كاته‌كانی ژیانی پێكه‌وه كۆكردۆته‌وه.

له‌به‌رئـــه‌وه له‌هـــه‌ر ئایه‌تێكـــی قورئانی پیرۆزدا باســـی ترس‌و خه‌م (الخـــوف والحزن) كرابێت، ده‌بینین وشـــه‌ی ترس پێش وشـــه‌ی خه‌م هاتووه. له‌به‌رئه‌م هۆكارانه وشه‌ی ترس لـــه قورئانـــدا زیاتر له وشـــه‌ی خـــه‌م دووباره‌كراوه‌ته‌وه، پاكو‌بێگه‌ردی بـــۆ ئه‌و خودایه‌ی هه‌مووشتێكی زۆر به حسابێكی ورد باسكردووه، باوه‌ڕدار كاتێك خۆی ڕاده‌هێنێت ته‌نها له خوای گه‌وره بترسێت، واته ته‌نها له خوای گه‌وره ده‌ترسێت‌و له هیچ شتێكی تر ناترسێت، ئه‌گه‌ر ویســـتت به‌ســـه‌ر هه‌ر ترســـێكدا زاڵببیت هه‌رچه‌نده گه‌وره‌ش بێـــت، ته‌نها ئه‌وه‌ی پێویســـته ئه‌نجامی بده‌یت، بریتیه له‌وه‌ی ده‌ســـه‌ڵات‌و گه‌وره‌یی هێزوتوانای خوای گه‌وره بهێنیته پێش چاوی خۆت‌و به‌راوردی بكه له‌گه‌ڵ هێزو توانای ئه‌و شته‌ی تۆ لێی ده‌ترسیت، ده‌بینی له هه‌موو دنیادا شتێك نییه یه‌كسان بێت له به‌رده‌م هێزو ده‌سه‌ڵات‌و توانای خوای گه‌وره‌دا، ئه‌م بیرو باوه‌ڕه وه‌ها له مرۆڤ ده‌كات زیاتر توانای ڕووبه‌ڕووبوونه‌وه‌ی هه‌بێت، به‌هۆی ئه‌مه‌شه‌وه به تواناتر ده‌بێت له ڕووبه‌ڕووبوونه‌وه‌ی ترسه‌كانیدا.

زانایانـــی بـــواری پرۆگرامســـازی زمانـــی ده‌ماری ده‌ڵێـــن: ڕێگه‌یه‌كی گرنـــگ هه‌یه بۆ به‌ده‌ســـتهێنانی كه‌ســـایه‌تییه‌كی بـــه توانا، ئه‌ویـــش بریتییه له بیركردنـــه‌وه‌و تێڕوانینو

خاوبوونەوە، دەگونجێت بە هێمنی دابنیشیت تا خاو دەبیتەوە، پاشان بیر لە بەربەستەکانی تــر بکــەرەوە، کە بە دەســتیانەوە دەناڵێنیت، لە بەرامبەردا بیر بکەرەوە لە ســوودەکانی کەسایەتی بەهێزو بە تواناو نەترسان، ئەمەش ژێری ناوەکیت والێدەکات کە زیاتر خەیاڵی بەلای نەترساندا بڕوات، پاشان هەست بەهێزو توانایەك دەکەیت بێئەوەی لە دوای ئەوەوە هیچ هەوڵو ماندووبوونێك بە خەرج بدەیت.

ئەمــەش ئەوەیــە کە ئایەتــە پیرۆزەکە لە بارەیــەوە دەدوێت، کــە بریتیە لە گرنگی نەترسان، ئەمەشمان لە ڕێگەی تەقواوە واتە پارێزکارییەوە دەستدەکەوێت، (یتقون)، وێنای ئــەو دیمەنەمــان بۆ دەکات (لهم البشــری) دەفەرمووێت بۆ ئەوان مــژدە هەیە، واتە ئەو چارەســەرەیە کە قورئان پێشکەشــی دەکات بۆ زاڵبوون بەســەر ترســدا، کەواتە ئەگەر تۆ کەسێکی پارێزکارو لە خوا ترس بیت، واتە پەیوەندیت لەگەڵ خوای میهرەبان زۆر پتەوو نایابە، ئەمەش دەبێتە هۆی ئەوەی کە ببیتە خاوەنی کەســایەتییەکی بەهێز، لە ئەنجامی پەیوەندیت بە خوای بە دەسەلاتو بە تواناوە سەرچاوە دەگرێت.

خۆشەویستیو زاڵبوون:

زۆرێك لە خەڵکی لەو بڕوایەدان کە زاڵبوون بەسەر کەسانی تردا تەنها بە هۆی هێزو توندوتیژییــەوە دەبێت، ئەمەش تەنها زاڵبوونێکی ڕواڵەتییە، لە دەروونی خۆیدا دەبینێت کەسانی دەوروبەری ڕێزی لێدەگرنو لێی دەترسن.

بــەلام کاتێــك لێیان ون دەبێتو لەبەرچاویــان نامێنێت، خەڵکی ڕقیــان لێیەتی، ئەم زاڵبوونە خراپە لەبەرئەوەی هیچ ئەنجامێك بەدی ناهێنێت، تەنها ئەنجامی خراپە نەبێت.

لێرەدا زاڵبوونێکی زیاترو باشتر هەیە، ئەویش زاڵبوونە بەسەر دڵەکاندا، ئەم جۆرەش بە دەست نایەت تەنها بە خۆشەویستی نەبێت، پێویستە وەها بکەیت کە کەسانی دەوروبەرت بە ڕەزامەندیو ئارەزووی خۆیان گوێڕایەڵت بن، بە ویســتی خۆیان ملکەچی فەرمانەکانت بن، ئەمەش ئەوەبوو کە پێغەمبەر (سەلامی خوای لێبێت) چێژی لێوەرگرتبوو، پاشای دڵو عەقڵەکان بوو، بەلام چۆن دەبێت؟

زانایانی بواری پرۆگرامســازی زمانی دەماری دەڵێن: گرنگترین سیفاتەکانی سەرکردەی ســەرکەوتوو، بریتیە لەوەی کە گرنگی بە چواردەوری بدات، هەروەها فێربێت چۆن گوێ بۆ خەموپەژارەکانیان بگرێت، ئەمەش هێزی ڕێزو خۆشەویستیو دڵی ئەوانت بۆ بەدەست دەهێنێت، هەروەها پێویســتە فێربیت چۆن زاڵ دەبیت بەســەر هەڵچوونەکانتدا.. چونکە هەڵەشەییو بەرپەرچدانەوەی خێرا هیچ کات دەرەنجامی باشی نابێت.

زانایان دەڵێن: باشــترین ڕێگە زاڵبوونە بەسەر هەڵەشــەییو بەرپەرچدانەوەی خێراو هەڵچوونەکانتــدا، تــا ببێتە خاوەن کەســایەتییەکی لێبــوردە، لەبەرئــەوە خوای گەورە دەفەرمووێت:

﴿ فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾ ﴾ الشورى: ٤٠

واتە: ئەو کەسەی لێخۆشبوونی هەبێتو چاوپۆشیو چاکسازی بکات، ئەوە پاداشتی لای خودایە، بەڕاستی خودا ستەمکارانی خۆشناوێت.

هەروەها دەفەرموویت: ﴿ وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿٤٣﴾ ﴾ الشورى: ٤٣

واتە: لە ڕاستیدا ئەوەی دان بە خۆیدا بگرێتو چاوپۆشی بکاتو لێخۆشبوو بێت، (لە کاتێکدا دەتوانێت تۆڵە بسێنێت)، بەڕاستی ئەوە کارێکی بەجێو چاکو پەسەند ئەنجام دەدات، بەڕاستی ئەوە لەو کارانەیە کە پێویستە بکرێت.

واتە: ئارامگرتنو چاوپۆشی لێبووردەیی لەو کردارانەن کە هێزو توانای بێوێنەت پێدەبەخشن، کە لەسەر بەهێزی کەسایەتیت ڕەنگدەداتەوە.

هەروەها لێرەدا سیفەتێکی گرنگو پێویستی دیکە هەیە بۆئەوەی کەسایەتییەکی بەهێزت هەبێت: بریتییە لەوەی فێرببیت چۆن متمانەی کەسانی تر بە دەست بهێنێت، ئەمەش بە ئاسانی ئەنجامی دەبێت، تەنها بەوەی ڕاستگۆ بیت، خوای گەورە دەفەرموویت:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ﴿١١٩﴾ ﴾ التوبة: ١١٩

واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانو باوەڕتان هێناوە لە خوا بترسنو پارێزکاربن، هەوڵبدەن هەمیشە لەگەڵ ڕاستگۆیاندا بن.

ڕاستگۆیی وات لێدەکات زیاتر ڕێزت بگرن، بەڵام جیاوازییەکی گەورە هەیە لە نێوان ڕاستگۆیی لەبەرخاتری خەڵکو ڕاستگۆیی لەبەرخاتری خوای گەورە، لە خاڵی یەکەمدا هیچ پاداشتێك لە دوارۆژدا بەدەستناهێنیت، لەبەرئەوەی پاداشتی کردەوەکەت لە دونیادا وەرگرتووە، کە بریتی بووە لە ڕێزگرتنی خەڵك، ڕێزوپێزانینیان بۆت، مامەڵەت لەگەڵیانداو متمانەیان پێت، بەڵام ئەگەر ڕاستگۆیی لەبەرخاتری خودا بوو، ئەوا پاداشتی دونیاو دوارۆژیش بەدەستدەهێنێت، لە دنیادا ڕێزو متمانەو خۆشەویستی دەوروبەر بە دەست دەهێنێت، لە دوارۆژیشدا پاداشتێکی گەورە بە دەست دەهێنێت، هەروەها لەگەڵ پێغەمبەرانو ڕاستگۆیانو پیاوچاکان دەبیت..

توانای زاڵبوون بەسەر سۆزو عاتیفەدا:

ئەگەر دەتەوێت لەبەرچاوی خەڵکیدا بەهێز بیت، پێویستە لەسەرت هێزێك لە ناختەوە دەربچێت، ئەمەش واتە هێز لە قوڵایی ناخی مرۆڤدا نیشتەجێیە، واتە لە ژێری ناوەکیتدایە، ئەگەر توانیت ئەم عەقڵە شاراوەیە پتەو بکەیتو بەرنامەسازی بکەیتەوە، ئەو کات ویستو توانات بەهێز دەبێت، بڕیارەکانت یەکلاییکەرەوە دەبن، بەشێوەیەکی گشتی دەبیتە خاوەنی کەسایەتییەکی ناوازە، بەڵام چۆن بەرنامەڕێژی بۆ ژێری ناوەکیت دەکەیت، کە بریتیە لە نەست (لاشعوری)و کە نایناسینو هەستی پێناکەینو نایبینین، لێرەدا شتێك هەیە ناوی دووبارەکردنەوەو سووربوونو بەدواداچوونە، کاتێك دووبارەی دەکەیتەوەو

بڕوات بە دروستی ئەو شتە هەیە، بەردەوامیش دەبیت لەسەری، بۆ ماوەیەکی دیاریکراو. ئەوا ژێری ناوەکیت وەڵامی ئەو شتە دەداتەوەو بڕوای پێدەهێنێت، دەبینیت باشترین ڕێگە بۆ دارشتنەوەی پرۆگرامسازی ژێری ناوەکیت، بریتییە لە تەواوکردنی پرۆگرامسازی لەسەر بیروباوەڕەکانی ئەم قورئانە پیرۆزە، ئەمەش ئەوەیە کە پێغەمبەر (سەلامی خوای لێبێت) پیادەی کردووە، (کان خلقه القرآن).

کرداری لەبەرکردنی قورئان، بە دووبارەکردنەوەی چەندین جاری قورئان دەبێت، ئەم دووبارەبوونەوەیەش کاریگەری لەسەر ژێری ناوەکیت دەبێت، بە تایبەت ئەگەر کرداری لەبەرکردنەکە هاوڕێك بوو بە تێگەیشتنو لێوردبوونەوەو تێڕامان، کاتێك ئەم ئایەتە پیرۆزە لەبەردەکەیت: ﴿ مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلْعِزَّةَ فَلِلَّهِ ٱلْعِزَّةُ ﴾ فاطر: ١٠

واتە: (ئەوەی سەربەرزیو پایە بڵندی دەوێت، بابزانێت کە هەموو سەربەرزیو پایە بڵندییەك هەر بۆ خوایە).

کاتێك چەند جارێك ئەم وشانە دووبارە دەکەینەوەو هەوڵدەدەین بڕوامان پێی هەبێت، سەرەنجام ژێری ناوەکیمان دەگاتە ئەو بڕوایەی کە هێزو تواناو کەرامەت لە دەرەوەی پەیامی خوای گەورە بە دەستنایەت، هەرگیز مرۆڤ بەبێ ویستی خوای گەورە بەهێزو خۆشەویست نابێت، سەربەرزیو دەسەڵات تەنها بۆ خوای گەورەیە، ئێمە لە خوای گەورەوە سەربەرزیمان پێدەبەخشرێت، لەبەرئەوە ئەم ئایەتە لە ژێری ناوەکیتدا ڕەنگدەداتەوە، هەڵسوکەوتمان بە تەواوی دەگۆڕێت، ئەو کات هیچ ترسێکمان نابێت لە هیچ دروستکراوێك، لەبەرئەوە ئێمە هەست دەکەین کە هێزو دەسەڵات نییەو نابێت، تەنها بەوە نەبێت کە لەگەڵ خوای گەورەدا بیت، هەروەها بەوە دەبێت کە ئێمە بە هەموو هەستو سۆزمانەوە لەگەڵ خوای گەورەدا بژین، تەنها ئەوەش هێزی ڕاستەقینەیە.

ژیان لە کۆمەڵێك ڕووبەڕووبوونەوە پێکهاتووە، کە مرۆڤ تیایدا یان سەرکەوتوو دەبێت، یاخود شکست دەهێنێت، ئەوەندە بەسە کە مرۆڤ هەست بە سەرکەوتن بکات، تا ئەو کاتەی سەرکەوتن خۆی بەرەورووی دێت، لەبەرئەوە کاتێك ئەم ئایەتە پیرۆزە دەخوێنینەوە: ﴿ إِن يَنصُرْكُمُ ٱللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ۖ وَإِن يَخْذُلْكُمْ فَمَن ذَا ٱلَّذِى يَنصُرُكُم مِّنۢ بَعْدِهِۦ ۗ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾ ﴾ آل عمران: ١٦٠

واتە: (ئەگەر خودا سەرکەوتنتان پێ ببەخشێت ئەوە هیچ کەس ناتوانێت سەرکەوێت بەسەرتاندا، خۆ ئەگەر پشتان بەربدات، ئەوە کێ هەیە دوای ئەوە کۆمەکتان بکاتو سەرتان بخات، دەبا ئەوانەی ئیماندارن هەمیشە پشت بە خوا ببەستن).

متمانەو بڕوایەکی گەورەو بەهێز لە ناخماندا دەڕوێت، بە مەرجێك بە تەواوی بڕوامان بەم ئایەتە پیرۆزە هەبێتو هەست بکەین کە خوای گەورە یارمەتیدەرمانەو لە ڕووبەڕووبوونەوەی هەر کێشەو گرفتێکدا پشتیوانیمان دەکات، لە کاتێکدا گرفتو

ناڕه‌حه‌تییه‌كانی ژیان زیاترو سه‌ختترن له شه‌ڕو جه‌نگه‌كان.

ئه‌وه‌ی جێگه‌ی سه‌رسوڕمانه له‌م ئایه‌ته پیرۆزه‌دا ئه‌وه‌یه كه له دوو لایه‌نه‌وه وێنای دیمه‌نه‌كه‌ی بۆ كردووین: ئه‌ویش لایه‌نی (ئه‌رێنی‌و نه‌رێنی، یان بڵێین: (پۆزه‌تیڤو نێگه‌تیڤ)، ڕێگه‌ی دروست بۆ به‌دیهاتنی لایه‌نه باشه‌كه‌ی، هه‌ردوو خاڵی سه‌ركه‌وتنو شكست به ویستو ده‌سه‌ڵاتی خوای گه‌وره‌یه، ئه‌گه‌ر پشتت به خودای گه‌وره به‌ست، واته ته‌نها پشت پێبه‌ستنت ته‌سلیم بوونو باوه‌ڕت وابوو كه خوای گه‌وره به توانایه به‌سه‌ر هه‌موو شتێكدا، ئه‌وه دڵنیابه كه خودای گه‌وره سه‌رت ده‌خاتو گرفته‌كانت بۆ چاره‌سه‌ر ده‌كات، ئه‌م جۆره متمانه‌و باوه‌ڕبوونه‌ش وه‌كو زانایان ده‌ڵێن: نیوه‌ی چاره‌سه‌ره‌كه‌یه.

هێزی ڕاسته‌قینه‌ی خۆت بزانه:

زانایان له‌و باوه‌ڕه‌دان كه ئه‌و هێزه‌ی له ده‌روونی مرۆڤدا هه‌یه زۆرگه‌وره‌و به‌هێزه، ئێمه ته‌نها كه‌متر له ٥٪ی به‌كارده‌هێنین، هه‌موو مرۆڤێك خاوه‌نی هێزو كاریگه‌ری‌و ویستو تواناو توانای سه‌رنجدانو بیركردنه‌وه‌یه، هه‌روه‌ها خاوه‌نی ڕێژه‌یه‌كی زۆره له زیره‌كی، به‌ڵام ده‌گمه‌نن ئه‌وانه‌ی به‌كاریده‌هێنن، كه‌واته پێویسته فێربین، كه چۆن ئازاد بین‌و سوود له‌و هێزه وه‌ربگرین.

ئه‌گه‌ر ویستت كه‌سایه‌تییه‌كی به‌هێزت هه‌بێت، پێویسته له‌و بڕوایه‌دا بیت خاوه‌نی كه‌سایه‌تییه‌كی به‌هێزیت، كه به‌سه بۆئه‌وه‌ی به متمانه به خۆبوونو سه‌ركه‌وتنه‌وه ڕووبه‌ڕووی هه‌ر گرفتێك، یان ته‌نگوچه‌ڵه‌مه‌یه‌ك ببیته‌وه.

له‌به‌رئه‌وه پێویسته ئه‌م هێزه بناسین‌و فێربین كه چۆن به سه‌ركه‌وتوویی به‌رهه‌می بهێنین، ئه‌مه‌ش ده‌توانیت له ڕێگه‌ی لێكۆڵینه‌وه‌و وردبوونه‌وه له ژیاننامه‌ی هه‌ندێك له‌سه‌ركه‌وتووان له ژیاندا به ده‌ستی بهێنێت، هه‌روه‌ها له‌و باوه‌ڕه‌دا بیت كه ده‌توانیت وه‌كو ئه‌وان بیت.

یادی ئه‌و ساڵانه ده‌كه‌مه‌وه كه من له زانكۆ بووم، ته‌كلیف كرام بۆ وتنه‌وه‌ی وانه‌یه‌كی ئاسان بۆ ماوه‌ی ته‌نها ١٥ خوله‌ك، ئه‌و كات من له‌و بڕوایه‌دابووم ڕووبه‌ڕووی كارێكی یه‌كجار سه‌خت ده‌بمه‌وه.

كاتی وتنه‌وه‌ی وانه‌كه، خۆم بینییه‌وه كه كۆمه‌ڵێك ڕسته له‌به‌رخۆمه‌وه ده‌ڵێمه‌وه‌و بیرۆكه‌كانم تێكه‌ڵاوبوون، نه‌مده‌زانی چۆن ته‌واو ده‌بێت، یان چۆن كۆتایی به‌م وانه‌یه دێت، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا زانیاری زۆرم بۆ ئه‌و وانه‌یه ئاماده كردبوو، به‌ڵام به‌داخه‌وه له وتنه‌وه‌ی وانه‌كه شكستم هێناو سه‌ركه‌وتوو نه‌بووم.

به‌ڵام دوای ئه‌وه‌ی په‌ره‌م به زانسته‌كانی خۆمدا، داوام لێكرا كه هه‌ستم به ڕوونكردنه‌وه‌ی تیۆره‌كه‌م، سه‌باره‌ت به ئیعجازی ژماره‌یی، له پێناوی ئاماده‌كردنی فیلمێك سه‌باره‌ت به‌و بابه‌ته، ئه‌م فیلمه پیشانی چه‌ند لیژنه‌یه‌كی زانستی‌و شه‌رعی ده‌درا، كه به گرنگ داده‌نرێت،

لۆژیك ئه‌وه ده‌سه‌پێنێت كه‌ ئه‌مجاره‌ زیاتر له‌ جاری پێشوو بشڵه‌ژێم.

به‌ڵام ئه‌مجاره‌یان به‌ كارێكی نوێ هه‌ستام، قه‌ناعه‌تم به‌ خۆم كرد كه‌ ده‌توانم سه‌باره‌ت به‌ شته‌ گرنگه‌كان وانه‌یه‌كی باش پێشكه‌ش بكه‌مو بۆماوه‌یه‌كی زۆر قسه‌ بكه‌م، ئه‌م كاره‌ش بۆ من زۆر ئاســان بوو، له‌ ئه‌نجامدا كه‌ زمانم به‌شــێوه‌یه‌كی سه‌رســوڕهێنه‌ر به‌كارهێناو كه‌وتمه‌ قســه‌كردنو هه‌ستم به‌ كات نه‌ده‌كرد، هه‌رچه‌نده‌ وانه‌كه‌م بۆ ماوه‌ی دوو كاتژمێر به‌رده‌وام بوو..

شــتێك نه‌گۆڕابوو جگه‌ له‌وه‌ی هه‌ســتم كردبوو ئه‌و هێزه‌ی له‌ ناخمدایه‌ پێویســتی به‌ كه‌ســێك هه‌یه‌، ئازادی بكات، تا له‌و بڕوایه‌دا بم كه‌ منیش له‌ توانامدایه‌ كه‌ هه‌ســتم به‌ هه‌ر كارێك كه‌ كه‌ســێكی تر پێی هه‌ســتاوه‌، به‌ ده‌سته‌واژه‌یه‌كی دیكه‌ بۆئه‌وه‌ی بتوانین به‌ هه‌ر كارێك هه‌ڵســین ئه‌گه‌رچی قورســیش بێت، ته‌نها پێویســته‌ له‌ســه‌رمان كه‌ وا گومان به‌رینو له‌و باوه‌ڕه‌شــدا بینو دڵنیاشــبین كه‌ له‌ تواناماندایه‌ هه‌ستین به‌و كاره‌ له‌ پاشاندا سه‌ركه‌وتنیش به‌ ده‌ستده‌هێنین.

هێزی زمان:

زمان هۆكارێكی بنه‌ڕه‌تییه‌ بۆ په‌یوه‌ندی به‌ كه‌سانی ترو كاریگه‌ری له‌سه‌ریان، له‌به‌رئه‌وه‌ به‌شــێكی گرنگه‌ له‌ هێزی كه‌سایه‌تی، له‌ زانســتی پرۆگرامسازیدا هاتووه‌ كه‌ زمان ڕۆڵێكی گه‌وره‌ له‌ بیاتنانه‌وه‌ی پرۆگرامو بیروباوه‌ڕو بیرۆكه‌كاندا ده‌بینێت.

زۆرێك له‌ خه‌ڵكی ده‌ناڵێنن به‌ ده‌ست گرفتی ده‌ربڕینه‌وه‌ به‌و وردییه‌ی كه‌ ده‌یانه‌وێت، كه‌سانێك ده‌بینیت بیرۆكه‌ی زۆریان هه‌یه‌، به‌ڵام كاتێك ده‌یانه‌وێت قسه‌ بكه‌ن نازانن چۆن قســه‌ بكه‌ن، یان ئه‌وه‌ی ده‌یه‌وێت بیڵێت له‌ بیــری ده‌چێته‌وه‌، یان له‌ گوماندایه‌ به‌رامبه‌ر به‌ قه‌ســه‌كانی خۆی، كه‌واتــه‌ زمان ئه‌و ڕێگه‌ گونجاوه‌یه‌ بۆ زاڵبوون به‌ســه‌ر ئه‌و گرفتو ناڕه‌حه‌تیانه‌دا كه‌ ده‌بێته‌ هۆی كه‌سایه‌تییه‌كی لاوازو ژێركاریگه‌ری كه‌سانی تر.

دوای ئه‌زموونێكــی دووردرێــژ له‌ توانامدا نه‌بوو ئه‌وه‌ی كه‌ ده‌مه‌وێت بیڵێم، به‌ زۆری دوودڵ بووم له‌ وتنه‌وه‌ی ده‌سته‌واژه‌ی زۆر، له‌ هه‌ندێ هه‌ڵوێستدا.

كاتێك چاره‌ســه‌ری گونجاوم ده‌ســت نه‌كه‌وت له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شــدا كه‌ كتێب گه‌لێكی زۆرم سه‌باره‌ت به‌ زانستی ده‌روونناسی ده‌خوێنده‌وه‌، له‌ ناكاو ڕێگایه‌كی شاكارم دۆزییه‌وه‌ بۆئه‌وه‌ی ببمه‌ خاوه‌نی زمانێكی دروستو به‌هێز، ئه‌ویش بریتی بوو له‌ له‌به‌ركردنی قورئانی پیرۆز، ســه‌ره‌تا تێبینیم كرد قورئانم له‌به‌رده‌كردو ئایه‌ته‌كانم دووباره‌ ده‌كرده‌وه‌، هه‌ستم ده‌كرد كه‌ زوبانم زۆر نه‌رمو نیانه‌و خاوه‌نی ده‌ربڕینێكی زۆرباشــه‌، قورئان هێزێكی بێ سنوورت پێده‌به‌خشێت، له‌ ده‌ربڕینی ئه‌وه‌دا كه‌ ده‌ته‌وێت بیڵێیت، خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموێت:

﴿ إِنَّ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ يَهْدِى لِلَّتِى هِىَ أَقْوَمُ ﴿٩﴾ ﴾ الإسراء: ٩

واته‌: (به‌ڕاستی ئه‌م قورئانه‌ هیدایه‌ت به‌خشه‌ بۆ چاكترین ڕێگه‌و ڕێبازو به‌رنامه‌...)

که‌واته قورئان ئه‌م که‌موکورپیانه ڕاست ده‌کاته‌وه‌و چاره‌سه‌ری هه‌ر گرفتێك ده‌كات كه به ده‌ستییه‌وه ده‌ناڵێنیت، ئه‌م قسه‌یه‌ش ئه‌نجامی ئه‌زموونێکی جه‌خت له‌سه‌ر کراوه.

هه‌روه‌ها من له‌و باوه‌ڕه‌دام كه ئه‌و به‌رنامه‌یه‌ی خوای گه‌وره خه‌ڵكی له‌سه‌ر دروستكردووه، له قورئاندا بوونی هه‌یه، خوێندنه‌وه‌ی قورئان‌و له‌به‌رکردنی، واته پێداچوونه‌وه‌و بیناکردنه‌وه‌ی پێکهاته‌و به‌رنامه‌ی مۆخت بۆ ئه‌و سنوره سروشتییه‌ی که خوای گه‌وره له‌سه‌ری دروستی کردووه.

ئه‌گه‌ر پرسیار له هه‌ر كه‌سێك بکه‌یت که قورئان له‌به‌ر ده‌كات، ده‌توانێت هه‌واڵت پێ بدات به‌و شته‌ی له ناخیدایه.

له کۆتاییدا خوێنه‌ری به‌ڕێز:

هه‌روه‌کو تێبینی ده‌كه‌یت شتێك نییه زانایان هه‌ر شتێکیان سه‌باره‌ت به‌هێزی که‌سایه‌تی دۆزیبێته‌وه، بێگومان له‌وه‌وپێش قورئان باسی لێوه‌کردووه، له‌به‌رئه‌وه ئه‌گه‌ر ویستت باشترین که‌سایه‌تی به ده‌ستبهێنیت ته‌نها ئه‌وه‌ی پێویسته له‌سه‌رت ئه‌نجامی بده‌یت، بریتییه له خوێندنه‌وه‌ی قورئان به لێوردبوونه‌وه‌و تێڕامانه‌وه، هه‌روه‌ها کارکردن به‌وه‌ی ده‌یخوێنیته‌وه، ئه‌مه‌ش کورتترین‌و باشترین ڕێگه‌یه بۆئه‌وه‌ی به به‌خته‌وه‌ری له دنیاو دواڕۆژدا بژیت.

ده‌توانین بڕوانین بۆ که‌سایه‌تی هه‌ر بوونه‌وه‌رێکی زیندوو، په‌ره به‌خۆی ده‌داتو ده‌گۆڕێت، له‌به‌رئه‌وه پێویسته ئێمه به لایه‌نه باشه‌که‌دا بگۆڕێین، هه‌روه‌ها پێویسته بزانین كه گۆڕان سه‌ره‌تا له خودی خۆته‌وه ده‌ست پێده‌كات، پێویسته ئه‌م ئایه‌ته‌ی خوای گه‌وره له‌به‌ر بکه‌یت که ده‌فه‌رموێت:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوۡمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنفُسِهِمۡ ﴾ الرعد: ١١

ئیعجازی قسەکردن لە مرۆڤدا

قسەکردن ئەو موعجیزە سەرسوڕهێنەرەیە، کە تا ئێستا زاناکان لە ئاستیدا سەرسامن!

قسەکردن ئەو موعجیزە سەرسوڕهێنەرەیە، کە تا ئێستا زاناکان لە ئاستیدا سەرسامن، لێکدانەوەیەکی زانستییانەیان بۆ ئەو دیاردە سەرسوڕهێنەرە نەدۆزیوەتەوە، بەڵام قورئانی پیرۆز ئاماژەی بۆ ئەو موعجیزە سەرسوڕهێنەرە کردووە، با لەم بەڵگەو نیشانە گەورەیە ڕابمێنین...

زاناکان دەڵێن: مرۆڤ تەنها بوونەوەرە پێکهاتەو دارشتەی بە جۆرێك دارێژراوە بتوانێت قسە بکات، مرۆڤ بە پرۆگرامو هۆکارو ئامێری زیندوو سازکراوە، بە هۆیەوە دەتوانێت زۆر بە ئاسانی قسە بکات، لەبەرئەوە ئەم کردەیە بۆ تیۆری پەرەسەندنی گوماناویی ملکەچ ناکات، ئەگەر قسەکردنو فێربوونی زمان، لە ڕێگەی پەرەسەندنەوە بێت، هەندێك لە گیانداران توانای قسەکردنیان دەبوو، وەکو مەیموون!

زانایان پرسیار گەلێکی زۆر ئاراستە دەکەن، بۆ نموونە: بۆچی تەنها مرۆڤ دەتوانێت قسە بکات؟[1] وەڵامی ئەم پرسیارە لە قورئانی پیرۆزدا دەبینین: کاتێك باسی ئەو ڕێزە

١- مەبەست لە قسەکردن دەربڕینی وشەو ڕستەکانەو واتە توانای دارشتن پێکهێنانی وشەو ڕستەکان

دەکات کە خوای گەورە لە مرۆڤی ناوە:

﴿ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِيٓ ءَادَمَ وَحَمَلْنَٰهُمْ فِي ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ وَرَزَقْنَٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَفَضَّلْنَٰهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴿٧٠﴾ ﴾ الإسراء: ٧٠

واتە: (سـوێند بە خوا ئێمە ڕێزمان لە نەوەی ئادەم گرتووە، (زانیاری، ژیری، قەدو باڵای ڕێكو جوانمان پێبەخشـیوە) لە وشـكانیو دەریادا (بە جۆرەها هۆكاری گواسـتنەوە) هەڵمان گرتـوون، لـە ڕزقو ڕۆزی پوخـتو چاكی جۆراو جـۆر بەهرەوەرمان كـردوون، (لە خۆراكو پۆشاكو ماڵو ناوماڵ و.. هتد) بەڕاستی ئێمە ڕێزی زیادەی ئەوانمان داوە بە سەر زۆربەی ئەو بەدیهێنراوانەدا كە دروستمان كردوون، (لە هەموو ڕوویەكەوە تا قەدرو ڕێزی خۆیان بزانن).

زاناكان بە درێژایی سـەد سـاڵ هەوڵیاندا مەیمونی (شـەمبانزی) فێری هەندێك لە پیتەكان بكەن، بەڵام هەوڵەكانیان بە تەواوی شكستی هێنا، هەرچەندە مۆخی ئەم گیاندارە گەورەیە، قەبارەكەشـی گونجاوەو زۆرباشـە بۆ فێربوون، لەگەڵ ئەوەشدا مەیموون توانای قسەكردنی نییە، تەنانەت ناتوانێت لاسایی قسەكردنیش بكاتەوە.

لە ئاژەڵەكاندا ئامێری دەنگ هەیە، مرۆڤ قوڕقوڕاگەی هەیە، ئاژەڵەكانیش قوڕقوڕاگەیان هەیە، بۆ وێنە، سـەگ، قوڕقوڕاگەی سـەگ بە هەمان شـێوازو ئالیەتی قوڕقوڕاگەی مرۆڤ كاردەكات، بـەڵام مرۆڤ دەتوانێت بە كردارێكی خۆنەویسـتانە بە ئاسـانی قسـەبكات، لەو نێوەندەدا گیانداران دەستەوسانن‌و ناتوانن ئەو كارە ئەنجامبدەن. واتە ناتوانن قسە بكەن.

تاقیكردنەوەكانی پرۆفیسـۆر (ولیام فایفر)، دەریانخسـتووە منداڵـی تازە لە دایكبوو، مۆخی چالاكدەبێت لەو كاتەی گوێی لە دەنگی دایكی دەبێت! ئەم پرۆفیسـۆرە هەسـتا بە تاقیكردنەوەیەك لەسەر ئەو منداڵانەی تەمەنیان تەنها چەند ڕۆژێكە، لەو تاقیكردنەوەیەدا هەسـتا بە چاودێـری مۆخی منداڵو ئەو چالاكییە كارەباییەی لـە مۆخدا ڕوودەدات، لە ئەنجامـی كارلێكی لەگـەڵ دەنگەكاندا، هەروەها هەسـتا بە گوێگرتن لـە دەنگی كۆمەڵە كەسانێكی نامۆ، دەركەوت كە مۆخی منداڵ هیچ وەڵامدانەوەیەكی بۆ ئەو دەنگانە نییە.

بەڵام هەمان منداڵ تەنها بە بیسـتی دەنگی دایكی (بەبێئەوەی ببینێت)، بە شـێوەیەكی بەرچاوو مێشكی چالاك بوو، كارلێكی لەگەڵ دەنگەكەدا كرد، پاكو بێگەردیی بۆ خودا! شوێنەواری ئەم ئەزموون‌و تاقیكردنەوانە زانایانی هەژاند، دەبێت ڕاستی ئەم كارە چی بێت؟

لە كاتی سكپڕیی دایكدا، كۆرپەلە لاسایی دەنگی دایكی دەكاتەوە:

لـە سـەرەتای سـاڵی ٢٠١٠ توێژەرەوانی ئەڵمانیـا ڕایانگەیاند، كۆرپەلە لـەو كاتەی لە منداڵدانی دایكیدایە دەست بە فێربوونی دەنگی دایكو باوكی دەكات، دوای لێكۆڵینەوەیەك كـە ٦٠ منداڵـی تازە لە دایكبووی گرتەوە، زانكۆی (ورز بورج)ی ئەڵمانی، پێی هەسـتا، لە گۆڤاری (علم البیولوجیا المعاصر) بڵاوكرایەوە، ڕوونیانكردەوە منداڵی ساوا هەوڵدەدات لە ڕێگای لاساییكردنەوەی دایكییەوە پەیوەندیی لەگەڵدا ببەستێت.

چونكە وەك دەزانین هەندێك گیانلەبەر وەك توتیو دۆلفین دەتوانن وشەو ڕستە لەبەربكەن‌و بیڵێنەوە، واتە تەنیا ئەو وشەو ڕستانە دەڵێنەوە كە مرۆڤ فێریان دەكات بەڵام مرۆڤ توانای ئەوەی هەیە سەدان و هەزاران وشەو ڕستە دابڕێژێت و لێیان تێبگات (وەرگێڕ)

لێکۆڵینـــەوە نوێیەکــە ئاماژە بەوە دەکات، دەنگەکان کاردەکەنە ســەر کۆرپەلەو یەکەم زمانن دیواری منداڵدان دەبڕن، (کاثلین فرمیکە) لێکۆڵەرەوەیەکی ئافرەتە، دەڵێت: ئەوەی لێکۆڵینـــەوە نوێیـــەکان پێی گەیشـــتوون، نەســـەلماوە کۆرپەلە لە توانایـــدا هەبێت دەنگ دەربکات بە شێوەی جیاواز، بەڵام ئەوەی سەلماوە چەند دەنگێك دەردەچێت هاووێنەی ئەو دەنگانەیە کە منداڵ لەو کاتەدا بیستوویەتی کە لە سکی دایکیدا بووە!

هەروەهــا ئەوەی زانـــراوە ئەوەیە کە کۆرپەلە لە توانایدایە لەســـەر بیرهاتنەوەی ئەو دەنگانەی کە بیستوویەتی لە سێ مانگی کۆتایی قۆناغی سکپڕیدا، هەروەها بە شێوەیەکی کاریگەر ئاوازی مۆسیقاو دەنگی مرۆڤ لەو تەمەنەدا بە شێوەیەکی تایبەت کاردەکاتە سەر کۆرپەلە.

ئێمـــەش دەڵێیـــن: دەنگی قورئان باشـــترین دەنگـــە، دەگونجێت کۆرپەلە بیبیســـتێت، ئامۆژگاری هەموو دایکێك دەکەین، هەموو ڕۆژێك کەمێك بە دەنگی بەرز قورئان بخوێنێت، بە تایبەت لە مانگەکانی کۆتایی سکپڕیدا.

لێکۆڵینەوەیەکـــی نوێ (بـــە پێچەوانەی لێکدانەوە چەقبەســـتووەکان)، جەختدەکاتەوە قۆناغی بوونی کۆرپەلە لە منداڵداندا ئەوەی پەیوەســـتە بە پەرەپێدانی زمانەوە، منداڵە ســـاواکان هەوڵـــدەدەن لاســـایی دایکیان بکەنەوە بۆ مەبەســـتی گرنگیدانو بـــە هێزبوونی پەیوەندییان پێیانەوە، لە ڕێگای لاساییکردنەوەی ئاوازی دەنگیان، لەبەرئەوەی منداڵەساواکان جگە لەوە خاوەنی هۆکارێکی دیکە نین، ئەمەش بە لێکدانەوەی لاســـاییکردنەوەی ئاوازی دەنگی دایکیان دادەنرێت، لە سەرەتای قۆناغی تەمەنیان.

پرۆفیســـۆر (نوام چۆمســـکی) زانای زمانەوانی بە ناوبانـــگ جەختدەکاتەوە کە منداڵ بەرنامەڕێـــژ کراوە بۆ ئەوەی فێری زمان ببێتو قســـەی پێبکات، لەو کاتەی دڵۆپە ئاوێك بووە، بۆ ئەو مەبەســـتە ئامادەکراوە، بۆ ئەم مەبەســـتەش لە زیرەکییەکی سروشتی بەهرە وەردەگرێت.

گریان یەکەم زمانە منداڵ فێری دەبێت، بۆ دەربڕینی پێداویستییەکانی، زانایان دەڵێن: منـــداڵ لە ماوەی پێنج ســاڵی یەکەمی تەمەنیدا ٥٠٠٠ وشـــە فێر دەبێـــت، منداڵ خاوەنی توانایەکی سروشـــتییە، لەســـەر ڕێکخســـتنی وشـــە هەڕەمەکییەکان، پاکوبێگەردی بۆ ئەو دروســـتکارە گەورەیەی بەم شـــێوەیە ڕێزی لە مرۆڤ گرتووەو ئەو توانایانەی پێبەخشیوە، بـــەڵام زۆر بەداخـــەوە کاتێـــك گەورە دەبێت وشـــەکان بە کاردەهێنێت بـــۆ دژایەتیکردنی دروســـتکارەکەی‌و تێکدانـــی زەوی‌و نکوڵـــی خودای بە دەســـەڵاتو کاربەجـــێ‌و زانا دەکات! هەروەکو دەفەرمووێت:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلۡكَرِيمِ ﴿٦﴾ ٱلَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّىٰكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِيٓ أَيِّ صُورَةٖ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾ ﴾ الانفطار: ٦ - ٨

واتە: (ئەی ئادەمیزاد!! تۆ چی وای لێکردویت ســـەرکەش بیت بەرامبەر پەروەردگاری میهرەبـــانو بەڕێزت؟! چی وای لێکردویت وەکو پێویســـت قـــەدری نەزانیت؟ (نا فەرمانو یاخی بیت؟)- ئەو پەروەردگارەی تۆی دروستکردووە، بە ڕێکوپێکترین شێوە، بە جوانترین شـــێواز، (هەموو ئەندامەکان لە شـــوێنی تایبەتی خۆیان دانراون، تا بتوانن کارو فەرمانی خۆیـــان بە چالاکی ئەنجامبدەنو ئەو ئەندامانەش کە جووتن قەبارەو درێژی‌و شـــێوەیان چوونیەکـــە، جگـــە لەوەی کە یارمەتـــی‌و تەباییەکی تەواو هەیە لـــە نێوانیانداو هەمووان هاوکارن) — لە هەر شـــێوەو شـــێوازێکدا ویســـتوویەتی تۆی ڕێکخستووەو ئەندامەکانتی بە یەکەوە لکاندووە).

تاقیکردنەوە لەسەر باڵندەکان:

زانایان هەستان بە تاقیکردنەوەیەکی چڕوپڕ کە بریتیبوو لە دابڕینی باڵندەیەکی خۆشخوێنو جیاکردنەوەی لە دایکو باوکی، ئەم باڵندەیەیان خستە ژوورێکەوە تا بە تەواوی لە دایکو باوکی داببڕن، سەرەنجام دەرکەوت باڵندەکە فێری خوێندن نەبوو، بەڵکو فێری دەنگێکی ناساز بوو، کە لە فیرەفیری قەلەباچکە دەچوو، بەڵام ئەم تاقیکردنەوەیە کۆتا تاقیکردنەوە نەبوو، بەڵکو بەردەوامبوو، زاناکان ڕێگەیاندا هەمان ئەو باڵندەیە لەگەڵ مێیەیەکدا کردەی زۆربوون ئەنجامبدات، پاشان هێلکەکانیان برد بۆ ئەو شوێنەی باوکەکەی لێبوو، تا لەوێ بتروکێن، سەرەنجام باڵندە تازەکان دەنگی باوکیان فێربوون، کە لە فیرەفیر دەچوو، کەمێکیش لە دەنگی باوکیان دەچوو، بەڵام زاناکان باڵندە تازەکانیان وەرگرتو ڕێگەیاندا تا دووجار کردەی زۆربوون ئەنجامبدەن، واتە دوو وەچەیان لێکەوتەوە، لە ناکاو شتێکی چاوەڕواننەکراو ڕوویدا، نەوەی چوارەمیان فێری خوێندن بوو!

ئایا ئەم کردارە چۆن لێکدەدرێتەوە؟ لێکدانەوەی زانستی ئەوەیە: غەریزەی خوێندن لە نێو باڵندەکاندا بوونی هەیەو لەگەڵیدا دروستبووە، دەگونجێت بە شێوەیەکی کاتی پەکی بکەوێت، بەڵام بە خێرایی ئەو چالاکییەی بۆ دەگەڕێتەوە، ئەمەش پێچەوانەی تیۆری پەرەسەندنەوە.

بنچینەی زمان لە جینەکاندایە:

دوای لێکۆڵینەوەیەکی چڕوپڕ، زانایان ڕوونیانکردەوە لە ڕێگای ئەو تاقیکردنەوانەی لەسەر مرۆڤ ئەنجامیانداوە، لەسەر ئەو کەسانەی بە هۆی ڕووداوێکەوە توانای قسەکردنیان پەکیکەوتووە، تاقیکردنەوەیەکی تر لەسەر ئەو کەسانەی لە قسەکردندا کێشەی بۆ ماوەییان هەیە، دەرکەوت زمان شتێکی شاراوەیە لە شریتێکی بۆ ماوەییدا، بە ناوی **DNA** دیاریکراوە لە (بۆهێڵ)دا پێی دەوترێت **2Foxp** ئەم (بۆهێڵ)ە لای زۆربەی زیندەوەران بوونی هەیە، بەڵام لە مرۆڤدا شێوەیەکی جیاوازی هەیە، زاناکان دەڵێن: ئەو شێوە (بۆهێڵ)ە جیاکارەی مرۆڤ هەیەتی، لەگەڵ دەرکەوتنی مرۆڤ لەسەر زەوی دەرکەوتووە.

فێری دەربڕینی کردووە:

خوای گەورە سورەتێکی گەورەی ناردووەتە خوارەوە، تاکە سورەتە بە ناوی یەکێك لە ناوە جوانەکانی خوای گەورەوەیە، ئەویش سورەتی (الرحمن)ە، دەفەرمووێت:

﴿ ٱلرَّحْمَٰنُ ﴿١﴾ عَلَّمَ ٱلْقُرْءَانَ ﴿٢﴾ خَلَقَ ٱلْإِنسَٰنَ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ ٱلْبَيَانَ ﴿٤﴾ ﴾ الرحمن: ١ - ٤

واتە: (خوای میهرەبان، کانگای سۆزو ڕەحمەتو بەزەییە-١- قورئانی فێری ئادەمیزاد کردووە، (فێربوونو زانینی قورئانو تێگەیشتن لە فەرموودەی خوای میهرەبان پیرۆزترین نازو نیعمەتە کە ئیماندار لێی بەهرەوەر ببێت، لەم تەمەنە کورتەی ژیانی دنیادا)-٢- هەر خودا ئادەمیزادی دروستکردووە، (بە جوانترین شێوەو شێواز)-٣- هەر ئەویش فێری دەربڕینو گوفتارو ئاخاوتنی کردووە، (خوای گەورە زمانی پێبەخشی بۆئەوەی مەبەستەکانی

خۆی بە جوانیو بە فەرهەنگو کەلتورێك کە خوا پێی بەخشیووە ڕابگەیەنێت).

ئەم ئایەتە فێرماندەکات چۆن خوای گەورە منەت دەکات بەسەر مرۆڤدا بە بەهرەی (البیان)، خوای گەورە نەیفەرمووە (علمە الکلام) لەبەرئەوەی فێرکردنی مرۆڤ بە زمان، یان بە قسەکردن بەس نییە، بەڵکو پێویستە وشەکان پێکەوە ببەستیتەوەو لە کاتی پێویستدا بیانگێڕیتەوە، واتە بە شێوەیەکی ڕێکوپێکو لە شوێنی خۆیدا بەکاریان بهێنێت.

مرۆڤ مەڵبەندێکی زۆر گرنگی هەیە، بەبێ ئەو مەڵبەندە ناتوانێت خواستەکانی دەرببڕێت، ئەویش مەڵبەندی گەڕانەوەی وشەکانەو دانانیانە لە ناوچەی نێوچەواندا لە پێشە سەردا، لەبەرئەوەیە دەبینین پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) جەختدەکاتەوە لەسەر گرنگی ئەو مەڵبەندە، لە نزاکانیدا ڕادەستی خوای گەورەی دەکاتو دەفەرمووێت: (ناصیتی بیدك)، واتە (نێوچەوانم بە دەستی تۆیە)، هەر کات ئەو مەڵبەندە لە کارکەوت، مرۆڤ توانای قسەکردنی ونناکات، بەڵکو هەر دەتوانێت قسە بکات، بەڵام ناتوانێت وشەکان پێکەوە گرێبدات، کەواتە توانای دەربڕینو ڕوونکردنەوە وندەکات، لەبەرئەوەیە خوای گەورە دەفەرمووێت: ﴿ عَلَّمَهُ ٱلْبَيَانَ ﴾ پاکوبێگەردی بۆ خوای گەورە!

جیاوازیی زمانتان:

زاناکان تێبینیان کردووە، مرۆڤ خاوەنی توانایەکی سروشتییە بۆ پەرەپێدانی زمان، ئەوان هەستان بە ئەنجامدانی تاقیکردنەوەیەك، هەوڵیاندا چەند خوێندکارێك فێری زمانێکی نوێ بکەن بە شێوازێکی هەڕەمەکی، واتە بە شێوەیەکی هەڕەمەکیانە دارشتنی وشە لە پیتەکان، کە هیچ واتایەك نەدەنو پەیوەندییەك نەبێت لە نێوانیاندا، بینیان خوێندکارەکان ناتوانن فێری هەر یەکێك لەو وشانە ببن.

بەڵام دوای تێپەڕبوونی چەند مانگێك خوێندکارەکان توانیان ئەو وشە هەڕەمەکی دارێژراوانە بگۆڕن، توانیان بە شێوەیەك ڕێکیانبخەن بە ئاسانی لەبەر بکرێن، دوای ماوەیەك ئەو وشانە گوێزرانەوە بۆ چەند خوێندکارێکی دیکە (گروپێکی تر)، هەر یەك لەو گروپانە چەند ڕاستکردنەوەیەکیان لەسەر ئەو وشانە کرد، تا وشەکان وایان لێهات بوونە مەنتیقیو بە ئاسانی لەبەر کران. ئەم کردارەش بە شێوەیەکی خۆنەویستانە ئەنجامدرا.

هەروەها زانایان ئەوەیان دەرخست کە مرۆڤ ڕژێمێکی تایبەتی پێبەخشراوە، کە توانای پەرەپێدانی زمانی لە نێوان چەند نەوەیەکدا، ئەمەش نهێنی لێکدانەوەی جیاوازیی زمانە، بە شێوەیەك ئەمڕۆ لە جیهاندا زیاتر لە ٤٠٠٠ هەزار زمان هەیە.

ئایەتێکی قورئانی پیرۆز ئاماژە بۆ ئەو ڕاستییە دەکات، هەروەها بە موعجیزەیەك لە موعجیزەکانی خوای گەورەی داناوە، هەروەکو دەفەرمووێت:

﴿ وَمِنْ ءَايَـٰتِهِۦ خَلْقُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَـٰفُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَٰنِكُمْ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَـٰتٍ

لِّلْعَٰلِمِينَ ﴿٢٢﴾ الروم: ٢٢

واتــە: (یەکێکــی تر لــە نیشــانەو بەڵگەکانی دەســەڵاتی خوای گەورە، دروســتکردنی ئاســمانەکانو زەوییە، (کە زاناکانی ئەستێرەناســی لە ئاســتیدا سەرســامو ســەرگەردانن) هەروەها جیاوازی زمانو ڕەنگتانە (دەنگی هیچ کەس لە کەسی تر ناکات، سەرەڕای سەدەها جۆر زمان، کە جۆری قســەکردنو داڕشتنی هەر گەلێك تایبەتمەندی خۆی هەیە، جگە لە هەزاران شــێواز کە لەو زمانە ســەرەکیانە دەبێتەوە)، بەڕاستی ئا لەو دیاردەیەشدا بەڵگەو نیشانەی زۆر هەیە بۆ زانایانو شارەزایان).

هەروەکــو چۆن ڕەنگی مــرۆڤ لە ژینگەیەکەوە بۆ ژینگەیەکــی دی جیاوازە، هەروەها زمانیــش لــە ژینگەیەکەوە بــۆ ژینگەیەکی دیکە جیــاوازە، بناغەی ئــەم گۆڕانکارییەش دەگەڕێتــەوە بــۆ جینەکانی مــرۆڤ لە قوڵایــی خانەکانیدا، ئــەم ئایەتــە قورئانییەش نیعمەتەکانی پەروەردگارمان بەســەر مرۆڤەوە بیر دێنێتەوە، ئەم موعجیزانەش پێویستە ببنــە هۆکارێك بۆ زانایان تا لە ڕێیانەوە خوای گەورە بناســن، لەبەرئەوەیە خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّلْعَٰلِمِينَ ﴿٢٢﴾ ﴾

واتە: (بەڕاستی ئا لەو دیاردەیەشدا بەڵگەو نیشانەی زۆر هەیە بۆ زانایانو شارەزایان).
داواکاریــن لــە خوای گەورە کە بمانکاتە یەکێك لە بەندە زانــاکان، ئەوانەی لە بارەیانەوە دەفەرموێت:

﴿ إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ ﴾ فاطر: ٢٨

ڕاستییە زانستییەکان، سەبارەت بە ڕۆژیی دوایی

لە گەشـــتێکی ڕووداوەکانی ڕۆژی قیامەتدا دەژین، بە شـــێوەیەکی زانســـتی هاتنی ئەو ڕۆژە شیدەکەینەوە، بۆئەوەی بگەین بە ئەنجامێك کە بریتییە لە (هەر شتێك لە قورئانی پیرۆزدا هاتووە، هاوڕایە لەگەڵ زانســـتو ڕاســـتییە زانستییەکان، ئەمەش بەڵگەیە لە سەر ڕاستی ئەو ڕۆژە، واتە ڕۆژی قیامەت)!!

کاتێك قورئان ســـەبارەت بە ڕۆژیی دوایی قســـەمان بۆ دەکات، ئەمە واتا خوای گەورەو بـــە دەســـەڵات وێنای ئەو ڕۆژەمان بۆ دەکات، هەروەکـــو ئەوەی لە ناویدا دەژینو بە چاوی خۆمان دەیبینین، خوای گەورە قورئانی پیرۆزی ناردووەتە خوارەوە بۆئەوەی ئاشنابین بە ڕۆژی قیامەت، چونکە ئەو ڕۆژە گرنگترین ڕۆژە لە ژیانی هەر یەك لە ئێمەدا، لەبەرئەوە خوای گەورە کۆتایی بە قورئانی پیرۆز هێناوە بە ئایەتێك کە تیایدا فەرمانمان پێدەکات لە خودا بترســـێنو کاربکەین بۆ ئەو ڕۆژە، هەروەکو لە کۆتا ئایەتی دابەزێنراوی قورئانی پیرۆزدا دەفەرموویت:

﴿ وَاتَّقُوا۟ يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى ٱللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾ ﴾
البقرة: ٢٨١

واتە: (خەڵکینە) لە ســـزاو تۆڵەی ڕۆژێك بترســـن، کە تیایدا بۆ لای خودا دەگەڕێنەوە، لەوەودوا هەموو کەس پاداشتی کاروکردەوەی خۆی وەردەگرێتو ستەمیان لێناکرێت.

پێویســـتە خۆمان ئامادە بکەین بۆ ڕۆژی لێپرســـینەوەو بیربکەینەوە کە ڕۆژێك دادێ

بەسەرماندا لە بەردەمی خوای گەورەو بە دەسەڵاتدا ڕادەوەستین، پێویستە هەر لەم ساتەوە وەڵام ئامادە بکەین، چونکە خوای گەورە پرسیارمان لێدەکات کە چیمان ئەنجام داوە بەم قورئانە پیرۆزە، چیمان پێش خۆمان خستووە بۆ ئەو ڕۆژە سەختە، خواگیان لە قورئاندا دەفەرموێت: ﴿ وَإِنَّهُۥ لَذِكۡرٞ لَّكَ وَلِقَوۡمِكَۖ وَسَوۡفَ تُسۡـَٔلُونَ ﴿٤٤﴾ ﴾ الزخرف: ٤٤

واتە: بەڕاستی ئەم قورئانە یادخەرەوەیە بۆ خۆتو بۆ گەلەکەت، لە ئایندەشدا دەربارەی پرسیارتان لێدەکرێت.

بەڵام بێباوەڕەکان هەمیشە نکوڵی ئەو ڕۆژە دەکەن، ئەوان لەو بڕوایەدان کاتێك مردن، هەموو شتێك کۆتایی دێت، پێیان وایە مردن کۆتا قۆناغی ژیانی مرۆڤە، لەبەرئەوە خوای گەورە لە زۆرێك لە ئایەتە پیرۆزەکانی قورئاندا سەبارەت بە ڕۆژیی دوایی قسەمان بۆ دەکات، ئەوەی جێگەی سەرسوڕمانە ئەوەیە ئەم ئایەتانەی قورئان ڕاستییە زانستییەکان بەکار دەهێنێتو سوێند بە دیاردە گەردوونییەکان دەخوات کە خوای گەورە خۆی دروستی کردوون، لە بۆ ڕاستیو دروستی ئەو ڕۆژە، بە ڕاستی ڕۆژێك دادێت هەموو کەس دەزانێت لە ژیانی دنیادا چی ئەنجام داوە، چی ئامادە کردووەو چی پێش خۆی خستووە، چیشی دوای خۆی خستووە، ئەگەر بە سەرنجەوە لەم ئایەتە پیرۆزانە وردبینەوە تێبینی دەکەین خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿ وَوَجَدُواْ مَا عَمِلُواْ حَاضِرٗاۗ وَلَا يَظۡلِمُ رَبُّكَ أَحَدٗا ﴿٤٩﴾ ﴾ الکهف: ٤٩

واتە: خەڵکی هەر کارێکیان کردووە لە دنیادا (بە دەنگو ڕەنگەوە) ئامادەیە، بێگومان پەروەردگاری تۆ (ئەی پێغەمبەر، (صلى الله عليه وسلم) ئەی ئیماندار)، ستەم لە هیچ کەس ناکات.

لە ڕۆژی قیامەتدا هەموو مرۆڤێك کردەوەکانی بە چاوی خۆی دەبینێتەوە: وەکو ئەوەی دەخرێنە بەردەمیو بە چاوی خۆی کردەوەکانی دەبینێت (وَوَجَدُواْ مَا عَمِلُواْ حَاضِرٗاۗ)، واتە پاشان خوای گەورە کردەوەکانی ئامادە دەکاتو لە بەردەمی ئەو مرۆڤەدا دایدەنێتو ئەویش کردەوەکانی خۆی دەبینێتەوە.

چەندین ئایەتی قورئانی پیرۆز ڕۆژیی قیامەتو ڕووداوەکانی ئەو ڕۆژەمان بۆ دەردەخەن، بەڵام خوانەناسان باوەڕ ناکەن تەنها بە ڕاستییە زانستییەکان نەبێت، هەندێك لە بێباوەڕەکان دەڵێن: چۆن دەکرێت لەو ڕۆژەدا واتە لە ڕۆژیی دواییدا کردەوەکانمان ببینینەوە، هەروەها چۆن دەکرێت پێستی مرۆڤ قسە بکاتو ببێتە گۆ؟ خوای گەورەش دەفەرمووێت: ﴿ وَقَالُواْ لِجُلُودِهِمۡ لِمَ شَهِدتُّمۡ عَلَيۡنَاۖ قَالُوٓاْ أَنطَقَنَا ٱللَّهُ ٱلَّذِيٓ أَنطَقَ كُلَّ شَيۡءٖۚ وَهُوَ خَلَقَكُمۡ أَوَّلَ مَرَّةٖ وَإِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ ﴿٢١﴾ ﴾ فصلت: ٢١

واتە: ئەوسا بە خەمبارییەوە بە پێستی خۆیان دەڵێن: بۆچی شایەتیتان لەسەر داین؟ لە وەڵامدا دەڵێن: ئەو خوایە ئێمەی هێناوەتە گوفتار، کە دەتوانێت هەموو شتێك بهێنێتە قسەوگفتوگۆ، هەر ئەو زاتەشە کە یەکەمجار بەدیهێناوین، هەر بۆلای ئەویش دەبرێینەوە، (بێگومان کارێکی ئاسانە بۆ خوای گەورە، مرۆڤ توانیویەتی جۆرەها ئامێر بهێنێتە قسە، بێگومان تواناو دەسەڵاتی خوای گەورە یەکجار بێسنوورە).

خوای گەورە زۆر بە وردی جوانترین نموونەمان لەم دنیایەدا بۆ دەهێنێتەوە، بۆئەوەی

په‌نابه‌رین بۆ خوای گه‌وره بۆ نزیککردنه‌وه‌ی تێروانینه‌کانمانو تێگه‌یشتنمان له ڕۆژی قیامه‌ت. کاتێك خودا ده‌فه‌رمووێت: ﴿ فَإِذَا ٱنشَقَّتِ ٱلسَّمَآءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَٱلدِّهَانِ ﴿٣٧﴾ ﴾ الرحمن: ٣٧

واته: ڕۆژێك دادێت، ئاسمان له‌ت ده‌بێتو وه‌کو گوڵێکی سور دێته‌به‌رچاو، یاخود وه‌ك ڕۆنی قرچاوی لێدێت.

ئه‌م ئایه‌ته یه‌کێکه له به‌ڵگه‌کانی خوای گه‌وره سه‌باره‌ت به له‌تبوونی ئاسمان قسه‌مان بۆ ده‌کات، هه‌روه‌ها باس له‌وه ده‌کات که ئاسمان به وێنه‌ی ڕۆنی قرچاوی لێدێت، تێبینی ده‌که‌ین زانایانی نوێ هه‌ندێك ئه‌ستێره‌یان دۆزیوه‌ته‌وه که ده‌ته‌قنه‌وه، هه‌روه‌ها که‌شکه‌شانه‌کانیش به ته‌واوی ده‌ته‌قنه‌وه، بینیان پاشماوه‌ی ئه‌و ته‌قینه‌وانه وێنه‌ی تابلۆیه‌ك ده‌کێشن که له تابلۆی زه‌یتی ده‌چێت به جۆره‌ها ڕه‌نگ، ئه‌م تابلۆیانه‌ش که ئه‌ستێره‌کان وێنه‌یان کێشاوه له کاتی داڕمانیان، بێگومان هاوشێوه‌ی ڕۆژی قیامه‌ت نییه، به‌ڵکو وێنه‌یه‌کی بچووکه له ڕۆژی قیامه‌ت، ئه‌م وێنه‌یه بۆ ته‌قینه‌وه‌ی ئه‌ستێره‌کان له ئاسمان، ڕۆژی قیامه‌ت نانوێنێت، به‌ڵکو وێنه‌یه‌کی بچووکه سه‌باره‌ت به داڕمانی ئاسمان له‌و ڕۆژه‌دا.

بێگومان ئێمه ناتوانین پێچانه‌وه‌ی خۆر ببینین، خوای گه‌وره ده‌فه‌رمووێت:

﴿ إِذَا ٱلشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ ﴾ التکویر: ١

واته: کاتێك خۆر ده‌پێچرێته‌وه‌و ڕووناکی نامێنێت.

ناتوانین ئه‌م ئه‌ستێره‌یه که بریتییه له خۆر ببینین، که به وێنه‌ی ئه‌ستێره‌کانی دیکه ده‌ته‌قێته‌وه. یان ده‌پێچرێته‌وه له‌سه‌رخۆی، به‌ڵام ئێمه ده‌توانین داڕمانی ئه‌ستێره‌کانو له ناوچوونی ئه‌ستێره‌کان ببینین له ڕێگه‌ی ئه‌و ته‌له‌سکۆبانه‌وه که ڕۆژانه هه‌زاران وێنه‌ی له ناوچوونو ته‌قینه‌وه‌ی ئه‌ستێره‌کان ده‌گرن، ئه‌مه وێنه‌یه‌کی بچووکه له کۆتایی گه‌ردون. کاتێك خوای گه‌وره ده‌فه‌رمووێت: ﴿ وَإِذَا ٱلْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾ ﴾ التکویر: ٦

واته: کاتێك که ده‌ریاکان گڕ ده‌گرن!

واتە گەرم بوو، وەکو دەڵێن: تەنورەکە داگیرسا، واتە گەرم بوو، پلەی گەرمی بەرزبووەوە، بۆئەوەی بتوانین ئەو فەرمانو ڕۆژە بهێنینە خەیاڵی خۆمان، تا بتوانینو بزانین بیری لێ بکەینەوە، ئەو کات دەتوانین بزانین چۆن ئەو ڕووداوە ڕوو دەدات.

خــوای گەورە بە وردترین شــێوە لــە قوڵایی دەریاکاندا لەتبــوونو کەرتبوونی داناوە، چەندەها شــوێنی داناوە گەرمی تواوەی تێدا هەڵدەقوڵێت، بۆ بەرزکردنەوەی پلەی گەرمی ئاوەکــە بــۆ زیاتر لە هەزار پلەی ســەدی، هەروەهــا دەبینین ئاوەکە پلــەی گەرمییەکەی بەرزدەکاتــەوە، بەشــێوەیەکی بەهێــز، گەرم دەبێــت، ئەم دیمەنەش هاوشــێوەی قیامەت نییە، بەڵکو وێنەیەکی بچووکی ڕۆژی قیامەتە، لەبەرئەوە خوای گەورە ســوێند بە دیاردە گەردوونییەکان، (دیاردەی دەریای گڕگرتوو) هەروەکو دەفەرمووێت: ﴿ وَٱلۡبَحۡرِ ٱلۡمَسۡجُورِ ۝٦ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَٰقِعٞ ۝٧ ﴾ الطور: ٦ - ٧

واتە: سوێند بە دەریای داگیرساو (لە ڕۆژی قیامەتدا دادەگیرسێتو دەتەقێتەوە)٦، (بەڕاستی سزاو ئازاری پەروەردگاری تۆ ئەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) هەر پێش دێت).

ئەمە بەڵگەیە لەســەرئەوەی خوای گەورە لە قیامەتدا قســەمان لەگەڵ دەکات، ئەمەش

ڕاستییە زانستییەکان پێی گەیشتوون، ئەگەر لە ئایەتە قورئانییەکان ورد ببینەوە تێبینی دەکەین زۆرئایەتی قورئانی باس لە ڕۆژی قیامەت دەکەن، وشــەی (البحار) (دەریاکان) لە کاتی قســەکردن لە ڕۆژی قیامەتدا، تەنها دووجار لە قورئاندا باســکراوە، خوای گەورە لە سورەتی تەکویردا دەفەرمووێت: ﴿ وَإِذَا ٱلۡبِحَارُ سُجِّرَتۡ ۝٦ ﴾

واتە: کاتێك کە دەریاکان گڕدەگرن!

لە سورەتی دوای ئەودا کە سورەتی (إنفطار)ە دەفەرمووێت: ﴿ وَإِذَا ٱلۡبِحَارُ فُجِّرَتۡ ۝٣ ﴾

واته‌: كاتێك ده‌ریاكان ده‌ته‌قێنرێنه‌وه‌.

ئه‌م دووئایه‌ته‌ وه‌ڵامدانه‌وه‌ی ئه‌و كه‌سانه‌ن كه‌ به‌ گومانن‌و ده‌ڵێن: محمد (ﷺ) له‌ بیری چووه‌، جارێك ده‌ڵێت: (سجرت)، (گڕ ده‌گرن) جارێكی تر ده‌ڵێت: (فجرت)، (ده‌ته‌قێنرێنه‌وه‌)، ئه‌مه‌ش تۆمه‌تێكی بێ بنه‌مایه‌، له‌به‌رئه‌وه‌ی قورئان قســه‌ی پێغه‌مبه‌ر محمد (ﷺ) نییه‌، به‌ڵكو ئه‌وه‌ قســه‌ی په‌روه‌ردگاری پێغه‌مبه‌ر محمــد(ﷺ)ه‌، فه‌رمووده‌ی به‌دیهێنه‌ری ده‌ریاو زه‌ریاكانه‌، هه‌ر خۆی زانایه‌ به‌ ده‌ریاو ته‌واوی دروستكراوه‌كانی.

ئه‌گه‌ر وردببینه‌وه‌ له‌م دوو سوره‌ته‌ ئیعجازێكی تێدا ده‌بینین له‌ ڕیزبه‌ندی قۆناغه‌كانی ئه‌م ته‌قینه‌وانه‌، ئێمه‌ ده‌زانین ئه‌گه‌ر له‌ فیزیایی ئاوو پێكهاته‌ی ئه‌م ئاوه‌ بكۆڵینه‌وه‌، ئه‌وا ئاو له‌ دوو گه‌ردیله‌ی هایدرۆجین‌و گه‌ردیله‌یه‌ك ئۆكسجین پێكهاتووه‌، كاتێك پله‌ی گه‌رمی ئاوه‌كه‌ بۆ ئاستێكی زۆر به‌رز ده‌بێته‌وه‌، (هه‌زاران پله‌ی سه‌دی)ئه‌و گه‌ردیلانه‌ جیا ده‌بنه‌وه‌، تێكه‌ڵه‌یه‌كــی گازی به‌هێز پێكدێنن، ته‌قینه‌وه‌كه‌ی به‌هێزه‌، ئه‌مه‌ش له‌ نێو تاقیگه‌كان ڕوو ده‌دات، كاتێك هه‌ڵده‌ستین به‌ دانانی بڕێكی كه‌م له‌ ئاو، پاشان هه‌ڵده‌ستین به‌ شیكردنه‌وه‌ی ئاوه‌كه‌ به‌ كاره‌بایی، ده‌بینین بڵقی هایدرۆجین‌و ئۆكســجین ده‌ڕواتو كۆده‌بێته‌وه‌، ئه‌مه‌ش تێكه‌ڵه‌یه‌كه‌ له‌ هایدرۆجین‌و ئۆكســجین، زانایــان ده‌ڵێن: بریتییه‌ له‌ تێكه‌ڵه‌یه‌كی به‌هێزی ته‌قینه‌وه‌، واته‌ ده‌كرێت به‌ كه‌مترین پریشك بته‌قێته‌وه‌.

له‌به‌رئه‌وه‌ ده‌ریاكان به‌ تایبه‌ت ئه‌وه‌ی خوای گه‌وره‌ له‌ باره‌یانه‌وه‌ بۆمان ده‌دوێت، هه‌میشه‌ له‌ گه‌رمییه‌كی تواوه‌ هه‌ڵده‌قوڵێن، هه‌زاران ده‌لاقه‌ له‌ بوركانه‌كان‌و هه‌زاران له‌تبوون، لێره‌دا بازنه‌یــه‌ك هه‌یــه‌ له‌ بنی زه‌ریاكاندا كه‌ زانایان پێی ده‌ڵێــن: بازنه‌ی ئاگری، به‌ ئه‌ڵقه‌یه‌كی گــه‌وره‌ ده‌وره‌دراوه‌ كــه‌ بۆ هــه‌زاران كیلۆمه‌تر درێژ ده‌بێته‌وه‌، شــله‌ی گه‌رمــی تواوه‌ی لێ هه‌ڵده‌قوڵێت، هه‌روه‌كو ئه‌وه‌ی ده‌بینین ده‌ریا گڕ ده‌گرێت، یان داده‌گیرســێت، له‌به‌رئه‌وه‌یه‌ خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموێت: ﴿ وَٱلۡبَحۡرِ ٱلۡمَسۡجُورِ ۝٦ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَٰقِعٞ ۝٧ ﴾ الطور

واته‌: ســوێند به‌ ده‌ریای داگیرســاو-٦-، (به‌ڕاســتی ســزاو ئازاری پــه‌روه‌ردگاری تۆ ئه‌ی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌ر پێش دێت).

بڕوانه‌ خوای گه‌وره‌ چۆن ده‌ریای گه‌رمی گڕگرتوو، له‌گه‌ڵ سزای ئاگری دۆزه‌خی پێكه‌وه‌ به‌ســتۆته‌وه‌، بێگومان ســزای خوای گه‌وره‌ به‌ به‌راورد له‌م دیمه‌نه‌ یه‌كجار گه‌وره‌تره‌، كاتێك ڕۆژی قیامه‌ت دێت، گڕكانه‌كان له‌ بنی زه‌ریاكاندا داده‌گیرسێنن، ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌یه‌ كه‌ زاناكان ده‌یڵێن: ئه‌مه‌ش بیردۆزێكی تیۆری نییه‌، به‌ڵكو وته‌یه‌كی زانستییه‌، له‌به‌رئه‌وه‌ی ئه‌م تابلۆیانه‌ ڕووكاری زه‌وی داده‌پۆشن (توێژاڵی زه‌وی زۆر باریكه‌ كه‌متره‌ له‌ ١٪ی تیره‌ی زه‌وی).

ئــه‌م توێژاڵه‌ بریتییه‌ له‌ ده‌ســته‌واژه‌یه‌ك له‌ تابلۆكان كه‌ به‌ بــه‌رده‌وام ده‌جوڵێن، هه‌ر كاتێك كه‌ ئه‌م تابلۆیانه‌ جوڵان هه‌ندێكیان له‌ یه‌كتر دووركه‌وتنه‌وه‌ مه‌لایین ته‌ن له‌ تاشه‌ به‌رده‌ بڵێســه‌داره‌كان كه‌ پله‌ی گه‌رمییه‌كه‌یان هه‌زاران پله‌ی ســه‌دییه‌، به‌ زۆری له‌ ڕێگه‌ی درزه‌كانــه‌وه‌ هه‌ڵده‌قوڵێن، پاشــان كاتێك ڕۆژی قیامه‌ت دێت جوڵــه‌ی ئه‌م توێژاڵه‌ی زه‌وی تێكده‌چێــت. دوای ئــه‌وه‌ درزه‌كان زیاد ده‌كات به‌ ڕێژه‌یه‌كــی زۆر هه‌ڵده‌قوڵێن، واته‌ پله‌ی

گەرمی دەریا دەگاتە هەزاران پلەی سەدی، ئەم گەردیلانەی ئاو جیا دەبنەوەو هەڵدەوەشێن بۆ ئۆکسجینو هایدرۆجین، تێکەڵەیەك تەقینەوە پێکدێت، کە دەتەقێتەوە پاشان پەیمانو بەڵێنی خوای گەورە دێتە دی، کە دەفەرمووێت:﴿ وَإِذَا ٱلْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾ ﴾ الانفطار

واتە: کاتێك دەریاکان دەتەقێنرێنەوە.

ئەگەر لە هەر تەقینەوەیەك وردببینەوە بە شێوەیەکی فیزیایی لێی بکۆڵینەوە، تێبینی دەکەیــن بۆئەوەی تەقینەوەکان ڕووبدەن پێویســتیان بە پلەی گەرمــی بەرز هەیە، واتە: یەکەم هەنگاو بریتییە لە کرداری گەرمکردنو پاشان تەقینەوە، ئەمەش ئەوەیە کە قورئان بۆمان باس دەکات، هەروەکو یەکەمجار لە سورەتی تەکویردا دەفەرمووێت:

﴿ وَإِذَا ٱلْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾ ﴾

واتە: کاتێك کە دەریاکان گڕدەگرن!

پاشان لە سورەتی دوای ئەودا دەفەمووێت: ﴿ وَإِذَا ٱلْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾ ﴾ الانفطار

واتە: کاتێك دەریاکان دەتەقێنرێنەوە.

واتە، ســەرەتا، گڕگرتن، پاشان گەرمبوون، پاشــان بەرزبوونەوەی پلەی گەرمییەکە، لە کۆتاییدا تەقینەوەکە...

کەواتــە: لە ڕێکخســتنی ئەم دوو ئایەتەدا هەڵەیەکی زانســتی نییــە، یانٓ وەکو ئەوەی دەڵێن: پێغەمبەر (ﷺ) بە هەڵەدا چووە، یان لە بیری چووە، جارێك دەڵێت (تەقینەوە)، جارێکی تر دەڵێت (گڕیان گرت)، نا، لە ڕاســتیدا ئەو نەزانانە لە هەڵەدان، ڕیزبەندی ئەم دوو ئایەتە کە بەو شــێوەیە هاتووە، زنجیرەیەکی زانســتییە لە لایەن خوای گەورەوە زۆر بە وردی بۆمان ڕوونکراوەتەوە، بۆئەوەی لەم سەردەمی تەکنەلۆژیاو زانستەدا بیدۆزینەوە، تا ببێتە بەڵگەیەك بۆمان لەســەر ڕاســتیو دروســتی ئەم قورئانە پیرۆزەو ڕۆژی دوایی، لەبەرئــەوە خوای گەورە ئــەم ڕووداوانەمان بە ڕیز بۆ باس دەکات، بە تەواوەتی بۆ ڕۆژی قیامەت، هەر لە پێچانەوەی خۆر، هاتنە خوارەوەو هەڵوەرینی ئەســتێرەکان، داگیرساندنی دەریاکان، وەك دەفەرمووێت:

﴿ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّآ أَحْضَرَتْ ﴿١٤﴾ ﴾ التكوير

واتە: ئەو کاتە هەر کەس دەزانێت چی ئامادەکردووەو چی توێشوویەکی پێیە!

لە سورەتی دوای ئەودا خوای گەورە دەفەرمووێت:

﴿ إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا ٱلْكَوَاكِبُ ٱنتَثَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا ٱلْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا ٱلْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ﴿٥﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلْكَرِيمِ ﴿٦﴾ ﴾ الانفطار

واتە: ((کاتێك ئاسمان لەت لەتو پارچە پارچە دەبێت)، (کاتێك ئەستێرەو هەسارەکان پەرشو بــڵاو دەبنەوەو وردوخاش دەبن)، (کاتێك دەریــاکان دەتەقێنرێنەوە)، (کاتێك کە گۆڕەکان ژێرەو ژوور دەکرێن، -مردووەکانی ناویان دەهێنرێنە دەرەوەو زیندوو دەکرێنەوە-)، (ئەو کات هەر کەس دەزانێت چی پێشخســتووەو چی دواخستووە، دەستپێشکەری لە چیدا کردووەو چیشــی هێشــتووەتەوە، - لــە کاروکردەوەی چاك، یان خــراپ، کە خەڵکی دوای

خۆی پەیڕەوییان کردووە-)، (ئەی ئادەمیزاد! تۆ چی وای لێکردوویت کە سەرکەش بیت بەرامبەر پەروەردگاری میهرەبانو بەڕێزت، چی وای لێکردوویت کە وەکو پێویست قەدری نەزانیت —نافەرمانو یاخی بیت-).

لێرەدا دەگەینە ئامانجێك، لە باسکردنی ئەم ڕاستییە زانستییانە، ئەو بوونەوەرەی ئەم ڕاستییە زانستیانەی ئاڕاستە دەکرێت تەنها مرۆڤە، لەبەرئەوە ئەم قسە لەگەڵ کردنە لە لایەن خوای گەورەوە بۆئەوەیە یادی ڕۆژی قیامەت بکەینەوەو زۆر بە باشی خۆمانی بۆ ئامادە بکەین، کاتێك خوای گەورەو بە دەسەڵات سەبارەت بە ڕۆژی دوایی قسەمان بۆ دەکاتو لە بارەی ئەم ڕاستییە زانستییانەوە بۆمان دەدوێ، هەروەها دیاردە گەردوونییەکان کە لە پاشاندا ڕوودەدات، ئێستا دەچینە لای زانایانو ئەوەی دۆزیویانەتەوە لەم جۆرە ڕاستییە زانستییانە، هەموویان جەخت دەکەنەوە کە ئەم دیاردانە ڕوودەدەن: خۆر بەسەر خۆیدا دەپێچرێتەوە، ئەستێرەکان دەکەونە خوارەوەو هەڵدەوەرنو دەکوژێنەوە، ڕووناکیان نامێنێتو دیارنامێنن، بوومەلەرزە زۆر دەبێت.

خوای گەورە دەفەموێت: ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ۝١ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ۝٢﴾
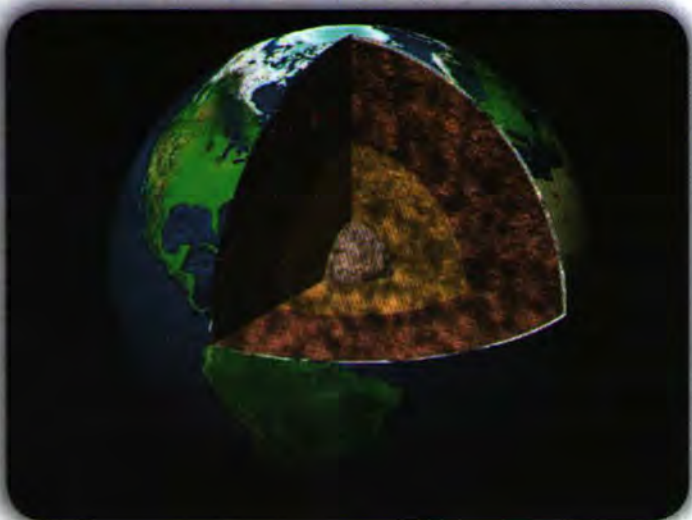
الزلزلة

واتە: (کاتێك زەوی دەهێنرێتە لەرزەو بوومەلەرزە زۆر بەهێزەکەی بۆ پێش دێت)١، (هەرچی لە زەویدا هەیە، لە ماددە سەنگینەکانی ناوی دەریپەڕاندو هێنایە دەرەوە)٢.

بڕوانە وشەی (أثقالها) ئەم وشەیە بەڵگەیە لەسەرئەوەی ئەو شتانەی لە زەویدان قورسو سەنگینن، زانایانیش دەڵێن: هەر کاتێك دادەبەزینە چینەکانی زەوییەوە ماددەکان زیاد دەکەن، چڕوپڕ دەبن، واتە چڕی توێکڵی زەوی کەمترە لەو چینەی دوای ئەو دێت، هەر کات قوڵ دەبینەوە چڕیەکە زیاد دەکات تا سنورێکی لە ڕادەبەدەر، لەبەرئەوەیە کێشی

ئەو چینانە زیاد دەکات، هەروەها دەبینین خوای گەورە دەفەرموویت:

﴿ إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ۝١ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ۝٢ وَقَالَ ٱلْإِنسَٰنُ مَا لَهَا ۝٣ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ۝٤ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ۝٥ ﴾ الزلزلة

واتــە: (کاتێك زەوی دەهێنرێتە لەرزەو بوومەلــەرزە زۆر بەهێزەکەی بۆ پێش دێت)١، (هەرچــی لە زەویدا هەیە، لە ماددە ســەنگینەکانی ناوی دەرپەڕانــدو هێنایە دەرەوە)٢، (-ئەو کاتە- ئادەمیزادیش دەڵێت: ئەوە چییەتی؟ بۆ وای لێهات؟ (ئیماندار هەســت دەکات کۆتایی دنیایەو بەرپابوونی ڕۆژی قیامەتە، بێباوەڕیش سەری لێدەشێوێتو نازانێت بەرەو کــوێ ڕا بــکات)٣، (لەو ڕۆژەدا زەوی هەواڵەکانی خۆی دەگێڕێتەوە، -بە زمانی حاڵ دەڵێت ئەمــە-)٤، (بە هۆی ئەوەوەیە کە پەروەردگارت ڕایگەیاندووە، - ئەی ئادەمیزاد- فەرمانی بۆ دەرکردووە –کە ئیتر کاتی کۆتایی هاتنییەتی)٥).

ئــەم ئایەتانە ئاماـــژ لێیان بریتییە لەوەی مرۆڤ بیربکــەرەوە ئەم ڕووداوانە کە بە لایاندا تێدەپەڕین پاشان لە بەردەمی خوای گەورەدا دەوەستێنرێین.

ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ لای فەرموودەی خوای گەورە (وَوَجَدُواْ مَا عَمِلُواْ حَاضِرًا)

واتە: خەڵکی هەر کارێکیان کردووە لە دنیادا (بە دەنگو ڕەنگەوە) ئامادەیە.

ئەم پرسیارە دەخەینەڕوو: چۆن دەگونجێت بۆ مرۆڤ کە خەیاڵ بکات ئەو ڕووداوانەی لە دنیادا دروستی دەکات، هەموویان لە بەردەمی خۆیدا دەبینێتەوە؟

(وَوَجَدُواْ مَا عَمِلُواْ حَاضِرًا)...

بیردۆزەی ڕێژەیی دەڵێت: ئەگەر ئێمە توانیمان بە خێراییەك بڕۆین یەکســان بێت بە خێرایــی ڕووناکی، لەو کاتەدا کات ڕادەوەســتێت، واتە ئەو مرۆڤــەی بە خێرایی ڕووناکی دەڕوات کات لــە دەوریدا دەوەســتێت، بۆ نموونە ئەگەر تۆ بانگهێشــت کرابیت بۆ خوانی ئێوارە، لەگەڵ هاوڕێکانت لەســەر خوان دانیشتوویت، یەك لە هاوڕێکانت پەرداخێك ئاوی بە دەســتەوەیەو بە نیازە بیخواتەوە، لە هەمانکاتدا تۆ بانگهێشــت بکرێیت بۆ گەشــتێکی ئاسمانی، بە کەشتییەك کە خێراییەکەی بە ئەندازەی تیشکی خۆرە، لەو کاتەدا خوانەکەو هاوڕێکانــت جێ دەهێڵێت، ســەردانی چەندین هەســارە بکەو پاشــان بگەڕێــرەوە بۆ لای هاوڕێکانــت، دەبینیــت ئــەو هاوڕێیــەی پەرداخە ئاوەکەی بە دەســتەوە بوو، هێشــتا لە خواردنەوەی ئاوەکەی نەبووەتەوە، واتە کات لەسەر ئەو کەسە ڕادەوەستێو تێناپەڕێت کە بە خێرایی ڕووناکی دەڕوات.

خۆ ئەگەر ئەو خێراییە لەوە تێپەڕی کرد، واتە لە تیشــك خێراتر بڕۆیت، ئەوە نەك کات تێناپەڕێت، بەڵکو ڕابردوو بە چاوی خۆت دەبینیت!!!

هەر لەبەرئەوەیە کە خوای گەورە دەفەرموویت: ((وَوَجَدُواْ مَا عَمِلُواْ حَاضِرًا)).

ئەمەش سەلماندنێکی زانستییە لەسەر بینینی ڕابردوو.

ئەم ڕاستییە زانستیانە بۆچی؟

لە ڕاستیدا ئەم ڕاستییە زانستییانە بریتین لە هۆکارێك بۆ نزیککردنەوەی ئەو وێنەیە

له هزرماندا، بیرکردنه‌وه‌ی مرۆڤ سنورداره، بۆ نموونه کاتێك خوای گه‌وره قسه له‌گه‌ڵ مرۆڤ ده‌کاتو باسی نازو نیعمه‌تو خۆشییه‌کانی به‌هه‌شت ده‌کات، هه‌واڵ به مرۆڤ ده‌دات که له به‌هه‌شتدا ڕووبار گه‌لێك هه‌یه له هه‌نگوینی پاڵفته‌و هه‌روه‌ها ڕووبارێکی دی له ئاوی ڕه‌وانو ڕووبارێکی تریش له شیرێك که هه‌رگیز تامی ناگۆڕێت، بۆئه‌وه‌ی بیر له‌و ڕووبارانه بکه‌ینه‌وه، خوای گه‌وره له دنیادا هه‌نگوینو شیرو میوه‌هاتی بۆ ئێمه دروستکردووه، به‌ڵام به جیاوازی له میوه‌هاتو شیرو هه‌نگوینی به‌هه‌شت.

هه‌ربۆیه حه‌زده‌که‌م هه‌میشه جه‌خت له‌و خاڵه بنه‌ڕه‌تییه بکه‌ینه‌وه، له ڕاستییه زانستییه‌کان، بۆ لێوردبوونه‌وه‌و ڕامان له قورئانی پیرۆز نه‌ك ببێته به‌ڵگه‌یه‌کی نێگه‌تیف له‌سه‌ر قورئان، واته ئێمه ڕاستییه زانستییه‌کان به‌کارناهێنین له‌به‌رئه‌وه‌ی له قورئانی پیرۆز به گومانین، یاخود له‌به‌رئه‌وه‌ی ئیمانمان لاواز بێت، نا به‌ڵکو له‌به‌رئه‌وه‌ی ئێمه له‌م ڕاستییه زانستییانه ورد ده‌بینه‌وه، له بواری تێڕامان له‌م قورئانه‌ی خوای گه‌وره، له‌به‌رئه‌وه‌یه خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت:

﴿ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾ ﴾ آل عمران

واته: ئه‌ی ئه‌وانه‌ی هه‌میشه بیر ده‌که‌نه‌وه له دروستبوونی ئاسمانه‌کانو زه‌وی، (بیر ده‌که‌نه‌وه له هه‌موو ورده‌کارییه‌ك، سه‌رنجی هه‌موو دیارده‌یه‌ك ده‌ده‌ن، سه‌رئه‌نجام ده‌ڵێن: په‌روه‌ردگارا تۆ ئه‌م هه‌موو دروستکراوانه‌ت بێهوده‌و بێ ئامانج دروست نه‌کردووه، پاکیو بێگه‌ردی شایسته‌ی تۆیه، په‌روه‌دگارا بمانپارێزه له ئاگری دۆزه‌خ).

کاتێك له دروستکردنی ئاسمانه‌کانو زه‌وی ورد ده‌بینه‌وه، ئه‌مه واته پێویسته له مادده‌ی ئاسمانه‌کانو زه‌وی بکۆڵینه‌وه، پێویسته وانه‌کانی فیزیاو کیمیاو که‌شناسیو ئه‌ستێره‌کانو هه‌ساره‌کانو شاخه‌کانو ده‌ریاکان بخوێنین، به خوێندنێکی زانستیانه، بۆئه‌وه‌ی وه‌ڵامی بانگه‌وازی خوای گه‌وره بده‌ینه‌وه که ده‌فه‌رموویت: (یتفکرون).

به‌ڵام هه‌موو ڕووداوه‌کان که له ڕۆژی قیامه‌تدا ڕووده‌ده‌ن بریتیین له ڕووداوگه‌لێك بۆ په‌ندوه‌رگرتن، بۆ نموونه کاتێك ده‌ڵێین: خوای گه‌وره سه‌باره‌ت به ڕۆژی قیامه‌ت ده‌فه‌رموویت: ﴿ وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ﴿٩﴾ ﴾ القیامة

واته: خۆرو مانگ کۆ ده‌کرێنه‌وه‌و ده‌درێن به یه‌کدا!

کاتێك ده‌چینه لای زانایانی ڕۆژئاوا ده‌بینین توێژینه‌وه‌یه‌کی نوێیان ئه‌نجام داوه، له‌سه‌ر توانای هه‌ڵلووشینی خۆرومانگ که له‌گه‌ڵ هه‌ندێکیان کۆده‌بنه‌وه، بێگومان ئێمه ناڵێین ئه‌م دیمه‌نه ڕۆژی قیامه‌ته، به‌ڵکو ده‌ڵێین: توانایه‌کی زانستی هه‌یه بۆ ده‌رخستنی ئه‌و دیاردانه‌ی خوای گه‌وره بۆمان باس ده‌کات له قورئانی پیرۆزدا، تا ئه‌م ڕاستییه زانستیانه‌و ئه‌م ئایه‌ته پیرۆزانه ببێته به‌ڵگه‌یه‌ك بۆ ئه‌وانه‌ی به گومانن له ڕۆژی قیامه‌ت، که گومان له هاتنیدا نییه، هه‌موو مرۆڤێك کاروکرده‌وه‌کانی خۆی ده‌بینێته‌وه‌و له به‌رده‌میدا ئاماده ده‌بێت.

له‌م وتاره‌دا به ڕاستییه‌کی گرنگ ئاشنا ده‌بین له قورئاندا، ئه‌ویش بریتییه له‌وه‌ی که
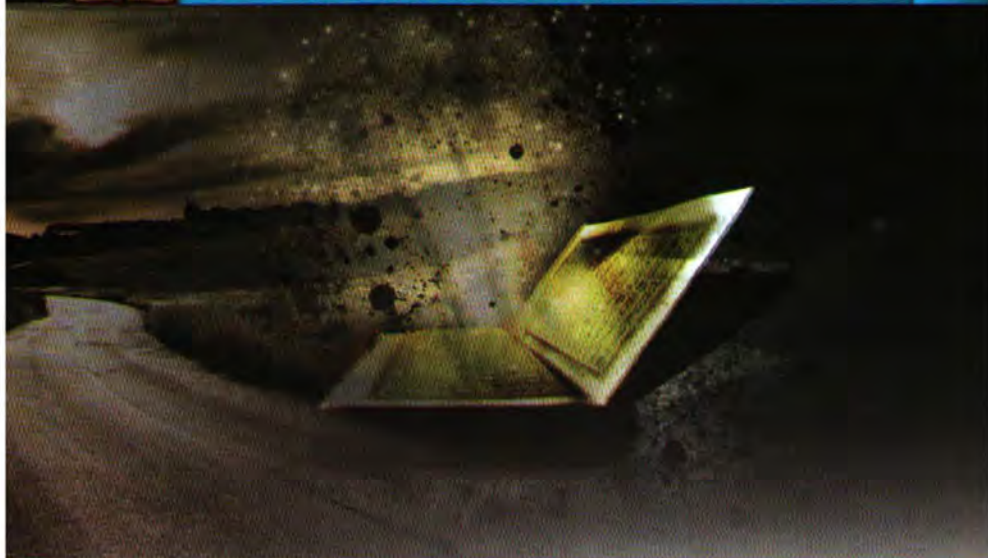
گەشتکردن بەرەو ڕابردوو لە نێوان زانستو قورئاندا

هــەر یەك لە ئێمە لە ڕۆژی قیامەتدا کردەوەکانی خۆی دەبینێو لە بەردەمیدا دادەنرێت، لە پێشدا بێباوەڕان نکوڵی ئەم ڕاستییەیان دەکرد، پاشان دەبینین چۆن زانستی نوێ دێتو جەخــت دەکاتــەوە لە توانای بینینی ڕابــردوو، بەڵام ناگونجێت ڕابــردوو بگۆڕێت، تەنها دەتوانرێت ببینرێت!

زۆربەی ئەو ڕەخنانەی بێباوەڕان دەیخەنەڕوو، لە ڕێگەیانەوە نکوڵی لە ڕۆژی قیامەت دەکــەن، ئەوەیــە کە ئەوان خەیاڵ ناکــەن دوای ئەوەی بوون بە گڵ، چــۆن خوای گەورە زیندوویــان دەکاتەوە، هەروەهــا خەیاڵ ناکەن چۆن لەســەر کردەوەکانیان لێکۆڵینەوەیان لەگەڵ دەکات، بەڵکو چۆن کردەوەکانی ڕابردوویان بە چاوی خۆیان دەبینن!

قورئانی پیرۆز پەرتووکی ڕاســتیو زانســتییەکانە، هەر ئایەتێك لە ئایەتەکانی قورئان ڕاســتییەك لە ڕاستییە زانستییەکان دەردەخات، پێویستە ئێمەی موسوڵمان بیاندۆزینەوە، بە مەرجێك بە وردی بیانخوێنینەوەو لێیان بکۆڵینەوەو بیریان لێ بکەینەوە، خوای گەورە لەم ئایەتە پیرۆزەدا دەفەرموویێت:

﴿ وَوُضِعَ ٱلْكِتَٰبُ فَتَرَى ٱلْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَٰوَيْلَتَنَا مَالِ هَٰذَا ٱلْكِتَٰبِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّآ أَحْصَىٰهَا ۚ وَوَجَدُوا۟ مَا عَمِلُوا۟ حَاضِرًا ۗ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ﴿٤٩﴾ ﴾ الکهف

واتە: نامەی کردەوەی هەر کەس دانراوە، (باوەڕداران دڵخۆشــن)، بەڵام تاوانباران دەبینیت دڵەلەرزێو دڵەڕاوکێیانە لە کاروکردەوەی ناپەسەندی تۆمارکراویان، بۆیە دەڵێن: هاوار لە ئێمە ئەم نامەو دۆســیەیە چییە؟ هیچ گوناهێکی وردودرشــت بەجێناهێڵێت، بەڵکو هەمووی تۆمار کردووە، ئەو خەڵکە هەرچییان کردووە (بە دەنگو ڕەنگەوە) ئامادەیە، بێگومان پەروەردگاری تۆ (ئەی پێغەمبەر (ﷺ)، ئەی ئیماندار) ستەم لە هیچ کەس ناکات.

ئەوەی ســەرنجی ڕاکێشــام، ئەو ئایەتە پیرۆزانەیە کە قســە لە ڕۆژی قیامەت دەکەن،

یان قســـه له رووداوێك ده‌كه‌ن كه له داهاتوودا رووده‌دات، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شـــدا ده‌بینین ده‌می فرمانه‌كان به رابردوو هاتووه، (وَوُضِعَ ٱلۡكِتَٰبُ)، واته: نامه‌ی كرده‌وه‌ی هه‌ر كه‌س دانراوه، (وَوَجَدُواْ مَا عَمِلُواْ حَاضِرٗاۗ)، هه‌رچییان كردووه (به ده‌نگو ره‌نگه‌وه) ئاماده‌یه.

هه‌موو ئه‌م فرمانانه به ده‌می رابردوو هاتووه، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ی كه قسه له رۆژی قیامه‌ت ده‌كات، ئه‌و نهێنییه چییه؟

دوای لێوردبوونـــه‌وه‌و تێرامانێكی زۆر له قورئانی پیرۆز، بینیم كه قورئان بریتییه له په‌رتوكێكی راســـته‌قینه‌ی زانســـتی ره‌ها، له‌به‌رئه‌وه به ره‌هایی قســـه سه‌باره‌ت به شته‌كان ده‌كات، ســـه‌باره‌ت بـــه ئێمه‌ی مرۆڤه كات دابـــه‌ش ده‌بێت بۆ رابـــردوو، داهاتوو، به‌ڵام به لای خـــوای گه‌وره كـــه به‌دیهێنه‌ری كاته، رابردوو داهاتوو بوونی نییه، به‌ڵكو خوای گه‌وره رابردوو داهاتوو ده‌بینێت، چۆن نایبینێت كه به دیهێنه‌ری كاته!!

له‌به‌رئـــه‌وه كاتێك خوای گـــه‌وره ده‌فه‌رموویێت: (وَوُضِعَ ٱلۡكِتَٰبُ) ئه‌مه واتای ئه‌وه‌یه كه ئه‌م فه‌رمانه رێك روویداوه، به‌ڵام له‌م ساته‌دا نازانین... كاتێكیش ده‌فه‌رموویێت:

((وَوَجَدُواْ مَا عَمِلُواْ حَاضِرٗاۗ) ئه‌مـــه واتـــه بێبـــاوه‌ڕ له‌م ســـاتانه‌دا ده‌ژی، به‌ڵكو ئه‌وه‌ی كه ژیاوه، به‌ڵام ئه‌مه نازانێت!

پرسیار: ئایا سه‌لماندنێكی زانستی هه‌یه له‌سه‌ر ئه‌م قسه‌یه؟

زانایانی ئه‌مرۆ سه‌باره‌ت به توانای گه‌شتكردن بۆ رابردوو قسه ده‌كه‌ن! بیردۆزی رێژه‌یی كه ئه‌نیشتاین له سه‌ره‌تای سه‌ده‌ی بیستدا دایناوه، جه‌خت ده‌كاته‌وه كه كات به تیله‌ی چاو نـــاڕوات، ئـــه‌وه‌ی ده‌ڕوات به خێرایی گه‌ردوون بریتییه لـــه خێرایی رووناكی، كه ٣٠٠ هه‌زار كیلۆمه‌تره له چركه‌یه‌كدا، ئه‌مه‌ش ئه‌وپه‌ڕی خێرایی راسته‌قینه‌یه ده‌گونجێت پێی بگه‌ین..

كاتێـــك ده‌گه‌یته خێراییه‌ك، واته هه‌ر جه‌ســـته‌یه‌ك ده‌گاته ئه‌م خێراییه گه‌ردوونییه، كات له لای راده‌وه‌ستێت، واته ته‌نها له كاتی ئێستادا ده‌ژی، نه رابردوو نه ئاینده‌ش نابینن، به‌ڵام ئه‌گه‌ر خێراییه‌كه زیاتر بوو له خێرایی رووناكی، ئه‌و كات ده‌توانین رابردوو ببینین، ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌یه كه زانایانی ئه‌مرۆ جه‌ختی لێده‌كه‌نه‌وه!

له‌به‌رئـــه‌وه مـــرۆڤ ده‌توانێت كرده‌وه‌كانـــی رابردووی ببینێته‌وه، بـــه‌ڵام ناتوانێت ئه‌و رابردووه بگۆڕێت، (پاكوبێگه‌ردی بۆ خوای به ده‌سه‌ڵات).

قورئان به ورده‌كاییه‌كی زۆر ورده‌وه قسه له‌سه‌ر ئه‌م راستییه ده‌كات، وه‌كو ده‌فه‌رموویێت: (وَوَجَدُواْ مَا عَمِلُواْ حَاضِرٗاۗ).

واته: هه‌موو مرۆڤێك كرده‌وه‌كانی خۆی ده‌بینێته‌وه، وه‌كو ئه‌وه‌ی له‌م ســـاته‌ی ئێســـتادا ده‌ژی!

بـــه‌ڵام ناتوانێت ئه‌و رابـــردووه بگۆڕێت، ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌یه كـــه زانایانی ئه‌مرۆ جه‌ختی له‌سه‌ر ده‌كه‌نه‌وه‌و قسه ده‌كه‌ن له‌سه‌ر گه‌شت بۆ رابردوو، مرۆڤ ده‌توانێت رابردوو ببینێت، به‌ڵام ناتوانێت ئه‌و رابردووه بگۆڕێت.

بیردۆزیی رێژه‌یی چییه؟

زۆربەمــان بیردۆزی ڕێژەییمان بیســتووە، بەڵام ژمارەیەکــی زۆر لە ئێمە نازانێت ئەم بیــردۆزە چییــە؟ زۆر بە کورتی هەموو شــتێك لــەم گەردوونە بریتییە لــە ڕێژەیی، بۆ نموونە ئێمە لەســەر ئەم زەوییە دەژین، دەبینین هەسارەیەکی جێگیرە، بەڵام لە ڕاستیدا بە خێراییەکی زۆر دەســوڕێتەوە بە دەوری چەقی خۆیدا، بە خێراییەکی زیاتر بە دەوری خۆردا دەســوڕێتەوە، هەروەها بە خێراییەکی زیاتر لەگەڵ کۆمەڵەی خۆردا دەسوڕێتەوە، کۆمەڵەی خۆر لە ناویاندا زەوی‌و ئێمەش، بەخێراییەکی زیاتر لەوان دەســوڕێتەوە لەگەڵ کەشکەشــانەکەدا، بە ئاڕاســتەیەکی دیاریکراو کە خوای گەورە وێنەی بۆ کێشاوە، هەروەها کەشکەشانەکەش لەگەڵ ئەو کەشکەشانەی چواردەورمان بە خێراییەکی زۆرتر دەسوڕێتەوە، ئەمــەش جۆرێکــە لە جووڵەکان کە ئێمە نایزانین‌و نایانبینین‌و هەســتی پێناکەین، بەڵام زانست دەریخستووە بۆمان.

کەواتە لێرەدا شتێك نییە کە پێوانەی خێرایی ڕێژەیی بکەین، هەمووشتێك دەجوڵێت بە ڕێڕەوێکی دیاریکراو وردەکار، ئەمە ئەوەیە کە لە قورئاندا دەیبینین، وەك دەفەرمووێت: (كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٣٣﴾) الأنبياء

واتە: هەر یەکەیان لە خولگەیەکدا دەسوڕێنەوە.

لێــرەدا فەرمانێکــی گرنگ هەیــە لە بیــردۆزەی ڕێژەییــدا، بریتییە لە ڕووداوێك ئێســتا

ڕوودەدات، بەڵام لە ئێستادا ناتوانین بیبینین، ئەویش پەیوەستە بەو کاتەی کە لە ئێمەوە دوورە، ڕوونتربڵێین: کاتێك ئەســتێرەیەك دەتەقێتەوە کە هەزار ســاڵی ڕووناکــی لە زەوییەوە دوورە، ئەگەر ئێستا بتەقێتەوە، ئێمە ئەو تەقینەوەیە نابینین مەگەر دوای هەزار ساڵ نەبێت، ئەوەش ئەو کاتەیە کە ڕووناکی پێویستییەتی بۆ بڕینی ئەو ماوەی لە نێوان ئەستێرەو زەویدا هەیە.

جۆرەکانی کات:

بەو پێیەی هەموو ئەو شتانەی دەیانبینین بریتییە لە کاتی ڕابردوو، واتە ئێمە هەرگیز ناتوانیــن کاتی ئێســتا ببینین، مادەم لێرەدا کات جیامــان دەکاتەوە، ئەگەرچی بچووکیش بێت، لەبەرئەوە ڕۆژی قیامەت لە پشــت ئەم یاســایەوە خۆی دەشارێتەوە، شتەکانی ئێستا دەبینین وەکو ئەوەی ئێستا ڕوودەدات، (وَوَجَدُواْ مَا عَمِلُواْ حَاضِرًا).

بۆئەوەی ئەم ساتەی ئێستا ببینین، پێویستە بە خێرایی ڕووناکی بڕۆین، بەڵام ئەگەر ویستمان بە ئاڕاستەی پێچەوانەی کات بڕۆین، پێویستە لەسەرمان بە خێراییەك بڕۆین لە ڕووناکی خێراتر بێت، بۆئەوەی ڕابردوو ببینین.

ئەم هێلکارییەی خوارەوە...

خێرایی	کەمتر لە خێرایی ڕووناکی	بە ئەندازەی خێرایی ڕووناکی	زیاتر لە خێرایی ڕووناکی
کات	ڕابردوو	ئێستا	بینینەوەی ڕابردوو

خــوای گــەورە لە یەك کاتدا هەر ســێ کاتەکە دەبینێت، لەبەرئــەوە دەبینین زۆرجار قورئان بە دەمی ڕابردوو قسە لە داهاتوو دەکات، بۆ نموونە:

﴿ وَأُزْلِفَتِ ٱلْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ (٩٠) وَبُرِّزَتِ ٱلْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ (٩١) وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ (٩٢) مِن دُونِ ٱللَّهِ هَلْ يَنصُرُونَكُمْ أَوْ يَنتَصِرُونَ (٩٣) ﴾ الشعراء.

واتە: بەهەشــت لە چاکەکارانو خواناســان نزیك کراوەتــەوە – دۆزەخیش لە گومڕاو سەرلێشێواوەکانەوە دیارە – پێیان وترا: لە کوێن ئەوانەی دەتانپەرستن؟

لەگەڵ ئەوەدا ئایەتەکان قسە لەسەر ڕۆژیی دوایی دەکەن، واتە لە کاتی داهاتوو، بەڵام بە دەمی ڕابردوو هاتووەو دەفەرمووێت: (أزلفت، برزت، قیل....).

ئێمەی مرۆڤ چاوەڕوان دەکەین تائەو شتانە ڕوودەدەن، بەڵام خوای گەورە چاوەڕوان ناکات، بەڵکو هەموو شــتێك دەبینێتو بەڕاســتیش هاتووەتە دی، لەبەرئەوە خوای گەورە دەفەرمووێت:

﴿ قُل لَّا يَعْلَمُ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ٱلْغَيْبَ إِلَّا ٱللَّهُ ۚ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ (٦٥) بَلِ ٱدَّٰرَكَ عِلْمُهُمْ فِي ٱلْءَاخِرَةِ ۚ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِّنْهَا ۖ بَلْ هُم مِّنْهَا عَمُونَ (٦٦) ﴾ النمل.

واتە: (ئەی پێغەمبەر (ﷺ) پێیان بڵێ: جگە لە خودا هەرچی لە ئاسمانەکانو زەویدا هەیە، هیچیان ئاگادار نین لە پەنهانو شاراوەکان، هەستیش ناکەن کەی زیندوو دەکرێنەوە – نەخێر، ئەوانە زانیاریو زانستیان دەربارەی قیامەت کۆتاو کەمو کورتە، بەڵکو ئەوان لە گوماندان دەربارەی، بەڵکو هەر کوێرن لە ئاستیداو دڵیان نابینایە.

کەشکەشــانێك مەلایین ســاڵی ڕووناکــی لێمانــەوە دوورە، ئێمە لەم وێنەیەدا شــێوەی

کەشکەشانەکە دەبینین پێش مەلایین ساڵ، بەڵام شێوەی ئێستای کەس نازانێت جگە لە خوای گەورە! ڕەنگە کەشکەشانەکە تەقیبێتەوەو لە ناوچووبێت، لە ماوەی مەلایین ساڵدا، بەڵام ئێمە ئــەوە نابینین، لەبەرئەوە تیشــکی ڕووناکییەکەی بۆئەوەی بگاتە ئێمە لەم کەشکەشـــانەوە، دەبێـــت بەلاییـــن کیلۆمەتر ببڕێت تا دەگاتە ســـەر گۆی زەوی. لەبەرئـــەوە زانایان جەخت دەکەنەوە ئەگەر ئێمە بتوانین لە خێرایی ڕووناکی زیاتر بڕۆین، ئنجا دەگەینە ئەو تیشــکە ڕووناکییانە، ئەو کات پێش دەکەوینو ڕابردوو دەبینین! سەرچاوە ESO.

ڕۆژی قیامەت یاساکان دەگۆڕێن:

ئەم قسەیە واتای ئەوە نییە لە ڕۆژی قیامەتدا خەڵکی لە خێرایی ڕووناکی زیاتر دەڕۆن تـــا کردەوەکانی ڕابــــردوو ببینن، بەڵکو ڕۆژی قیامەت یاســـایەکی تایبەتی هەیە، کە ئێمە نایزانین، بەڵام جەخت دەکەینەوە لەســـەر ڕاستی ئەو ڕووداوە کە لە ڕوانگەی زانستییەوە گونجاوەو گومانی تێدا نییە.

بەڵگەش لەســـەرئەوەی یاســـاکانی ڕۆژی قیامەت جیاوازە لە یاساکانی دنیا، ئەوەیە کە خوای گەورە دەفەرموویێت:

﴿ يَوْمَ تُبَدَّلُ ٱلْأَرْضُ غَيْرَ ٱلْأَرْضِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ ۖ وَبَرَزُوا۟ لِلَّهِ ٱلْوَٰحِدِ ٱلْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾ ﴾ إبراهيم

واتە: ڕۆژێك دادێت کە ئەم زەوییە دەگۆڕێت بە زەوییەکی تر، هەروەها ئاسمانەکانیش دەگۆڕێن بە شێوەو شێوازێکی تر، هەموو خەڵکیش بە دەرەوەنو ئامادەن لەبەردەم دادگای خوای تاکو تەنهاو بە دەسەڵاتو خەشمگیر لە کافران.

هەروەها دەفەرموویێت:

﴿ لَّقَدْ كُنتَ فِى غَفْلَةٍ مِّنْ هَٰذَا فَكَشَفْنَا عَنكَ غِطَآءَكَ فَبَصَرُكَ ٱلْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴿٢٢﴾ ﴾ ق.

واتە: ئەوکات بە یەکە یەکەی بێباوەڕان دەگوترێت: سوێند بە خودا تۆ لەم بەسەرهاتە بێ ئاگابوویتو گوێی خۆتت لێ خەواندبوو، ئێستا ئێمە پەردەمان لەسەر چاوەکانت لاداوەو

هەموو شتێك وەكو خۆی دەبینیتو ئەمڕۆ چاوەكانت تیژە.

هۆكاری بینین بریتیە لە چاوو تیشكی ڕووناكی، بینینی هەر ڕووداوێك هەروەكو وتمان لە كاتێكدا ڕوودەدات، ئەمە لە دنیادا، بەڵام لە ڕۆژی قیامەتدا كارەكە تەواو جیاوازە.

لەبەرئەوەی یاساكان دەگۆڕێنو ئاڵوگۆڕ دەكەن، مرۆڤ دەتوانیت شت گەلێك ببینێت كە ناتوانێت لە دنیادا بیانبینێت، ئەمە واتای ئەم ئایەتەیە كە خوای گەورە دەفەرمووێت: (فبصرك اليوم حديد).

موعجیزەی شەوڕەوی:

لێرەدا یادی ڕووداوی شەوڕەوی دەكەینەوە، كاتێك پێغەمبەر (ﷺ)، شەوڕەوی كرد بۆ ئاسمان، هەر لەو شەوەدا دۆزەخییەكانی بینی، سزادەدران لە دۆزەخدا، بە بینینی ڕاستەقینە ئەوانی بینی، بەڵام بێباوەڕەكان نكوڵییان كرد، عەقڵی سنوورداریان نەیتوانی بڕوا بەو ڕووداوە بكەن.

بەڵام زانستی ئەمڕۆ لەسەر زمانی كەسانی ناموسوڵمان داندەنێن بە توانای بینینی شتگەلێك كە لە ڕابردوودا ڕوویداوە، هەروەها داندەنێت بە توانای بینینی شتگەلێك كە لە داهاتوودا ڕوودەدات، ئەمەش گەورەیی ڕووداوی شەوڕەوی دەردەخات، بەوشێوەیە خوای گەورە زانایانی والێكردووە شتگەلێك بدۆزنەوە كە جەخت بكەنەوە كە بینینی ڕابردوو، یان داهاتوو زانستییەو كارێكی ڕاستو دروستەو لۆژیكییەو هیچ دوور نییە.

لەبەرئەوە خوای گەورە لە بارەی ئەم موعجیزەیەوە دەفەرمووێت:

﴿ مَا زَاغَ ٱلْبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ (١٧) لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ ءَايَٰتِ رَبِّهِ ٱلْكُبْرَىٰٓ (١٨) ﴾ النجم

واتە: جا بینینی ئەو بەدیهێنراوانە لەو شەوەدا، وەنەبێت چاوبەست لە پێغەمبەر (ﷺ)، كرابێتو چاوی لێ لادابێت – بێگومان ئەی پێغەمبەر (ﷺ)، لەو شەوەدا لە بەڵگەو نیشانەو موعجیزە گەورەكانی پەروەردگاری بینیوە.

ئەمەش بەڵگەیە لەسەرئەوەی پێغەمبەری ئازیز (ﷺ) موعجیزاتەكانی بە چاوی خۆی بینیوە لە كاتی شەو ڕەویدا، بە پێچەوانەی هەندێك كەسەوە كە بانگەشە دەكەن كە گوایە پێغەمبەر (ﷺ) ئەو ڕووداوانەی لە خەودا بینیوە.

ئەوەی جێگەی سەرسوڕمانە ئەوەیە كە موعجیزەیەكی زانستی هەیە لە وشەی (معراج) دا، ئەو شەوە ناونەنراوە (الصعود) واتە سەركەوتن، یان (الطیران) واتە فڕین، یان هەر ناوێكی دیكە، بەڵكو ئەم موعجیزەیە ناونرا (المعراج) لەبەرئەوەی جوڵەی لاشە لە فەزادا هەرگیز نابێت بە ڕێكی بێت، بەڵكو دەبێت بە بەرزبوونەوە بێت، بەهۆی هێزی كێشی چرپوپری دەورەی كەشكەشانەكانو كۆبوونەوەیان.

لێرەدا هەوڵی هەندێك لە بەگومانەكان بەرامبەر قورئانی پیرۆز دەخەمەڕوو، لەو هەوڵەدا ویستیان كتێبێك هاوشێوەی قورئانی پیرۆز دابنێن، ڕاستەوخۆو هەر لە سەرەتاوە هەڵەكانی دەركەوت، تەنانەت لە ناونیشانی كتێبەكەدا، كتێبەكەیان ناونا (الفرقان الحق) بە پێی فەرهەنگی زمانەوانی وشەی (فرقان) واتە جیاكەرەوەی ڕەواو ناڕەوا، لەبەرئەوە نابێت

بڵێیــن: (فرقان الحق)، یان (فرقان الباطل)، چونکە وشــەی (فرقان) هەر خودی وشــەکە بەڵگەیە لەسەر جیاکەرەوەی ڕەواو ناڕەوا!

خوێنــەری ئازیز بیربکەرەوە، چـۆن ئەوانە بە هەڵەدا چوون، تەنانەت لە ناونیشــانی کتێبەکەشــدا، ئەوانە خاوەنی تەکنەلۆژیای ســەدەی بیســتو یەکن، ســەدان زانایان هەیە، خاوەنی ماڵو ســامانو کۆمپیوتەری زەبەلاحو لە ڕادەبەدەرو پێشــکەوتوون، پرسیار لێرەدا ئەوەیە: چۆن پیاوێکی نەخوێندەوار دەتوانێت لە سەدەی حەوتەمدا، چوارده سەده لەمەوبەر، کتێبێکی بێ وێنەو گەورەی لەم شێوەیەی وەکو قورئان دابنێت، (هەروەکو ئەوەی بێباوەڕان بانگەشــەی بۆ دەکەن) کە هیچ هەڵەیەکی زانســتیو زمانەوانیو... هتد، تێدا نییە؟! ئەگەر ئەو نێردراوو پەیامبەری خوای بەدیهێنەری هەموو دروستکراوەکان نەبێت!

ڕوونکردنەوە:

ئــەو زانیاریانــەی لەم بابەتەدا هاتــووە واتای ئەوە نییە کە زانایــان دەتوانن داهاتوو ببینــن، بەڵکــو غەیب واتە داهاتوو جگە لە خودای گــەورە هیچ کەس نایزانێت، هەروەکو دەفەرموویت:

﴿ ۞ وَعِندَهُۥ مَفَاتِحُ ٱلْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَآ إِلَّا هُوَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ ۚ وَمَا تَسْقُطُ مِن وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِى ظُلُمَٰتِ ٱلْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٥٩﴾ ﴾ الأنعام.

واتە: کلیلی هەموو شــاراوەکانو زانینی هەموو نهێنییەکان بە دەست خوای گەورەیەو هەر لای ئەوە، کەس نایزانێت جگە لەو زاتە، هەرچی لەســەر وشــکانییە، (لە گیاندارو بێ گیانو گیاو دارو زیندەوەرانی وردو درشت لەسەر زەویو لە توێی خاکدا) خوای گەورە پێی دەزانێت، هەروەها هەرچی لە دەریاکانیشــدا هەیە، ئاگای لێیەتی، هیچ گەڵایەك ناکەوێتە خــوارەوە خوای گەورە پێی نەزانێت، هەروەها دەنکێك، یان تۆوێك لە تاریکیەکانی زەویدا نییە، ئەو دەنکە شێدار بێت، یان وشك بێت، هیچ شتێك نییە لە خوای گەورە پەنهان بێت، لە دۆسیەو دەزگای تایبەتدا تۆمار نەکرابێت.

بەڵام زانایان دەتوانن وێنای بکەن کە زانینی غەیبو نادیار گونجاوە، لەگەڵ ئەوەشــدا پێویست نییە بگەنە ئەو ئاستەی داهاتوو ببینن، هەروەکو دەتوانن وێنای بکەن کە بینینی ڕابردوو کارێکی زانستییەو گونجاوە، بەڵام پێویست نییە کە ڕابردوو ببینن، لەبەرئەوە ئەم توێژینەوە بەڵگەیە لەســەر ئەوەی ئەم قورئانە قســە لەسەر هیچ شتێکی نالۆژیکی ناکات، بەڵکــو فەرموودەکانی قورئانی پیرۆز لەگەڵ زانســتو لۆژیکدا هاوڕێکە، ئەمەش بەڵگەیە لەسەرئەوەی ئەم قورئانە پیرۆزە لە لایەن خوای باڵادەستەوە نێردراوەو پەیامێکی ڕاستو دروستە، هەروەك دەفەرموویت:

﴿ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ٱلْقُرْءَانَ ۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ ٱللَّهِ لَوَجَدُوا۟ فِيهِ ٱخْتِلَٰفًا كَثِيرًا ﴿٨٢﴾ ﴾ النساء.

واتــە: ئەگەر لە لایەن کەســێکی ترەوە بووایــە، جگە لە خودای باڵادەســت، بێگومان جیاوازیو دژایەتییەکی زۆریان تێدا دەدۆزییەوە.

لێرەدا هەڵوێستەیەك دەکەین:

ئه‌گه‌ر پێغه‌مبه‌ری ئازیز (ﷺ) شتگه‌لێکی له لایه‌ن خۆیه‌وه بهێنایه ئه‌و کات ده‌گونجا هه‌ڵه‌یـــه‌ك ڕووی بدایه له ناونانی موعجیزه‌ی شـــه‌وڕه‌ویدا، که‌واته بۆچی ناوینا (المعراج) که هاوڕێکه له‌گه‌ڵ ڕاستی زانستی گه‌ردونی، که بریتییه له جوڵه‌ی به‌رزبوونه‌وه‌ی ته‌نه‌کان له بۆشایی ئاسماندا؟

ئه‌گـــه‌ر (پێغه‌مبـــه‌ری ئازیـــز (ﷺ) بیویســـتایه ناڕاســـتییه‌ك به ده‌م خـــوای گه‌وره‌وه بڵاوبکاته‌وه، وه‌کو به گومانه‌کان بانگه‌شه‌ی بۆ ده‌که‌ن، بۆچی هه‌موو شتێك له‌م قورئانه‌دا ده‌داته‌وه پاڵ خوای گه‌وره؟

بۆچی قسه له‌سه‌ر داهاتوو ده‌کات به ده‌می ڕابردوو؟

ئه‌گه‌ر پێغه‌مبه‌ری ئازیز (ﷺ) بیویســـتایه درۆ له‌گـــه‌ڵ خه‌ڵکیدا بکات، چۆن زانی که کۆتایی هه‌موو پێغه‌مبه‌ره‌کانه، واته دوایین پێغه‌مبه‌ره؟ چۆن گرنتی ئه‌وه ده‌کات که دوای ئه‌و هیچ پێغه‌مبه‌رێك نایه‌ت؟ ئه‌گه‌ر به ڕاستی په‌یامبه‌رو نێردراوی خوای گه‌وره نه‌بێت؟ چۆن گرنتی ئه‌وه ده‌دات که ئیسلام به هه‌موو دنیادا بڵاوده‌بێته‌وه:

﴿ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ لِيُظْهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُشْرِكُونَ ﴿٩﴾ ﴾ الصف.

واته: هـــه‌ر ئه‌و خودایه‌یه پێغه‌مبه‌ری (ﷺ)، ڕه‌وانه کردووه، هاوڕێ له‌گه‌ڵ هیدایه‌تو ڕێنموونیو ئاینی حه‌قو ڕاســـتیدا، تا ســـه‌ری بخات به‌ســـه‌ر هه‌موو ئایـــنو به‌رنامه‌کاندا، هه‌رچه‌نده موشریكو هاوه‌ڵگه‌ڕان پێیان ناخۆش بێت.

له کۆتاییدا:

داوا ده‌که‌ین له خوای گه‌وره که به باشـــترین شـــێوه پاداشتی هه‌ر که‌سێك بداته‌وه، که به‌شـــداری پێشکه‌شـــکردنی بیرۆکه‌یه‌کی نوێ ده‌کات، ده‌توانێت له‌و ڕێگه‌یه‌وه وتارێکی به سوودو به نرخ پێشکه‌ش بکات، له‌وانه‌ش برای ئازیزم (محمد لجين الزين) ئه‌و که‌سه‌ی که ســـه‌رنجی بۆ ئه‌م بیرۆکه‌یه ڕاکێشاین، هه‌روه‌ها تکا ده‌که‌ین له هه‌موو قورئان خوێنێك به تێڕامانه‌وه قورئان بخوێننو هه‌وڵی نووسینی وتار بده‌ن له سه‌ر لایه‌نه سه‌رسوڕهێنه‌ره‌کانی ئـــه‌م قورئانـــه پیرۆزه. یاخود لانی که‌م بیرۆکه‌ی به ســـوود پێشـــکه‌ش بکه‌ن، تا بگه‌ن به پاداشتی نه‌بڕاوه له لایه‌ن خوای گه‌وره‌وه، هه‌روه‌کو خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت:

﴿ وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا۟ لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ ٱللَّهِ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٠﴾ ﴾ البقرة.

واته: دڵنیابن هه‌ر کارێکی چاکه بۆ خۆتانی ئه‌نجام ده‌ده‌ن، لای خوای گه‌وره ون نابێتو ده‌ستان ده‌که‌وێته‌وه، به‌ڕاستی خودای گه‌وره به‌وه‌ی ئه‌نجامی ده‌ده‌ن بینایه..

جۆرەکانی ئاو
لە نێوان زانست و قورئانی پیرۆزدا

قورئانی پیرۆز یەکەم کتێبە لە نێوان جۆرەکانی ئاودا جیاوازی کردووەو بەشێوەیەکی زانستی پۆلێنی کردووە، لەم بابەتەدا ئەوە دەخەینەڕوو کە قورئانی پیرۆز سەبارەت بە ئاوی باران چۆن دەدوێ و بۆچی ناوی ناوە ناویناوە ئاوی پاکژ؟

دەبینین قورئانی پیرۆز چۆن بە وردەکارییەکی بێ سنوور لە نێوان جۆرەکانی ئاودا جیاوازی کردووە، هەروەها پۆلێنی کردووە لەگەڵ پلەی باشی ئاوەکە، ئەو ئاوە شیرینو زوڵاڵەی لە ڕووبارو بیرەکان دەیخۆینەوە، قورئان ناویناوە (ئاوی سازگار)، هەروەها ئاوی دەریا کە ڕێژەیەکی زۆر خوێی تێدایە ناویناوە (ئاوی تاڵ)، زانست سەلماندویەتی کە جیاوازییەکی گەورە هەیە لە نێوان جۆرەکانی ئاودا، ئەمەش ئەو بابەتەیە کە ئێستا لە ڕێی ئەم چەند برگەیەی خوارەوە لەسەری دەدوێین، ئاماژە دەکەین بۆ یەك دڵۆپە ئاو کە لە پێنج هەزار ملیۆن گەردیلەی ئاو پێکهاتووە! ئەی دەبێت دەریاکان لە چەند گەردیلە پێکهاتبن؟!

(ئاوی سازگار):

لەبەرئەوەی لەم ئاوەدا سیفەتێکی نوێ هەیە، زانایان لە بارەیەوە دەڵێن: ئەم جۆرە ئاوێکە، دەتوانێت زیاتر لە ئاوی ئاسایی خانەکانی لەش نوێ بکاتەوە، بەڵام زانایانی وزە جەخت دەکەنەوە کە ئاوی باران خاوەنی ڕێژەیەکی زۆرتری وزەیە، ئەمەش بە باشی لەباری حاڵەتی دەروونی مرۆڤدا ڕەنگ دەداتەوە.

کاتێك خوای گەورە ئاوی ڕووبارەکانو ئەو ئاوەی کۆبووەتەوە لە ژێر زەویداو ئەو ئاوەش دەیخۆینەوە، ناوناوە (ئاوی سازگار)، واتە بە تاموچێژە بۆ خواردنەوە، لەو نێوەندەشدا ئاوی دەریای ناوناوە (ئاوی تاڵ)، کە بەڵگەیە لەسەر بوونی بڕی خوێی زیادە لە ئاوەکەدا. هەروەها ئاوی بارانیشی ناوناوە (ئاوی پاك)، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت قورئانی پیرۆز

یەکەم کتێبە بەشێوەیەکی زانستی پۆلێنی ئاوی کردووە.

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: **(وأسقيناكم ماء فراتا)، المرسلات٢٧**، واتە: ئاوی سازگارمان پێشکەش نەکردوون بۆ خواردنەوە؟ ئەو ئاوەی لە ڕووبارو کانیاوەکانو بیرەکان دەیخۆینەوە ئاوێکی شیرینو زوڵاڵو بە تامە، لەبەرئەوەی ڕێژەیەکی لە کانزا تێدایە وەکو ئاسن کە تامی ئاو خۆش دەکات، ئەمەش دەگونجێت لەگەڵ وشەی (فرات) واتە سازگار، ئاوی سازگار (ماء الفرات) لە زمانەوانیدا بە مانای بەتامو خۆش دێت، هەروەکو لە فەرهەنگەکانی زماندا هاتووە، لەو نێوەندەدا ئەو ئاوەی لە ئاسمانەوە دەبارێت بریتییە لە ئاوێکی دڵۆپێنراو، خاوەنی سیفەتی پاککردنەوەو خاوێنکردنەوەیەو هیچ تامێکی نییە، لەبەرئەوە خوای گەورە وەسفی کردووە بە (طهور) پاکژ، خوای گەورە لە قورئانی پیرۆزدا دەفەرموێت: **(وانزلنا من السماء ماء طهورا) الفرقان ٤٨**. واتە: (لە ئاسمانەوە ئاوێکی پاکوخاوێنمان باراندووە).

ئەو ئاوەی دێتەخوارەوە لە ئاسمان پاکە، پاشان تێکەڵاوی کانزاکانو خوێیەکان دەبێت لە نێو زەویدا، تا ببێتە ئاوێکی سازگار. تەنانەت کاتێک قورئانی پیرۆز لە بارەی ئاوی ڕووبارەکانەوە دەدوێت وشەی (فرات) بەکاردەهێنێت، وشەی (طهور) بەکارناهێنێت، چونکە وەکو وتمان ئاوی ڕووبار شیرینو زوڵاڵە، زۆرێک لە کانزای تواوەی لە خۆگرتووە. خوای گەورەش دەفەرموێت:

﴿ وَمَا يَسْتَوِي ٱلْبَحْرَانِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَآئِغٌ شَرَابُهُۥ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ ﴿١٢﴾ ﴾ **فاطر.**

واتە: (هەر دوو جۆرە دەریا وەکو یەك نین، یەکێکیان ئاوی سازگارو خۆش، ئەوی تریشیان سوێرو تاڵ،...).

ئاوی تاڵ:

کاتێك هەڵوێستە دەکەین لەسەر ئەم ئایەتەی پەروەردگار، دەفەرموێت:

﴿ وَمَا يَسْتَوِي ٱلْبَحْرَانِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَآئِغٌ شَرَابُهُۥ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ ﴿١٢﴾ ﴾ **فاطر.**

ئەگەر بپرسین بۆچی خوای گەورە بۆ هەر یەکێك لەم دوو جۆرە ئاوە دوو سیفەتی

پێبەخشـــیوون: (عَذْبٌ فُرَاتٌ) شیرینو سازگار، (مِلْحٌ أُجَاجٌ) سوێرو تاڵ، ئێمە دەزانین ئاوی ڕووبار (شیرینە)، کەواتە بۆچی خوای گەورە سیفەتی دووەمی بۆ زیاد کردووە کە بریتییە لە (فرات)، واتە (سازگار)؟

هەروەها ئاوی دەریاش (سوێر)ە، بۆچی خوای گەورە سیفەتی دووەمی بۆ زیاد کردووە کە بریتییە لە (أجاج)، واتە (تاڵ)؟

لــە هەمــان کاتدا خوای گەورە وەســفی ئــاوی بارانی کردووە تەنها بە یەك ســیفەت، ئەویش (طهور)ە، واتە: (پاك)، ئایا ئەمە دووبارە کردنەوەیە لە قورئاندا، یاخود ئیعجازێکی زانستییە؟

زانایانی پســپۆڕو شــارەزا لە ئاوەکاندا، کاتێك لەگەڵ ئاو مامەڵــە دەکەن بینیان یەك ســیفەتی وەکو شــیرین، یاخود ســوێر بۆ ئــاو بەس نییــە، هەموو ئەو ئاوانەی لەســەر زەوی دەیانبینیــن، وەکو ئاوی ڕووبار، یان دەریاچــەکان، بیرەکان، هەموویان بە ڕێژەیەك خوێیان تێدایە ئێمە هەستی پێناکەین، بەڵام هیچ شتێك لە خوای گەورە نادیار نییە، کە بەدیهێنەریانە!

لەبەرئەوە خوای گەورە بە ســیفەتی دووەم ڕوونــی دەکاتەوە کە ئاوی ڕووبار (فرات- ســازگار)ە، واتە خواردنەوەی بە تامە بە هــۆی هەندێك کانزاو غازات لە ناویدا، ئەمەش بووەتە هۆی بەخشینی ئەو تامە خۆشە بە ئاوەکە.

لە بەرامبەردا دەبینین ســیفەتی (ســوێر) بە تەنها بەس نییە بۆ وەســفی ئاوی دەریا بە شــێوەیەکی ورد، هەربۆیە ڕاســتەوخۆ پەروەردگار بە دوای سیفەتی سوێریدا، سیفەتی (أجاج- تاڵ) دەداتە ئاوی دەریا، واتە ســوێرییەکی لە ڕادەبەدەر، ئەمەش تاڵ دەگرێتەوە. ئــەم وشــەیە لە کرداری (تأجــج) وەرگیراوە، واتە زیــاد، یان لە ڕادەبــەدەر، هەروەکو لە فەرهەنگەکانی زمانی عەرەبیدا هاتووە.

بــەڵام ئایا تەنها ســیفەتێك بەســە بۆ ئاوی باران کە بریتییە لــە (طهور)؟ لە وەڵامدا دەڵێین: بەڵێ، چونکە ئاوی باران هەروەکو ئەوەی کە دەیبینین ئاوێکی پاكو پاڵفتەیەو نە تامی هەیەو نە بۆن، لەبەرئەوە یەك سیفەت بەسە بۆ ئاوی باران!

ئــاوی دەریــا ئاوێکی تاڵە، لە زمانەوانیدا کرداری (أجج) واتە لە ڕادەبەدەر، ئەمەش لە ئاوی دەریادا دەیبینین کە پلەی خوێی زیادی تێدایە، خوای گەورەش وەســفی ئاوی دەریا بە (مِلْحٌ أُجَاجٌ)، واتە ســوێرو تاڵ دەکات، چونکە وشــەی (ملح) سوێر، بە تەنها بەس نییە، ئاوی شیرینیش ڕێژەیەکی کەمی لە خوێ تێدایە، بەڵام ئێمە هەستی پێناکەین.

ڕووی زانستی:

ڕووی ئیعجازی قورئانی پیرۆز وشەی (طهور) بەکاردەهێنێت بۆ ئەو ئاوەی لە ئاسمانەوە دێتــە خوارەوە، چونکە ئاوێکــی پاکە، ئەو ئاوەیە زانایان ناویاننــاوە ئاوی دڵۆپێنراوو بە مادەیەکی پاکەرەوەی دادەنێن، لەو نێوەندەدا وشــەی (فرات) واتە سازگار، هیچ کات خوای گەورە ئەم ســیفەتەی بەکارنەهێناوە لەگەڵ ئاوی ئاســمان! بەڵکو ئەم وشەیە بەکارهاتووە

له‌گه‌ڵ ئه‌و ئاوه‌ی ده‌یخۆینه‌وه، له‌به‌رئه‌وه‌ی ئاوی ڕووباره‌كان له سه‌دا سه‌د پاك نین، به‌ڵكو هه‌ندێك خوێو كانزای تواوه‌ی تێدایه كه تامێكی خۆش به ئاوه‌كه ده‌به‌خشێت.

ئه‌گـه‌ر بـه وردی بیر لـه ئایه‌ته‌كانی قورئانی پیـرۆز بكه‌ینه‌وه سـه‌باره‌ت به ئاوی ده‌ریـا، ده‌بینین وشـه‌ی (أجاج) واته تاڵ، به‌ڵگه‌یه له‌سـه‌ر ئه‌و ئـاوه‌ی بڕی خوێی زیادی تێدایه، ده‌بینیت قورئانی پیرۆز ته‌نها سـیفه‌تی سوێری بۆ ئاوی ده‌ریاكان دانه‌ناوه، به‌ڵكو فه‌رموویه‌تـی: (مِلْحٌ أُجَاجٌ) واته: سـوێرو تاڵ، چونكه ئه‌گه‌ر له لایه‌نی زانسـتییه‌وه ته‌نها بڵێیـن ئـاوی ده‌ریا له خـوێ پێكهاتووه، ئه‌وه هیـچ واتایه‌ك نـادات، له‌به‌رئه‌وه‌ی هه‌موو ئاوه‌كانی سـه‌رزه‌وی به ڕێژه‌یه‌كی كه‌م تا زۆر بڕێك سـوێری تێدایه، هه‌ربۆیه پێویسـته ڕێـژه‌ی سـوێری له ئاوه‌كه‌دا دیـاری بكرێت، ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌یه كـه قورئانی پیرۆز ڕه‌چاوی كردووه‌و به‌كاریهێناوه!

پاكوبێگه‌ردی بۆ ئه‌و خودایه‌ی هه‌موو ئایه‌ته‌كانی قورئانی پیرۆزو وشـه‌كانی‌و پیت به پیتی به جوانترین‌و نایابترین شێوه داڕشتووه!

ئه‌و پرسـیاره‌ی پێویسته لێره‌دا ئاڕاسته‌ی ئه‌و كه‌سانه‌ی بكه‌ین كه له ئیعجازی زانستی قورئانـی پیـرۆزدا به گومانن، ده‌ڵێین: ئه‌گه‌ر قورئـان زاده‌ی بیری مرۆڤ بووایه‌و مرۆڤ دانه‌ری بووایه، ئایا به‌ر له چوارده سه‌ده له‌مه‌وبه‌ر ده‌یتوانی ئه‌و جیاكارییه بكات له نێوان ئه‌م وشانه‌دا؟

كه‌واته ده‌توانین بڵێین: قورئانی پیرۆز قسه‌ی له‌سه‌ر هه‌موو مواسه‌فاتو تایبه‌تمه‌ندییه‌كانی ئاو كردووه پێش چه‌ندین سه‌ده به‌ر له‌وه‌ی زانایانی فیزیا ئه‌و ڕاستییه بدۆزنه‌وه!

كه‌واتـه قورئان یه‌كه‌م كتێبه جیـاوازی كردووه له نێوان جۆره‌كانـی ئاودا، ئایا ئه‌مه به‌ڵگه‌یه‌كی زیندوو نییه له‌سه‌رئه‌وه‌ی قورئانی پیرۆز له لایه‌ن خوای گه‌وره‌وه هاتووه؟!

پـه‌روه‌ردگار له قورئانی پیرۆزدا ده‌فه‌رموێت: ﴿ وَهُوَ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ ٱلرِّيَـٰحَ بُشْرًۢا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهِۦ ۚ وَأَنزَلْنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً طَهُورًا ﴿٤٨﴾ ﴾ الفرقان.

واته: (هه‌ر ئه‌و زاته‌ی بای شـه‌ماڵ ده‌نێرێت كه مژده‌یه پێش بارینی بارانی ڕه‌حمه‌ت، (پاشـان ده‌فه‌رموێت): له ئاسـمانه‌وه ئاوێكی پاكوخاوێنمان باراندووه، (له شێوه‌ی بارانو به‌فرو ته‌رزه‌دا).

كاتێك له‌م ئایه‌ته پیرۆزه ورد بوومه‌وه بینیم به دیقه‌یه‌كی وردو مواسه‌فاتێكی به‌رزه‌وه ده‌دوێ له‌سـه‌ر ئه‌و ئاوه‌ی زانایان پێی ده‌ڵێن: ئاوی دڵۆپێنراو، كاتێك زاناكان ده‌ریانخسـت كـه ئه‌و ئاوه‌ی ده‌یخۆینه‌وه پێكهاتووه له به‌شـێكی زۆر له مـادده‌ی زیندوو، ئه‌و په‌رداخه ئـاوه‌ی ده‌یخۆینـه‌وه‌وا گومـان ده‌به‌ین ئاوێكی پاكـه، ملیۆنه‌ها زینـده‌وه‌ری وردی وه‌كو به‌كتریاو ڤایرۆسـی تێدایه، هه‌روه‌ها ماده‌ی كانزایی وه‌كو ئاسن، مس، ئه‌له‌منیۆم، سۆدیۆم، مه‌گنیسیۆم، كالیسیۆمی تێدایه. هه‌روه‌ها ماده‌ی ئه‌ندامی وه‌كو كاربۆن‌و گڵو چه‌ندین ماده‌ی تری تێدایه... هه‌موو ئه‌و شتانه بوونیان هه‌یه له‌و ئاوه‌دا كه ئێمه پێی ده‌ڵێین: ئاوی پاك!

هه‌روه‌هـا زانایـان ئه‌وه‌یان ده‌رخسـتووه كه ئه‌م ئـاوه ده‌گونجێت پـاك بكرێته‌وه به

گەرمکردن تا پلەی کوڵانەکەی دەگاتە ١٠٠ پلەی سەدی، پاشان هەڵمەکەی کۆبکرێتەوەو چڕبکرێتەوەو ساردبکرێتەوە، بۆ دەستکەوتنی ئاوێکی دڵۆپێنراو کە دەکرێت بە ڕێژەیەکی باش پاك بێت!

هەروەها دەڵێن: چاکترین جۆری ئاوی دڵۆپێنراوو پاڵفتە بریتییە لە ئاوی باران! بەڵام پێش ئەوەی بچێتە نێو ڕۆخی زەوی‌و پیس ببێت بەو مادە پیسانەی لە هەوادا هەیە.

شارستانییەت‌و پێشکەوتنی ئەم سەردەمە ڕۆڵێکی کاریگەری هەیە لە پیسبوونی ژینگە، بارانبارین کەش‌وهەوا پاك دەکاتەوە، لەبەرئەوەی ئاوی باران ئاوێکی دڵۆپێنراوو پاڵفتەیە، توانای مژینی ئەو ماددە زیانبەخشانەی هەیە کە لە هەوادا هەیە، لە کەشدا گازی کیبریت‌و هەموو ئەو ماددەو کانزایانەی وەکو فورفوشم‌و ژەهر هەڵدەمژێت، ئەمەش وایکردووە ئاوی باران تامێکی ترشی هەبێت، بۆ زانیاریت لە پێشدا ئاوی باران زۆر پاك بوو، چونکە کەش‌و هەوا وەکو ئەمڕۆ پیس نەببوو.

کاتێك ئاوی باران دێتە خوارەوە بۆ سەرزەوی‌و دەچێتە نێو خاکەوەو بە نێو بەردەڵانەکاندا چەندین ڕێچکەو ڕێگەی ئاڵۆز دەبڕێت، لە ماوەی گەشتەکەیدا تێکەڵ دەبێت بە هەندێك کانزاو خوێ کە لە نێوان بەردەڵانەکاندا هەیە، ئەمەش دەبێتە هۆی تفت بوونی ئاوەکە، لەبەرئەوە دەبینین تامی ئاوی دڵۆپێنراو خۆش نییە، چونکە بێ تامە، لەو نێوەندەدا ئاوی کانیاوەکان ئاوێکی بە تام‌وچێژە.

زانایانی ئەمڕۆ ڕایانگەیاندووە ئاوی باران ئاوێکی دڵۆپێنراوو پاڵفتەیە، ئەم ئاوە پاکەش تایبەتمەندییەکی هەیە بۆ پاککردنەوە، باشترین ماددەیە بۆ لابردنی چڵك‌و پیسی، هەروەها دەتوانرێت بۆ پاککردنەوەو خاوێنکردنەوەی هەموو شتێك بەکاربهێنرێت، بەڕاستی پەروەدگار جوانترین‌و باشترین ناوی‌ناوە لەو ئاوەی لە ئاسمانەوە دەبارێت، ئەویش

(ماء طهورا) ئاوێکی پاکە! لە ڕووی زانستییەوە وردترین ناوە، هەروەکو دەفەرموویت: (وَأَنزَلْنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً طَهُورًا)، واتە: (لە ئاسمانەوە ئاوێکی پاکوخاوێنمان باراندووە)..

تایبەتمەندییەکانی ئاوی باران:

ئێستا هەندێك لە تایبەتمەندییەکانی ئەو ئاوەی لە ئاسمانەوە دێتەخوارەوەو پێی دەگوترێت ئاوی باران دەژمێرین:

١- ئاوی باران سەد لە سەد بە ئاوێکی دڵۆپێنراوو پاڵفتە دادەنرێت، ئەمەش لە ئەنجامی بوون بە هەڵمی بەشێك لە ئاوی دەریاکانەوەو چڕبوونەوەی لەسەر شێوەی هەورەکان، پاشان هاتنە خوارەوەی بە شێوەی باران، لەبەرئەوە ئاوێکی زۆر پاکە.

٢- ئاوی باران لە ئاوی ئاسایی زیاتر دەتوانێت چڵکو پیسی لەسەر پێستی مرۆڤ لابەرێت، لەبەرئەوە ئەم ئاوە بە مادەیەکی پاكو خاوێنکەرەوە دادەنرێت، لە زانستی پزیشکیدا بەکاردەهێنرێت.

٣- ئاوی باران خاڵییە لە ڤایرۆسو بەکتریا، هەروەها ئاوی باران خاوەنی تایبەتمەندییەکە کە کانزاو گازو تەم، یان هەر مادەیەکی تر کە تووشی دەبێت دەتوانێت هەڵیمژێت، لەبەرئەوەیە بە ماددەیەکی سەرەکی پاکژکردنەوەی کەش دادەنرێت.

دوای ئەوەی هەموو ئەو تایبەتمەندییەمان زانی کە لە ئاوی باراندا هەیە، دەبینین هەموو ئەو سیفەتانە لە وشەیەکدا کۆدەبێتەوە کە قورئانی پیرۆز لە حەقیقەتی ئاوی باراندا بەکاریهێناوە، هەروەکو پەروەدگار دەفەرموویت:

(وَأَنزَلْنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً طَهُورًا) الفرقان ٤٨ (لە ئاسمانەوە ئاوێکی پاکوخاوێنمان باراندووە)...

وشەی (طهر) واتە پاك، لە زمانەوانیدا بە مانای لابردنی چڵکو پیسی دێت، هەروەکو لە فەرهەنگی (محیط)دا هاتووە.

نامۆ نییە دەبینین قورئانی پیرۆز لەسەر ئەم تایبەتمەندییە بەشێوەیەکی ڕوونو ئاشکرا قسەمان بۆ دەکات، هەروەکو دەفەرموویت:

﴿وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِۦ وَيُذْهِبَ عَنكُمْ رِجْزَ ٱلشَّيْطَٰنِ وَلِيَرْبِطَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ ٱلْأَقْدَامَ ﴿١١﴾﴾ الأنفال.

واتە: (خوای گەورە ئاوێکی لە ئاسمانەوە بە سەرتاندا باراند بۆئەوەی خاوێنتان بکاتەوە پێیو پۆخڵی شەیتانتان لێ دووربخاتەوە (تا لە ڕووی جەستەو دڵو دەروونیشەوە خاوێن بن) دڵەکانتان بە هێزو دامەزراو بکاتو بیانبەستێت بە خوداوەو بەو ئاوە پێیەکانیشتان جێگیرو قایم بکات).

ئەم ئایەتە لە بارەی ئاوی بارانەوە دەدوێت، لە ڕوانگەی فەرموودەی خوای گەورەوە کە دەفەرموویت: (وَأَنزَلْنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً طَهُورًا)، قسەمان کرد لەسەر ئەو تواناو تایبەتمەندییەی باران سەبارەت بە پاکژکردنەوە کە لەم ئاوەدا هەیە، هەروەکو دەفەرموویت: (لِّيُطَهِّرَكُم بِهِۦ) واتە (بۆئەوەی خاوێنتان بکاتەوە)، هەروەها قسەمان کرد لەسەرئەو توانایەی ئاوی باران هەیەتی، کاردەکاتە سەر مرۆڤ بۆ بەخشینو هاندان بۆ چەسپاندنو دامەزراندنی قاچەکانی

لــە کاتــی ڕووبەڕووبوونەوەی دوژمنــدا، چ فەرموودەیەك باس لــەو وزەیە دەکات کە مرۆڤ بــە هۆیەوە دەتوانێت زیاتر ڕووبەڕوو ببێتــەوە، ئەوەش تەنها لە فەرموودەی خوای گەورەدا هاتووە هەروەك دەفەرموویت: (وَيُثَبِّتَ بِهِ ٱلۡأَقۡدَامَ) واتە: (پێیەکانیشتان جێگیرو قایم بکات).

لێــرەدا شــتێکی دیکــە هەیــە ئەویش ئەوەیــە قورئانی پیــرۆز یەکــەم پەرتووکە لەو تایبەتمەندییــە پاکەرەوەیــە دەدوێــت کە لە ئاوی بــاران، یان لە ئــاوی دڵۆپێنراودا هەیە، هەروەکــو وتمان قورئان ئەم ســیفاتەی لەگەڵ هیچ ئاوێکدا بــەکار نەهێناوە جگە لە ئاوی باران، لەو نێوەندەدا دەبینین پەرتووکە دانراوەکانی زادەی بیری مرۆڤ جیاوازی نەکردووە لــە نێوان ئاوی شــیرینو ئاوی پاكو ئاوی ســازگار، لەگەڵ ئــەوەدا دەبینین قورئانی پیرۆز جیاوازی لە نێواندا کردوونو هەر وشەیەکی بەشێوەکی زۆر وردەکار لە شوێنی خۆیدا داناوە.

لەبــەردەم ئەم ڕاســتیانەدا لە هەمــوو ئەو بێباوەڕانەی بانگەشــە دەکەن کە ئەوان بە شــێوەیەکی ژیرانــە بیردەکەنــەوەو ڕایدەگەیەنن پێویســتیان بە بیرکردنــەوە لە تواناو دەسەڵاتی خوای گەورە نییە، دەپرسینو پێیان دەڵێین: ئەم دەستەواژەیە لە کوێوە هاتووە (طهور) لە کاتی قســەکردن سەبارەت بە ئاوی باران، لە کاتێکدا دەبینین ئەم دەستەواژەیە لەگەڵ ئاوی ڕووبار، یان دەریاکان بەکارنەهاتووە؟

کەواتە کێ ئەم یاســا فیزیاییە تۆکمەیەی داناوە؟ کە سەرپەرشــتی جوڵەی هەورەکانو هاتنەخوارەوەی ئاوی باران دەکات؟

لە وەڵامیاندا دەڵێین: تەنها خوای گەورەیە دەفەرموویت:

﴿ قُلۡ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ قُلِ ٱللَّهُۚ قُلۡ أَفَٱتَّخَذۡتُم مِّن دُونِهِۦٓ أَوۡلِيَآءَ لَا يَمۡلِكُونَ لِأَنفُسِهِمۡ نَفۡعٗا وَلَا ضَرّٗاۚ قُلۡ هَلۡ يَسۡتَوِي ٱلۡأَعۡمَىٰ وَٱلۡبَصِيرُ أَمۡ هَلۡ تَسۡتَوِي ٱلظُّلُمَٰتُ وَٱلنُّورُۗ أَمۡ جَعَلُواْ لِلَّهِ شُرَكَآءَ خَلَقُواْ كَخَلۡقِهِۦ فَتَشَٰبَهَ ٱلۡخَلۡقُ عَلَيۡهِمۡۚ قُلِ ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَيۡءٖ وَهُوَ ٱلۡوَٰحِدُ ٱلۡقَهَّٰرُ ١٦ ﴾ الرعد.

واتــە: (ئەی پێغەمبەر (ﷺ)، بە خوانەناســان) بڵێ: کێ پەروەردگاری ئاســمانەکانو زەوییــە؟ (ئەگــەر ئەوان بێدەنــگ بوون) تۆ بڵێ: (اللــە) خوای گــەورە، پەروەردگاریانە، (چونکە ئەوانەکەڕو کوێرو لاڵن، لەوانەیە دان بەو ڕاســتییەدا نەنێن)، پاشــان پێیان بڵێ: ئایا ڕەوایە جگە لەو خوایە پشت بە شتی تر ببەستنو بیانکەنە پشتیوانو خۆشەویست، کە ئەوانە تەنانەت بۆ خۆشــیان قازانجو زەرەریان بە دەست نییە؟! هەروەها بڵێ: باشە ئاخر کوێرو چاو ســاغ وەکو یەك وان؟ تاریکیو ڕووناکی چوون یەکن؟! (بێگومان خوا نەناسیو بــێ دینی کوێــریو تاریکییە، ئیمانو باوەڕو خواناســیش چاوســاغیو ڕووناکییە)، بەڵکو چەند هاوبەشــێکیان داناوە بۆ خوا، کە شــتیان دروستکردووە وەك دروستکراوەکانی خودا، دروســتکراوەکانیان لێ شێواوە؟! پێیان بڵێ: (الله) خودای گەورەو بە دەسەڵات بەدیهێنەرو دروستکاری هەموو شتێکەو ئەو زاتە تاكو تەنهاو بە دەسەڵاتو بە هێزو بە توانایە).

بەراوردێك لە نێوان جاڵجاڵۆكەو بێباوەڕدا

لە ڕاستیدا ئەمە لە یەکچوونێکی سەیرو نامۆیە، بێباوەڕەکان ڕەخنەی لێدەگرن، بەڵام توێژینەوە زانسـتییەکان وردەکاریی‌و گەورەیی ئایەتە پیرۆزەکانی قورئانیان سەلماندووە، با ئەم توێژینەوەیە بخوێنینەوەو سوپاسی پەروەردگار بکەین.. خوای گەورە دەفەرموویت:
﴿ مَثَلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْلِيَآءَ كَمَثَلِ ٱلْعَنكَبُوتِ ٱتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ ٱلْبُيُوتِ لَبَيْتُ ٱلْعَنكَبُوتِ لَوْ كَانُواْ يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ ﴾ العنكبوت.

واتە(نموونەی ئەوانەی جگە لە خوای گەورە، کەسانێکی تر دەکەنە پشتیوانی خۆیان، وەك نموونەی جاڵجاڵۆکەیەك وایە، کە ماڵێکی بۆ خۆی ساز کردبێت، بە ڕاستی لاوازترینی هەموو ماڵەکان: ماڵی جاڵجاڵۆکەیە، ئەگەر سەرنجیان بدایەو تێبگەیشتنایە. (چونکە ماڵی جاڵجاڵۆکە نە بناغەو نە دیواری هەیە، نە سەرو نە دەرگاو پەنجەرە...).

ئەمــە ئایەتێکی گەورەی قورئانی پیرۆزە، بــەردەوام زانایان لایەنە نهێنییە زانستییەکانی دەردەخەن، لەم بابەتەدا لەگەڵ ئەو ڕاستییە زانستییانەدا دەژین، کە وردەکاری‌و گەورەیی وشەکانی قورئانی پیرۆز دەسەلمێنن، بەرپەرچی هەموو ئــەو بێباوەڕانــەش دەداتەوە، کە بانگەشــەی ئەوە دەکەن گوایە قورئان قســەو گوفتاری مرۆڤە.

لــە دوای خوێندنــەوەی ئەم وتارە بۆمان دەردەکەوێت، کــە ماڵی جاڵجاڵۆکە لاوازترین ماڵە لە سروشــتدا، نەك تەنها لە ڕووی بیناســازییەوە، بەڵکو لە ڕووی کۆمەڵایەتیشــەوە لاوازترین ماڵە.

لاوازیی ماڵ:

ماڵــی جاڵجاڵۆکــە بەڕەهایــی لاوازترین ماڵــە، تێکــڕای دروســتکراوەکان ماڵەکانیان بەشــێوەیەکی بەهێزو تۆکمە دروســت دەکەن، بۆئەوەی بەرگــەی هەموو گۆڕانکارییەکانی

کەش‌وهەوا لە سەرماو گەرما... هتد. بگرێت.

تەنها جاڵجاڵۆکە نەبێت ماڵەکەی لە چۆڵەوانیدا دروستدەکات، کە لە هەموو بارودۆخێکدا شیاوی تووشبوونە بە هۆکارە سروشتییەکانی وەك بارانو باو شێو... هتد. ڕەنگە نامۆترین جۆری ماڵ ببینن کە تایبەتە بە جاڵجاڵۆکەی ئاوی!

جاڵجاڵۆکـەی ئاوی هەمـوو ژیانی لە ژێر ئاودا بەسـەر دەبـات، بۆئەوەی بڵقە هەواییەکانـی کۆ بکاتەوە، ماڵێکی تەنراو لەسـەر ڕووکاری ئاوەکە دروسـت دەکات، تـا لەوێوە بتوانێت هەناسـە وەرگرێـت، بوونی دەنکۆڵەی ورد لەشـی جاڵجاڵۆکەی داپۆشـیوە، ئەمـەش یارمەتی دەدات بۆ کۆکردنەوەی بڵقـە هەواییەکان، لەگەڵماندا بڕوانـن بـۆ ئەو ماڵەی ئاماژەیە بـۆ بڵقە هەواییەکان کە بـە کەمترین کاریگەری نامێنن.

جاڵجاڵۆکەی ئاوی هەموو ژیانی لە ژێر ئاودا بەسـەر دەبات، ماڵەکەی بنیات دەنێت لە بڵقەکان، لەبەرئەوە ماڵەکەی لاوازترین ماڵە لە سروشـتدا، لەگەڵ ئەوەدا دەبینین تەواوی دروستکراوەکانی دیکەی سەر زەوی بەشێوەیەکی تۆکمەو بەهێز ماڵەکانیان دروست دەکەن، بەڵام جاڵجاڵۆکەی ئاوی ئەو ماڵەی دروستی دەکات، جگە لە چەند کاتژمێرێك، یان چەند ڕۆژێك بەردەوام نابێت، پاشـان تیا دەچێتو سەر لەنوێ ماڵێکی دیکە دروستدەکاتەوە، بە درێژای ژیانی بە تەنها ژیان دەگوزەرێنێت.

لاوازیی ئەندازەیی:

تێکڕای زیندەوەرو بوونەوەرانی سەر زەوی هێلانەو ماڵەکانیان بە شێوەی سێ لا دروست دەکـەن، واتە لە سـێ لاوە دەبینرێت (بەرزی، درێژی، پانی) بـە پێچەوانەی جاڵجاڵۆکەوە کە لە زۆربەی بارودۆخەکاندا ماڵەکانیان بەشـێوەی دوولایەنە دروستدەکەن، واتە (درێژی و پانـی) یـان بە ڕاخراویی، ئەمەش دەبێتە هۆی ئەوەی ماڵـی جاڵجاڵۆکە هەموو هۆکارە سرووشتییەکانی وەك پلەی گەرماو شێو باو.... کاری تێدەکات، توانای گونجانی وندەکات دوای ڕۆژێك لە دروستکردنی، جاڵجاڵۆکە ناچار دەبێت ماڵەکەی بخوات لە پێناوی دروستکردنو بەرهەمهێنانی تەنافی نوێدا، سەرنجبدە جاڵجاڵۆکە ماڵەکەی دەخوات!

زانایـان بیریـان لەوە دەکردەوە کـە ڕێژەیەکی زۆر لە شـێوەی تەنافی جاڵجاڵۆکە دروسـت بکەن، بۆئەوەی وەکو قەڵغانێکی پارێزەر بەکاری بهێنن، یاخود لە پیشەسازی دروسـتکردنی فڕۆکـەو موشـەکدا بەکاریبهێنـن، بـەڵام هەوڵەکانیان شکسـتی هێنا، لەبەرئەوەی ئەم کردارە پێویستی بە کۆکردنەوەی ژمارەیەکی زۆر لە جاڵجاڵۆکە هەبوو لە یەك شـوێندا، بۆ بەرهەمهێنانی ئـەو ڕیژە زۆرەی دەزووی جاڵجاڵۆکە، بەڵام کاتێك ژمارەیەکی زۆر لە جاڵجاڵۆکە لە یەك شـوێندا دادەنێین، هەندێکیان دەسـت دەکەن بە خواردنی هەندێکی تریان. چونکە جاڵجاڵۆکەکان حەز بە هاوکاریو قوربانیدان ناکەن!

لاوازیی خێزان:

دەگونجێت دایك، هاوسـەرەکەی، یان منداڵەکانـی بخوات، یان هەر جاڵجاڵۆکەیەکی تر، وەکو برا، خوشـك، باوك، دایك! بەڕاستی ئەوە ئەوپەڕی ژیانێکی هەڵوەشاوە، کە بە ژیانی

بێباوەڕەکان دەچوێنرێت، بێباوەڕێك کە بڕوای بە دروستکاری ئەم بوونەوەرە نییە، هەموو خەمێکی خۆسەرقاڵکردنە بە دنیاوە، ئەگەر پێکەوە سەرنجێك لە دەوڵەتانی ڕۆژئاوا بدەین، دەبینین لێکهەڵوەشـانی خێزانی، کە ئەوان بە دەسـتییەوە دەناڵێنن، ئاکامی وازهێنانە لە پەیوەندییــە کۆمەڵایەتیو خێزانییەکان، تەنانەت گەیشـتووەتە ڕادەیەك کە باوك دان بە کوڕی خۆیدا نانێتو کوڕ نکوڵی لە دایکی دەکاتو.... هتد.

لاوازیی ژیانی کۆمەڵایەتی:

زۆرمان بیسـتووە سـەبارەت بە کۆمەڵگەی مێرووڵەو هەنگو کوللەو... هتد، بەڵام تاکە دروستکراوێك کە بە تەنها ژیان دەگوزەرێنێت، جاڵجاڵۆکەیە. هەرگیز لە نێو ژیانی خێزانیو پەیوەندییە خێزانییەکاندا ژیان ناگوزەرێنێت، حەز بە هاوکاریو یارمەتیدانو قوربانیدانو وروژاندنو خۆشەویسـتی کەسانی تر ناکات، بە پێچەوانەی کۆمەڵگەی مێرووڵەو هەنگەوە کە بەرگری لە یەکدی دەکەن تا دوا هەناسەی ژیانیان.

لاوازیی هاوسەرگیری:

هەندێك جۆری جاڵجاڵۆکە پێی دەوترێت: بێوەژنی ڕەش، ژن مێردەکەی دەخوات دوای تەواوبوونی کرداری جووتبوون، لەبەرئەوە بە پەلە دوای تەواوبوونی کردارەکە مێردەکەی ڕادەکات، بۆئــەوەی ژنەکەی نەیخوات، لەگەڵمان بیربکەرەوە لەم شـێوە ژیانە بەدبەختیە، ئەم چارەنووسە ڕەشەی هاوسەری جاڵجاڵۆکە، زانایان دەڵێن: ئەم دیاردەیەی جاڵجاڵۆکە لە جۆرە زۆر دەگمەنەکانە لە جیهانی زیندەوەراندا!

لاوازیی تەناف (تاڵەکانی ماڵی جاڵجاڵۆکە):

زانایــان دەڵێــن: تەنافی جاڵجاڵۆکە لانی کــەم پێنج ئەوەندەی پــۆڵا پتەوترە، لەگەڵ ئەوەشدا بە ئاسانی دەپچڕێت، بۆچی؟

چونکــە جاڵجاڵۆکە ناتوانێت تەنافی ئەسـتور دروسـتبکات، بەڵکــو تەنافی زۆر باریك بەرهەم دەهێنێت، تەنانەت دە جار لە تاڵەمووی سەری مرۆڤ باریکترە.

ئەگــەر خوای گەورە بیفەرموایە (أوهن الخيوط) واتــە: (لاوازترین تەناف) هەڵەیەکی زانســتی ڕووی دەدا، بــەڵام پەروەردگاری دروســتکاری بوونــەوەر فەرموویەتی: (أَوْهَنَ ٱلْبُيُوتِ) واتە: (لاوازترین ماڵ)، لە ڕاستیدا ئەوە جوانترینو وردترین دەربڕینە لە ڕووی زانستییەوە، پاکوبێگەردی بۆ پەروەردگار، کە دەفەرمووێت:

(وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ ٱللَّهِ حَدِيثًا ﴿٨٧﴾) النساء.

واتــە: (کــێ هەیە قســەو گوفتاری لە فەرمایــشو فەرموودەی خوای گەورە ڕاســتترو دروستر بێت).

وێنەیەکی ئاشــکرای ئامێری گەورە کردنی ئەلیکترۆنی بۆ ئەو ڕژێنانەی لەسەر لاشەی جاڵجاڵۆکەیە بۆ دەردانی ئاوریشــم لــە ڕێگەی پرۆتیناتی تایبەتەوە، ئاوریشــم لە دۆخی شلیدایە، بەڵام دوای ئەوەی هەوای بەرکەوت ڕەق دەبێت، بەڕاستی جاڵجاڵۆکە ئەندازیارێکی لێهاتووە، بەڵام بەداخەوە ئەندازەییەکەی لاوازو شکستخواردووە.

ڕووی لێکچوون، له نێوان جاڵجاڵۆکه‌و بێباوه‌ڕدا:
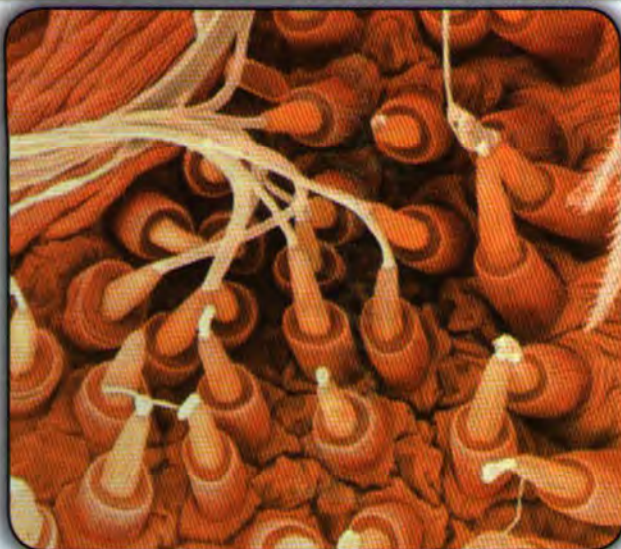
٣٧٠٠٠ جۆر جاڵجاڵۆکه له سه‌ر زه‌وی ده‌ژی، زانایان به‌رده‌وامو تا ئێستاش ده‌سته‌وه‌سانن له لاساییکردنه‌وه‌ی ته‌نافی جاڵجاڵۆکه، ئه‌م دروستکراوه ئه‌ندازه‌یه‌کی جوانی هه‌یه له شاکاریو دارشتنو نه‌خشه‌سازیو بیناسازیدا، ته‌واو به وێنه‌ی ئه‌و بێباوه‌ڕانه‌ی که هه‌موو خه‌مو گرنگیدانێکیان به ژیان ده‌ده‌نو قیامه‌تیش فه‌رامۆش ده‌که‌ن.

خوای گه‌وره‌ش دنیای پێبه‌خشیونو له قیامه‌تیش بێبه‌شی کردوون، زانایان ده‌ڵێن: لێره‌دا دژایه‌تییه‌کی سه‌رسوورهێنه‌ر هه‌یه له ته‌نافی جاڵجاڵۆکه‌دا، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا ته‌نافی جاڵجاڵۆکه زۆر به‌هێزه، به‌ڵام ماڵه‌که‌ی زۆر لاوازه، هه‌روه‌ها هه‌مان بیرۆکه‌ی پێچه‌وانه‌ش له‌لای بێباوه‌ڕه‌کان ده‌بینین، ئه‌گه‌ر پرسیار له بێباوه‌ڕه‌کان بکرێتو پێیان بڵێیت: کێ ئه‌م بوونه‌وه‌ره‌ی دروستکردووه؟ ده‌ڵێن: به ڕێککه‌وت دروستبووه! ئه‌گه‌ر پێیان بڵێیت: ئه‌و ئۆتۆمبێله‌ی به تۆیه، ئایا به ڕێککه‌وت که‌وته ده‌ست تۆو تۆ بوویته خاوه‌نی؟ ئه‌ی چۆن بیروهۆشت قبوڵی ده‌کات که بوونه‌وه‌ر به ڕێککه‌وت دروستبووه، به‌ڵام داهێنانه ساده‌و ساکاره‌کانی مرۆڤ ناکرێتو ناگونجێت به ڕێکه‌وت داهێنرابن؟!

جاڵجاڵۆکه به تێڕوانینێکی لاواز چێژ وه‌رده‌گرێتو یه‌کجار کورت بینه.... ئه‌و هه‌رگیز دووربین نییه، زیاتر له چه‌ند سانتیمه‌ترێکی دیاریکراو نابینێت، ڕێك وه‌کو ئه‌و بێباوه‌ڕه‌ی، که هیچ شتێك نابینێت جگه له دنیاو به ته‌واوی له دوارۆژی خۆی بێئاگایه.

جاڵجاڵۆکه‌کان دروستکراوێکی شه‌ڕانیو دڕنده‌ن، زۆربه‌شیان ژه‌هردارن، ژه‌هره‌که‌ی ده‌ڕێژێت به‌سه‌ر هه‌ر که‌سێکدا که لێی نزیك ده‌بێته‌وه، هه‌روه‌ها بێباوه‌ڕیش بیرۆکه ژه‌هراوییه‌کانی بڵاو ده‌کاته‌وه به ناو کۆمه‌ڵگه‌دا، هه‌ر بۆیه نامۆ نییه، که ده‌بینین زۆرترین ڕێژه‌ی دیارده‌ی خۆکوشتن له جیهاندا له نێو ڕیزو کۆمه‌ڵگه بێباوه‌ڕه‌کاندایه.

ئه‌ستوریی ته‌نافی جاڵجاڵۆکه (١ ٠٠٠,٠- ٠,٠٠٠٤)ملم، واته له هه‌زارا یه‌ك ملیمه‌تره، ئه‌و

تەنافــە زۆر نەرمە بەشــێوەیەك دەتوانرێت بە ڕێــژەی ١٤٪ درێژ بێتەوە، هەندێ لە زانایانی دیکە دەڵێن: ئەستوریی تەنافی جاڵجاڵۆکە٣٠ جار لە تاڵەمووی سەری مرۆڤ کەمترە، ڕووبەری پانی تەنافی جاڵجاڵۆکە لانی کەم هەزار جار لە ڕووبەری پانی مووی سەری مرۆڤ کەمترە.

ئەگەر ویســتت بیر لەو جیاوازییە بکەیتەوە کە لە نێوان مووی سەری مرۆڤو تەنافی جاڵجاڵۆکەدا هەیە، ئەوا بیر لە جیاوازیی نێوان گوریسو دەزوو بکەرەوە!

ژیانی جاڵجاڵۆکەو ژیانی بێباوەڕ:

خۆشەویستانم پێویستە لە ئاماژە سۆزدارییەکان دووربکەوینەوە، ئێمە زەمی بێباوەڕەکان ناکەین، بەڵکو ڕاستی زانستییان بۆ باس دەکەین، کە ناکرێت نکوڵی لێبکرێت.

تــا درك بەو بــەراوردە خواییە بکەین، کە لە نێوان جاڵجاڵۆکــەو ئەوانەدایە کە جگە لە خودایان کردۆتە دۆســتو پشــتو پەنای خۆیان. با بە وردی بیر لەم ئامارە ڕۆژئاواییە بکەینەوە کە بە پێنوســی بێباوەڕەکان خۆیان نووســراوە، پاشــان بەراورد بکەین لە نێوان ئەو لاوازییەی کە بێباوەڕی تیادا دەژی، لەگەڵ لاوازی جاڵجاڵۆکەدا.

ئەمڕۆ ڕۆژئاوا زۆربەیان ناموســوڵمانن، تێکەڵاون، بێباوەڕەکان ڕێژەیەکی زۆری ڕۆژئاوا پێکدەهێنــن، هەروەهــا ڕێژەیەکی دیکەی ئەوان بێ دینەکانن، کۆمەڵێك ئاینی دەســتکاری کراویشــی تێدایە، هەموو ئەمانە جگە لە خوای گەورەیان کردۆتە پشــتو پەنای خۆیان، هەموو خەمێکیان دونیایەو پێشەوایان شەیتانە،ماڵو سامانیان کردووەتە هاوەڵو هاوبەش بۆ خوای گەورە، لە ئەنجامدا ئەم ئایەتە بەسەر زۆربەیاندا پراکتیزە دەبێت.

بێوەژنــی ڕەش یەکێکە لە جۆرە ژەهراوییەکانی جاڵجاڵۆکەی ڕەش، کە هاوســەرەکەی دەخــوات، پاش تەواوبوونی کاری جووتبوون لەگەڵیــدا، لەبەرئەوە پێی دەوترێت بێوەژن، ئــەم جۆرە جاڵجاڵۆکەیە هەموو شــتێك دەخوات هەرگیز ســۆزوبەزەیی نازانێت، تەنانەت نەوەکانیشی، لەگەڵماندا بیربکەرەوە لەم زیندەوەرە بەدبەختە.

ئازیزانم، ئایا دەزانن، کە دەوڵەتێکی وەکو ئەمریکا ساڵانە ٣٠٠ هەزار تاوانی دەستدرێژی تێدا ئەنجامدەدرێت؟ بە پێی ئاماری وەزارەتی دادی ئەمریکی.

بەم پێیەش لە هەموو ٢ خولەکدا تاوانێکی دەستدرێژی ڕوودەدات، بیربکەرەوە لەم کۆمەڵگە لێکهەڵوەشاوە، کە هەموو بەهاو پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان تیایدا ونبووە، ئەمەش ڕێك وەکو وێنەو ژیانی جاڵجاڵۆکە وایە.

- ئایا دەزانن کە ١٧،٦٪ لە ئافرەتانی ئەمریکا لانی کەم جارێك لە ژیانیاندا دووچاری دەستدرێژی سێکسی بوونەتەوە؟

- ئایا دەزانن لەو ڕێژەیە لە ٢٠٪یان ئەو منداڵانەن تەمەنیان لە ١٢ ساڵ تێپەڕی نەکردووە؟

- ئایا دەزانن چواریەکی خوێندکارانی کچ لە زانکۆکانی ئەمریکا دووچاری دەستدرێژی سێکسی بوونەتەوە؟ یان هەوڵدراوە دەستدرێژیان بکرێتە سەر لە ماوەی ساڵی خوێندنی ٢٠٠٠دا؟

ئامارەکان هەواڵمان پێدەدەن کە لە هەموو ١٥ چرکەدا ئافرەتێکی ئەمریکی دووچاری لێدانو سزای جەستەیی دەبن، لە لایەن هاوسەرەکانیانەوە، یاخود هاوڕێکانیانەوە.

هەروەها ئامارەکان ئەوە دەردەخەن کە لە ٢٠٪ی کچە لاوەکان لە تەمەنی هەرزەکاریدا دەستدرێژیان کراوەتە سەر!

ئایا دەزانن حاڵەتی دەستدرێژی بۆ سەر منداڵ، ساڵانە دەگاتە دەیان هەزار لە زۆربەی وڵاتە پێشکەوتووەکانی جیهاندا؟!

پاکوبێگەردی بۆ خوای گەورە سەرەڕای هەموو ئەم ئابڕوچوونو فەزاحەتانە، هێشتا ئەوان قسە دەکەن لەسەر هاوسەرگیری ئیسلامی کچێکی نۆ ساڵان، یان دە ساڵان! ئەوانە ڕەخنەدەگرن لە بەها بەرزو پیرۆزەکانی ئیسلام! بەرهەمی خوانەناسیو بێباوەڕیی خۆیان لە بیردەکەن، کە کۆمەڵگەی ڕۆژئاوایی کردووەتە زۆرترین کۆمەڵگەی لەبەر یەکهەڵوەشاو.

کورتەی ئەم بابەتە:

ئیعجازی ئــەم ئایەتــە پیــرۆزە: ﴿ مَثَلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوۡلِيَآءَ كَمَثَلِ ٱلۡعَنكَبُوتِ ٱتَّخَذَتۡ بَيۡتٗاۖ وَإِنَّ أَوۡهَنَ ٱلۡبُيُوتِ لَبَيۡتُ ٱلۡعَنكَبُوتِۚ لَوۡ كَانُواْ يَعۡلَمُونَ ﴿٤١﴾ ﴾ العنکبوت.

بەمشێوەیە کورتدەکەینەوە:

١- ئەم ئایەتە پیرۆزە ڕوونی کردووەتەوە، کە جاڵجاڵۆکەی مێینە ماڵ دروســتدەکات، نەك نێرینەکەی، وەکو خوای گەورە دەفەرموویت (ٱتَّخَذَتۡ)، نەیفەرمووە (اتخذ) ئەمەش ڕاستییەکی زانستییە.

٢- لاوازترین ماڵ لە سروشــتدا بریتییە لە ماڵــی جاڵجاڵۆکە، لەبەرئەوە خوای گەورە دەفەرموویــت: (وَإِنَّ أَوۡهَنَ ٱلۡبُيُوتِ..) ئەم زانیارییە شــاراوە بــوو، تەنانەت پێش هاتنی سەدەی نوێش.

٣- خــوای گەورە لەم ئایەتە پیــرۆزەدا ڕوونی کردووەتەوە، کە ماڵی جاڵجاڵۆکە لاوازە، نەك تەنافەکەی!

ئەمەش وردەکارییەکی زانستییەو شایەتی لەسەر ئیعجازی ئەم قورئانە پیرۆزە دەدات.

لە کۆتاییدا سوپاسی خوای گەورە دەکەین لەسەر نیعمەتی ئیمان و ئیسلام.

سەرچاوەکان:

(1) (Full Report of the Prevalence, Incidence, and Consequences of Violence Against Women, Findings from the National Violence Against Women Survey, November, 2000).

(2) (Rape, Abuse and Incest National Network (RAINN) calculation based on 2000 National Crime Victimization Survey. Bureau of Justice Statistics, U.S. Department of Justice).

(3) (UN Study On The Status of Women, Year 2000).

(4) (New York Times, 8/01/01).

(5) National Geographic.

(6) R.F. Foelix, Biology of spiders, Oxford university press, 1996.

(7) The Wonders of Spider Silk, www.earthlife.net

(8) A SPIDER'S WEB, The University of Houston's College of Engineering, www.uh.edu

چۆن خوای گەورە ڕۆزیی مێروولە دەدات؟

ئەمە یەکێکە لەو هەزاران نموونانـــەی، کە لە دەوروبەرمان بە چاوی خۆمان دەیانبینین،....

ئەمـــە یەکێکە لەو هەزاران نموونانەی، کە لە دەوروبەرمـــان بە چاوی خۆمان دەیانبینین، ڕەنگە ســـەرنجمان بۆ لای خۆی ڕانەکێشـێت، بـــەڵام ئەگەر بە وردیـــی بیربکەینەوە دەتوانین پەندی زۆری لێوەربگرین، هەروەها دەکرێت لەم جۆرە زیندەوەرە لاوازەوە گەلێك وانە فێربین...

زۆر دیاردە هەن دەیانبینین، بەڵام بێئاگاین لە ناوەرۆکیان، هەر لەبەرئەوەیە دەبینین خەموپەژارە دەوری داوینو ناتوانین چارەسەرێك بۆ هەموو ئەو گرفتە ماددییانە بدۆزینەوە، کە بیروهزرمانی بارگران کردووەو بەختەوەریی لێ زەوتکردووین، لەگەڵ ئەوەشدا چارەسەر زۆر ئاســـانە، دەوای ئەم دەردە کوشندەیە لە پەیامی پەروەردگاردا بوونی هەیە، ئەگەرچی لەم ســـەردەمەدا کێشە ئابورییەکان یەکجار زیادیان کردووە، بەهۆی پێشکەوتنی بەرچاوی تەکنەلۆژیاوە، کە جیهان لەم چەند ساڵەی دواییدا بە خۆیەوە بینیوە.

لێرەوە دەڵێین: خۆشەویستان، باشترینو چاکترین ڕێگە بۆ چارەسەری کێشە ئابورییەکان بریتییە لە باوەڕهێنانو متمانەبوونو پشتبەستن بە خوای تاكو تەنها!

ڕەنگــە هەندێـــك کەس ئەم وەڵامەیان بەلاوە ســـەیر بێتو بڵێن: چۆن کێشـــەو گرفتە داراییەکان بە باوەڕهێنان بە خوا چارەسەر دەبێت؟

لـــە وەڵامدا دەڵێین: خوای گەورە بـــە توانایە لە ڕۆزیدانی هەر یەك لە ئێمەی مرۆڤ،

هەروەها بە توانایە بە بەخشینی هەر شتێك كە بیەوێت پێمان ببەخشێت، بەو مەرجەی بـاوەڕی پێ بهێنین، چونكە خوای گەورە ڕۆزیدەری تەواوی دروسـتكراوەكانییەتی، ئەگەر بـە وردیی لە قورئانی پیرۆز وردببینەوە، تێبینـی ئەوە دەكەین، كە پەروەردگار تەقواو ڕۆزی پێكـەوە گرێـداوە، لە ڕوونترینو دیارترین ئەو نموونانـەش لە جیهانی زیندەوەرە بچووكەكاندا دەبینین، هەروەها تێبینی دەكەین، كە پەروەردگار بۆ هەموو ئەو زیندەوەرە بچـووكو لاوازانە هـۆكار گەلێكی بۆ دەسـتەبەر كردوون، كە بەخەیاڵی هیچ كەسـێكدا نایەت، ڕزقو ڕۆزی پێویستیشیان پێ دەبەخشێت، ئەوە سۆزو بەزەییو میهری پەروەردگارە بەرامبـەر بـە زیندەوەرێكی بچووكی نێو ئەم گێتییە، ئەی دەبێت بەرامبەر بە باوەڕداران چۆن بێت كە دەڵێن: لاإله إلاالله؟!!!

سەیركەن چۆن پەروەردگار ڕۆزیی زیندەوەرێكی بچووك دەدات، كە مێرووولەیە:

لە لێكۆڵینەوەیەكی نوێی بەریتانیدا (كە زانایانی زانكۆی ئیمبریال كۆلێج ئەنجامیانداوە) ئەو زانایانە باس لە توانای مێروولە دەكەن لەسـەر دەردانی ماددەیەك، كە دەبێتە كۆسپ لەبەردەم جوڵەو ڕۆیشـتنی زیندەوەری (هاڕی- شۆوكە-شـیرینە) (المن)- ئەم زیندەوەرە دەبێتە هۆی نەهێشتنی ڕووەكە جیاوازەكان، دەردانی ئەم ماددەیەش یارمەتی مانەوەی لە نزیك شارە مێرووەكانەوە دەدات، بەمشێوەیە مێرووەكان خۆراكی تەواو بۆ كاتی پێویست دەسـتەبەردەكەن، كە ئەم خواردنەش لەو ماددە لینجەی كە شـۆوكە بەرهەمی دەهێنێت دەستەبەردەبێت..

مێرووەكان هەوڵدەدەن بۆ قرتاندنی باڵی زیندەوەرانی شۆوكە بۆئەوەی پەكیانبخەن، ئەو باڵ قرتاندنەش دەبێتە هۆی ئەوەی كە نەتوانێت دوور بكەوێتەوە، دوای ئەوە مێرووەكان جۆرێك لە خواردن بە دەستدێنن، كە ئەو ماددە لینجەیە كە شۆوكە بەرهەمی دەهێنێتو دەوڵەمەندە بە شەكرەكان، هەروەها مێرووەكان سورن لەسەر دەردانی ماددەیەك، كە دەبێتە كۆسـپ لە بەردەم گەشـەكردنی باڵی نوێی شۆوكە. جگە لەوەش مێرووەكان هەڵدەستن بە دەردانـی ماددەیەك كە دەبێتە ڕێگرو كۆسـپ لە جوڵەو ڕۆیشـتنی شـۆوكە تا نەتوانێت شوێنەكەی جێبهێڵێتو بەرەو جێگەیەكی دیكە بچێت.

زانـــاکان بە هۆی کامێرایەکی پێشـــکەوتووی ژمێرییەوە چاودێـــری جوڵەی زیندەوەری شـــۆوکەیان کردووە، بـــە هاوکاریی بەرنامەیەکـــی تایبەتی کۆمپیوتـــەر، دوای ئەوەی ئەم زیندەوەرەیان لەســـەر کاغەزێکی تاقیگەیی دانا، کە پێشـــتر ڕێگەیانـــدا بە مێرووەکان کە بەســـەر ئەو کاغەزەدا تێپەڕێت، بۆئەوەی بۆیان ڕوونبێتەوە، کە شـــۆوکە بە شـــێوەیەکی هێواشـــتر بەســـەریدا دەڕوات، ئەمەیان بـــەراورد کرد لەگەڵ کاغەزێکی دیکە کە پێشـــتر مێروو بەسەریدا نەڕۆیشتبوو، لێرەوە بۆیان دەرکەوت، کە شۆوکە زۆر هێواشتر بەسەر ئەو کاغەزەدا دەڕۆیشت، کە پێشتر مێرووەکان بە سەریدا ڕۆیشتبوون.

هەروەهـــا لێکۆڵـــەرەوان لـــە جاری دووەمدا ڕێگەیان بە شـــۆوکە دا، بەســـەر گەڵایەکی درەختی وشـــکدا بڕوات، کە بە سرووشـــتی خۆی حەز بەمانەوە ناکات لەســـەر ئەو جۆرە گەڵایانە، ئەوەش پاش تێپەڕبوونی مێرووەکان بەسەر ئەو گەڵایەدا، بۆئەوەی دەربکەوێت، کە شۆوکە بەسەر ئەو گەڵایانەدا زۆر بە هێواشی دەڕوات.

ئـــەو لێکۆڵینەوەیـــە ئاماژە بەوە دەکات، کـــە مێروو ماددەیەك دەردەدات لەســـەر ئەو گەڵایەی کە بە ســـەریدا تێدەپەڕێت، بۆ ئەوەی کاربکاتە ســـەر جوڵەو ڕۆیشـــتنی شۆوکە، کە ســـەرئەنجام دەبێتە هۆی کەمکردنەوەی خێراییو دەرکەوتنی بەو شێوەیەی کە تووشی شەلەل هاتووە، هەروەها مێرووله سوود وەردەگرێت لەو ماددەیەی کە زیندەوەرە بچووکەکان دەریدەدەن، کە ماددەیەکی لینجاوی دەوڵەمەندە بە شەکر، هەروەکو چۆن ئەگەر پێویست بوو شۆوکەش دەخوات.

لێکۆڵەرەوان جەخت دەکەنەوە لەســـەر پەیوەندیی نێوان شـــۆوکەو مێرووله، سوود لە یەکدی دەبینن، (بەرژەوەندیی هاوبەشیان هەیە)، ئەوان لەو بڕوایەدان کە شۆوکە پشت بە دراوســـێکەی، واتە مێرووله دەبەستێت، بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئەو زیندەوەرە شەڕکەرانەی دەیانەوێت هێرش بکەنە ســـەریانو زیانییان پێبگەیەنن، بەو پێیەی مەبەســـتیان کارگەی خواردنـــی مێرووەکانـــە، ئەمەش لە کۆتاییـــدا دەردەکەوێت، کە مێرووڵـــەکان بەرگری لە

شۆوکه بچووکه‌کان ده‌که‌ن، به‌ڵام له کاتی پێویستیشدا شۆوکه‌که‌ش ده‌خۆن.

لــه گه‌ڵمانبه ســه‌یری ئه‌م هاوکارییه بکــه، که له نێوان جیهانــی زینده‌وه‌راندایه، که ئێمه واده‌زانین ئه‌وان خاوه‌نی ژیری نین، له ڕاســتیدا هه‌موو ئه‌م دیاردانه جه‌خت له‌سه‌ر دروستیو ڕاستیی ئه‌م ئایه‌ته پیرۆزه ده‌که‌نه‌وه، که ده‌فه‌رموێت:

﴿ وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي ٱلْأَرْضِ وَلَا طَٰٓئِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّآ أُمَمٌ أَمْثَالُكُم مَّا فَرَّطْنَا فِي ٱلْكِتَٰبِ مِن شَيْءٍ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ ﴿٣٨﴾ ﴾ الأنعام.

واته: (هیچ زینده‌وه‌رو گیانله‌به‌رێك نییه به‌ســه‌ر زه‌ویدا بڕواتو هیچ باڵنده‌یه‌ك به باڵه‌كانــی بفڕێــت، ئه‌وانیش ئوممه‌تو گه‌لێك نه‌بن وه‌ك ئێوه، (له ڕووی دروســتبوونه‌وه دڵنیابن) هیچ شــتێك نییه پشــتگوێمان خستبێت له كتێبه تایبه‌تییه‌كه‌ی (لوح المحفوظ) دا، لــه‌وه‌و دوا هه‌ر هه‌موو ئه‌وانه كۆده‌كرێنــه‌وه بۆ لای په‌روه‌ردگاریان (بۆئه‌وه‌ی دادگایی بكرێنو هه‌موو كه‌س مافی خۆی وه‌ربگرێت، یان تۆڵه‌ی ڕه‌وای لێبسه‌نرێت).

بڕوانــه چــۆن خــوای گــه‌وره ڕۆزی ئــه‌م زینده‌وه‌رانــه ده‌دات، كێیــه ئــه‌و نه‌ریتو هه‌ڵسوكه‌وتانه‌ی فێركردوون؟ كێیه ڕێنموونی كردوون بۆ به‌ده‌ستهێنانی ڕۆزی به‌و شێوازه؟ ئایا ئه‌وه ئه‌مه نییه، كه په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رموووێت:

﴿ وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي ٱلْأَرْضِ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٦﴾ ﴾ هود.

واتــه: (هیــچ زینده‌وه‌رێك نییه لــه‌م زه‌وییه‌دا ڕزقو ڕۆزییه‌كه‌ی له‌ســه‌ر خوای گه‌وره نه‌بێت، ئاگاداریشه به شوێنی حه‌وانه‌وه‌و شوێنی ده‌رچوونیان، چونكه هه‌مووشتێك تۆماره له دۆسییه‌ی ئاشكرادا له (لوح المحفوظ)دا.

لــه گه‌ڵمانبه‌و ڕابمێنه‌و بیربكه‌ره‌وه له‌و دیمه‌نــه دڵڕفێنو جوانه‌ی كه وێنه‌و دیمه‌نی مێرووله‌یــه، خــوای گه‌وره چــۆن ڕۆزی لــه‌و خواردنانه بۆ ده‌ســته‌به‌ركردووه كه حه‌زی لێده‌كات، كه بریتییه له زینده‌وه‌ری شــۆوكه (المن)، مادده‌یه‌كی شــه‌كر ده‌رده‌دات، كه له پارچه‌یــه‌ك شــیرینی ده‌چێت، له‌و ڕێگه‌یه‌وه ئــه‌و ڕۆزییه‌ی بۆ ده‌نێرێــت بێئه‌وه‌ی هیچ خه‌مێكــی لێ بخــوات!! به‌ڵام نازانم بۆچی ئێمــه خه‌مبارین بۆ به‌ده‌ســتهێنانی ڕۆزی له كاتێكدا ده‌زانین خوای گه‌وره ڕۆزیمان ده‌دات؟!!

ئه‌مــه وێنــه‌ی مێرووله‌یه‌كه له ڕۆزییه‌كه‌ی ده‌گه‌ڕێــت، په‌روه‌ردگار ته‌نانــه‌ت ئــه‌و مێرووله‌یــه‌ی بیر نه‌كردووه!

بەڵام ئەمەیان مێروولەیەکە کە خواردن دەخوات، لەسەر زیندەوەری شۆوکە بچووکەکان!

مێروولەیـــەك ئەو ماددە شـــەکرە لینجە دەمژێت لە شـــۆوکەوەو چێژ لە خواردنەکەی دەبینێت، بێگومان ئەو سوپاســـی خودای گەورەو بـــێ هاوتا دەکاتو پاکوبێگەردی بۆ ئەو دەردەبڕێت! چۆن ئەوە وانییە کە دەفەرموێت: (وإن من شـــيء إلا يســـبح بحمده)(هەموو شتێك تەسبیحاتی خودا دەکات)! پاکوبێگەردیی بۆ خوای گەورە!!

کۆمەڵێك لە مێروولە زیندەوەرانی شۆوکە دەدەنە پێشخۆیانو بەندیان دەکەن، بۆئەوەی سوود لە دەردراوەکانیان وەربگرن، کە (شیرینییەکی بەتامە)، پرسیارمان ئەوەیە کێیە ئەو کەســـەی ڕۆزی بۆ ئەم مێروولە لاوازو بەســـەزمانانە دەســـتەبەرکردووە، کە خاوەنی هیچ هۆکارو هێزو دەسەڵاتێك نین؟! تەنها ئەوە نەبێت کە خوای گەورە لە دانایىو زیرەکی بێ وێنەی پێبەخشیون.

لەبەرئەوە خۆشەویستانم زۆر نزا بکەن، دڵنیابن ئێوە بانگ لە پەروەردگارێك دەکەن، کە زۆر بیسەرەو لێتانەوە نزیکەو وەڵامی نزاکانیشتان دەداتەوە، چۆن ئەمە ئەوە نییە، کە دەفەرموێت:

﴿ وَكَأَيِّن مِّن دَآبَّةٍ لَّا تَحۡمِلُ رِزۡقَهَا ٱللَّهُ يَرۡزُقُهَا وَإِيَّاكُمۡۚ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡعَلِيمُ ﴿٦٠﴾ ﴾ العنكبوت.

واتە: (زۆر زیندەوەر هەیە ڕزقو ڕۆزی خۆیان نەداوە بە کۆڵی خۆیاندا، (کەچی خوای گەورە پەکیان ناخاتو لە برسان نامرن)، چونکە خوای گەورە ڕزقو ڕۆزی ئەوانیشو ئێوەش دەدات، بێگومان ئەو زاتە بیسەرە بە (قسەو گوفتارتان)و زانایە (بە خەیاڵی دڵو دەروونتان).

هەندێجار خوای گەورە ڕزقو ڕۆزی کەمتان پێدەبەخشێت، بەڵام بەهرەمەندتان دەکات بە لەشساغیو تەندروستی باشو خێروفەڕو بەختەوەری، هەروەها خەمو پەژارەتان لێ دوور دەخاتەوە، ڕەنگە زۆر هەبن خاوەنی ماڵو سامانو ناوبانگ بن، بەڵام بێبەش بوون لە بەختەوەریو کامەرانی! ماوەمان نییە جگە لەوەی کە بیربکەینەوە لە فەرموودەی پەروەردگاری کارزانو کاربەجێ کە دەفەرموێت:

﴿ قُلۡ بِفَضۡلِ ٱللَّهِ وَبِرَحۡمَتِهِۦ فَبِذَٰلِكَ فَلۡيَفۡرَحُواْ هُوَ خَيۡرٞ مِّمَّا يَجۡمَعُونَ ﴿٥٨﴾ ﴾ یونس.

(ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بە باوەڕداران بڵێ: با دڵشادو شادمان بن بە فەزڵو ڕەحمەتی خودایی (کە قورئانو بەرنامەی خودایە) کە وابوو با هەر بەو دڵخۆش بن، هەر ئەوەش چاکترە بۆیان لە هەموو ئەو شتانەی کە خەڵکی خەریکن کۆی دەکەنەوەو کەڵەکەی دەکەن).

سەرچاوەکان:

1- Antagonism rife in the ant world, 12 March 2008. http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/7292334.stm

2- Super ant colony hits Australia, www.news.bbc.co.uk

3- Ants,www.en.wikipedia.org

4- Ants best at crowd control, The Daily Telegraph, August 03, 2007.

5- Ants, The Center for Insect Science. University of Arizona.

نهێنییەکانی هێزی سوپاسگوزاریی

سوپاسـکردنو پێزانیـن وزەو توانایەکی نامۆ بۆ سـەرکەوتنو چارەسـەر بـە خاوەنەکەی دەبەخشـێت، ئەمەش ئەوەیە کە پسـپۆڕانو شارەزایانی ئەمڕۆ بانگەشـەی بۆ دەکەن، هەروەها پێغەمبەری ئازیزیش (ﷺ) چوارده سەده پێش ئەوان ئەم ڕاستییەی باسکردووە..

بیرمکردەوە لە ژیاننامەی هەندێك لە سەرکەوتووان کە بە مێژوودا تێپەڕیوون، شتێکی گرنگ سـەرنجی ڕاکێشـام، ئەویش بریتییە لـەوەی ئەوان هەمان شـێوازیان بەکارهێناوە لە پێناوی سـەرکەوتنو بە دەسـتهێنانی هیواو ئاواتەکانیاندا، لەو شتە سەرنجڕاکێشانەی ئەوان بەکاریدەهێنن (هێزی سوپاسـکردن)ە، سوپاسـکردنو پێزانین ئەفسوونێکی نامۆیەو کاریگەری سەرسوڕهێنەری هەیە لە ژیانی مرۆڤدا، بەڵام چۆن؟

سوپاسکردن ڕێگایەکی ئاسانە بۆ سەرکەوتن:

دکتـور (جون غرایی) پزیشـکێکی دەروونـیو یەکێکە لەو داهێنەرانـەی ملیۆنان دانە لە کتێبەکەی فرۆشـراوە، جەختدەکاتەوە لەسـەر گرنگی سوپاسـکردن لـە ژیانی مرۆڤی سـەرکەوتوودا، بۆ نموونە ئەو ئافرەتەی سوپاسی هاوسەرەکەی دەکات لەسەر ئەو کارانەی ئەنجامی دەدات، ئەم کردارەی هانی دەدات بۆ هەستان بە زیادکردنی داهێنانو سەرکەوتن، پێزانین هێزو پاڵپشتی زیاترت پێشکەش دەکات.

پسـپۆڕو شـارەزا (جیمس ڕای) ئەم ڕاسـتییە ڕووندەکاتەوەو لە وتەیەکیدا دەڵێت: لە ڕاسـتیدا هێزی سوپاسکردن زۆر گەورەیە، من هەموو ڕۆژێك بەیانیان لە خەو هەڵدەستم، بەم دەسـتەواژەیە دەسـت پێدەکەم، (سوپاسو سـتایش بۆ خوای گەورە)، چونکە من زۆر سـوودم لێ بینیووەو وزەو توانایەکی لە ڕادەبەدەری پێبەخشـیوم، لە ڕاسـتیدا تەنها ئەم

وتەیە بەس نییە، بەڵکو من سوپاسی خوای گەورە دەکەم لەسەر هەموو شتێکی بچووکو گەورە، ئەمەش نهێنی سەرکەوتنمە، من دەڵێم: (الحمدلله) بەردەوام بە درێژایی ڕۆژ ئەم دەستەواژەیە دووبارە دەکەمەوە..

سوپاسکردن ڕێگایەکی ئاسانە بۆ داهێنان:

سوپاسکردن کاریگەرییەکی بێوێنەی لە ژیانی زۆربەی داهێنەراندا هەیە، سوپاسکردنو پێزانین بۆ کەسانی دی ئاسانترین ڕێگەیە بۆ سەرکەوتن، سوپاسکردن ڕێگەیەکی بەهێزو کاریگەرە، تەنانەت ئەگەر کەسێك چاکەیەکی بچووکی لەگەڵدا کردیت، کاتێك تۆ لە بەرامبەردا سوپاسی دەکەیت، لە ناختدا هەست بەهێزێك دەکەیت، هانتدەدات بۆ هەستان بە ئەنجامدانی کاری زیاتری چاکە..

لێکۆڵینەوەیەکی نوێ ڕوونیکردەوە کە سوپاسکردنو پێزانین دەبێتە هۆی بەختەوەریو کەمبوونەوەی خەمۆکیو زیادکردنی بەرگری دژی نەخۆشییەکان!

زانایان چەندین تاقیکردنەوەیان ئەنجامداوە بۆ لێکۆڵینەوەی کاریگەری سوپاسکردن لەسەر مۆخو یاسای بەرگری جەستەو کارکردنێکی ورد لە ژێریی ناوەکیدا، بینیان سوپاسکردن کاریگەری هاندانی هەیە بۆ زیادکردنی وزەو توانایەکی پۆزەتیفی مۆخ، هەروەها یارمەتی مرۆڤ دەدات لە داهێنانو بەدەستهێنانی کاری نوێ، هەروەکو هەندێك لێکۆڵینەوە جەختدەکەنەوە کە سوپاسو پێزانین بەرامبەر کەسانێك کە چاکەو یارمەتیت پێشکەش دەکەن، هەمیشە هەست بە فەزڵی خوای گەورە دەکەیتو توانای بەرگری لاشەت بەردەوام زیاد دەکات.

دکتور (Robert) لەگەڵ تیمێکی توێژینەوە لە زانکۆی کالیفۆرنیا هەستان بە لێکۆڵینەوەی سوودەکانی سوپاسکردن بۆ تەندروستی مرۆڤ، لە ئەنجامی تاقیکردنەوەیەك کە لەسەر کۆمەڵێك خوێندکار ئەنجامدرابوو، سوپاسی بەرامبەرەکانیان دەکرد، بینیان ئەم کردارە دەبێتە هۆی بەختەوەریو جێگیربوونی دۆخی سۆزداری، هەروەها دەبێتە هۆی

چاکتربوونی باری تەندروستی دەروونیو جەستەیی، ئەو خوێندکارانەی سوپاسکردنیان پیادە دەکرد زۆر گەشبین بوون، زیاتر چێژیان لە ژیان وەردەگرت، بەرگرییان زیاترو چاکتر بوو دژی نەخۆشییەکان، تەنانەت ئاستی خەوتنیشیان زۆر باش بوو.

سوپاسکردن بۆ چارەسەری گرفتەکانی ڕۆژانە:

توێژەرەوانی بواری دەرونزانی جەختدەکەنەوە کە سوپاسکردن هێزێکی گەورەو فراوانی هەیە، لە چارەسەری گرفتەکاندا، لەبەرئەوە هێزوتوانات لەسەر ڕووبەڕووبوونەوەی نارەحەتییەکانو چارەسەری گرفتە ناخۆشەکان بەستراوە بە ڕێژەی سوپاسو پێزانینت بۆ کەسانی تر، بەرامبەر ئەو هاریکاریو یارمەتیانەی پێشکەشت دەکەن، چونکە هەستی نێگەتیفەکانت دەبنە بەربەستێك لە نێوان تۆو سەرکەوتنەکانت، چونکە وەکو دیوار وایە کە دەبێتە بەربەست لەبەردەم بینینت، هەرواش هەستی نێگەتیفت دەبێتە بەربەست لە نێوان تۆو جێبەجێکردنی هەر کارێکی سەرکەوتوودا.

کاتێك بەردەوام نەریتی سوپاسکردن پیادە دەکەیت، بەرامبەر ئەو کەسەی چاکەیەکت لەگەڵدا دەکات، ئەوا تۆ پاڵنەرێکی بەهێز لە وزە دەبەخشیت بۆئەوەی هەڵسیت بە پێشکەشکردنی کاری بەسوودی زیاتر.

چونکە مۆخ بەرنامەڕێژکراوە بە بەراوردکردنو لاساییکردنەوەو شوێنکەوتنی کەسانی دی، بەو کەسانەش کە متمانەت پێیانە، لەبەرئەوە هانتدەدات بۆ بەدەستهێنانی توانا، لەسەر ڕاکێشانی سوپاسکردن لە لایەن کەسانی ترەوە، ئاسانترین ڕێگەش بۆ جێبەجێکردنی ئەوەیە کە کارێکی سوودبەخشیان پێشکەش بکەیت.

هونەری پیادەکردنی سوپاسکردن:

پسپۆڕو شارەزا (لی برو) دامەزرێنەری کۆمپانیای خستنەگەڕی وزە بۆ بەدەستهێنانی سامان، ئامۆژگاریمان دەکات کە بەردەوام سوپاسو پێزانین دەرببڕین بۆ بەرامبەرەکانمان، بەڵکو پێویستە قەناعەت بە خۆت بکەیت، بۆ پیادەکردنی سوپاسو پێزانین لە ڕێگای قسەکردنەوە، واتە تەنها بڕوابوون بەسوپاسکردن، یان پێزانین بەس نییە، بەڵکو پێویستە بە زمان سوپاسو پێزانین دەرببڕیت، پاشان لە پەڕاوێکدا بیاننووسیت، بۆ نموونە: بە ڕاستی من بەختەوەرم، چونکە سوپاسی خەڵکی دەکەم لەسەر چاکەکانیان، ئەم سوپاسکردنەش سەرکەوتنو داهێنانت پێشکەش دەکات..

هەروەها (لی برو) شارەزا لە کۆکردنەوەی ساماندا دەڵێت: هەموو بەیانییەك سوپاسکردن پیادە بکە، سەرەتا بە سوپاسکردنی خوای گەورە دەست پێبکە، پاشان سوپاسی خەڵکی بکە لە ڕێگەی کردەوەکانی ڕۆژانەتەوە، بۆ هەموو کارێك، یان چاکەیەك کە پێشکەشت دەکرێت...

لە ماوەی چەند ڕۆژێکی کەمدا هەست بە هێزێکی نامۆ دەکەیت، یەکێك لەو جۆرانەش ڕێگەی سەرکەوتنت بۆ ئاسان دەکات..

ڕێوشوێنەکانی سوپاسکردن:

دوای لێکۆڵینەوەیەکی دوورودرێژ، لە لایەن ژمارەیەك لە توێژەرەوانی بواری پرۆگرامی زمانی دەماریی (NLP)و دەروونناسی ڕوونبووەتەوە کە زۆربەی داهێنەرانو دەوڵەمەندان سوپاسی خەڵکی دەکەن لەسەر هەر کارێك کە پێشکەشیان دەکەن، ئەوان پێزانینو هەستی خۆیان دەردەبڕن بەرامبەر ئەو چاکانەی کەسانی تر پێشکەشیانی دەکەن، هەرگیز نکوڵی لە چاکەی کەسانی دی ناکەن، تەنانەت دوای دەوڵەمەند بوونیانو کۆکردنەوەی سەروەتو سامانێکی بێ شوماریش.

ئەگەر پرسیاریان لێکردین، سوپاسکردن چۆن هەڵدەستێت بە کارەکانی؟ چۆن دەتوانیت ببیت بە کەسێکی سەرکەوتوو؟ چ پەیوەندییەك لە نێوان سوپاسکردنو داهێناندا هەیە؟ وەڵامی هەموو ئەم پرسیارانە لە ژێری ناوەکیتدایە!!!

زانایان جەخت لەسەر ئەوە دەکەنەوە کە هەر هەڵسوکەوتێك کە پێی هەڵدەستیت، یان جوڵەیەك دەکەیت، یان قسەیەك دەکەیت، هەموو ئەمانە لە ئەنجامی بەرنامەیەکی ئاڵۆزەوە ڕوودەدات کە لەناو مۆخدایە، لە ناوچەیەك کە پێی دەوترێت: ژێری ناوەکی (العقل الباطن)، کە تائێستا ناوچەیەکی نادیارە، لێرەدا ژێری ناوەکیت لە هەموو چرکەیەکدا لەگەڵ ڕووداوەکان کارلێکدەکات، کە تۆ پێیدا تێدەپەڕیت، کاتێك هەر کارێك پیادە دەکەیت کردارێکی ئاڵۆز لە ناو مۆختدا ڕوودەدات کە تۆ هەستی پێناکەیت.

بۆ نموونە زۆرێك لە ئێمە هەوڵی لە بەرکردنی قورئان دەدەین، بەڵام ناتوانین، بەڵکو قورسییەك لەو کارەدا دەبینین، پاشان شتێك دەبینین لە کرداری لەبەرکردنەکە دوورت دەخاتەوە، هەروەها زۆرێك لە ئێمە هەوڵدەدەین کارێك بە دەست بهێنین، دەبینین حەزمان لەو کارە نییەو کەمتەرخەمی تێدا دەکەین، بە خەمۆکییەوە لە کارەکە دادەبڕێیتو هیچ تاموچێژێك لەو کارەدا نابینێت، بەرەو پیری ناچێت.

هەروەها زۆرێك لە ئێمە خاوەنی كۆمەڵێك خەونو هیواو ئاواتین، لە بواری خوێندندا، لە بواری كاركردندا، یاخود لە بواری سۆزداریدا، بەڵام هیچ كامیان بە دەستناهێنیت.

ئایا دەزانن هۆكاری ئەم دیاردە ترسناكە چییە؟ بێگومان ژێری ناوەكیتە، ئەو ژێریەی پڕ بووە لە بیرۆكەی خراپ، پڕكراوە لە زانیاری هەڵە لەسەر كەسانی تر، ئاراستەی ڕاستو دروســتی ونكردووە، بێگومان دەبێت جارێكی تر ســەر لە نــوێ بارگەی بۆ بگەڕێنینەوەو پرۆگرامو بیرۆكە چاكو پۆزەتیفەكانی تێدا چالاك بكەینەوە.

سوپاسكردن وزەیەكی لە ڕادەبەدەری تێدایە، دوای ماوەیەك لە پیادەكردنی دەردەكەوێت، ئەو داهێنەرانەی سوپاسی كەسانی تر دەكەن بە چەندین ڕێگە پێزانینی خۆیان دەردەبڕن، ســوودەكانی ئەم كارە دەزانن، زیاتر لەوە بەرهەم كۆدەكەنەوەو ئەنجامێكی باش لە ڕێگای ئەوەی پێشكەشی دەكەن، لە داهێنانو دۆزینەوە بە دەستدەهێنن..

ئێســتا ڕۆڵــی سوپاســكردنو پێزانیــن دێت، بە شــێوەیەك كاتێك تۆ سوپاســی خوای گەورە دەكەیتو پاشــان سوپاســی خەڵكی دەكەیت، هەموو كردارێكی سوپاسكردن كە پێی هەڵدەســتیت، ئەوە بە شــێوەیەك لە ژێری ناوەكیتدا زانیارییەكی نوێ هانت دەداتو پاڵت پێوە دەنێت بۆ كاری زیاتر..

لەبەرئەوە تۆ لەو باوەڕەدایت كە خەڵكی دەتوانن ڕێزی كارەكەت بگرنو گرنگی پێبدەنو سوپاست بكەن، ئەم بیرۆكەیەش زیاتر هانتدەدات بۆ زیادكردنی كار..

لەو نێوەندەدا دەبینین ئەو مرۆڤەی سوپاســی خەڵكی ناكات، وا گومان دەبات كەســانی دیش سوپاســی ناكەن، لەسەر هەر كارێك كە پێشكەشــیان دەكات، ئەگەرچی زۆرگرنگیش بێت، ســەرەنجام هاندانو پاڵنان خۆی دەشــارێتەوە بۆ هەر كارێكی نوێ، دەبینێت حەزو ئارەزووی وندەكات، لەگەڵ كاتو بەرەوپێشچوونی فەرمانەكان، دووچاری خەمۆكییەكی كەم دەبێت، بەڵام ڕەنگە ئەو خەمۆكییە پەرەبسێنێو ببێتە نەخۆشییەكی درێژخایەن..

چۆن هونەری سوپاسكردن پیادە بكەین؟

یەكەم: بەگوفتارو كردار، كاتێك كەسێك كارێك، یان هەر هاوكارییەكت پێشكەشدەكات، پێویســتە هەســتی خۆتی بۆ دەرببڕیت، لانی كەم بە وشەی زۆر سوپاس بۆ بەڕێزتان، یان زۆر سوپاستان دەكەم، یاخود دڵخۆشیو خۆشحاڵی خۆتی بۆ دەرببڕیت بەرامبەر ئەو كارەی بۆیان ئەنجامداویت، پاشــان سوپاسی بكە، ئەمەش هیچ لە ڕێزی تۆ كەم ناكاتەوە، چونكە هەندێــك لــە خەڵكی لەو بڕوایەدان كە سوپاســكردنی كەســانی دی بریتییە لە بێهێزیو لاوازی، لە ڕاستیدا بە پێچەوانەوە بریتییە لە بەهێزیو بە توانایی، زیاتر ڕێزدارت دەكات، لە پاشاندا شوێنەواری ئەو كارەت لە سەركەوتنی ئایندەتدا دەبینیت..

دووەم: بریتییە لە كردەوە، پێویستە كارێك ئەنجامبدەیت، بۆ كەسانی دەوروبەرت وەكو دەربڕینی سوپاسو پێزانینت بەرامبەر ئەو بەڕێزانەی هاوكارییەكیان پێشكەش كردوویت، یارمەتــی براكــەت بدە بۆ جێبەجێكردنی كارێك كە پێوســتییەتی، یان خەمێكی لەســەر لابەرە، یان زەردەخەنەیەك بخەرە سەر ڕووخساری، یاخود دڵی منداڵەكەت، یا خێزانەكەت،

یا دایکت، باوکت، براکەت، خوشکەکەت، خۆش بکە...

دەتوانین بڵێین: زانایان لەوەو پێش هەستیان بە گرنگی ئەم ڕەفتارە نەکردووە، تەنها لەم دواییانەدا نەبێت، واتە تازە هەستیان بە گرنگی ئەو کارە کردووە، درکیان بەو ئەنجامە کردووە، بەڵام ئیسلام سوپاسی کردووە بە بەشێکی گرنگ، بڕوادار پیادەی دەکات، وەکو پەرستنو گوێڕایەڵی خوای گەورە، خودای گەورە پاداشتی بەهەشتی داناوە بەرامبەر سوپاسکرنی خۆیو پاشان سوپاسکردنی خەڵکی، بۆ ئەوەی ئێستا وردبینەوە لەم ئایەتو فەرموودانە، بەو هیوایە چێژ لە شیرینی سوپاسکردن وەربگرین..

پێغەمبەر (ﷺ) فەرمانمان پێدەکات سوود لە تواناو هێزی سوپاسکردن وەربگرین:

ئەوەی زیاتر سەرنجی منی ڕاکێشا، بریتی بوو لە وتەی شارەزایانو پسپۆڕانی زانستی سەرکەوتنو پەرەپێدانی کەسایەتیو داهێنان، ئەوان بەیانیان بە سوپاسکردنی خوای گەورە دەست پێدەکەن، هەر بۆیە پێغەمبەر (ﷺ) یادمان دەخاتەوە تا سەرەتای هەموو ڕۆژێك کاتێك لە خەو هەڵدەستین ڕاستەوخۆ بە سوپاسکردنی خوای گەورە دەست پێبکەینو بڵێین: (الحمد لله)، لەم فەرموودە پیرۆزەدا هاتووە کە پێغەمبەر (ﷺ) کاتێك لە شەودا بێدار دەبووەوە دەیفەرموو:

(الحمد لله الذي أحيانا بعد ما أماتنا وإليه النشور) (البخاري ومسلم).

واتە: سوپاس بۆ ئەو خودایەی زیندووی کردینەوە پاش مردنمان، گەڕانەوەش هەر بۆ لای ئەوە).

لەبەرئەوە پێغەمبەر (ﷺ) خێروچاکەی بۆ ئێمە دەوێت، بۆیە فەرمانمان پێدەکات، کە بەردەوام سوپاسی خەڵکی بکەین لە بەرامبەر هەر چاکەیەك کە لەگەڵماندا دەکەن، بەڵکو سوپاسی کردووە بە پێوەرێك لە بەرامبەر سوپاسکردنی خوای گەورەدا، ئەو کەسەی سوپاسی خەڵکی ناکات، ناتوانێت سوپاسی خوداش بکات، لەبەرئەوە پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرمووێت:

(لا يشكر الله من لا يشكر الناس) (رواه الترمذي). (سوپاسی خودا ناکات، ئەو کەسەی سوپاسی خەڵکی ناکات).

گرنگترین جۆرەکانی سوپاسکردن:

بریتییە لە سوپاسکردنی خودای بەدیهێنەر، ئەو خودایەی دروستی کردوویت، ڕۆژی داویت، نیعمەتو بەهرەیەکی بەسەرداڕشتوویت، کە تەنانەت ناتوانیت بیانژمێریت، لە هەموو کەس شیاوترو لە پێشترە سوپاسی بکەیت، لەبەرئەوە دەبینین کاتێك باوەڕدار دەستدەکات بە نوێژ لە هەموو ڕکاعەتێکدا دوای (بسم الله) بە (ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَـٰلَمِينَ) دەست پێدەکات، کە بریتییە لەو ئایەتەی کە خوای گەورە قورئانی پیرۆزی بەو سورەتە دەستپێکردووە، دوای بسم الله الرحمن الرحيم.

خوای گەورە هاوکێشەیەکی شاکاری سەبارەت بە سوپاسکردن پێبەخشیووین، هەروەکو دەفەرمووێت:

(﴿ فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ﴿١٥٢﴾ ﴾ البقرة.

واته: ئه‌ی باوه‌ڕداران ئه‌گه‌ر یادی من بکه‌ن، منیش یادی ئێوه ده‌که‌م، سوپاسگوزای من بن‌و سوپاس ناپه‌زێرو سپڵه‌یی به‌رامبه‌رم مه‌که‌ن.

یادکردنـــی خوای گه‌وره‌و سوپاســکردنی له گرنگترین هۆکاره‌کانی ســه‌رکه‌وتنی دنیاو دوارۆژه، ئیسلام خێروخۆشی بۆ ئێمه ده‌وێت له دنیاو دوارۆژدا، له‌و نێوه‌نده‌دا هه‌وڵی زانایان کورت هه‌ڵدێنێ، که پێیان وایه سوپاسکردن ته‌نها له دنیادا ده‌بێته هۆی به‌خته‌وه‌ریت.

ئه‌مه‌ش ئیســلامی پــێ جیاده‌کرێته‌وه، که به‌خته‌وه‌ری دێنێته دی، تا ئه‌و ســاته‌ی بۆ دواجار ماڵئاوایی له دنیا ده‌که‌یت، له بارودۆخی ناخۆشیدا ده‌بینین باوه‌ڕدار سوپاس‌وستایشی خوای گه‌وره ده‌کات‌و ئارام ده‌گرێت، چونکه ده‌زانێت که هه‌ر نه‌خۆشـــی‌و ناخۆشـــییه‌ك له دنیـــادا دووچاری ده‌بێت، ده‌بێته هۆکارێك بۆ لێخۆشـــبوون‌و زیادکردنی ڕه‌حمه‌ت‌و به‌زه‌یی خودای میهره‌بان، بۆ ئه‌و مرۆڤه.

گه‌وره‌ترین سوره‌ت له قورئانی پیرۆزدا بریتییه له سوره‌تی فاتحه، ئه‌و سوره‌ته‌ی به‌بێ خوێندنی، نوێژ دروســت نابێت، که دوای (بســم الله)، به (الحمدلله رب العالمين) ده‌ســت پێده‌کات، له‌به‌رئه‌وه پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌میشــه ســه‌ره‌تای وتاره‌کانی به (الحمدلله) ده‌ست پێده‌کرد، (الحمدلله) وشــه‌یه‌کی گه‌وره‌یه، که‌س هه‌ســت به نهێنییه‌کانی ناکات، جگه له‌و که‌سه‌ی ئه‌م وشه‌یه زۆر دووباره ده‌کاته‌وه.

زۆر ئایه‌ت هه‌یه هانمانده‌دات له‌سه‌ر سوپاسکردن، خوای گه‌وره ده‌فه‌رمووێت:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١٧٢﴾ ﴾ البقرة.

واتـــه: ئه‌ی ئه‌وانـــه‌ی باوه‌ڕتان هێناوه، بخـــۆن له‌و ڕۆزییه چاك‌و باشـــانه‌ی که پێمان به‌خشیوون، به‌رده‌وام سوپاسگوزاری خودا بکه‌ن، ئه‌گه‌ر ئێوه ته‌نها ئه‌و ده‌په‌رستن.

نیعمـــه‌ت‌و به‌خششـــه‌کانی خوای گه‌وره‌مـــان یاد ده‌هێننه‌وه، بـــه‌ڵام زۆربه‌ی خه‌ڵکی له سووده‌کانی سوپاسکردن بێ ئاگان، خوای گه‌وره ده‌فه‌رمووێت:

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٢٤٣﴾ ﴾ البقرة.

واتـــه: به‌ڕاســـتی خودا خاوه‌نـــی چاکه‌و به‌خشـــش‌و فه‌زڵی زۆره، به‌ســـه‌ر خه‌ڵکییه‌وه، (چاوپۆشـــی له که‌مته‌رخه‌مییـــان ده‌کات‌و مۆڵه‌تیان ده‌دات)، هه‌رچه‌نـــده زۆربه‌ی خه‌ڵکی

سوپاسی خوای گەورە ناکەنو سپڵەن.

سوپاسکردن سیفەتێکی خوای گەورەیە:

خوای گەورە دەفەرموویت:

﴿ مَّا يَفْعَلُ ٱللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِن شَكَرْتُمْ وَءَامَنتُمْ وَكَانَ ٱللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴿١٤٧﴾ ﴾ النساء.

واتە: خوای گەورە چ پێویستییەکی بە سزادانی ئێوە هەیە؟ ئەگەر شوکرانەبژێرو سوپاسگوزاربنو ئیمانو باوەڕی دامەزراوتان هەبێت، خوای گەورەش هەمیشەو بەردەوام سوپاسگوزاری بەندە چاکەکانیەتیو زاناو ئاگاداره پێیان.

سوپاسی خوای گەورە لەبەر فەزڵو ڕەحمەتو بەخششی دەکاتو ڕۆزیمان دەدات، سوپاسکردنمان بۆ خوای گەورە لە ڕێگەی پەیوەستبوونمان بە ڕێنماییەکانو گوێڕایەڵیو فەرمانەکانی خوای گەورەوەیە، هەروەها وازهێنان لەو شتانەی خودای گەورە قەدەغەی کردووە، لەبەرئەوەیە خوای گەورە سوپاسی کردووە بە سیفەتێکی خۆی، وەکو دەفەرموویت: (وَكَانَ ٱللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا)...

خوای گەورەش هەمیشەو بەردەوام سوپاسگوزاری بەندە چاکەکانیەتیو زاناو ئاگادارە پێیان.

هەروەها سوپاسی کردووە بە سیفەتێکی پێغەمبەران (سەلامی خودایان لێبێت)، خوای گەورە سەبارەت بە پێغەمبەر (إبراهیم) (سەلامی خوای لێبێت) دەفەرموویت:

﴿ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِّلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾ شَاكِرًا لِّأَنْعُمِهِ ٱجْتَبَٰهُ وَهَدَىٰهُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾ ﴾ النحل.

واتە: بەڕاستی ئیبراهیم (سەلامی خوای لێبێت)، هەر خۆی ئوممەتێك بوو، (هەر خۆی پێشەوایەك بوو)، ملکەچو فەرمانبەرداری خودا بوو، لە هەموو بیروباوەڕێکی چەوت بە دوور بوو، لە موشریكو هاوەڵگەڕانیش نەبوو... هەروەها زۆر سوپاسگوزاری خوا بوو لە بەرامبەر نازونیعمەتی بێ شوماری پەروەردگارییەوە، ئەویش هەڵی بژاردو ڕێنموویی کرد بۆ ڕێبازی ڕاستو دروست.

هەروەها خوای گەورە سەبارەت بە خۆی دەفەرموویت:

﴿ لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِۦٓ إِنَّهُۥ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾ ﴾ فاطر.

واتە: (بێگومان) خوای میهرەبانیش وەفا دەکات، بە بەخشینی پاداشت بۆیانو لە خەڵاتو بەخششی زیاتریش بەهرەمەندیان دەکات، بەڕاستی ئەو خودایە لێخۆشبوو، سوپاسگوزارە.

هەتا ڕۆژی قیامەت باوەڕدار سوپاسی خوای گەورە دەکات، لە کاتێکدا لە بەهەشتیشدایە، سوپاسی خودای گەورەی لێخۆشبوو سوپاسگوزار دەکات، لەسەر ئەو نیعمەتو بەهرانەی لە بەهەشتدا پێی بەخشیووە، هەروەکو خودای گەورە دەفەرموویت:

﴿ وَقَالُوا۟ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِىٓ أَذْهَبَ عَنَّا ٱلْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٤﴾ ﴾ فاطر.

واتە: هەمووان لە خۆشیدا دەڵێن: سوپاسو ستایش بۆ ئەو خودایەی کە هەرچی غەمو پەژارەیە لە دڵو دەروونی دەرکردین، بەڕاستی پەروەردگارمان زۆر لێ خۆشبوو سوپاسگوزارە.

سوپاسگوزاری لە ناوە جوانەکانی خودای گەورەیە، ئەم ناوە ئاماژەیەکی گرنگ

هه‌ڵده‌گرێـت کـه بریتییه له: ئه‌ی ئاده‌میزاد، تۆ چاکتر نیت له به‌دیهێنه‌ری به تواناو به ده‌ســه‌ڵات، ئه‌گه‌ر خوای گه‌وره سوپاســگوزار بێت، ئیدی مرۆڤ تۆ چیت؟ پاکوبێگه‌ردی بۆ خودا، هه‌ر کات باوه‌ڕدار باوه‌ڕی زیاد ده‌کات، سوپاسکردنی بۆ خه‌ڵکی زیاد ده‌بێت.

سوپاسکردن به‌رامبه‌ر سپڵه‌یی‌و به‌دنمه‌كی (الكفر):

ئایا له‌و بڕوایه‌دان که سوپاس نه‌کردن سه‌رده‌کێشێت بۆ بێباوه‌ڕی؟

خوای گه‌وره دوو ڕێگه‌ی بۆ مرۆڤ داناوه، (الشكر، الكفر)، هه‌روه‌کو ده‌فه‌رموێت:

﴿ إِنَّا هَدَيْنَٰهُ ٱلسَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾ ﴾ الإنسان.

واته: به‌ڕاســتی ئێمه ڕێنموییمان کرد بۆ ڕێگه‌ی ڕاســت، به ئــازادی ده‌توانێت ببێته كه‌سایه‌تییه‌كی ئیماندارو سوپاسگوزار، یان بێباوه‌ڕو خوانه‌ناس.

به‌م شــێوه‌یه هه‌ست ده‌که‌ین که سوپاســکردن فه‌رزه له‌سه‌ر هه‌موو موسوڵمانێك، نه‌ك ته‌نها بۆ به‌ده‌ستهێنانی ماڵ‌و سامان، یان سه‌رکه‌وتن‌و ناوبانگ..

له‌به‌رئه‌وه‌یه خوای گه‌وره ده‌فه‌رموێت:

﴿ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ﴿٧﴾ ﴾ إبراهيم.

واتــه: له یادتان بێت که: په‌روه‌ردگارتان بڕیاری داوه‌و ســوێندی خواردووه: خه‌ڵكینه ئه‌گه‌ر سوپاســگوزارو شــوكرانه بژێر بن، ڕزق‌و ڕۆزیی‌و نازونیعمه‌تتان به‌سه‌ردا ده‌ڕژێنم‌و زیادی ده‌که‌م، به‌ڵام ئه‌گه‌ر ناشــوكرو ســوپاس ناپه‌رێز بن، به‌ڕاستی ئه‌و كاته تۆڵه‌و سزای من زۆر به ئازار ده‌بێت.

له‌گه‌ڵ مندا بیربكه‌ره‌وه له پله‌و پایه‌ی سوپاســكردن له ئیســلامدا، ئه‌گه‌ر سوپاســی خودا نه‌كه‌یت، ئه‌وا ســزای خوداوه‌ند سه‌ختو به‌هێزه، به‌ڵام ئه‌گه‌ر سوپاسی خوای گه‌وره بكه‌یت ئه‌وا خوای گه‌وره ڕۆزیت پێده‌به‌خشــێت‌و ماڵ‌و سه‌ركه‌وتن‌و هێزت بۆ زیاد ده‌كات، (لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ)، واته: خه‌ڵكینه ئه‌گه‌ر سوپاسگوزارو شوكرانه بژێر بن، ڕزق‌و ڕۆزیی‌و نازونیعمه‌تتان به‌سه‌ردا ده‌ڕژێنم‌و زیادی ده‌كه‌م.

ئایا ئه‌م بابه‌ته پسپۆڕان‌و شاره‌زایانی ناموسوڵمان جه‌ختی له‌سه‌ر ده‌كه‌نه‌وه؟

تەنانەت ئێمە لێکۆڵینەوەی زانستی نوێ دەبینین جەخت دەکاتەوە لەسەر سوودەکانی سوپاسکردنو پێزانین، بەڵام باوەڕ چ پەیوەندییەکی بە سوپاسکردنەوە هەیە؟

زانایان دەڵێن: بڕوابوون بە خوای گەورەو نوێژکردن، یارمەتی زۆرت دەدات لە سەر سوپاسکردنی خەڵکی، لە ئەنجامدا سوودەکانی بە دەست دەهێنێت، لەبەرئەوە زانایان ئامۆژگاریمان دەکەن بە زیادکردنی باوەڕ بە خودای گەورە.

تەنانەت گیانداران سوپاسی خوای گەورە دەکەن!

لێرەدا حەزدەکەم یادی چیرۆکی ئەو پیاوە بکەینەوە کە لە بیاباندا سەگێکی بینی دەوەڕیو لە تینواندا گڵی دەخوارد، پیاوەکە ڕۆیشتە ناو بیرەکەوە، پێڵاوەکانی داکەندو پڕی کرد لە ئاو، پێڵاوەکەی گرت بە دەمییەوەو بە دەستەکانی سەرکەوتەوە بۆ سەرەوەی بیرەکەو پێڵاوە پڕ لە ئاوەکەی خستە بەردەمی سەگەکە، ئەم کردارەی دووبارە کردەوە تا سەگەکە بە تەواوی تێرئاو بوو، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی:

(فشكر الله له فغفر له) (البخاري ومسلم). واتە: (خوای گەورە سوپاسی ئەو کابرایەی کردو لێی خۆشبوو)!

ئاژەڵەکانو ڕووەکەکان سوپاسی خودا دەکەن، تەسبیحاتو ستایشی دەکەن، تا ئەوەی دەبینین خوداوەند دەستەبەری کردوونو کردوونی بە هۆکاری ڕزقو ڕۆزی، کاتێك چاکە دەکەیت، لەگەڵ گیانداران دەبینیت لێت نزیك دەبنەوە بۆنت دەکەنو سەریان دائەنەوێنن، سوپاسو پێزانینی خۆیانت بۆ دەردەبڕن، لە ڕیوایەتی (بخاریو مسلم)دا هاتووە، ئەگەر کەسێك بینی دڕکێك ئازاری ڕووەکەکان دەدات، ئەو دڕکەی هەڵکەند، ئەوا خوای گەورە سوپاسی دەکاتو لێی خۆش دەبێت.

باڵندەکان سوپاسی خوای گەورە دەکەن، بەردەوام یادی پەروەردگار دەکەن، لەسەر

نیعمەتەکانی، لە کاتێکدا خودای گەورە باڵندەکانی دروستکردووەو ڕۆزییان دەداتو کردونی بە هۆکاری گوزەرانو ژیان، لەبەرئەوە دەبینین هاریکاری یەکتر دەکەنو قوربانی دەدەن لە پێناوی یەکتردا، هەروەکو زانایان سەلماندویانە، زاناکان دەڵێن جیهانی گیاندارانو زیندەوەران پڕە لە قوربانیدانو یارمەتیدان، کەواتە بۆچی ئێمەی مرۆڤی خاوەن ژیری سوپاسی خوای گەورە نەکەین؟!

پێویستە لەسەر خێزان سوپاسی هاوسەرەکەی بکات!

زۆربــه‌ی گرفتــه خێزانییه‌کان که کۆتاییه‌کــه‌ی به جیابوونه‌وه دێــت، هۆکار گه‌لێکی زۆر ســاده‌و ساکار له پشــتییه‌وه‌یه‌تی، توێژه‌ره‌وان ده‌ڵێن: ژیانی هاوسه‌رداریت به‌خته‌وه‌رو خۆشــبه‌خت ده‌بێت، ته‌نها به پیاده‌کردنی ده‌ربڕینی سوپاســی خێزان بۆ هاوسه‌ره‌که‌ی، تا هه‌ست به ئه‌مه‌كو وه‌فاداریو پێزانینت بکات..

لــه لێکۆڵینه‌وه‌یه‌کــی نوێدا پرۆفیســۆر (**Toddkashadn**) لــه زانکۆی (**George Mason**) جه‌ختده‌کاته‌وه‌و ده‌ڵێت: ئه‌و ئافره‌تانه‌ی سوپاســی هاوسه‌ره‌کانیان ده‌که‌ن، زۆر به‌خته‌وه‌رنو ته‌مه‌نێکی دووروودرێژ پێکه‌وه ژیان ده‌گوزه‌رێنن.

هه‌مــان لێکۆڵینه‌وه جه‌خت له‌وه ده‌کاته‌وه که ئافره‌تان توانای زیاتریان هه‌یه له‌ســه‌ر ده‌ربڕینی هه‌ســته‌کانیان به‌رامبه‌ر به هاوســه‌ره‌کانیان، هه‌روه‌ها شاره‌زاییو توانای باشیان هه‌یه له ده‌ربڕینی هه‌ستو سۆزو پێزانینی خۆیان به‌رامبه‌ر به هاوسه‌ره‌کانیان.

ئه‌و لێکۆڵینه‌وه‌یه له گۆڤاری که‌ســایه‌تی (**Personality**) بڵاوی کردووه‌ته‌وه ده‌ڵێت: ئافــره‌ت ده‌توانێت به ئاســووده‌یی‌و ئارامی ژیــان بگوزه‌رێنێت، ته‌نها به پێشکه‌شــکردنی سوپاسو پێزانینی خۆی بۆ هاوسه‌ره‌که‌ی.

پاکوبێگــه‌ردی بۆ خودا، پێغه‌مبه‌ری ئازیز (ﷺ) ئــه‌م فه‌رمانه‌ی فه‌رامۆش نه‌کردووه، به‌ڵکــو پێش (١٤٠٠) ســاڵ، له‌مه‌وبه‌ر ئــاگاداری کردووینه‌ته‌وه، پێغه‌مبــه‌ری ئازیز (ﷺ) سوپاســکردنی خێزانی بۆ هاوســه‌ره‌که‌ی به په‌رســتنی خوای گه‌وره داناوه، خوای گه‌وره سه‌یری ئافره‌تێك ناکات که نکوڵی له کاری جوان ده‌کات، هه‌روه‌کو پێغه‌مبه‌ری ئازیز (ﷺ) ده‌فه‌رموێت:

(لا ينظــر الله إلى امرأة لا تشــكر لزوجها وهي لا تســتغني عنه) (السلســلة الصحيحة الالباني).

واته: (خوای گه‌وره سه‌یری ئافره‌تێك ناکات که سوپاسی هاوسه‌ره‌که‌ی ناکات، له کاتێکدا هه‌میشه پێویستی به هاوسه‌ره‌که‌یه‌تی)..

بیهێنه پێش چاوی خۆت، چه‌ند وشــه‌یه‌کی ئاســان که ڕۆژانه پێشکه‌شی خێزانه‌که‌تی ده‌که‌یت، هه‌ســت به نرخــی کارو ماندووبوونــی ده‌که‌یت، ڕێزی هه‌وڵه‌کانــی ده‌گریت له نێوماڵــدا، لــه په‌روه‌رده‌کردنی منداڵه‌کانتدا، ئه‌م وشــانه ده‌بنه هۆکارێك له چاره‌ســه‌ری زۆربه‌ی گرفته‌کان، به ده‌ستهێنانی زۆرێك له به‌خته‌وه‌ری، ئه‌وه‌ش ته‌نها هێزی سوپاسکردنه.

سوپاسکردن به‌شێکه له په‌رستنی خوای گه‌وره..

ئیسلام سوپاسکردنی کردووه به به‌شێك له په‌رستنی خوای گه‌وره، هه‌روه‌کو ده‌فه‌رموێت:

﴿ فَكُلُواْ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُ حَلَٰلًا طَيِّبًا وَٱشْكُرُواْ نِعْمَتَ ٱللَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾ ﴾ النحل.

واتــه: ئه‌ی باوه‌ڕداران بخۆن له‌و ڕزقو ڕۆزییه حه‌ڵاڵو پاکه‌ی خودا پێی به‌خشــیوون، هه‌میشه شوکرو سوپاسی نازونیعمه‌تی خودا بکه‌ن، ئه‌گه‌ر ئێوه ته‌نها ئه‌و زاته ده‌په‌رستن. له ڕاستیدا ئه‌مه ئایه‌تێکی زۆر گه‌وره‌یه، که ده‌بێته هۆکاری به‌خته‌وه‌ریو سه‌رکه‌وتنت،

له‌به‌رئه‌وه خوای گه‌وره نه‌خشه‌ی ڕێگه‌ی خێروچاکه‌ت بۆ ده‌كێشێت، هۆكاره‌كانی سه‌ركه‌وتنت بۆ ئاماده ده‌كات، به‌ڵام پێویسته هه‌موو ساتێك بیری بكه‌یته‌وه‌و سوپاسی خوای گه‌وره بكه‌یت، له‌سه‌ر ئه‌و نیعمه‌تو به‌هرانه‌ی هه‌تا ئه‌وه‌ی ده‌ته‌وێت، خوای گه‌وره پێت ببه‌خشێت..

بۆئه‌وه‌ی وردبینه‌وه له‌م ئایه‌ته كه وێنای حاڵی باوه‌ڕدارمان بۆ ده‌كات، له ڕۆژی قیامه‌تدا:

﴿ وَقَالُواْ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى هَدَىٰنَا لِهَٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِىَ لَوْلَآ أَنْ هَدَىٰنَا ٱللَّهُ ﴾ الأعراف.

واته: (هه‌مووان به یه‌ك ده‌نگو ئاواز) ده‌ڵێن: سوپاسو ستایش بۆ ئه‌و خودایه‌ی كه هیدایه‌تو ڕێنموونی كردین بۆ ئه‌م جێگه‌و ڕێگه خۆشه، ئه‌گه‌ر ئه‌و خودایه هیدایه‌تو ڕێنموونی نه‌كردینایه، هه‌رگیز ڕێگای هیدایه‌تمان نه‌ده‌زانیو ئه‌م پاداشته‌مان وه‌رنه‌ده‌گرت..

كۆتا بانگه‌واز بۆباوه‌ڕدار له ڕۆژی قیامه‌تدا بریتییه له سوپاسو ستایشكردنی خوای گه‌وره:

﴿ دَعْوَىٰهُمْ فِيهَا سُبْحَٰنَكَ ٱللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَٰمٌ ۚ وَءَاخِرُ دَعْوَىٰهُمْ أَنِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠﴾ ﴾ یونس.

واته: دوعاو نزاو پاڕانه‌وه‌یان (له به‌هه‌شتدا ئه‌مه‌یه): په‌روه‌ردگارا، پاكیو بێگه‌ردیو ستایش شایسته‌ی تۆیه، ئه‌ی خوای میهره‌بان، چاكو چۆنیشیان له‌وێدا سڵاوكردنه، دواهه‌مین گوفتاریش دوای هه‌موو نازونیعمه‌تێك، دوای هه‌موو به‌خششێك، ئه‌وه‌یه كه: پڕ به دڵ، له ناخی ده‌روونیانه‌وه به سۆزه‌وه ده‌ڵێن: (الحمدلله رب العالمین).

ئارامگرتنو سوپاسكردن:

شاره‌زاو پسپۆڕانی ئه‌مڕۆ ئامۆژگاریمان ده‌كه‌ن به سوپاسكردن بۆ چاره‌سه‌ری نه‌خۆشییه‌كان، توێژه‌ره‌وان جه‌خت ده‌كه‌نه‌وه، بوونی تواناو هێزی چاكبوونه‌وه له پێزانینو سوپاسكردندا، ده‌توانێت به هۆیه‌وه چاره‌سه‌ری نه‌خۆشییه گرانه‌كان بكرێت، ئه‌گه‌ر سوپاسكردن له ئارامگرتن نزیكبووه‌وه، ده‌بێته چاره‌سه‌رێكی زۆرباش بۆ زۆرێك له نه‌خۆشییه‌كان، له‌به‌رئه‌وه‌ی كۆئه‌ندامی به‌رگری چاك ده‌بێتو توانای به‌هێز ده‌بێت بۆ ڕووبه‌ڕووبوونه‌وه‌ی نه‌خۆشییه‌كان.

پاكوبێگه‌ردی بۆ خوای گه‌وره، له‌گه‌ڵ مندا له‌م ئایه‌ته پیرۆزه بیربكه‌ره‌وه:

﴿ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣٣﴾ ﴾ الشوری.

واته: به‌ڕاستی ئا له‌و تواناو ده‌سه‌ڵاته‌دا، به‌ڵگه‌و نیشانه‌ی زۆر هه‌ن، بۆ هه‌ر كه‌سێك كه زۆر خۆگرو سوپاسگوزاره.

خوای گه‌وره به‌راورد ده‌كات له نێوان ئارامگرتنو سوپاكردندا:

بیرمان نه‌چێت كه پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) جه‌خت ده‌كاته‌وه كه كاروباری باوه‌ڕدار زۆر سه‌رسوڕهێنه‌ره، كاتێك تووشی زیان ده‌بێت، ئارام ده‌گرێت، كاتێكیش دووچاری چاكه‌و خۆشییه‌ك بوو، سوپاسی خودا ده‌كات، هه‌موو كاره‌كانی خێرو چاكه‌یه.

پێغه‌مبه‌ران (سه‌لامی خوایان لیبێت)، په‌رستشی سوپاسكردنیان پیاده كردووه:

ئه‌وه پێغه‌مبه‌ر سوله‌یمان (سه‌لامی خودای لێبێت)، سوپاسی خودای گه‌وره ده‌کاتو قه‌دری نیعمه‌ته‌کانی خوای گه‌وره‌ی گرتووه، خوای گه‌وره له‌سه‌ر زاری سوله‌یمانه‌وه ده‌فه‌رمووێت:
﴿ قَالَ هَٰذَا مِن فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ ۖ وَمَن شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ ۖ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ ﴿٤٠﴾ ﴾ النمل.

واته: (سوله‌یمان -سه‌لامی خودای لێبێت-) وتی: ئه‌مه له فه‌زڵو به‌خششه‌کانی په‌روه‌ردگارمه بۆ ئه‌وه‌ی تاقیم بکاته‌وه، که ئایا سوپاسگوزار ده‌بم، یان ناشکورو به‌دنمه‌ك، جا ئه‌وه‌ی سوپاسگوزار بێت، ئه‌وه به‌ڕاستی سوپاسگوزاره بۆ خۆی، ئه‌وه‌ش که سپڵه‌یه، ئه‌وه بێگومان په‌روه‌ردگارم ده‌وڵه‌مه‌ندو بێ نیازه، خاوه‌نی به‌خششه بۆ هه‌مووان.

هه‌روه‌ها پێشه‌وا لوقمان (سه‌لامی خودای لێبێت) سوپاسی خوای گه‌وره‌ی کردووه، له کاتێکدا خوای گه‌وره فێری حیکمه‌تو دانایی کردووه، یه‌که‌مین یاساو بنه‌مای حیکمه‌تو دانایی بریتییه له سوپاسکردنی خودای گه‌وره، خوای گه‌وره ده‌فه‌رمووێت:
﴿ وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنِ اشْكُرْ لِلَّهِ ۚ وَمَن يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ ۖ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿١٢﴾ ﴾ لقمان.

واته: سوێند به خوا ئێمه حیکمه‌تو داناییمان به لوقمان به‌خشی، فه‌رمانمان پێداو (پێمان وت): شوکرانه بژێرو سوپاسگوزاری خودا بکه، ئه‌وه‌ی سوپاسگوزار بێت ئه‌وه قازانجو سوودی سوپاسگوزارییه‌که‌ی هه‌ر بۆ خۆی ده‌گه‌ڕێته‌وه، ئه‌وه‌ش سوپاسی خوای گه‌وره‌ی نه‌کرد، ئه‌وه بێگومان خودا بێ نیازه‌و سوپاسکراوه. (پێویستی به سوپاسی که‌س نییه).

وه‌کو ئه‌وه‌ی خوای گه‌وره بیه‌وێت ئاماژه‌یه‌کی به‌هێزمان پێ ببه‌خشێت سه‌باره‌ت به گرنگی (سوپاسکردن)، هه‌روه‌هاسوپاسکردن به‌شێکه له حیکمه‌تو دانایی، به‌ڵکو خودی حیکمه‌تیشه خوای گه‌وره ده‌فه‌رمووێت: ﴿ وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنِ اشْكُرْ لِلَّهِ ﴾

خوای گه‌وره له به‌رامبه‌ر پێغه‌مبه‌ر (نوح)دا (سه‌لامی خودای لێبێت)، ده‌فه‌رمووێت:
﴿ ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ ۚ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ﴿٣﴾ ﴾ الإسراء.

واته: (ئه‌مانه‌و خه‌ڵکی تریش)، نه‌وه‌ی ئه‌و که‌سانه‌ن که (له که‌شتییه‌که‌دا) له‌گه‌ڵ نوح دا (سه‌لامی خوای لێبێت) هه‌ڵمان گرتن، (تا سوپاسگوزار بن‌و قه‌دری نازونیعمه‌ته‌کان بزانن)، چونکه به‌ڕاستی (نوح) به‌نده‌یه‌کی زۆر سوپاسگوزار بوو.

بڕوانه چۆن قورئانی پیرۆز جه‌خت له‌سه‌ر سوپاسکردن ده‌کاته‌وه‌و کردوویه‌تی به یه‌کێك له سیفاتی پێغه‌مبه‌ران سه‌لامی خودایان لێبێت، بۆئه‌وه‌ی شوێنیان بکه‌وین‌و بیانکه‌ینه سه‌رمه‌شقی ژیانمان، ئه‌مه‌ش بریتییه له سه‌رکه‌وتنی ڕاسته‌قینه، سه‌رکه‌وتن بریتی نییه له به‌ده‌ستهێنانی سه‌روه‌تو سامان.

سوپاسکردنی دایكو باوك:

سه‌ره‌تا سوپاسکردنی خوای گه‌وره، پاشان سوپاسکردنی دایكو باوك، خوای گه‌وره ده‌فه‌رمووێت: ﴿ وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿١٤﴾ ﴾ لقمان.

واتــە: (خــوای گەورە ئامۆژگاریمــان دەکاتو دەفەرموویت): ئیمــە فەرمانمان داوە بە ئادەمیزاد کە لەگەڵ دایكوباوکیدا چاك ڕەفتار بکات، دایکی بە ئێشو ئازارو بێتاقەتییەکی زۆرەوە (بە پێستــی ســکی نۆ مانگ)، هەڵیگرتووە، بڕینەوەشی لە شیر لە دوای دوو ساڵە، هەروەهــا فەرمانمان پێــدا، کە ئەی مرۆڤ سوپاســگوزاری منیشو دایكو باوکیشــت بە، دڵنیابن کە گەڕانەوەتان هەر بۆ لای منە.

لەگــەڵ مندا لەم فەرمانە خوداییە بیربکەرەوە، (أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ)، لەبەرئەوەی کاتێك مرۆڤ ڕێزی دایكو باوکی نازانێت، هەســت بە هەســتو ســۆزیان ناکات، ناتوانێت سوپاسی خەڵکی بکات، هەروەها ناتوانێت سوپاسی خوای گەورەش بکات، سوپاسکردن تەنها نەریتێك نییە پیادەی بکەیت، بەڵکو بریتییە لە پەرســتنی خودای گەورە، هاوەڵی هەموو کردارەکانتە، زۆربەی ســەرکەوتووانو داهێنەران کارەکانیان هاوڕێك بوون بە سوپاسکردنی خــوای گەورە، ئەمــەش ئەوەیە کە خوای گەورە فەرمانــی پێکردووین، بۆ نموونە: خوای گەورە فەرمان بە ئالی داود دەکات بە سوپاسکردن لە کاتی کارکردندا، وەك دەفەرموویت:

﴿ اعْمَلُوا آلَ دَاوُودَ شُكْرًا ۚ وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ ﴿١٣﴾ ﴾ سبأ.

واتە: (پێمان وتن): ئەی نەوەو شــوێنکەوتووانی داود (ســەلامی خوای لێبێت) ئێوە بە کردارو گوفتار سوپاســگوزاربن، (چاکە لەگەڵ خەڵکیدا بکەن)، هەرچەندە ژمارەیەکی کەم لە بەندەکانم سوپاسگوزارن.

کارکردن بریتییە لە جۆرێك لە جۆرەکانی سوپاسکردنو زانایان وا دەڕوانن سوپاسکردن کە ئاسانترین ڕێگەیە بۆ گەیشتن بە هیواو ئاواتەکان، تۆ بە سوپاسکردن دەتوانیت سەرنجی کەسانی تر بۆ لای خۆت ڕابکێشیتو متمانەیان بە دەست بهێنیت، نامەیەك بگەیەنیت بە ژێری ناوەکیان کە ڕێزو دڵسۆزیو سۆزت بۆ دەربڕن، لە ئەنجامدا دەتوانیت بەرهەمێك لە دەورت کۆبکەیتەوەو هانیان بدەیت بۆ مامەڵەکردن لەگەڵتدا، هەروەها دەتوانیت پەیوەندی سەرکەوتووی زیاتر بە دەست بهێنیت، بە دەستهێنانی کار بە خێراییو دڵسۆزییەوە.

سوپاسکردن لە لەناوچوون دەتپارێزێت:

ئەو کەســەی سوپاســی خودا دەکات، لە هەڵوێستە سەختەکان ڕزگاری دەبێت، هەروەکو

پێغەمبەر لوط (ســەلامی خودای لێبێت) بە هۆی سوپاســکردنی بۆ خوای گەورەوە، خوای گەورە لە سزا ڕزگاری کرد، لە کاتێکدا گەلەکەی لە ناوبرد، وەکو خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿ إِنَّآ أَرۡسَلۡنَا عَلَيۡهِمۡ حَاصِبًا إِلَّآ ءَالَ لُوطٖۖ نَّجَّيۡنَٰهُم بِسَحَرٖ ٣٤ نِّعۡمَةٗ مِّنۡ عِندِنَاۚ كَذَٰلِكَ نَجۡزِي مَن شَكَرَ ٣٥ ﴾ القمر.

واتە: بێگومان ئێمە ئەوانیشــمان بەردباران کرد (هەروەها ژێرەو ژووریش کران)، جگە لــە (لوط)و خاووخێزانی بــاوەڕداری کە لە بەرەبەیاندا ڕزگارمان کردن، ئەو ڕزگار کردنە نازونیعمەتێکی تایبەتی بوو لە لایەن ئێمەوە، جا هەر ئاوا پاداشتی کەسێك دەدەینەوە کە سوپاسگوزاری کردبێت.

لەگــەڵ من لەم دەســتەواژەیە وردبــەرەوە: (كَذَٰلِكَ نَجۡزِي مَن شَكَرَ)، ئەگەر خەموپەژارە چــواردەوری داویت، کێشــەوگرفتەکان لە هەموو لایەکــەوە دەوری داویت، لە هەمان کاتدا چارەســەرێکی ئاسانو خۆڕاییت دەوێت: کەواتە ستایشــی خوای گەورە بکەو زۆر سوپاسی بکە، هەروەها هەوڵ بدە کارێکی بە سوود پێشکەشی کەسانی دەوروبەرت بکەیت، بە تایبەت کەسە نزیکەکانتو کەسوکارتو دراوسێکانت، سوپاسکردن نهێنییەکە کەس نایزانێت، تەنها ئەو کەسە نەبێت کە بەردەوام لە ژیانی ڕۆژانەیدا پیادەی دەکات!

سوپاســکردن بــە گوفتارو کــردار دەبێت، لە ڕێگــەی سوپاســکردنەوە هەموو ڕۆژێك پەیوەندییەکی ســەرکەوتوو بە دەســت دەهێنیت، کاتێك تۆ دەستی یارمەتی درێژ دەکەیت بۆ کەســانی دی، لەگەڵ سوپاســکردنو زەردەخەنەیەك، ئەگەر ئەم ســێ شــتە کۆبووەوە، یارمەتیت دەدات بۆ بە دەســتهێنانی متمانەی کەسانی دی، بە دەستهێنانی خۆشەویستیان، دەســتەبەرکردنی هاوکاریو یارمەتیدانیان بۆ ئەو شــتەی پێویســتت پێیەتی، لەبەرئەوە سوپاســکردن (هێزی ڕاکێشانە) بە تایبەت ڕاکێشانی کەسانی تر، پەیامێکی پۆزەتیفیان پێ

دەگەیەنیــت، کە پەیوەندییەکی پاكو دروســت دەکات لەگەڵیاندا، ئەمەش ڕەنگ دەداتەوە لەسەر کەسایەتیتو زیادکردنی تواناکانت لە چارەسەری گرفتو ناڕەحەتییەکان.

چۆن سوپاسی خوای گەورە بکەین؟

سوپاســکردنی خوای گەورە، پێویســتە بە گوفتارو کردار بێت، سوپاســکردن بە یادی

خـــوای گەورە لە هەموو حاڵەتێکـــدا، لە هەموو چرکەیەکدا، بە سوپاســـکردنو دەربڕینی پاکوبێگەردی بۆ خودای گەورە، (الحمدلله، سبحان الله، اللهأکبر)، پێغەمبەر (ﷺ) لە دوای هەموو نوێژێکەوە ٣٣ جار سوپاســـی خودای گەورەی کردووە، هەروەها بە کردەوە سوپاسی خـــوای گەورەی کردووە، بۆ نموونـــە خوای گەورە گەلێك بەهرەی پێبەخشـــیوویت، وەکو بەهرەی بینین، چۆن لەسەر نیعمەتی چاوەکانت سوپاسی دەکەیت؟

گەر دەتەوێت سوپاســـی خودا بکەیت لەســـەر نیعمەتی بینین ئەوا لە تورەبوونی خوای گەورەدا بە کاری مەهێنە، بە چاوەکانت مەڕوانە بۆ ئەو شتەی خودا حەرامی کردووە!

هەروەها خوای گەورە نیعمەتی ژیری پێبەخشـــیویت، چۆن لەسەر ئەم نیعمەتە بەرزو بێ وێنەیە سوپاسی خودا دەکەیت؟

هیـــچ کات بـــە ژیریت بیر لە ســـەرپێچیو یاخیبـــوونو تاوان، یـــان ئازاردانی خەڵکی، مەکـــەرەوە، بەڵکو هەمـــوو بیرکردنەوەکانت بـــا بریتی بێت لە هاریکاریکردنی کەســـانی دەوروبەرت، خێرو چاکە پێشکەشی ئەوانو خۆت بکە.

هەر بەو شێوەیە بۆ هەموو ئەو نیعمەتانەی کە خوای گەورە پێی بەخشیوویت، پێویستە سوپاســـی خوای گەورەیان پێ بکەیت، بە تایبەت نیعمەتیماڵو سامان، کە کەسانێکی زۆر هەن سوپاســـی خوای گەورەی لەســـەر ناکەن، خۆشەویستان، دڵنیابن ئەو ماڵو سامانە هی تۆ نییە، بەڵکو موڵکی خوای گەورەیەو بە ئەمانەت بە تۆی بەخشـــیووەو خســـتوویەتییە بەردەستی تۆ، سوپاسکردنی ماڵو سامان تەنها بە دەربڕینی وشەی (الحمدلله) تەواو نابێت، بەڵکو بە شوێن ئەم وتە پیرۆزەدا دەبێت لێی ببەخشیت، بەو کەسەی پێویستی بەو ماڵو ســـامانەی تۆ هەیە، خێرو بەخشـــین کاریگەرییەکی گەورەو بەهێـــزی هەیە، لە داهێنانو سەرکەوتن، هەروەکو زۆرێك لە شارەزایانی ئەو بوارە جەختی لەسەر دەکەنەوە.

مۆخی ئەو مرۆڤەی سوپاسی خەڵکی دەکات، زۆر چالاکدەبێت، لە ئەنجامدا دەبێتە کەسێکی گەشـــبینو لە خەمۆکی دوور دەکەوێتەوە، لەو نێوەندەدا دەبینین ئەو مۆخە خەماوییەی سوپاســـکردن پیادە ناکات، دەبێتە هۆی هەســـتکردن بە پێزانینو پیادەکردنی سوپاسکردن، بۆ دەرچوونی ماددەی کیمیاوی لە لەشـــدا، وەکو ماددەی (**Dopamine**) هەروەها مادەی (**Serotonin**) ئەم مادانە وەکو شـــێوەیەکی سروشـــتی لە کاتی بەختەوەریدا دەردەچن.

دەردانـــی هۆرمۆنـــی ماندووبـــوون (**Cortisol**)، هەروەهـــا دەبێتـــە هـــۆی پاراســـتنی دڵ، لـــە جەڵتـــەی دڵو نەخۆشـــی ملوولەکانـــی دڵ، بـــە پێـــی: (**Professor RobertA. Emmons**).

لە کۆتاییدا دەڵێین:
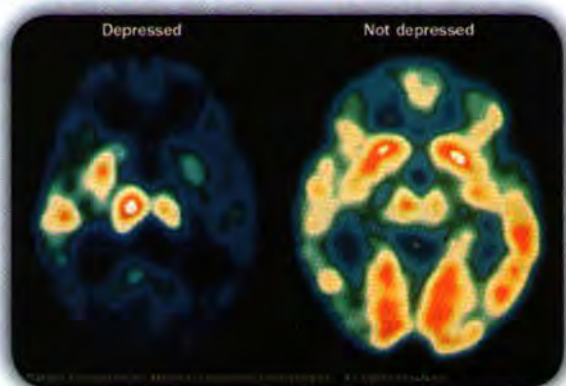
ئێمـــە هەمـــوو ڕۆژێك سوپاســـی

خوای گەورە دەکەین، بۆ وەڵامدانەوەی بانگەوازی ڕاستەقینەی خودای گەورە، هەروەها بۆ وەڵامدانەوەی فەرمانی پێغەمبەری ئازیز (ﷺ)، سوپاسـکردن بەشـێکە لە بیروباوەڕمان، پرۆگرامێکی گرنگە لە ژیناماندا دەیگرینە بەر، بەڵام ڕۆژئاوا هێزو کاریگەری سوپاسکردنی دۆزیوەتـەوە، دوای چەندیـن ئەزمـوونو گیـرۆدە بوون، ئەگەر ئەوان یاسـاو ڕێسـاکانی ئیسـلامیان بخوێندایەو سـوودیان لێوەربگرتایە، ئەوا تووشـی ئەو هەموو ماندووبوونیو هیلاکییە نەدەبوون.

خوێنەری ئازیز:

پیادەکردنی سوپاسـکردن، دەرمانێکی خۆڕاییە، بۆ چارەسەری نەخۆشیو کێشەو گرفتە دەروونییەکانـت، تۆ هیچ دەرمانێك ناکڕیت، هیچ پارەیـەك خەرجناکەیت، خۆت ماندوو ناکەیـت بە پیادەکردنی وەرزش، یان بە دانانی بەرنامەیەکی خۆراکی، تەنها سوپاسـکردن پیادە بکە، ئەو کات چێژ لە باشترین تەندروستی وەردەگریت.

لە ڕاستیدا ئەو شتانەی لەم توێژنەوەیەدا دەیانبینین، جەخت دەکەنەوە لەسەر ڕاستیو دروسـتی یاسـاکانی ئەم ئیسـلامە پیرۆزە، نەك وەکو ئەوەی هەندێك لـە بە گومانەکان بانگەشـەی بۆ دەکەن، ئیسلام لە ئێمەی دەوێت کە سوپاسی خوای گەورە بکەین، هەروەها سوپاسـی یەکتری بکەین، هەروەها داوامان لێدەکات دادپەروەریو ئاشـتیو خۆشەویسـتی لە تەواوی زەویدا بڵاوبکەینەوە، ئایا لەگەڵ مندا پەسـەندی دەکەن ئەم یاسـایانە شاکارن، کەواتە با لەم سـاتەوە دەسـت پێبکەین بە پیادەکردنی سوپاسو سوودوەرگرتن لەو هێزو توانا شاکارە!!

سەرچاوەکان:

Gratefulness Leads to Happiness, http://psychcentral.com, 2008

Secret, Rhonda Byrne.

Joan Buchman, The Healing Power of Gratitude, http://www.cfidsselfhelp.org

Bono, G., Emmons, R.A., & McCullough, M.E. (2004). Gratitude in practice and the practice of gratitude.

Emmons, R.A., & McCullough, M.E. (Eds.). (2004). The psychology of gratitude. New York: Oxford University Press.

Emmons, R.A. (2007). Thanks: How the New Science of Gratitude Can Make You Happier. New York: Houghton-Mifflin.

Gratefulness makes women live cheerfully, http://www.themedguru.com

Robert Emmon, Thanks, University of California.

Boost Your Health With a Dose of Gratitude, http://women.webmd.com

هاوڕێو هاونشینی باش... ته‌مه‌ن درێژ ده‌كات...

ئـــه‌م بابه‌ته توێژینه‌وه‌یه‌كی نوێیه. ســـه‌باره‌ت بـــه گرنگیی هاوڕێیه‌تیو كاریگه‌ریی له‌سه‌ر سسته‌می به‌رگری له‌شو چێژ وه‌رگرتن له ته‌ندروستییه‌كی باشو ته‌مه‌نێكی درێژ....

له پێش ئیســـلامدا گۆشه‌گیری نه‌ریتێكی باووبلاو بوو، خه‌ڵكی واگومانیان ده‌برد ئه‌وه كارێكی باشو به‌ســـووده، به‌ڵام پێغه‌مبه‌ری ئازیزو خۆشه‌ویســـت (ﷺ)، ڕێگری له دابڕانو گۆشه‌گیریی كرد، هه‌روه‌كو ده‌فه‌رمووێت:

(لا رهبانية في الإســـلام). واته: گۆشه‌گیریی له ئیسلامدا نییه، هه‌روه‌ها فه‌رمانده‌كات به هاوڕێیه‌تیو هاونشـــینی خه‌ڵكانی باش، پێغه‌مبه‌ر (ﷺ)هه‌میشـــه حه‌زی به نێوكۆمه‌ڵ بووه، ته‌نانه‌ت له ئیســـلامدا پاداشـــتی نوێژی به كۆمه‌ڵ به بیســـتو حه‌وت پله چاكترو باشتره له نوێژێك، كه به ته‌نها ئه‌نجامده‌درێت.

كاتێك ســـه‌رده‌می نوێ هات، زۆرێك له خه‌ڵكی له ڕێنماییو ئاكاره‌كانی ئه‌م پێغه‌مبه‌ره به‌ڕێزه (ﷺ) دووركه‌وتنه‌وه. چه‌ندین بزوتنه‌وه‌و بیردۆزو بیرۆكه‌ی فه‌لســـه‌فی ده‌ركه‌وتن، هه‌ندێـــك له‌وانـــه‌ش دووركه‌وتنه‌وه‌بـــوون له هاوڕێیه‌تیو هاونشـــینی چـــاكان، ته‌نانه‌ت له هاوڕێیه‌تی دایكو باوكیشـــیان ده‌ســـتیان هه‌ڵگرت، بۆیه ده‌بینین خانه‌ی به‌ساڵاچووان لێوان لێو بووه‌و نه‌وه‌كانیشیان ته‌نها له جه‌ژنه‌كاندا نه‌بێت سه‌ردانیان ناكه‌ن!

ئەمە تێڕوانینێکی فەلسەفییە بە گومانی خۆیان ژیانێکی بەختەوەر بۆ مرۆڤ فەراهەم بهێنن، ئەوان دەڵێن: مرۆڤ ئازادە هەرچییەك دەکات، لەبەرئەوەیە دەبینین لە پرۆسەی هاوسەرگیری دوورکەتوونەتەوەو وادەزانن تەنها پەیوەندی ناشەرعی بەسە بۆ مرۆڤ، ئەمەش گەیشتووەتە ئاستێك کە منداڵانی ناشەرعی لە پێشکەوتووترین وڵاتی جیهانی وەکو سویددا، لە سەدا پەنجا زیاترە. واتە نیوەی کۆمەڵگە بە ڕێگەی ناشەرعی لە دایکدەبن!! کەواتە بە کۆمەڵگەیەکی لەو شێوازە چ هیوایەکمان هەبێت؟

سەرەڕای پێشکەوتنو بەرەوپێشچوونی زانستی پزیشکیو دەروونزانیو پێشکەوتنی تەکنەلۆجیا، چەندەها نەخۆشی نوێ دەرکەوتوون، لەسەرو هەمووشیانەوە خەمۆکی، کە زیاتر لە ١٠٪ی کۆمەڵگە بە دەستییەوە دەناڵێنێت! زانایان دەستیان کردووە بە دۆزینەوەی ڕێگەچارەیەك بۆ مردنی پێش وەختو هۆکاری تووشبوون بە نەخۆشی دەروونی، لە پاڵ ئەو تاقیکردنەوەو ئەزموونانەدا تیمێکی زانستی هەستان بە توێژینەوەیەك سەبارەت بە هۆکارەکانی درێژی تەمەن!

توێژەرەوان لەو لێکۆڵنەوەیەدا دەڵێن: سەبارەت بە پەیوەندیی کۆمەڵایەتیو مردن پشتیان بە پێداچوونەوەی ١٤٨ لێکۆڵینەوەی جیاواز بەستووە، بینیان ئەو کەسانەی چێژ لە پەیوەندییەکی بەهێزی کۆمەڵایەتی وەردەگرن، لە نێوانیاندا ئەگەری درێژبوونی تەمەن تیایاندا بە ڕێژەی لە سەدا پەنجایە، ئەمەش جەختی لە گرنگی هاوڕێیەتی کردووەتەوە بۆ تەندروستی گشتی.

توێژینەوەکە جەختدەکاتەوە، کە لێکۆڵینەوەکانی پێشوو دەریانخستووە، کە هاوڕێیەتی بە سەرچاوەیەکی گرنگ لە سەرچاوەکانی بەختەوەری ڕاستەقینە دادەنرێت، کە گرنگییەکەی کەمتر نییە لەو بەختەوەرییەی لە ژیانی خێزانیدا لە دایکدەبێت، هەروەها گرنگیی هاوڕێیەتی لەگەڵ بەرەوپێشچوونی تەمەندا زیاتر دەبێت.

پزیشکی دەروونی (جۆلیان هۆلت- لۆنستاد) لە زانکۆی (برایتام یونگ) لە یۆتاە دەڵێت: «لەو باوەڕەدام بەڵگەیەکی بەهێزو یەکلاییکەرەوەمان دۆزیوەتەوە، کە پێویستە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان بەهەند وەربگیرێن، بۆ ڕادەیەکی دوور، کە کاریگەریی لەسەر کەمکردنەوەی ڕێژەی مردن هەیە».

دابڕانو گۆشەگیریی دەردێکی کوشندەو ترسناکە، هەڕەشە لە مرۆڤ دەکاتو دووچاری نەخۆشی کەمبوونی بەرگری لاشەی دەکات، توێژینەوە نوێیەکە جەختدەکاتەوە کە ١٤٨ لێکۆڵینەوەی جیاواز ئەنجامدراوە، بە بەشداری ٣٨٠ هەزار کەس، کە بۆ ماوەی حەوت ساڵونیو چاودێریان کراوە، لە تێکڕای لێکۆڵینەوەکەدا،

لێکۆڵەرەوەکان هەستان بە پێوانی پەیوەندی کۆمەڵایەتی لە چەند ڕێگەیەکەوە، لە ناویاندا تێڕوانین بۆ قەبارەی تۆڕی کۆمەڵایەتی بەشداربوو، کاتێك هاوسەردار بێت، یان بە تەنها بـژی، لەگـەڵ ڕێزگرتنیان بۆ چەمکـی پەیوەندییەکان، لە لای بەشـداربووان، چۆنییەتی تێکەڵاوییان لە ناو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا.

زانایـان نهێنی ئەوە لێکدەدەنەوە، کـە پەیوەندییەکانمان بە چەندین ڕێگە کاردەکەنە سـەر تەندروسـتیمان، بۆ نموونە، دەگونجێـت یارمەتیمان بدات بـۆ مامەڵەکردن لەگەڵ گوشاری دەماری، کە کاریگەرییەکی کوشندەی هەیە.

(کاتێـك لـە ژیانماندا بە کاتـە نارەحەتەکانـدا تێدەپەڕین، دەزانین کەسـانێك هەن دەتوانین پشـتیان پێ ببەستین، یان ڕوویان تێبکەین)، ئەمە وادەکات کەمتر ماندوو بین، لەبەرئەوەی دەزانین کە دەتوانین لەگەڵ بارودۆخەکە مامەڵە بکەین.

شـارەزایان لـە لێکۆڵینەوەکـەدا دەبینـن، کە لە بڵاوکـراوەی (plos)ی پزیشـکیدا بڵاوکراوەتەوە، هاوڕێ لە لایەکەوە پاڵپشـتی کۆمەڵایەتیـت زیاددەکاتو ڕێنموویت دەکاتو هاوکاری مادیت پێشکەش دەکات، لەبەرئەوەی پەیوەندییەکە لەسەر بنەمای متمانە بە یەکترو گۆڕینەوەی ڕاوبۆچوونە لە نێوانیاندا، لەگەڵ ئەوەشـدا خاڵی هاوبەش لە نێوان هاوڕێیاندا ئەوەیە کە کاتێکی خۆش بە یەکەوە بەسەر دەبەن، تەنانەت لە کاتە ناخۆشەکانیشدا.

لێکۆڵینەوەکانی پێشـوو بینیـان نهێنی درێژیی تەمـەن بریتییە لـە زۆریی ژمارەی هـاوڕێ، ژیانی کۆمەڵایەتی چـالاك، لێهاتوویی کۆئەندامی بەرگری زیـاد دەکات، بە شـێوەیەك کە مـرۆڤ دەتوانێت ٩ سـاڵ تەمەنی زیاد بە دەستبهێنێت، هەروەها زانایان ڕوونیانکـردەوە کـە ئەرێنی بـوون (پۆزەتیڤانە)و گەشبینی لە ڕووبەڕووبوونەوەی خەمەکانی ڕۆژانەدا لانی کەم حەوت ساڵو نیو تەمەن زیاد دەکات.

ئێستا ئاکارو ڕێنماییەکانی ئەم ئاینە پاکە چین؟

١- لێکۆڵینەوە نوێیەکان جەخت لەسـەر گرنگـی پەیوەندیی کۆمەڵایەتی دەکەنەوە بۆ بەرزبوونەوەی سیسـتەمی بەرگریو چێژوەرگرتن لە تەندروستییەکی باشتر، لێرەدا یادی ئەوەمـان دەکەوێتـەوە کە چۆن پێغەمبـەری بەڕێزو ئازیز (ﷺ) کاتێـك کۆچی کردووە بـۆ مەدینـە یەکەم کارێك کە پێی هەسـتاوە بریتی بووە لە برایەتی نێوان پشـتیوانانو کۆچکەران، لەبەرئەوە خوای گەورە دەفەرموویێت:

﴿ وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَّا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾ ﴾ الأنفال.

واتە: دڵەکانیشـیانی بە یەکەوە بەسـت، ئەگەر هەرچی سەروەتو سامانو دارایی زەوی هەیـە، هـەر هەموویت خەرجبکردایـە تا دڵەکانیان بـە یەکەوە پەیوەسـتبکەیت، ئەوە

نەتدەتوانــی ئــەو دڵانە بــە یەکەوە پەیوەســتبکەیت، بەڵام خوای گــەورە (بەهۆی ئاینی ئیسلامەوە) یەکێتیو برایەتی لە نێوانیاندا بەرپا کرد، چونکە بەڕاستی خوای گەورە تەواو بە دەسەڵاتو دانایە.

٢- لێکۆڵینەوەیەکی نوێ دەڵێت: هاوڕێیەتی لای بە ساڵاچووان گرنگی زیاتری هەیە، لەگەڵ مــن وردبەرەوە کە چۆن قورئانــی پیرۆز گرنگیی هاوڕێیەتی چاکانی لای گەورەکان فەرامۆش نەکردووە، خوای گەورە فەرمانمان پێدەکات بە چاکیی هاوڕێیەتی لەگەڵ دایكو باوکدا ﴿ وَصَاحِبۡهُمَا فِي ٱلدُّنۡيَا مَعۡرُوفٗاۖ ﴾ لقمان.

واتە: لە دنیادا هاوڕێو هاوەڵو خزمەتگوزارێکی چاك بە، بۆ دایكو باوکت، لە هەموو بارودۆخێکدا...

ئەگەر هەر یەکێك لە ئێمە لە شــوێنی ئەم یاسا زێڕینە بکەوین (هاوڕێیەتی باوكو دایك بە باشە) گرفتەکانی بەساڵاچووان دەرەوایەوەو بوونی نەدەما.

٣- گوتاری قورئانی پیرۆز هەمیشــە لەســەر شــێوەی کۆ هاتووە، ئەوەتا فەرمانمان بە هاریکاری یەکدی پێدەکات، بۆ نموونە خوای گەورە دەفەرموویت:
﴿ وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلۡعِقَابِ ٢ ﴾ المائدة.

واتە: یارمەتیو کۆمەکی یەکتر بکەن لەسەر چاکەو خواناسی، نەکەن یارمەتیو کۆمەکی یەکتر بکەن لەســەر گوناهو دەســتدرێژی، لە خوا بترسنو پارێزکار بن، چونکە بە ڕاستی خودا زۆر بەتوندی تۆڵە دەستێنێت.

چەندیــن ئایەتی دیکــە فەرمانمان پێدەکەن، کــە ناکۆك نەبینو خۆمــان لە خەڵکی دانەبڕین، بەڵکو هەمیشــە بە یەکریزی بمێنینەوەو بە یەکەوە پەیوەســت بین، هەروەکو خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿ وَٱعۡتَصِمُواْ بِحَبۡلِ ٱللَّهِ جَمِيعٗا وَلَا تَفَرَّقُواْۚ ﴾ آل عمران: ١٠٣

واتە: هەر هەمووتان (هەوڵبدەن)، بە توندی دەستبگرن بە ئاینی خوداوەو پەرتو بڵاو مەبن...

ئایەتــی زۆر هەیــە لە قورئانــی پیرۆزدا هانی بــاوەڕداران دەدات لەســەر هاریکاریو کارکردنی چاکە.

٤- ئیســلام هەمیشــە فەرمانمــان پێدەکات بــە هاوڕێیەتی چاکەو ســۆزو بەزەیی نێو موسوڵمانان، خوای گەورە دەفەرموویت:
﴿ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتُ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٖۚ يَأۡمُرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَيَنۡهَوۡنَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ وَيُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَيُطِيعُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓۚ أُوْلَٰٓئِكَ سَيَرۡحَمُهُمُ ٱللَّهُۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٞ ٧١ ﴾ التوبة.

واتە: باوەڕداران لە پیاوانو ئافرەتان هاوســۆزو پشــتگیریو هاوکاری یەکترن (ئەمەش هەندێك ســیفەتیانە): فەرمان بە چاکە دەکەنو قەدەغــە لە خراپە دەکەنو نوێژەکانیان بە چاکی ئەنجام دەدەنو زەکاتیماڵیشــیان دەبەخشــنو گوێڕایەڵو فەرمانبەرداری خواو پێغەمبەرەکەی دەکەن، ئا ئەوانە لە ئایندەدا خودا ڕەحمیان پێدەکاتو سۆزی بۆیان دەبێت،

بە ڕاستی خودا باڵادەستو دانایە..

لەگەڵ مندا بیربکەنەوە کە چۆن هەمیشە ئەم گوتارە بە شێوەی کۆ هاتووە، بۆ ئەوەی خوای گەورە دڵنیامان بکات لەسەر گرنگی مانەوەمان لە نێو کۆمەڵگەدا. گورگیش هەمیشە مەڕی لاڕێ دەخوات.

٥- پێغەمبەر (ﷺ) ئامۆژگاریمان دەکات بە هاوڕێییەتیکردنی چاکانو سووربین لەسەر ئەو هاوڕێیەتییەو خۆمان دانەبڕین، بەڵکو ئەو باوەڕدارەی تێکەڵاوی خەڵکی دەبێتو ئارام دەگرێت لەسەر ئازارو ناڕەحەتییەکانیان، باشترو چاکترە لەو باوەڕدارەی تێکەڵاوی خەڵکی نابێتو ئارام ناگرێت لەسەر ئازارو ناڕەحەتییەکانیان.

٦- ژیانــی پێغەمبــەری ئازیز (ﷺ) پڕبووە لــە هاوڕێیەتی چاکەو بــاش، پڕبووە لە بەجێهێنانــی پەیوەندی خزمایەتیو ســۆزداری بۆ منداڵانو بەزەیــی هاتنەوە بە گەورەو بەساڵاچوواندا، هەروەها پڕبووە لە هاریکاری خەڵکیو ئارامگرتن لەگەڵیاندا. هەموو ئەمانە پێغەمبەری ئازیز (ﷺ) جەختی لەسەر کردوونەتەوە پێش ئەوەی زانایان جەخت لەسەر گرنگی هاوڕێیەتی چاکان بکەنەوە.

لەگەڵ ئەو کەســانە دەدوێین کە بۆ ئیســلام تێگەیشتنێکی ســەردەمیانەیان هەیە کە هاوڕێك بێت لەگەڵ پێشــکەوتنی زانســتی، ئایا دابو نەریتو یاســاکانی ئەم ئاینە پاكو بێگەردە لە سەدا سەد هاوڕێك نییە لەگەڵ زانستی نوێدا؟

ئایــا قورئانــی پیرۆز فەرمانــی پێنەکردووین بە هەموو ئەو شــتانەی ســوودمان پێ دەگەیەنێت، هەروەها ڕێگری لێنەکردووین لە هەموو ئەو شــتانەی زیانمان پێدەگەیەنێت، کەواتە بۆچی ئیسلام ڕەتدەکەینەوەو پەسەندی ناکەین، بیرۆکەی بێباوەڕی دادەمەزرێنین، پاشان لەگەڵ پێشکەوتنی زانستو زانیاریدا هەڵەی ئەو بیرۆکانە دەسەلمێنرێت؟!

لەبەرئەوە بانگهێشتی هەموو ئەو کەسانە دەکەین کە باوەڕیان وایە ئیسلام لەگەڵ ئەم سەردەمەی ئێســتاماندا ناگونجێت، پێیان دەڵێین: جارێکی دیکە ئیسلام بخوێننەوە، بەڵام ئەمجارەیان بە خوێندنەوەیەکی زانستیانەی دادپەروەرانە، بۆئەوەی یاساو نەریتەکانی ئەم پێغەمبەرە ئازیزە (ﷺ) ببینن، کە باشــترین یاســایە لەگەڵ ئەم سەردەمەدا دەگونجێت، نەك وەکو بانگەشــەی هەندێك بێویژدان، کە بەداخەوە دەڵێن: یاســاکانی ئیسلام تەنها بۆ کۆمەڵگە بیابان نشینەکانی پێش هەزارو چوار سەد ساڵ لەمەوبەرە!

ئەوانەی لە بیری دەکەن کە خاوەنی ئەم یاســا جوانو بێ وێنەو شــاکارانە تەنها ئەو خودایەیە، کە بوونەوەرو گەردوونی دروستکردووەو زانایانی دروستکردووە، ئەو زاتەیە کە دەیەوێت ئەم سەردەمەمان ببێتە ئەم پێشکەوتنە زانستییە.

هیچ شتێك دەستەوسانی ناکات کە بیکاتە کتێبێکی گونجاو بۆ هەموو کاتو شوێنێك...

داوا دەکەین لە خوای گەورە کە دامەزراومان بکات لەســەر ڕاســتی، ڕێنموویمان بکاتو لە هەموو دوودڵیو سەرسامییەك بۆ ڕێگەی خوای بە دەسەڵاتو بە توانا.

سەرچاوەکان: CNN

بەختەوەری دڵ بەهێز دەکات: چەند هەنگاوێکی پراکتیزەیی بۆ بەدەستهێنانی بەختەوەری

زۆرێك لە خەڵكی خاوەن سەروەتو سامانن، بەڵام كاتێك پرسیاریان لێدەكەیت، دەڵێن: هەرگیز هەست بە چێژی بەختەوەری ناكەین، بۆچی؟....

لێكۆڵینەوەیەكی نوێی ئەمریكی جەخت دەكاتەوە كە كەمێك لە بەختەوەری بە شێوەیەكی پۆزەتیف لە سەر سەلامەتیو شێوازو جێگیربوونو كاركردنی دڵ ڕەنگدەداتەوە، ئەم لێكۆڵینەوەیە لە سەر هەزاروحەوت سەد ئافرەتو پیاو ئەنجامدرا، زانایان زۆر بە ڕوونی بۆیان دەركەوت ئەو كەسانەی خاوەنی بیرۆكەی باشو پۆزەتیفن، هەمیشە چێژ لە گەشبینی وەردەگرن، بە شێوەیەكی هێمنو ئارام ژیان دەگوزەرێنن، زۆر كەمتر دووچاری نەخۆشییەكانی دڵ دەبنەوە، بە بەراورد لەگەڵ ئەو كەسانەی ڕەشبینو هەڵگری بیرۆكەی نێگەتیفن...

توێژەرەكان دەڵێن: مرۆڤ دەتوانێت خۆی بپارێزێت، لە مەترسی نەخۆشییەكانی دڵ، تەنها بە تێڕوانینی بۆ ژیان بە شێوەیەكی پۆزەتیف، هەروەها دەتوانێت بەختەوەریو كامەرانی بە خۆی ببەخشێت لە ڕێگەی گۆڕینی ئەو بیرۆكە ڕەشبینو نێگەتیفانەی هەڵی گرتووە، بە گۆڕینیان بۆ بیرۆكەی گەشبینو پۆزەتیف.

دڵ لە گرنگترین ئەندامەكانی جەستەیە، زۆربەی هۆكارە دەروونییەكان كاری لێدەكەن، ئەم هۆكارانەش شوێنەواری وێرانكەر لەسەر دڵ جێدەهێڵن، لەبەرئەوە زاناكان جەختدەكەنەوە، كە ئاسانترین ڕێگە بۆ پاراستنی سەلامەتی دڵ، دووركەوتنەوەیە لە توڕەییو گرژبوونی دەروونی...

لەسەر بنەمای ئەو لێکۆڵینەوەیە، ئێمە ئامۆژگاری خوێنەری ئازیز دەکەین، کە پێویستە هەرچی زووترە بیرۆکە ڕەشبینو نێگەتیفەکانت بگۆڕیت، ئەم ڕێگەیەش زۆر ئاسانە، دەتوانیت لە ڕێگەی ئەم چەند هەنگاوە پراکتیزەییانەوە کرداری گۆڕانکارییەکان ئەنجام بدەیت، ئەمەش بە تاقیکردنەوە سەلمێنراوە:

١- پێویستە بزانیت خوای گەورە قەدەری هەموو شتێکی لەسەر تۆ داناوە، دڵنیابە هەرگیز ئەو قەدەرە ناگۆڕێت... کەواتە خەموپەژارەی زۆر هەڵمەگرە، لە ئایندەت مەترسە، چونکە ئایندەی تۆو هەموو مرۆڤەکان بە دەست خوای گەورەیە، خوای گەورە جگە لە چاکە شتێکی تری بۆ تۆ ناوێت، ئاگاداربە خۆت فڕێ نەدەیتە نێو باوەشی شەیتانەوە، بێئاگا بیت لە بەدیهێنەرەکەت، ڕۆزیدەرەکەت، لەو خودایەی بە توانایە بە سەر هەموو شتێکدا...

٢- ئەگەر چاوەڕانی کارێك دەکەیت، دڵنیابە خوای گەورە ئەو کارەت بۆ ئاسان دەکات ئەگەر بۆ تۆ باش بێت، هەروەها دووری دەخاتەوە لێتو بە باشتر بۆت دەگۆڕێت ئەگەر زیانی تۆی تێدا بێت، بە مەرجێك پشت بە خوای باڵادەست ببەستیت، خۆت بدەیتە دەست فەرمانەکانی خودای گەورە، لە هەموو کاروبارەکانی ژیانتدا داوای خێروچاکە لە پەروەردگارت بکەیت...

٣- پێویستە باوەڕت وابێت کە هیچ سوودو زیانێك لە گۆڕێدا نییە، مەگەر خودای گەورە بیەوێت، لەم کاتەدا خەمەکانت فڕێ بدەیتە دوای خۆتەوە، هەرگیز لەوەی ڕوویداوە پەشیمان نابیتەوە، هیچ کات ناترسیت لەوەش کە ڕوودەدات، تەنها بە هۆکارێکی ئاسانو سادە ئەویش بریتییە لەوەی هەر شتێك لەم ژیانەدا بۆ تۆ سوودمەند بێت، بێگومان خوای گەورە پێت دەبەخشێت.

٤- پێویستە بڕوات وابێت لە زووترین کاتدا گرفتەکانت کۆتاییان دێت، بەڵام بە مەرجێك خۆت تەسلیمی فەرمانەکانی خودا بکەیتو پشتی پێ ببەستیت، دڵنیابە خوای گەورە بە توانایە لەسەر چارەسەرکردنی تەواوی کێشەو گرفتەکانت!!

٥- بۆچی بەردەوام هەست بە بوونی خوای گەورە ناکەیت؟ خوای گەورە لە خۆت زیاتر لێتەوە نزیکە، لە هەر شوێنێك بیت پشتیوانت لێ دەکات، خوای گەورە هەمیشە دەتبینێت، گوێبیستی هەموو گوتارەکانتە، ئاگاداری هەموو گرفتەکانی ژیانتە، بە تواناو بە دەسەڵاتە لە سەر گۆڕینی ژیانت بە تەواوی، بەڵام لە کاتی گونجاودا، لەبەرئەوەی تۆ نازانیت ئایندەت چییە، نازانیت خێروچاکە لە کوێ دەست دەکەوێت، هەر لەبەرئەوەیە پێویستە تەسلیمی بەرنامەی ئەو خودایە ببیت کە ئاگادارە بەسەر هەموو پەنهانو ئاشکراو نادیارەکان.

٦- ئاگادرابە، بە تیڕوانینێکی خراپ مەڕوانە بۆ خۆت، بەڵکو بڕوانە بۆ هەڵسوکەوتە خراپەکانت، کە خوای گەورە لێیان ڕازی نییە، پێویستە هەڵسوکەوتەکانت بگۆڕیت بە

هەڵسوکەوتێك کە خودا لێیان ڕازییە، هەرگیز لە گۆڕان نائومێد مەبە، بەڵکو بەردەوام هەوڵەکانت دووبارە بکەرەوە، ئەگەر سەدجاریش بێت، گرنگ ئەوەیە نائومێد نەبیت، چونکە نائومێدی جگە لە بێهیوایی‌و شکستو ئاڵۆزبوونو زیادکردنی گرفتو کێشەکانت، شتێکی دیکەت پێ نابەخشێت.

٧- هەرچەندە گرفتەکانت ئاڵۆزو گەورەبن، وەها بۆیان بڕوانە کە ئەو گرفتانە سادەو ساکارن، دەگونجێت چارەسەر بکرێن، ئیدی چوون یەکە ئەو گرفتانە مادی بن، یاخود سۆزداری، یان کۆمەڵایەتی، یان لە نێو کاردا بۆت هاتۆتە پێش، یا لە خوێندنەکەتدا... بیربکەرەوە خوای گەورە ئەم گەردوونەو تەواوی بوونەوەری دروستکردووە، هەرگیز بۆ چارەسەرکردنی گرفتی بەندەیەك لە بەندەکانی دەستەوسان نابێت.

٨- هەوڵبدە لە هەموو کاروبارەکانی ژیانتدا پشت بە خوای گەورە ببەستیت، ئەگەر بۆ تەنها جارێکیش بێت لە ژیانتدا ئەم ڕێگەیە تاقیبکەرەوەو چاوەڕوانی ئامانجەکەی بکە، گومانی تێدا نییە خوای گەورە یارمەتیت دەدات، هەرگیز جێت ناهێڵێت، مادەم بە ڕاستگۆیانە پشتت بە خوای گەورە بەستووەو بە دڵسۆزی ڕووت تێکردووە، تاکە ڕێگاش بۆ ئەم مەبەستە بریتییە لە نزاو پاڕانەوە.

٩- هەرچەندە تاوانەکانت گەورەبێت، سەرپێچییەکانت ئابڕوبەرو شەرمەزاراوی‌و هیوا بڕاو بێت، بزانە خوای گەورە لە توانایدایە لە چاوتروکانێکدا لێت خۆشبێت، تەنها بە گەڕانەوەو دەربڕینی پەشیمانی بۆ لای خوای گەورەو تەوبەیەکی ڕاستەقینە لە دڵەوە، بەڵکو زیاتر لەوەش، خوای گەورە بە توانایە لە سەر گۆڕینی خراپەکانت بە چاکە!!

بۆ پراکتیزەکردنی هەموو ئەم ئەم هەنگاوانەی سەرەوە، پێویستە لە قورئانی پیرۆز بە وردی ڕابمێنی‌و هەموو ڕۆژێك ماوەیەك تەرخان بکەیت بۆ گوێگرتن لە ئایەتەکانی، هەروەها زۆر باشە ئەگەر دەست بە پرۆژەی لە بەرکردنی قورئانی پیرۆز بکەیت، ئەمەش ئاسانترین‌و کورتترین ڕێگەیە بۆ گۆڕینی ژیانت.

ئەگەر دەتەوێت بە شێوەیەك لە ژیاندا بژیت پڕ بێت لە بەختەوەری، پێویستە باوەڕی تەواوت بە خوای تاك‌و تەنهاو بە دەسەڵات هەبێت، هەر کەس کە باوەڕدارەو متمانەی بە خودای خۆی هەیەو کردەوەی چاکە دەکات، ئەوا خوای گەورە پەیمانی ژیانێکی ئارامو ئاسوودەو پاکوبێگەردی پێدەدات، هەروەکو دەفەرمووێت:

﴿ مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾ ﴾ النحل.

واتە: ئەوەی کاروکردەوەی چاکەی کردبێت، پیاو بێت، یان ئافرەت، لە کاتێکدا بڕوادار بێت، سوێند بە خوا بە ژیانێکی کامەران و ئاسوودە لە دنیادا دەیژێنین، لە قیامەتیشدا پاداشتیان بە جوانتر دەدەینەوە، لەوەی کە ئەوان جاران دەیان کرد. (لە پەرستن و کارو کردەوە جوانەکان).

سەرچاوە: ڕویترز

مەترسییەکانی خەمۆکی لەسەر مرۆڤ

پێغەمبەر (ﷺ) چۆن چارەسەری ئەم دیاردەیەی کردووە؟

ئیسلام دابونەریتی زۆر نایاب و شاکارمان پێدەبەخشێت، بۆ دوورکەوتنەوە لە خەمۆکی، هەروەها بەختەوەریو دڵخۆشیو ژیانێکی ئاسوودەو ئارامنان پێدەبەخشێت.

یاساو ڕێساکانی ئیسلام یەکجار شاکارو جوانن بۆ چارەسەری خەمۆکی، باوەڕدار هیچ کات خەمبار نابێت، نا ئومێدیو بێهیوایی نازانێت چییە، هەروەها نازانێت خەمۆکیش چییە! بێگومان گرنگترین هۆکارەکانی خەمۆکی بریتییە لە دووری لە یاساو ڕێسای ئەم ئیسلامە... خۆشەویستان ئەمانە چەند لێکۆڵینەوەیەکی زانستین سەبارەت بە دیاردەی خەمۆکی ترسناکو کاریگەری لەسەر مرۆڤ:

خەمۆکی (نەخۆشی سەردەمە)و چوارەم هۆکاری دابڕانە لە کارکردن:

لەگەڵ زیادبوونی گوشارەکانی کارکردنو نارەحەتییەکانی ژیان لە جیهاندا، ڕێژەی تووشبوون بە خەمۆکی لە کۆمەڵگا تازەکاندا زیادی کردووە، کە دەبێتە هۆی دابڕانی نەخۆش لە چواردەورەکەیو پچڕانو لە دەستدانی پەیوەندی بە دەوروبەرییەوە، تەنانەت هەندێجار دەگاتە ڕادەی خۆکوشتن..

ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی، خەمۆکی ئێستای پۆلێن کردووە بە چوارەم هۆکاری گەورەی دابڕانی کارکردن لە جیهاندا، پێشبینی دەکرێت ئەم پۆلێنە لە ساڵی (٢٠٢٠) دا بگاتە دووەم هۆکار..

زانستی پزیشکی نوێ، پێی وایە کە هۆکاری بنەڕەتی خەمۆکی، دابەش دەبێت لە نێوان هۆکارە جینییە کۆمەڵایەتییەکاندا، مرۆڤ لە کەسو کارییەوە وەکو نەخۆشییەکی بۆماوەیی ئامادەییەکی جینیی پێش وەختی هەیە بۆ تووشبوون بە نەخۆشی خەمۆکی، نیشانەکانی ئەم نەخۆشییە لەو کەسەدا کاتێك دەردەکەوێت کە دووچاری ڕووداوێك، یان بەربەستێك دەبێتەوە لە ژیاندا..

لەو نێوەندەدا هەندێجار بارودۆخی کۆمەڵایەتی دەبێتە هۆکار لەسەر هەندێك کەس کە دەبنە قوربانی بێهیوایی بە هۆی ئەو گوشارە زۆرەی دووچاری دەبن..

پزیشکەکان ئاماژەیان بە کۆمەڵێك نیشانە کردووە کە بەڵگەیە لەسەر تووشهاتنی مرۆڤ بە بێهیوایی‌و خەمۆکی، لەوانە: (نەمانی ئارەزوو بۆ خواردن، هەستکردن بە دابڕان، لە دەستدانی گرنگیدان بە چواردەوری، هەستکرن بە ماندوێتی).

لەو نیشانانەی سەرەوە، نەخۆشەکە هەست دەکات بە وەی کە نزیکە تێکبچێت، هەروەها دڵەڕاکێ‌و بیرۆکەی خراپ بەشێوەیەکی یەك لە دوای یەك هێرشی بۆ دێنن، بێئەوەی بتوانێت تێکیان بشکێنێت، بە شێوەیەك دەردەکەوێت مردن بە هۆکار دەزانێت بۆ ڕزگار بوون لە هەموو ئەو کێشانە.

ئەم نەخۆشییە کاریگەری نێگەتیف لەسەر لاشە پەیدا دەکات، وەکو هەستکردن بە ماندوێتی، کەسی تووشبوو بە خەمۆکی هەست بە ئازار دەکات لە زۆربەی بەشەکانی لەشیدا، بێئەوەی هۆکارێکی زانستی هەبێت، لە لایەکی ترەوە کاتەکانی خەوی لێ تێکدەچێت.

بەلام هۆکاری بێهیوایی ئەگەر بۆماوەیی نەبێت، جۆراو جۆرە، لە نێوان گوشارە کۆمەڵایەتییەکان‌و تووشبوونی بە نەخۆشی درێژخایەن، بەشێوەیەك کە پزیشکەکان بڕیار دەدەن کە هیچ هۆکارێکی تر نییە، هەندێجار نەخۆشەکە دەستەوسانە لە زانینی ڕاستییەکان، بە هۆی لە دەستدانی توانای لەسەر تەرکیزکردن، لە ماوەی خەمۆکییەکەیدا.

خەمۆکی لە قۆناغی سکپڕیدا، واتە منداڵ گەلێکی زۆر شەڕانی:

لێکۆڵینەوەیەکی بەریتانی کە لە گۆڤاری (پەرەسەندنی منداڵ) بلاوکراوەتەوە، دەڵێت: تووشهاتنی دایکان بە خەمۆکی لە قۆناغی سکپڕیدا، چەندین قات ئەگەری تووشبوونی منداڵەکە زیاد دەکات کە ببێتە منداڵێکی شەڕانی، کاتێك تەمەنی دەگاتە قۆناغی هەرزەکاری.. هەرچەندە لێکۆڵینەوەکانی پێشوو تێڕوانینیان بۆ کاریگەری تووشبوونی دایك بە خەمۆکی بەرهەمهێنانی منداڵ دووردەخاتەوە، بەلام ئەو توێژینەوەیەی لەم دواییانەدا زانایانی زانکۆی (کاردیف، بریسول‌و کینغ کولیدج)ی لەندەن، ئەنجامیاندا، یەکەم جۆری کاریگەری دەردەکەوێت لەسەر منداڵ لە کاتی تووشبوونی دایکی بە خەمۆکی لە ماوەی قۆناغی سکپڕیدایە.

هەروەها زۆرێك لە ئافرەتان لە ماوەی پێش سکپڕی‌و دوای سکپڕی دووچاری خەمۆکی دەبن، بەلام توێژینەوەی نوێ ئەوەی دۆزییەوە کە تووشبوون بە نەخۆشی خەمۆکی بە زۆری لە ماوەی سکپڕیدا دەبێت، لەوەی دوای دانانی سکەکەی، لەو نێوەندەدا لە ١٠٪ تا لە

١٥٪ی ئافرەتان لەو ماوەیەدا دووچاری نەخۆشی خەمۆکی دەبن..

لێکۆڵینەوەیەکی زانستی دەڵێت: ئەو منداڵانەی دایکیان دووچاری نەخۆشی خەمۆکی بووە لە ماوەی سکپڕیدا، ئەگەری زیادبوونی بە چوار ئەوەندە هەیە کە منداڵانێکیان لێ دەربچێت ڕێبازی شەڕانی بگرنە بەر، کاتێك دەگەنە تەمەنی ١٦ ساڵی، هەروەها زۆربەیان دووچاری جۆرێکی تر دەبن لە شێوەکانی دژایەتی کردنی کۆمەڵگە..

هەروەها لێکۆڵینەوەکە ئەوەی دەرخستووە ئەو دایکانەی لە ماوەی تەمەنی لاوێتیاندا دووچاری گرژی دەروونی هاتوون، باری دەروونیان جێگیر نەبووە، ئەوانە بە زۆری دووچاری خەمۆکی دەبن لە ماوەی سکپڕییاندا.

پرۆفیسۆر (دیل های) لە زانکۆی کاردیف کە سەرۆکایەتی لێکۆڵینەوەکەی دەکرد دەڵێت: زۆربەی گرنگیدانەکە کە لەسەر کاریگەری خەمۆکی دوای بەرهەمهێنانی منداڵی ساوایە، بەڵام بۆ خەمۆکی لە ماوەی سکپڕیدا بە هەمان شێوە کاریگەری لەسەر کۆرپەلە دەبێت.

بنەما شاکارەکانی ئیسلام:

ئەو کەسەی لە ڕێساو یاساکانی قورئانو فەرموودەکانی پێغەمبەری ئازیز (ﷺ) ورد ببێتەوە، هەروەها لێکۆڵینەوە لە ژیانی کەسایەتی پێغەمبەری ئازیز (ﷺ) بکات، دەبینێت خەمۆکی جێگەیەکی نییە لە ژیانی باشترین مرۆڤدا، هەموو کاتەکانی پڕبوون لە گوێڕایەڵیو یادی خوای گەورەو هیوا بوون بە ڕەحمەتو بەزەیی خودای میهرەبانو گەیشتن بە خزمەتی پەروەردگار.

لەبەرئەوە لێرەدا بەتاڵییەك نییە بۆ پاڵەپەستۆی کارکردن، یان خەمباری، یاخود ترسو دڵەڕاوکێ... بەڵکو ژیان پڕە لە خۆشبەختیو کاری چاکەو پەرستنی خودای گەورە، لەبەرئەوە هۆکارەکانی خەمۆکی، ئیسلام لە یاسا جوانو شاکارەکانیدا چارەسەری کردوون، زانایانیش جەخت دەکەنەوە لەوەی گرنگترین هۆکاری خەمۆکی بریتییە لە بێهیواییو نەبوونی توانا بۆ چارەسەرکردنی ئەو گرفتانەی دووچاری مرۆڤ دەبێت لە ژیانی ڕۆژانەیدا.

کاتێك ئەم خەمانە کەڵەکە دەبن، گرفتەکان زۆر دەبن، چارەسەرێك شك نابەیت، دەبێتە هۆکاری پەستانی دەروونی، ئەم پەستانەش ڕۆژ لە دوای ڕۆژ زیاد دەکاتو لە ئەنجامدا دەبێتە نەخۆشییەکی درێژخایەن، کە بریتییە لە خەمۆکی، بەڵام باوەڕدار بۆ هەموو گرفتێك چارەسەرێکی لایە، لە ڕێگەی پشت بەستنی بە خوای گەورەوە، لەبەرئەوەی هەمیشە بە یادو بەزەیی خوای میهرەبان دڵی ئارامە.

هەموو بارودۆخێکی باوەڕدار خێرو چاکەیە، کاتێك تووشی خێرو خۆشییەك بوو، سوپاسی خوای گەورەی کرد، بۆی دەبێتە مایەی خێروچاکە، کاتێك تووشی بەڵاو ناڕەحەتییەك بوو، ئارامی لەسەر گرت، دووبارە بۆی دەبێتە مایەی خێروخۆشی، ئەمە دەستوورو یاسایەکی زۆر گرنگی پێغەمبەرانە، بۆ چارەسەرکردنی خەمۆکی، بەو شێوەیە دەبینین باوەڕدار بە دەست پەستانی دەروونییەوە ناناڵێنێت، لەبەرئەوەی دوو

چه‌كی پێیه: (ئارامگرتنو سوپاسكردن).

قورئان له چه‌ندین سوره‌تی جۆراوجۆردا ئامۆژگاریمان ده‌كات كه خه‌مبار نه‌بین، خوای گه‌وره قسه له‌گه‌ڵ باوه‌ڕدار ده‌كاتو ده‌فه‌رموویێت:

﴿وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾﴾ آل عمران.

واته: (ئه‌ی باوه‌ڕداران)، كۆڵ مه‌ده‌نو ساردمه‌بنه‌وه‌و خه‌فه‌ت مه‌خۆن، چونكه هه‌ر ئێوه سه‌ربه‌رزو سه‌رفرازو سه‌ركه‌وتوو ترن، ئه‌گه‌ر باوه‌ڕداری چاكو ڕاستو دروست بن.

ئـــه‌م ئایه‌تـــه فه‌رمان به باوه‌ڕداران ده‌كات، كه خه‌مبار نه‌بن، یان لاواز نه‌بن له به‌رده‌م ئه‌و په‌ستانانه‌ی له لایه‌ن دوژمنانییه‌وه دووچاری ده‌بن، خوای گه‌وره جه‌خت ده‌كاته‌وه كه ئێوه له بڵندیدان، به‌ڵام به مه‌رجێك باوه‌ڕدار بن.

هه‌ستی باوه‌ڕدار به نزیكی له خوای گه‌وره‌وه، گه‌وره‌ترین چه‌كه بۆ ڕووبه‌ڕووبوونه‌وه‌ی خه‌مۆكی، ئه‌وه خاتوو مه‌ریه‌مه ســـه‌لامی خوای لێبێت، له كاتی ســـكپڕیدا خودای گه‌وره بانگی ده‌كاتو فه‌رمانی پێده‌كات، به به‌رچاو ڕۆشنیو پێی ده‌فه‌رموویێت خه‌مبار مه‌به:

﴿فَنَادَاهَا مِن تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾﴾ مریم.

واتـــه: (ئه‌و منداڵه‌ی له داوێنی به‌ربووه‌وه) له ژێرییه‌وه، بانگی كردو (وتی: دایه‌گیان) خه‌فه‌ت مه‌خۆ، ئه‌وه‌تا په‌روه‌ردگار، به به‌رده‌متدا جۆگه‌له‌یه‌كی جاری كردووه.

ئه‌م ئایه‌ته پیرۆزه ئاماژه‌یه‌كی زانستی گرنگی له خۆگرتووه.

خـــوای به‌دیهێنـــه‌ر له ڕێگه‌ی ئه‌و ئایه‌ته‌ی پێشـــه‌وه ئاگادارمان ده‌كاته‌وه له ترســـناكی خه‌مۆكی له كاتی ســـكپڕیدا، فه‌رمان به خاتوو مه‌ریه‌م ده‌كات كه خه‌مبار نه‌بێت، پاشـــان ده‌فه‌رموویێت:

﴿فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا ﴿٢٦﴾﴾ مریم.

واته: ئنجا له‌و خورمایه بخۆ، له‌و ئاوه‌ش بخۆره‌وه، خـــــه‌مـــیشت نـــه‌بێت..

ئه‌م فه‌رمانه خواییه پێویســـته هه‌موو دایكێكی سكپڕ په‌یوه‌ست بێ پێیه‌وه‌و هیچ كات خه‌مبار نه‌بێت، ده‌بێت هه‌ســـت به نزیكی بكات لـــه خودای گه‌وره‌وه، ئه‌و دایكه ده‌توانێت ببێته دایك بۆ كۆرپه تازه له دایكبووه‌كه‌ی، هه‌روه‌ها پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) له زۆر فه‌رمووده‌دا ئامۆژگاری دایكانی كردووه..

له هه‌ڵوێســـتێك له هه‌ڵوێســـته‌كانی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ)، كاتێك یه‌كێك له هاوه‌ڵه به‌ڕێزه‌كانی له مزگه‌وت دانیشتبوو، له كاتێكدا كه كاتی نوێژكردن نه‌بوو، پێغه‌مبه‌ر (ﷺ)، پرسیاری له هۆكاری مانه‌وه‌ی كرد له مزگه‌وتدا؟ هاوه‌ڵه به‌ڕێزه‌كه‌ش وتی: له ڕاستیدا به ده‌ست خه‌مو قه‌رزارییه‌وه ده‌ناڵێنم...

بێگومـــان پێغه‌مبه‌ر (ﷺ)، هاوه‌ڵه‌كه‌ی جێنه‌هێشـــت بێئه‌وه‌ی ئامۆژگاری بكات، یاخود بێئه‌وه‌ی چاره‌ســـه‌رێكی بۆ بدۆزێته‌وه، به‌ڵكو فێری نزایه‌كی گه‌وره‌ی كردو فه‌رمووی ئه‌م نزایه بخوێنه: (اللهم إني أعوذ بك من الهم والحزن، ومن العجز والكسل ومن الجبن والبخل، ومن غلبة الدين وقهر الرجال).

واتـــە: خودایـــە پەنادەگرم بە تۆ لـــە خەمو پەژارە، لـــە دەستەوســـانیو تەمەڵی، لە ترسنۆکیو ڕژدیی، لە زۆربوونو کەڵەکەبوونی قەرزو زاڵبوونی زۆرداران بە سەرمدا...

ئـــەم هاوەڵە بەڕێزە دەڵێت: کات بەســـەرمدا تێنەپەڕی، جگە لە چەند ڕۆژێك نەبێت، خوای گەورە خەمو پەژارەی لەسەر لابردمو هەموو قەرزەکانم بە پشتیوانی خودا دایەوە... پاکوبێگەردی بۆ خودا..

زانایـــان جەخت لە گرنگی خۆشـــحاڵیو بـــەختەوەری بە نیســـبەت دایکی ســـکپڕەوە دەکەنەوە، پێش ســـکپڕیو دوای ســـکپڕی، دەڵێن خەمۆکی زیان بـــە کۆرپەلە دەگەیەنێت، لە ئایندەدا کاریگەری نێگەتیفی دەبێت لە ســـەر هەڵســـوکەوتی، قورئان ئەم دوو قۆناغە هەســـتیارەی فەرامۆش نەکردووە، ئەوەتا فەرمان بە خاتوو مەریەم دەکات خەمبار نەبێت لە کاتی ســـکپڕی بە پێغەمبەر (عیســـی) سەلامی خوای لێبێت، بە هەمان شێوە فەرمان بە دایکی موســـی دەکات کە خەمبار نەبێت، دوای لە دایکبوونی پێغەمبەر (موســـی)، سەلامی خوای لێبێت، وەکو دەفەرموویێت:

﴿ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِيٓ إِنَّا رَآدُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٧﴾ ﴾ القصص.

واتە: (دایکی موسامان ئاگادار کرد) نە بترسەو نە خەفەتیشی بۆ بخۆ، چونکە بە ڕاستی ئێمە دەیگێڕینەوە بۆ لاتو لە ئایندەشدا دەیکەین بە یەکێك لە پێغەمبەرە پەیامدارەکان...

ئەمە موعجیزەیەکی قورئانییە شایەتی لە سەر ڕاستیو دروستی ئەم قورئانە دەدات.

تەنانـــەت لەوپەڕی حاڵەتی خەمو تەنگـو چەڵەمەدا، خوای گەورە فەرمانمان پێدەکات کـــە نەترســـینو خەمبـــار نەبین، ئەوە پێغەمبەر (لوط) ســـەلامی خـــودای لێبێت، کاتێك گەلەکەی تەنگیان پێ هەڵچنی، خوای گەورە فریشتەی نارد بۆلای، وەکو دەفەرموویێت:

﴿ وَلَمَّآ أَن جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُواْ لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنَجُّوكَ وَأَهْلَكَ إِلَّا ٱمْرَأَتَكَ كَانَتْ مِنَ ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿٣٣﴾ ﴾ العنكبوت.

واتە: کاتێك فریشتەکان گەیشتنە لای (لوط)، بە هاتنیان زۆر دڵتەنگـو خەمبار بوو، (نەیدەزانی کە فریشـــتەن)، ســـەری دنیای لێ هاتەوە یەك، وتیان مەترسەو خەمت نەبێت، (ئەوانە ناتوانن دەســـتدرێژی بکەنە سەر ئێمە، ئێمە فریشتەین)، بێگومـــان ئێمـــە ڕزگارکەری تۆو کەسو کارەکەتین جگە لە هاوســـەرەکەت، کە لە تیاچووانە، (بـــە هۆی بێباوەڕییەوە).

بیربکەنەوە لەم فەرمانە خودایییە (لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ)، چۆن خوای گەورە مژدەی ڕزگار بـــوون بـــە پێغەمبەرەکـــەی دەداتو فەرمانی پێ دەکات کە نەترســـێو خەمبار نەبێت، لە ڕاستیدا ئەم فەرمانە بۆ ئێمەشە، بۆئەوەی نەترسینو خەمبار نەبین، بە تایبەت لە کاتی هەڵوێســـتی دژوارو نارەحەتدا، لەبەرئەوەی خـــوای گەورە ڕزگارمان دەکات، هەروەکو چۆن ئەو پێغەمبەرە بەڕێزانەی ڕزگار کردووە..

تەنانەت لە ســـاتی مردنیش خوای گەورە جێمان ناهێڵێت، بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ئەو هەڵوێســـتە سەختو کۆتایی پێهێنەی ژیانی دنیاو بە تەنیاییە، یان ڕووبەڕووبوونەوەیەکی

نادیـــار، به‌ڵكـــو هه‌واڵمان پێده‌دات، كه فریشـــته‌كان داده‌به‌زنه خواره‌وه بـــۆ لای باوه‌ڕدار، فه‌رمانی پێ ده‌كه‌ن كه خه‌مبار نه‌بێتو نه‌ترسێت، وه‌كو ده‌فه‌رموێت:

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَـٰمُواْ تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُواْ وَلَا تَحْزَنُواْ وَأَبْشِرُواْ بِٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾﴾ فصلت.

واتـــه: ئه‌وانه‌ی كاتی خۆی به‌ڕاســـتی وتیان: په‌روه‌ردگارمـــان (الله)یه، له‌وه‌ودوا به‌رده‌وام پابه‌ندی ئه‌و ڕێبازه ڕاسته‌بوون، ئه‌وه له سه‌ره‌مه‌رگدا ده‌سته ده‌سته فریشته داده‌به‌زن بۆ لایان، پێیان ده‌ڵێن، هیچ ترس‌و بیمێكتان نه‌بێت له داهاتوو، هیچ خه‌م‌و په‌ژاره‌یه‌كتـــان نه‌بێت بـــۆ ڕابردوو، مژده‌تان لێبێت به‌و به‌هه‌شـــته‌ی كه كاتی خۆی به‌ڵێنتان پێ ده‌درا.

سه‌رچاوه:

http://arabic.cnn.com

هەنگوین بەکتریا سەرکەشەکان لە ناودەبات!

بەردەوام هەموو ڕۆژێك سەلماندنی زانستیی نوێو بەهێز لەسەر هەنگوینو توانای هەنگوین لە چارەسەری نەخۆشیدا دەدۆزرێتەوە، کۆتا دۆزینەوەش بریتییە لەوەی کە هەنگوین دژەزیندەی زۆر بەهێز (ئەنتی بایەتیك)... لە خۆی دەگرێت.

لە لێکۆڵینەوەیەکی نوێدا کە زانکۆی (سیدنی ئوسترالی) ئەنجامیداوە، ڕوونیکردەوە کە هەنگوین توانایەکی سەرسوڕهێنەری بۆ لە ناوبردنی ئەو ڤایرۆسو بەکتریا دڕندانە هەیە، کە بەرگرییان بەرامبەر دژە زیندەکان (ئەنتی بایەتیك) هەیە...

خاتوو (دی کارتر)ی لێکۆڵەر، مامۆستا لە کۆلێژی زانستە بایەلۆجییو ڤایرۆسییەکان، لە زانکۆی سیدنی، دەڵێت: ئەو لێکۆڵینوەیەی ئەنجاممانداوە، ئەوەمان بۆ ڕووندەکاتەوە کە هەنگوین دەتوانێت جێگەی زۆرێك لەو دژە زیندانە (ئەنتی بایەتیك)...بگرێتەوە کە بۆ چارەسەرکردنی برینەکان وەکو مەرهەمو کرێمی جیاواز بەکارهاتوون، هەروەها هەنگوین وەکو هۆکارێکی یارمەتیدەر بۆ چارەسەرکردن بەکاردەهێنرێت، کاردەکات بۆ زیادکردنی تەمەنی دژە زیندەکان (ئەنتی بایەتیك).

هەنگوین باشترین خۆراکە بۆ منداڵو لاوو گەورەکان، لە سەدان ماددەی سوودبەخش پێکهاتووە، ڤیتاميناتی زۆر پێویستی تێدایە بۆ گەشەکردن، هەروەها جۆرەها کانزاو خوێو ماددەی دژە ڤایرۆسو دژە میکرۆبی تێدایە، هەموو لێکۆڵینەوە زانستییەکان جەخت لەوە دەکەنەوە کە هەنگوین لە باشترین خۆراکە چارەسەرەکانە.

زۆربەی جۆرەکانی بەکتریا کە دەبنە هۆکاری هەوکردن لە نەخۆشخانەکاندا، لانی کەم توانای مانەوەیان لەسەر بەرگری لە بەرامبەر جۆرێك لە دژەزیندەکان هەیە، ئەمەش پێویستی بە بەرهەمهێنانی جۆرەها دژەزیندەی نوێ (ئەنتی بایەتیك)هەیە...تا توانای مانەوەی هەبێت بۆ لەناوبردنی ئەو بەکتریایەی هۆکارە بۆ تووشبوون بە نەخۆشییەکان.

هەروەها خاتوو (دی کارتر) دەڵێت: تا ئێستا زانایان ئەو ڕێگایە نازانن کە هەنگوین کاری پێدەکات، لەسەر بەرگریکردنی بەکتریا، بەڵام بە زۆری پێکهاتەی ناوەکی هەنگوین ناوی (**methylglyoxal**) لەگەڵ پێکهاتەکانی تر کارلێکدەکات کە تائێستا نەمانزانیون، تا توانای هەبێت لەسەر لە کارخستنی توانای بەکتریا بۆ بەرهەمهێنانی وەچەی نوێ، کە ئەم وەچانە توانای بەرگری دژە زیندەکانیان هەیە.

هەنگوین لە ڕووی پێکهاتەکەیەوە بە ماددەیەکی زۆر ئاڵۆز دادەنرێت، کە نزیکەی ٨٠٠ پێکهاتەی تێدایە، ئەم ئاڵۆزییەش کاری زانایانی قورسکردووە، کە بە تەواوی ئەو ڕێگایانە بزانن کە چۆن بەرگری لە دژی بەکتریا دەکاتو لە ناویاندەبات، خوای گەورە زۆربەوردی تایبەتمەندییەکانی چارەسەری ئەم ماددە خۆراکییە سەرسوڕهێنەرەمان بۆ باسدەکات، کە پێویستە لەسەرمان سوودی لێ ببینین.

قورئانـــی پیرۆز هه‌واڵمان پێده‌دات ســه‌باره‌ت بــه تایبه‌تمه‌ندییه‌كانی چاره‌ســه‌ر له هه‌نگویندا، خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت:

﴿ يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾ ﴾ النحل.

واته: له ناوسكی ئه‌و هه‌نگانه‌وه شیله‌یه‌كی ره‌نگ جیاواز دێته ده‌ره‌وه كه شیفای تێدایه بۆ (زۆر نه‌خۆشی) خه‌ڵكی، (سه‌ره‌ڕای تامی شیرینو خۆشی)، به‌ڕاستی ئا له مه‌شدا به‌ڵگه‌و نیشـانه‌ی به‌هێز هه‌یه بۆ كه‌سانێك كه بیربكه‌نه‌وه.. (سه‌رنجبده له هه‌نگـو شانه‌كانی، له فرینو هاتووچۆی، له هه‌نگوینو تامو بۆنو ره‌نگی...).

ئـــه‌و كه‌ســـه‌ی بیر لـــه هه‌نگ ده‌كاتـــه‌وه، كه چۆن هه‌نـــگ به هه‌نگوین دروســـتكردن هه‌ڵده‌ستێت؟

سه‌رسامده‌بیت له‌و ئاڵۆزییه‌ی له كرداری به‌رهه‌مهێنانی هه‌نگویندا هه‌یه.

هه‌نـــگ ده‌یـــان كیلۆمه‌تـــر ده‌بڕێـــت، ده‌وره‌ی هه‌زاران گـــوڵ ده‌دات، ته‌نها لـــه پێناوی دروستكردنی یه‌ك كه‌وچك هه‌نگوین..

له‌به‌رئه‌وه خۆشه‌ویســـتان، ســـووربن له‌ســـه‌رئه‌وه‌ی هه‌مـــوو رۆژێـــك هه‌نگوین بخۆن، ئه‌گه‌رچی رێژه‌یه‌كی كه‌میش بێت، به تایبه‌ت له كاتی نانخواردنی به یانیاندا، كه زانایان ده‌ڵێن: گرنگترین ژه‌مه خۆراكی رۆژانه‌یه، زانستی پزیشكیش سه‌لماندوویه‌تی كه خواردنی هه‌نگویـــن به پێی پـــلانو به‌رنامه‌یه‌كی خۆراكی رێكوپێك، ده‌بێته چاره‌ســـه‌ری زۆرێك له نه‌خۆشـــییه‌كان، له‌وانه هه‌وكردنی ده‌ماره‌كان، ئازاره‌كانی بڕبڕه‌ی پشت، به‌رگری لاشه زیاد ده‌كات له دژی نه‌خۆشییه‌كان.

هه‌روه‌هـــا ئامۆژگاریتـــان ده‌كه‌م كه پشـــت به هه‌مـــوو جۆره‌كانی هه‌نگوین ببه‌ســـتنو به‌كارهێنانی دژه‌زینده كیمیاییه‌كان كه‌مبكه‌نه‌وه، كاریگه‌ری هه‌نگوین هێواشـــه، له‌به‌رئه‌وه پێویســـته ئه‌م چاره‌ســـه‌ره بۆ ماوه‌ی چه‌ندین هه‌فته، یان چه‌نـــد مانگێك به‌كاربهێنرێت، به‌ڵام چاره‌ســـه‌رێكی یه‌كجاریو سه‌د له سه‌ده به پشتیوانی خوای گه‌وره، سوپاسو ستایش بۆ خوای گه‌وره له‌سه‌ر ئه‌م هه‌موو نازو نیعمه‌تانه‌ی كه ناژمێردرێن:

﴿ وَإِن تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨﴾ ﴾ النحل.

واتـــه: (خۆ ئه‌گه‌ر بێنو بتانه‌وێت نازونیعمه‌ته‌كانی خوا بژمێرن، بۆتان ناژمێردرێت، (لـــه ئه‌ندامه‌كانی ده‌ره‌وه‌و نـــاوه‌وه‌ی خۆتانو ئه‌و رزقو رۆزییه‌ی ده‌یخۆنو ئه‌و پۆشـــاكو رایـــه‌خو ناوماڵه‌ی به‌كاری ده‌هێنن، ســـه‌ره‌ڕای هه‌زاران دروســـتكراوانی تـــری دیارو نادیار له جیهانی مادده‌و رووه‌كو گیاندار... هتد)، (ســـه‌ره‌ڕای كه‌م سوپاســـیتان له‌و هه‌موو نازو نیعمه‌ته بێ شوماره)، به‌ڕاستی خوای گه‌وره هه‌ر لێخۆشبوو میهره‌بانه).

سه‌رچاوه: جامعة السدني

قەدەغەکردنی دانیشتن لەسەر خوانێك، کە مەی لەسەر دەخورێتەوە

هەندێك کەس لایـــان نامۆیە، کە پێغەمبەری ئازیز (ﷺ) نەهی کردووە لە دانیشتن لەسەر ئەو خوانەی کە مەی لەسەر دەخورێتەوە.....

هەندێـــك کـــەس لایان نامۆیە، کە پێغەمبەری ئازیز (ﷺ) نەهی کردووە لە دانیشـــتن لەسەر ئەو خوانەی کە مەی لەسەر دەخورێتەوە، بەڵام ئایا لێکۆڵینەوەو زانستی نوێ ئەم یاسایەی پشت ڕاست کردووەتەوە، یاخود بە واتایەکی تر بڵێین: زانستی نوێ ئەم ڕاستییەی سەلماندووە؟

زنجیرەیەك لێکۆڵینەوەی نوێی زانستی ڕوونیان کردووەتەوە، کە بۆنی مەی نەك زیانی کەمتر نییە لە خودی مەیەکە، بەڵکو لەویش خراپترە! لەبەرئەوە زانایان ئاگادارماندەکەنەوە لە دانیشتن لەسەر ئەو جۆرە خوانانەی، کە مەییان لەسەر دەخورێتەوە، چونکە ئەو بۆنەی لە مەیەکەوە دەردەچێتو مرۆڤ هەڵی دەمژێت دەبێتە هۆی چەندین زیانی جەســـتەیی، کە ئەمانە گرنگەکانیانن:

ئـــەو مادده بە هەڵمبـــووەی، کە لە پەرداخی مەیەکەوە دەردەچێت زیان بە کۆئەندامی دەماری مرۆڤ دەگەیەنێت، هەروەها دەبێتە هۆی تێکدانی یاسای کارکردنی مێشك.

هەروەها ئەو هەڵمە کاردەکاتە سەر تێکڕایی لێدانی دڵو پەستانی خوێن، دەبێتە هۆی ســـەر ئێشـــەو خەمۆکیو هەندێجار دەگاتە حاڵەتی بورانەوەش، ئەمەش بەپێی ئەو بڕەیە، کە هەڵی دەمژێت.

لە ڕاســـتیدا خواردنەوەی مەی شـــوێنەواری وێرانکار جێدەهێڵێت، ئەم زیانانەی کە لە

ئەنجامی مەی خواردنەوەوە مرۆڤ تووشی دەبێت، تەنها ئەو کەسە ناگرێتەوە کە دەیخواتەوە، بەڵکو ئەو کەسەش کە لەگەڵیدا دانیشتووە پشکی باشی لەو زیانانە بەردەکەوێت!

لە ڕابردوودا خەڵکی لەو باوەڕەدابوون، کە دانیشتن لەسەر خوانی مەی هیچ زیانێکی نییەو کارێکی ئاساییە، بەڵام لێکۆڵینەوە نوێیەکان سەلماندوویانە کە زیانی تەواوی هەیە، هەروەکو چۆن جگەرەکێشان دەبێتە هۆی زیانگەیاندن بەو کەسانەی کە لە دەوروبەری جگەرەکێشەکە دانیشوونو دووکەڵی ئەو جگەرەیە بەبێ فلتەر هەڵدەمژن، کە کاکی جگەرەکێش بە ناویاندا پەخشی دەکات، با خۆشیان جگەرەکێش نەبن، بە دڵنیاییەوە ئەگەر زیاتر لە جگەرەکێشەکە زەرەرمەند نەبن، کەمتر نابن.

هەندێك لە موسوڵمانانی دانیشتووی دەوڵەتە ڕۆژئاواییەکان، پێیان وایە دانیشتن لەسەر خوانی مەی کارێکی ئاساییە، چونکە موسوڵمان لە خواردنەوەیدا بەشداری ناکات، بەڵام دەتوانین بیسەلمێنین، کە دانیشتن تەنها بۆ ماوەی نیو کاتژمێر لەسەر ئەو جۆرە خوانانە دەبێتە هۆی زیانگەیاندن بە کۆئەندامی دەمارو دەماغ و دڵ، ئەم زیانانەش گەورەتر دەبێت ئەگەر دانیشتنەکە درێژبووەوە، یاخود دووبارە بووەوە.

خۆشەویستانم، ئێستا با پێکەوە بیر لەم فەرموودە پیرۆزەی پێغەمبەری ئازیز (ﷺ) بکەینەوە کە لەگەڵ هەموو باوەڕدارێکی ڕاستگۆدا دەدوێت و دەفەرموێت: (من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يقعد على مائدة يشرب عليها الخمر) رواه أحمد والدارمي عن جابر، خودا لێی ڕازی بێت. واتە: (هەر کەسێك باوەڕی بە خوای گەورەو ڕۆژی دوایی هەیە، با لەسەر خوانێك دانەنیشێت، کە مەی لەسەر دەخورێتەوە).

پێغەمبەری ئازیز (ﷺ) لە کوێوە ئەم زانیارییانەی هێناوە، چۆن پێش ١٤٣١ ساڵ لەمەوبەر درکی بەو زیانانە کردووە؟!

دانیشتنی لەسەر ئەو جۆرە خوانانەی قەدەغەکردووە! بێگومان خودای بە دەسەڵاتو بە توانا ئەم زانیاریانەی فێر کردووەو ناردویەتی بۆئەوەی ببێتە ڕەحمەت بۆ جیهانیان، هەربۆیە ڕازی نابێت ئوممەتەکەی تووشی زیان ببێت!

پرسیار لێرەدا ئەوەیە: ئایا ئاینەکەمان ئاینێکی جوانو نایاب نییە، کە گرنگی بە تەندروستی مرۆڤەکان دەداتو ڕێگە نادات کردەوەیەك ئەنجامبدەن، کە زیان بە تەندروستییان بگەیەنێت؟

ئایا پێغەمبەری ئازیز (ﷺ) شایانی ئەوە نییە، کە ڕێزو خۆشەویستی خۆمانی بۆ دەرببڕین؟

لەگەڵمانبە بۆ وردبوونەوەو ڕامان لەم لێکۆڵینەوە نوێیە:

خواردنەوەی ماددە کحولییەکان شوێنەوارێکی درێژخایەن لەسەر مێشك جێدەهێڵێت، لێکۆڵینەوەیەکی نوێی زانستی، پەردەی لەسەر خواردنەوە ڕۆحییەکان هەڵماڵیو ئاشکرای کرد، کە ئەو ماددانە چۆن دەبنە هۆی لاوازیی کاری مێشك، زیاتر لەوەش کە لە پێشدا گومانیان دەبرد، لە ڕاستیداو لەگەڵ ئەوەشدا، کە هەندێك لەو باوەڕەدان، کاریگەرییەکانی

ماده كحولییه‌كان له‌سه‌ر مێشــك كه‌مبووه‌ته‌وه‌، به‌ڵام هێشتا هه‌ر كاریگه‌ریی نێگه‌تیڤانه‌ی له‌سه‌ر هه‌ندێك كاروئه‌ركی دیاریكراوی مێشك هه‌یه‌.

زاناكان هه‌ستاون به‌ پشكنینی ئه‌و كاریگه‌رییه‌ی كحول ده‌یكاته‌ سه‌ر هه‌ندێك له‌ فرمانه‌ ئاڵۆزه‌كان، كه‌ مێشــك پێی هه‌ڵده‌ســتێت، وه‌كو بیركردنه‌وه‌و پلاندانانو توانابوون به‌سه‌ر چاودێــری كاردانــه‌وه‌ی كاره‌كانو وه‌ڵامدانه‌وه‌ی كاریگه‌رییه‌ ده‌ره‌كییــه‌كان. لێكۆڵه‌ره‌وه‌كان گه‌یشتنه‌ ئه‌و ڕاستییه‌ی كاروفه‌رمانه‌كانی ئه‌م شوێنانه‌ی مێشك كاریان تێده‌كرێت، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر ڕێژه‌ی كحوله‌كه‌ له‌ خوێنیشدا دابه‌زێت بۆ ڕێژه‌یه‌كیش كه‌ كه‌سی مه‌به‌ست هه‌ستی پێنــه‌كات، ئه‌م كاریگه‌رییانه‌ ســه‌ره‌تا له‌ســه‌ر ئه‌ركه‌كانی ئاڵۆزی مــۆخ كار ده‌كه‌ن، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا كه‌ كحول له‌ خوێندا دابه‌زیوه‌.

هه‌روه‌ها لێكۆڵه‌ره‌وه‌كان هه‌ستان به‌ ئه‌نجامدانی به‌راوردێك له‌سه‌ر ژماره‌یه‌ك خۆبه‌خش له‌ســه‌ر ئه‌وانه‌ی كه‌ كحولو شه‌ربه‌تی پرته‌قاڵ به‌ تێكه‌ڵاوی ده‌خۆنه‌وه‌، به‌ به‌راورد له‌گه‌ڵ كۆمه‌ڵێكــی تر كه‌ خواردنه‌وه‌كانیان خاڵییه‌ له‌ كحول، (پرۆفیســۆر روبرت بیل له‌ زانكۆی ماجیل له‌ مونتریالی كه‌نه‌دی) كه‌ ســه‌رۆكی تیمــی لێكۆڵینه‌وه‌كه‌ بوو، ڕوونی كردەوه‌ كه‌ ئه‌نجامی لیكۆڵینه‌وه‌كه‌ ڕێژه‌ی ترســناكی ده‌رخســتووه‌ له‌ ژماره‌ی ئه‌و كه‌ســانه‌ی شۆفێری ده‌كه‌ن، هه‌روه‌كو ده‌ڵێت: ئه‌و كه‌ســانه‌ی كه‌ له‌و بڕوایه‌دان كه‌ پاش خواردنه‌وه‌ی كحول له‌ شــوێنه‌كانی خۆیان بۆ ماوه‌ی دوو كاتژمێر چاوه‌ڕێ بكــه‌ن، پێش ئه‌وه‌ی ئۆتۆمبێله‌كه‌یان لێبخــوڕنو بگه‌ڕێنــه‌وه‌ نێو ماڵه‌كانیان، تا به‌ ســه‌لامه‌تی بگه‌ڕێنه‌وه‌، ئــه‌و لێكۆڵینه‌وه‌یه‌ ده‌ریخســتووه‌ كه‌ له‌ ڕاستیدا ئه‌و كه‌ســانه‌ پێویستیان به‌ شه‌ش كاتژمێر چاوه‌ڕوانی هه‌یه‌، ئه‌گه‌رنا زۆرتر ئه‌گه‌ری تووشبونیان به‌ ڕوودانی كاره‌سات هه‌یه‌ به‌ هۆی ئه‌و كاریگه‌رییه‌ی، كه‌ كحوله‌كه‌ دروستی كردووه‌ له‌سه‌ر ده‌ماغیان.

زیاتر له‌ یه‌ك ملیۆن ڕووداو له‌ به‌ریتانیا به‌ هۆی كحوله‌وه‌:

حكومه‌تی به‌ریتانیا ڕۆژانی دووشه‌ممه‌ی ڕاگه‌یاند، بۆ هه‌ڵمه‌تێك له‌ پێناو سنورداركردنی ئه‌و شوێنه‌واره‌ خراپانه‌ی له‌ بواری ئابوریو كۆمه‌لایه‌تی ده‌كه‌وێته‌وه‌ به‌ هۆی خواردنه‌وه‌ی كحوله‌وه‌ له‌ لای زۆربه‌ی زۆری به‌ریتانییه‌كان!

به‌ تایبه‌ت دوای ئه‌و ڕوونكردنه‌وه‌ی ده‌ریخست، كه‌ زۆربه‌ی زۆری تاوانو ده‌ستدرێژییه‌كان له‌و وڵاته‌دا هۆكاری سه‌ره‌كی كحوله‌!

ئــه‌و ئامــاره‌ جه‌ختی له‌وه‌ كــردەوه‌، كه‌ خواردنــه‌وه‌ی كحول هۆكاری ســه‌ره‌كییه‌ بۆ یه‌ك ملیۆنو دووسه‌د هه‌زار ڕووداوو كردەوه‌ توندوتیژییــه‌كان كه‌ ئه‌نجامدراوه‌ له‌ ســاڵی ٢٠٠٩دا لــه‌ به‌ریتانیــا، هه‌روه‌كو ئــه‌و ئاماره‌ ئه‌وه‌شــی ده‌رخســتووه‌ ٣٠٠٠٠ كــه‌س داخلی نه‌خۆشخانه‌ بوون له‌ ماوه‌ی یه‌ك ساڵدا، دوای

توشهاتنیان به کرده‌وه‌ی توندوتیژی له ئه‌نجامی خواردنه‌وه‌ی بێ سنوری کحول.

هه‌روه‌ها ئه‌و ئاماره ژماره‌ی سه‌یروسه‌مه‌ره‌ی بڵاوکردووه‌ته‌وه، که په‌یوه‌سته به مردنی پێشوه‌خته‌وه (ته‌مه‌نی زوو)، ئاماره‌که ئه‌وه‌ی سه‌لماندووه، که بیستو دوو هه‌زار که‌س له ته‌مه‌نی لاویدا مردون، به هۆی خواردنه‌وه‌ی له ڕاده‌به‌ده‌ری مادده کحولییه‌کانه‌وه به هه‌موو جۆره‌کانییه‌وه، هه‌روه‌ها ١٧ ملیۆن ڕۆژی کار به هه‌ده‌رچووه به هۆی خواردنه‌وه‌ی زۆری کحوله‌وه، هه‌روه‌ها هه‌مان ئامار به فه‌رمی ڕایگه‌یاندووه خواردنه‌وه‌ی له ڕاده‌به‌ده‌ری مادده کحولییه‌کان ساڵانه ده‌بێته هۆی زیانگه‌یاندنی زیاتر له ٢٠ ملیار جونه‌یهی ئسته‌رلینی به وڵاتێکی وه‌کو به‌ریتانیا!

لێکۆڵینه‌وه‌یه‌ك ده‌ریخستووه که له بیرچوونه‌وه په‌یوه‌ندی به خواردنه‌وه‌ی مادده کحولیه‌کانه‌وه هه‌یه:

چه‌ند زانیارییه‌کی زانستی جه‌خت ده‌کاته‌وه له‌سه‌ر په‌یوه‌ندیی به‌هێزی نێوان کحولو له بیرچونه‌وه، که ئه‌مڕۆ بووه‌ته نه‌خۆشییه‌کی سه‌رده‌م، هه‌روه‌ها له لێکۆڵینه‌وه‌یه‌کی نوێدا، که تیمێکی زانایان له زانکۆی (کوبیو)ی فلله‌ندی پێی هه‌ستاون، ئه‌وه‌دووپاتکرایه‌وه، که خواردنه‌وه‌ی مه‌شروباتی ڕۆحی له نیوه‌ی ته‌مه‌ندا ده‌بێته هۆی لاوازبوونی توانای تاك له‌سه‌ر له‌به‌رکردنو له بیرهاتنه‌وه‌ی ڕووداوه‌کان، به به‌راورد له‌و که‌سانه‌ی که ماده‌ی کحولی به‌کارناهێنن!

هه‌روه‌ها به‌پێی هه‌مان لێکۆڵینه‌وه‌و له ڕێی ئه‌و پشکنینانه‌ی بۆ ئه‌و که‌سانه‌ی کحول به کارناهێنن ئه‌نجام دراون، جه‌ختده‌که‌نه‌وه، که توانای ده‌رخکردنو بیرهاتنه‌وه‌ی ئه‌وان چوار جار زیاتره له‌و که‌سانه‌ی کحول به‌کارده‌هێنن، هه‌روه‌ها بانکی ئیسکتله‌ندا لێکۆڵینه‌وه‌یه‌کی ئه‌نجامدا له نێوان خوێندکارانی زانکۆی به‌ریتانیدا، ئاشکرای کرد که ئه‌و بڕه پاره‌ی ساڵانه بۆ کڕینی ماده کحولییه‌کان خه‌رج ده‌کرێت، ده‌گاته نزیکه‌ی یه‌ك ملیار جونه‌یهی ئیسته‌رلینی!

که‌مێك له مه‌ی، واته شێرپه‌نجه‌ی جگه‌رو ڕیخۆڵه:

ڕۆژنامه‌ی (دیلی ته‌له‌گراف) ده‌ڵێت: زۆرێك له خه‌ڵکی تا ئێستا ئاشنا نین به زیانه‌کانی خواردنه‌وه‌ی کحول، که ئه‌گه‌ری تووشبوونی به نه‌خۆشی شێرپه‌نجه زیاد ده‌کات، له‌گه‌ڵ به‌ڵگه‌ی به‌هێز بۆ قسه‌کانیان، مه‌ی تووشبوون به شێرپه‌نجه‌ی ڕیخۆڵه به ڕێژه‌ی له ١٨٪ زیاد ده‌کات، شێرپه‌نجه‌ی جگه‌ر به ڕێژه‌ی له ٢٠٪، هه‌روه‌ها کحول ترشه‌ڵۆکی ناوه‌کی مرۆڤ تێکده‌دات، ئه‌مه‌ش واده‌کات ئه‌گه‌ری توشبوونی به شێرپه‌نجه زیاد بکات.

دکتور (ڕاشل تومسون) لێپرسراوی سندوقی جیهانی بۆ شێرپه‌نجه ده‌ڵێت: (ئه‌گه‌ر که‌سێك ڕۆژانه نیو لیتر مه‌ی، یان په‌رداخێکی گه‌وره له مه‌ی بخواته‌وه، ئه‌وه زانست ده‌ریخستووه که تووشبوونی به نه‌خۆشی شێرپه‌نجه‌ی ڕیخۆڵه به ڕێژه‌ی له ١٨٪ و شێرپه‌نجه‌ی جگه‌ر به ڕێژه‌ی له ٢٠٪ زیاتره!

ڕۆژنامه‌ی (دیلی ته‌له‌گراف) جه‌خت له‌سه‌ر ئه‌وه ده‌کاته‌وه که شێرپه‌نجه‌ی ڕیخۆڵه سێیه‌م

جۆری شـێرپەنجەیە کە بە ڕێژەی زیاتر لە شـێرپەنجەکانی دیکە لە وڵاتدا بڵاوبووتەوە، هەروەها دەڵێت: کە ساڵانە ٣٦٥٠٠ حاڵەت تۆمار دەکرێت، لەو ڕێژەیە ١٦٠٠٠ کەسیان دەمرن، هەروەها شـێرپەنجەی جگەر ساڵانە ٣٠٠٠ حاڵەت تۆمار دەکەن، بەو هۆیەشەوە ڕێژەیەکی بەرچاویان لێ دەمرێت!

بەڵگـەی باوەڕپێکـراو هەیە دەیسـەلمێنێت، کە خواردنـەوەی مەی ئەگەری تووشـبوون بە نەخۆشـی شێرپەنجەی مەمك زیاد دەکات، هەروەها شێرپەنجەی دەمو قوڕگـو سورێنچکو....، ئەم ئەنجامانەش بووە هۆی ئەوەی کە ئەم ڕۆژنامەیە لەم دەزگایەوە ئەم ئامۆژگارییانە بڵاوبکاتەوە:

بەهەموو شێوەیەك لە کحول دووربکەوەرەوە!!!

هــەر لەو چوارچێوەیەدا، ئەم ڕۆژنامەیە ئەوەی خسـتەڕوو، کە ئەم ئاگادارکردنەوەیە ئــەو لێکۆڵینەوانە پووچەڵدەکاتــەوە، کە دەڵێن خواردنەوەی مەی بێ زیادەڕەویی دەبێتە هۆی پارمەتیدانی لەناوبردنی نەخۆشـییەکانی دڵ، هەروەها هۆشـداریی دا لەسـەر ئەو ئامـارە بەریتانیایە، کە لە سـەرەتای ئەمسـاڵدا بڵاوکرایەوە، دەریخسـتووە کە ١٠ ملیۆن بەریتانی بە ڕێژەیەکی ترسناك مادە کحولییەکان بەکاردەهێنن.

پێـش ئـەوەی کۆتایی بە ئـەو لێکۆڵینەوە بهێنین ئـەم ئایەتـەی پەروەردگارتان یاد دەهێنمەوە کە دەفەرموویێت:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّمَا ٱلْخَمْرُ وَٱلْمَيْسِرُ وَٱلْأَنصَابُ وَٱلْأَزْلَٰمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ ٱلشَّيْطَٰنِ فَٱجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ ﴾ المائدة.

واتە: (ئەی ئەو کەسـانەی کە باوەڕتان هێناوە، بێگومان بن کە عەرەق (مەشـروبات)و قومارو ئەو بەردەی حەیوانی بتەکانی لەسـەر سەردەبڕێ بۆ بتەکانو فالگرتنەوە، ئەمانە گشـت پیسـنو لە کاری شـەیتانن، دەسـا ئێوە خۆتانی لێ دووربگرن، بۆئەوەی لە دنیاو قیامەتدا ڕزگارو بەختەوەر بن).

ئایا ئەمە بە تەواویی ئەوە نییە، کە زانایان ئەمڕۆ لە سەدەی بیستو یەکدا بانگەشەی بۆ دەکەن؟

خواردنەوەی مەی قەبارەی مێشك بچووکدەکاتەوە:

لێکۆڵینەوەیەکی نوێی ئەمریکی کاریگەری خراپی مەی لەسەر کۆئەندامی دەمار ئاشکرا کـرد، جگـە لەوەش خواردنـەوەی ڕێژەیەکی زۆری مەی لە لایەن مرۆڤـەوە دەبێتە هۆی بچووکبوونەوەی قەبارەی مێشك.

لـە لێکۆڵینەوەیەکـدا کـە لێکۆڵەرانـی زانکـۆی ویلزلی لە ویلایەتی مساتشوستسـی ئەمریکی پێی هەسـتاون، ڕوونیان کردەوە، لێکۆڵینەوەیەکیـان ئەنجامـداوە لـە نێـوان ١٨٣٩ کەسـی ئەمریکی کە تەمەنیان لە نێوان ٣٣ ــ ٨٨ سـاڵی بووە، بەهۆی تیشکی ڕەنینی

موگناتیسییەوە گەیشتنە ئەوەی، کە قەبارەی مۆخی ئەو کەسانەی کە بە درێژایی ژیانیان ماددە کحولییەکانیان بەکارهێناوە، دەناڵێنن بە دەست بچووکبوونەوەی قەبارەی مۆخیانەوە، لەو نێوەندەدا ئەو کەســانەی زیاتر ســکاڵا دەکەن بە دەســت ئەو کێشــەیەوە ئەوانەن کە بەردەوام ماددە کحولییەکان دەخۆنەوە.

ئــەو لێکۆڵینەوەیــە ئەوەشــی ڕوونکــردەوە، کە ئــەم ئەنجامانە زیاتر لــە ئافرەتاندا دەردەکەوێــت وەك لــە پیاوان، ئەمــەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو هەســتیارییەی، کە ئافرەتان هەیانە بە کاریگەری ماددە کحولییەکان.

هەروەهــا ئاماژەی بە بەراوردێك داوە لە نێوان ئەوانەی هەمیشــە چێژ لە خواردنەوە کحولیــەکان وەردەگــرن، چونکە زۆربەی ئەوانەی هەفتانە ١٤ پــەرداخ مەی دەخۆنەوە بە ڕێژەی ١٪ مۆخیان بۆ قەبارەیەکی مامناوەندی بچووك دەبێتەوە.

هەروەها قەبارەی مۆخ بە شێوەیەکی گشتی بە ڕێژەی لە ٢٪ بچووك دەبێتەوە بە هۆی کاریگەری ترسناکی مەیەوە.

کاریگەرییە ترسناکەکانی مەی:

پرۆفیســۆر ئەندەر ئەریکســن شارەزا لە پزیشکی شــەرعیدا لە زانکۆی ئومیای سویدی ڕوونی کردەوە کە مەی پەردەیەك بە دەوری عەقڵدا دەهێنێت، لەگەڵ ئەوەشدا بەکارهێنەر دەروخێنێــت، یاخود مامەڵەیەکــی دڕندانە لەگەڵ دەوروبەریــدا دەکات. ئەمەش بە هۆی کاریگەری خراپی کحولەوەیە، ئەو لێکۆڵینەوەیە ئەوەی دەرخستووە، کە گرفتەکانی کحوول پەیوەست نین بە تەنها ڕابەرایەتی کردنو شۆفێری کردنەوە لە حاڵەتی سەرخۆشیدا، یان بە ڕووداوی ئۆتۆمبێلەوە، بەڵکو پەیوەستن بە مردنی ژمارەیەکی زۆری مردنی نائاساییەوە، ئەمــەش ئەوە دەگەیەنێت کە بەکارهێنەری کحوولییــەکان لە هەمووولایەکەوە ڕووبەڕووی حاڵەتی ترسناك دەبێتەوە، بێگومان هۆکارەکەی بۆ کاریگەری نێگەتیڤی کحوول دەگەڕێتەوە، کەواتە ئەمە ئەو ئاماژە نایاب و جوانە نییە کە قورئان پێش چواردە سەدە لەمەوبەر باسی لە کاریگەری خراپی عارەق کردووە، هەروەکو دەفەرموێت:

﴿ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَن يُوقِعَ بَيْنَكُمُ ٱلْعَدَٰوَةَ وَٱلْبَغْضَآءَ فِى ٱلْخَمْرِ وَٱلْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَن ذِكْرِ ٱللَّهِ وَعَنِ ٱلصَّلَوٰةِ فَهَلْ أَنتُم مُّنتَهُونَ ﴿٩١﴾ ﴾ المائدة.

واتە: (شــەیتان هەر دەیەوێت بە شــەراب خواردنو قومارکردن، دوژمنایەتی و ڕقو کینە بخاتــە ناوتــان، لە یادی خوداو لــە نوێژکردن ڕێتان لێ بگرێــت، وەرتانگێڕێ، ئاخۆ ئێوە لەو کارانە دەستبەردار دەبن؟! واتە دەبێت لەو شتانە دەست هەڵگرن کە خودا حەرامی کردوون).

خۆشەویســتان، ئێســتا زانیتان بۆچی خوای گەورە ئەو مادە پیســەی لەســەر حەرام کردووین؟ هەروەها زانیتان بۆچی پێغەمبەر (ﷺ) تەنانەت دانیشــتنی لەســەر خوانێك لێ حەرام کردووین، کە مەی لێ دەخووڕێتەوە؟ زانایان دوای هەوڵو لێکۆڵینەوە گەلێکی زۆر بۆ ئاشــکراکردنی زیانەکانی خواردنەوەی مەی، هەندێکیان لیکۆڵینەوەیەکی وەهمیان کردووە بۆ پاڵپشتی کردنی مادیی ئەو کۆمپانیایانەی کە شەراب دروست دەکەن تا قەناعەت

بە خەڵکی بکەن کە شـەراب سـوودی بۆ دڵ هەیە لە ڕاستیشـدا ئەم قسـانە پێچەوانەی لێکۆڵینەوە زانستییەکانن.

هیچ دوانێك جیاوازییان نییە لەوەی کە مەی دەبێتە هۆی لە دەسـتدانی ژیری مرۆڤو تێکدانی خانەکانی مێشكو لاوازکردنی زاکیرەو هاندانی مرۆڤ بۆ توندڕەویو ئەنجامدانی تـاوانو کارەسـات، هەروەهـا هـۆکارە بۆ تووشـبوون بە نەخۆشـییە ترسـناکەکان وەکو شێرپەنجە... ئەگەر پرسیار لە هەر پزیشکێك بکەین ئامۆژگاریمان دەکات بە دوورکەوتنەوە لە خواردنەوەی کحوول، ئەمەش هەموو کۆمەڵە پزیشکیەکان جەختی لێدەکەنەوە...

ئێمەش بە هەموو (ملحد) لادەرێك لە ڕێگای ڕاستی دەڵێین: ئەو شتە نامۆیە چییە کە لە قورئاندا باسکراوە تاوازی لێ بهێنرێت؟

خـوای گـەورە فەرمانـی پێکردووین، کە بە هەموو شـێوەیەك لە مـەی دووربکەوینەوە، ئەمەش هەموو ئەو لێدوانو لێکۆڵینەوانە بوون کە گەورە زانایانی نا موسوڵمانیش بانگەشەی بـۆ دەکـەن، کەواتە تۆی بەڕێز چ کێشـەیەکت هەیـە لەگەڵ ئەم قورئانە پیـرۆزەدا، بۆچی بەرپەرچی ئاکارو فەرمانە جوانەکانی پێغەمبەری ئازیز (ﷺ) دەدەیتەوە؟!

هۆکارێك نابینین، جگە لە خۆبەزلزانینو کەللەڕەقیو هەڵەشەییو شپرزەیی، لەبەرئەوە ئامۆژگاریمان بۆ هەموو ئەو کەسـانەی لە گوماندان بەرامبەر ئەم قورئانە پیرۆزە ئەوەیە کە پێیان دەڵێین: بگەڕێنەوە بۆ ڕێبازی ڕاستەقینەی خوای گەورە، کەسانێك کە دەروونیان پڕە لە ماندووبونو بێزاری، بگەڕێنەوە تا بە نیعمەتی ئیسلام دڵئارامو بەختەوەرو کامەران بنو لە خوای گەورە نزیك ببنەوە، هەروەك پەروەردگار دەفەرموێت:

﴿ قُلْ يَٰعِبَادِىَ ٱلَّذِينَ أَسْرَفُوا۟ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا۟ مِن رَّحْمَةِ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ ﴾ الزمر.

واتە:(ئەی پێغەمبەر (ﷺ) لە منەوە) بڵێ: ئەی بەندەکانی من، ئەی ئەوانەی سـتەمو زیادەڕۆییتـان لە خۆتان کـردووە، ئێوە لە ڕەحمەتو میهرەبانی خـودا بێ ئومێد مەبن، بەڕاسـتی خودا لـە هەموو گوناهوتاوانێك خـۆش دەبێت، ئەم بانگەشـەیەش بۆ تەواوی تاوانبارانە، کە بگەڕێنەوە بۆ لای خودا، بەڕاستی خودا لێبوردەو میهرەبانە).

سەرچاوەکان:

1. TOXNET.NLM.NIH.GOV
2. WWW.INHALANTS.ORG
3. CNN.COM
4. WWW.ALJAZEERA.NET
5. NEWS.BBC.CO.UK
6. WWW.DW-WORLD.DE

شیرپێدانی سروشتی دایكو كۆرپەلە دەپارێزێت

لێكۆڵینەوەیەكی نوێی زانستی سەلماندوویەتی كە شیرپێدانی سروشتی، بەشێوەیەكی زۆرباش یارمەتی جەستە دەدات لە رێكخستنی رێژەی شەكردا، زیاتر لە هەزار لێكۆڵینەوەی زانستی جەخت لە سوودە فراوانو بێ وێنەكانی شیرپێدانی سروشتی دەكەنەوە، دواین توێژینەوەشیان توێژینەوەیەكی نوێی زانستییە، كە جەخت دەكاتەوە لەسەرئەوەی ئەو دایكانەی لە شەش مانگی یەكەمی تەمەنی منداڵەكانیان شیریان پێ دەدەن، ئەوا بەشداری دەكەن لە رزگاركردنی ژیانی هەزاران كەسو ساڵانەش ملیارەها دۆلار پاشەكەوت دەكەن.

لێكۆڵینەوە نوێیەكە دەڵێت: وڵاتە یەكگرتووەكانی ئەمریكا ساڵانە سیانزە ملیار دۆلار زیانی لێ دەكەوێت، لەبەرئەوەی رێژەی شیرپێدانی سروشتی بە بەراورد لەگەڵ ئەو ئامۆژگارییانەی پزیشكەكان بڵاوی دەكەنەوە تا رادەیەكی زۆر رووی لە كزی كردووە، بەڵام دەوڵەتانی دیكەی جیهان ساڵانە گیانو ماڵو سامانێكی زۆرتر لە دەست دەدەن، لەبەرئەوەی بە رێژەیەكی زۆر پشت بە شیری دەستكرد دەبەستن.

رێكخراوی تەندروستی جیهانی ئامۆژگاری دایكان دەكات كە تەنها شیری خۆیان بدەن بە منداڵەكانیان، بە تایبەت لە تەمەنی شەش مانگیدا، بۆئەوەی منداڵەكانیان بە گەشەی گونجاوو لەشساغیو تەندروستی پێویست بگەن. هەموو ئەم ئامۆژگارییانەش هاورێكن لەگەڵ زۆربەی ئامۆژگارییەكانی پەیمانگەی تەندروستی دایكانو منداڵانی ئەمریكی.

توێژینەوە زانستییەكان هاوران لەسەرئەوەی شیرپێدانی سروشتی چاكترین رێگەیە بۆ دەستەبەركردنی تەندروستی منداڵ، كورتكردنەوەی ماوەی شیرپێدانی سروشتیش دەبێتە هۆكاری مردنی زیاتر لە یەك ملیۆن منداڵ كە ساڵانە لە جیهاندا دەبنە قوربانی ئەو دیاردەیە.

پســپۆڕانی بواری ته‌ندروستی جه‌خت ده‌كه‌نه‌وه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی كه شیرپێدانی سروشتی له كاتژمێری یه‌كه‌می ساتی له دایكبوونه‌وه ده‌ست پێ ده‌كات، هه‌روه‌ها پێویسته شیرپێدان له‌ســه‌ر بنه‌مــای داواكاری بێــت، واته هــه‌ر كات منداڵ حه‌زی لێبوو لــه ڕۆژدا، یاخود له ســاته‌كانی شــه‌ودا، له تازه‌ترین لێكۆڵینه‌وه‌شــدا هاتووه كه شــیرپێدانی سروشتی دایكو كۆرپه‌له له نه‌خۆشی شه‌كره ده‌پارێزێت.

سووده‌كانی شیرپێدانی سروشتی بۆ دایكو پاراستنی له نه‌خۆشی شه‌كره:

چه‌ندین ســوودی شــاراوه له شــیرپێدانی سروشــتیدا هه‌یه، كه له ته‌ندوستی دایكدا ده‌رده‌كه‌وێت، له‌سه‌رو هه‌مووشیانه‌وه ئه‌گه‌ری دووچاربوونی به نه‌خۆشی شه‌كره له جۆری دووه‌م، دوور ده‌كه‌وێتــه‌وه. ئه‌مــه‌ش به گوێــره‌ی ئه‌و توێژینه‌وانه‌ی پزیشــكی به‌ناوبانگ (ئیلانور شــوارز) له زانكۆی بیســتبۆرگ ئه‌نجامی داون، ده‌ركه‌وتووه كه ڕێژه‌ی تووشبوون به شه‌كره لای ئافره‌تانی شیرده‌ر به به‌راورد له‌گه‌ڵ ئه‌و ئافره‌تانه‌ی شیر به منداڵه‌كانیان نادەن، له نیوه كه‌متره.

خاتوو (شــوارز)ی پزیشــك ده‌ڵێت: هۆكاری ئه‌مه ده‌گه‌ڕێته‌وه بۆ ئه‌وه‌ی كه شیرپێدانی سروشــتی یارمه‌تی ئافــره‌ت ده‌دات له ڕزگاربوون له چه‌وری زیــاده‌ی نێو له‌ش، هه‌روه‌ها ده‌بێته هۆی پاراستنی دڵو خوێنبه‌ره‌كانو هۆكاری تووشبوون به زیاد بوونی كێشی له‌ش، كه ئه‌گه‌ری دووچاری به نه‌خۆشــی شــه‌كره‌ی لێ ده‌كرێت، پزیشــكه ئه‌مریكیه‌كه ده‌ڵێت: ده‌ردانی شــیر له ڕێگه‌ی شــیردان به كۆرپه‌له‌وه له لایه‌ن ئافره‌تانه‌وه بریتییه له به‌شێكی سروشتی له قۆناغی سكپڕی، هه‌روه‌ها به‌شێوه‌یه‌كی سروشتی ڕێژه‌یه‌ك له وزه‌ش هه‌یه كه تایبه‌تمه‌ند ده‌بێت بۆ ئه‌م به‌شــه، كاتێك ئافره‌ته‌كه شــیر به منداڵه‌كه‌ی نادات، ئه‌م وزه‌یه له جه‌سته‌ی ناچێته ده‌ره‌وه.

هۆڕمۆنی (متمانه) له نێوان دایكو كۆرپه‌له‌دا دروست ده‌بێتو گه‌شه ده‌كات:

بۆ یه‌كه‌مجار زانایان چۆنیه‌تی گه‌شه‌كردنی ئه‌و هۆڕمۆنه‌یان ئاشكرا كرد، كه ناوده‌برێت به هۆڕمۆنی متمانه، له مۆخی دایكانی شیرده‌ردا، له كاتی شیردان به منداڵه‌كانیان، زانایان ده‌ڵێن: كاتێك منداڵ ده‌ست ده‌كات به مژینی مه‌مكی دایكی زنجیره كردارێكی یه‌ك له دوای یه‌ك له مۆخی دایكه‌وه ده‌رده‌چێت، كه ده‌بێته هۆی دروستبوونی متمانه.

ئه‌م دۆزینه‌وه‌یه بوو به به‌ڵگه‌و پشــتیوانی ئه‌وه‌ی كه شــیرپێدانی سروشتی له ڕێگه‌ی چه‌نــد زینده‌كردارێكــی كیمیاییه‌وه، په‌یوه‌ندی نێوان دایــكو كۆرپه‌له به‌هێز ده‌كات. ئه‌م لێكۆڵینه‌وه‌یــه كه له گۆڤــاری (PLoS Computational Biology) بڵاوكراوه‌ته‌وه، جه‌خت له‌ســه‌رئه‌وه ده‌كاته‌وه كاتێك شــیره‌خۆره مه‌مكی دایكی شــیری ده‌خوات، خانه‌ی ده‌ماری تایبه‌ت له مۆخی شــیرده‌ره‌كه‌دا ده‌ســت ده‌كات به ده‌ردانی هۆڕمۆنی متمانه، كه هه‌ســتی متمانه لای شیره‌خۆره‌كه به‌رهه‌م ده‌هێنێتو پشت به دایكی ده‌به‌ستێتو ترسیش له جیهانی نوێ كه‌م ده‌كاته‌وه.

له کۆتاییدا ده‌ڵێین:

سوپاس بۆ ئه‌و خودایه‌ی نه‌ك شیرپێدانی سروشتی بۆ داناوین، به‌ڵكو فه‌رمانمان پێ ده‌کات، هه‌روه‌کو ده‌فه‌رموویت:

﴿ وَٱلْوَٰلِدَٰتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَٰدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ ۖ لِمَنْ أَرَادَ أَن يُتِمَّ ٱلرَّضَاعَةَ ﴾ البقرة - ٢٣٣

واته: دایکان (ته‌لاقدراو بن، یان نا) پێویسته دووساڵی ته‌واو شیر به منداڵه‌کانیان بده‌ن، هه‌ر که‌س که ده‌یه‌وێت شیری ته‌واو بدات...)

ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر دایك شیری پێویستی تێدا نه‌بوو، ده‌بێت په‌نا بباته به‌ر شیرده‌رێکی دیکه له‌به‌رئه‌وه خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت:

﴿ وَإِن تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُۥٓ أُخْرَىٰ ﴿٦﴾ ﴾ الطلاق.

واته: (.. خۆ ئه‌گه‌ر پێك نه‌هاتن‌و ناکۆك بوون، ئه‌وه ده‌کرێت ئافره‌تێکی دیکه منداڵه‌که‌ی بۆ به‌خێو بکات‌و شیری پێ بدات).

ئه‌م ئایه‌ته پیرۆزانه جه‌خت ده‌که‌نه‌وه له‌سه‌ر گرنگی شیری دایك بۆ منداڵ، ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌یه که زانایانی ئه‌مرۆ جه‌ختی له‌سه‌ر ده‌که‌نه‌وه، ئه‌وه‌ی ماوه‌ته‌وه ئه‌وه‌یه که ئه‌م پرسیاره ئاراسته‌ی بێباوه‌ڕان بکه‌ین که بانگه‌شه‌ی ئه‌وه ده‌که‌ن که ئه‌م گه‌ردوونه به رێکه‌وت دروست بووه، ئایا رێکه‌وت شیری دایکی والێکردووه، ئه‌و هه‌موو سووده پزیشکیانه له نێو ئه‌و شیره‌دا دروست بکات، سوودمه‌ند بێت بۆ دایك‌و منداڵ؟

ئایا پێشکه‌وتنی بانگه‌شه بۆ کراو له شیری دایك‌و تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی ئه‌م سوودانه‌ی داناوه که له هیچ مادده‌یه‌کی ئه‌م سه‌رزه‌مینه‌دا نییه؟

یاخود ئه‌و خودایه‌ی دروستکاری ئه‌م سروشته‌یه؟! خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت:

﴿ أَمْ جَعَلُوا۟ لِلَّهِ شُرَكَآءَ خَلَقُوا۟ كَخَلْقِهِۦ فَتَشَٰبَهَ ٱلْخَلْقُ عَلَيْهِمْ ۚ قُلِ ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَىْءٍ وَهُوَ ٱلْوَٰحِدُ ٱلْقَهَّٰرُ ﴿١٦﴾ ﴾ الرعد.

واته: (چه‌ند هاوبه‌شێکیان داناوه بۆ خودا، شتیان دروستکردووه، وه‌ك دروستکراوه‌کانی خودای گه‌وره، دروستکراوه‌کانیان لێ شێواوه؟! پێیان بڵێ: الله به‌دیهێنه‌رو دروستکاری هه‌موو شتێکه‌و ئه‌و زاته تاکو ته‌نهاو به ده‌سه‌ڵات‌و به‌هێزو به توانایه).

سه‌رچاوه:

http://arabic.cnn.com/2010/scitech/8/28/mam.sick/index.html

له‌ ڕێگه‌ی ئه‌م ڕاستییانه‌ی خواره‌وه‌ له‌گه‌ڵ چه‌ند نهێنییه‌كی ژماره‌ حه‌وت له‌ قورئانو له‌ گه‌ردوونو له‌ فه‌رمووده‌كانی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ)دا ده‌ژین، پرسیار ده‌كه‌ین ئایا ڕێكخستنی تۆكمه‌ی ئـه‌م ژماره‌یه‌ له‌ قورئانی پیرۆزدا له‌ ڕێگه‌ی ڕێككه‌وته‌وه‌یه‌، یان له‌ به‌ر ته‌قدیرو فه‌رمانی خوای گه‌وره‌یه‌؟

هه‌روه‌ك چـۆن خوای به‌دیهێنه‌ر فه‌زلی هه‌ندێك پێغه‌مبه‌رانی داوه‌ به‌ســه‌ر هه‌ندێكی تریانداو ده‌فه‌رموێت:

﴿ تِلْكَ ٱلرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ مِّنْهُم مَّن كَلَّمَ ٱللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَٰتٍ وَءَاتَيْنَا عِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ ٱلْبَيِّنَٰتِ وَأَيَّدْنَٰهُ بِرُوحِ ٱلْقُدُسِ ﴾ البقرة: ٢٥٣.

هه‌روه‌ك چۆن خوای گه‌وره‌ فه‌زلی هه‌ندێك شه‌وی داوه‌ به‌سه‌ر هه‌ندێك شه‌وی دیكه‌داو له‌باره‌ی شه‌وی قه‌دره‌وه‌ ده‌فه‌رموێت:

﴿ إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ فِى لَيْلَةِ ٱلْقَدْرِ ﴿١﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا لَيْلَةُ ٱلْقَدْرِ ﴿٢﴾ لَيْلَةُ ٱلْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾ تَنَزَّلُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَٱلرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمْرٍ ﴿٤﴾ سَلَٰمٌ هِىَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ ٱلْفَجْرِ ﴿٥﴾ ﴾ القدر.

هه‌روه‌ك چۆن فه‌زلی هه‌ندێك مانگی داوه‌ به‌ســه‌ر مانگه‌كانی دیكه‌ی ساڵدا، بۆ نموونه‌ مانگی ڕه‌مـــه‌زان، ده‌فه‌رموێــت: ﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِىٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلْقُرْءَانُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَٰتٍ مِّنَ ٱلْهُدَىٰ وَٱلْفُرْقَانِ ﴾ البقرة: ١٨٥

هه‌روه‌ها فه‌زڵی به‌ هه‌ندێك مزگه‌وت داوه‌، وه‌ك مزگه‌وتی (المســجد الحرام والمسـجد الاقصى) ده‌فه‌رموێت:

﴿ سُبْحَٰنَ ٱلَّذِىٓ أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِۦ لَيْلًا مِّنَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ إِلَى ٱلْمَسْجِدِ ٱلْأَقْصَا ٱلَّذِى بَٰرَكْنَا حَوْلَهُۥ لِنُرِيَهُۥ مِنْ ءَايَٰتِنَآ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١﴾ ﴾ الإسراء.

هه‌روه‌ها فه‌زڵی هه‌ندێك شـوێنی داوه‌ به‌ســه‌ر شـوێنانی دیكه‌دا، بۆ نموونه‌ مه‌ككه‌ی پیرۆز، ده‌فه‌رموێت:

﴿ إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِى بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٦﴾ ﴾ آل عمران.

به‌ هه‌مان شێوه‌ خوای گه‌وره‌ فه‌زڵی هه‌ندێك سوره‌تی به‌سه‌ر هه‌ندێك سوره‌تی دیكه‌دا

داوە، گەورەترین سورەت لە قورئانی پیرۆزدا سورەتی (الفاتحة)یە، ئایەتلکورسیش گەورەترین ئایەتی قورئانە. سـورەتی (الاخلاص) بە ئەندازەی سـێیەکی قورئانە، پێغەمبەر(ﷺ) بەم شێوەیە پێی ڕاگەیاندووین.

ئەگەر ئێستا پرسیار بکەین دەربارەی زمانی ژمارە لە قورئانی پیرۆزدا، بیربکەینەوە لە ژمارەکانی ناو قورئانو لە واتاو ئاماژەی هەر ژمارەیەك بکۆڵینەوە، ئایا خوای گەورە فەزڵی ژمارەیەکی داوە بەسەر گشت ژمارەکانی دیکەدا؟ بێگومان لە قورئانی پیرۆزدا ئەو ژمارەیەی کـە زۆر تایبەتمەندە لە دوای ژمارە یەکەوە ژمارە حەوتە! ئەم ژمارەیە تایبەتمەندییەکی خۆی هەیە لە پەرستشەکانی موسڵمانانو لە فەرموودەکانی پێغەمبەر(ﷺ)داو لەگەردوون و لە مێژووشدا.... هتد.

بـەڵام ئایا نهێنییەکانی ئەم ژمارەیە چین؟ بۆچی لە زۆر بۆنەو مەبەسـتی قورئانیدا باسکراوە؟ با لەم بەراوردەی نێوان گەردوونو قورئانەوە دەست پێبکەین.

بینای گەردوونیو بینای قورئانو ژمارە حەوت:

ئەم گەرودوونە فراوانەی لە دەورمانە، بەهەموو بەشەکانیو مەجەرەو هەسارەکانیەوە.. چـۆن بەشـەکانی پێکەوەبەسـتراونو پێکەوە بەندبـوون؟ لە حیکمـەت و دانایی خوای گەورەیـە، کـە یاسـا ماتماتیکییـە گونجاوەکانی بـۆ خۆگرتـنو پێکەوەبەندبوونی ئەم گەردوونە هەڵبژاردووە، یەکێك لەم یاسـایانە یاسـای هێزی ڕاکێشـانی گەردوونییە، ئەم یاسـایە بەشێوەیەکی زانستی شیدەکرێتەوە، کە بۆچی زەوی بەدەوری خۆردا دەسوڕێتەوەو مانگ بەدەوری زەویدا دەسوڕێتەوە، ئەمە سەبارەت بە بەدیهێنراوەکانی خوای گەورە، ئەی چی سەبارەت بە وتەکانی خوای گەورە؟

بۆ ئەوەی بیر لە گەورەیی خوای گەورە بکەینەوە، کە هیچ سـنوورێکی نییە، پێویستە سـەیری قورئانی پیرۆز بکەین، کە وەك ئەوەی بینایەکی تۆکمەیە لە وشەو پیت و ئایەت و سـورەتەکان، خوای گەورە ئەم دروسـتکراوە گەورەیەی بە چەندین یاسـای موعجیزەیی ڕێکخستووەو پێکهێناوە.

کەواتــە بەدیهێنەری گەرودوونە، کە قورئانی ناردووەتەخوارەوە، حەوت ئاسـمانەکەی پێکهێنـاوەو قورئانیشـی پێکهێناوە، هـەروەك دەبینین لە چواردەورمانـدا ژمارە حەوت ئاماژەو واتای زۆری هەیە لە گەردوونو لە ژیاندا، بەهەمان شێوە لە قورئانیشدا یاسایەکی تەواو لەسەر بنەمای ژمارە حەوت دەبینین، ئەمەش بەڵگەی تاکوتەنهایی خوای گەورەیەو بەڵگەی ئەوەیە کە قورئانیش هەر پەرتوکی ئەو خوایەیە.

بۆچی ویستی خوای گەورە لەسەر هەڵبژاردنی ژمارە حەوت بوو؟

ئەم ژمارەیە خاوەنی واتای زۆرە لە گەردووونداو لە قورئانو فەرموودەکانی پێغەمبەر(ﷺ) داو تەنانەت دووبارەبوونەوەی ئەم ژمارەیە لە قورئاندا بە یاساوڕێسـایەکی زۆر تۆکمەیە، ئەم لێکۆڵینەوەیە بەڵگە لەسەر ئەو ڕاستییە پێشکەشدەکات. هیچ کتێبێك نییە لەم دنیایەدا ژمارە حەوت تێیدا بەیاسایەکی هاوشێوەی ئەو یاسایەی قورئانی پیرۆز دووبارەبووبێتەوە،

ئه‌گه‌ر ئه‌مه به‌ڵگه بێت بۆ هه‌ر شتێك ئه‌وه به‌ڵگه‌ی گرنگی ئه‌م ژماره‌یه‌یه‌و ئه‌م ژماره‌یه گه‌واهیی له‌سه‌ر تاك و ته‌نیایی خوای میهره‌بان ده‌دات.

کاتێك ده‌زانین، که یاسای گه‌ردوونیی له‌سه‌ر ژماره حه‌وت بنیاتنراوه‌و ڕاوه‌ستاوه، هه‌روه‌ها ئه‌وه‌مان بۆ ده‌رده‌که‌وێت، که هه‌مان ژماره به‌شێوه‌یه‌کی زۆر ڕێکخراوو یاسایی له په‌راوێکدا که پێش ١٤ سه‌ده دابه‌زیوه دووباره‌ده‌بێته‌وه، ئه‌م لێکچوونه به‌ڵگه‌یه له‌سه‌رئه‌وه‌ی، که به‌دیهێنه‌ری گه‌ردوون هه‌ر ئه‌و خوایه‌یه، که قورئانی ناردووه‌ته‌خواره‌وه.

ژماره حه‌وت له گه‌ردووندا:

کاتێك خوای گه‌وره ئه‌م گه‌ردوونه‌ی دروستکرد، ژماره حه‌وتی هه‌ڵبژارد بۆ ئه‌وه‌ی ژماره‌ی ئاسمانه‌کان حه‌وت بێتو ژماره‌ی زه‌وییه‌کانیش حه‌وت بێت، خوای گه‌وره ده‌فه‌رموێت: ﴿ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ وَمِنَ ٱلْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ ٱلْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ ٱللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَىْءٍ عِلْمًۢا ﴿١٢﴾ ﴾ الطلاق.

ته‌نانه‌ت، گه‌رد، که به‌یه‌که‌یه‌کی بنچینه‌یی له پێکهێنانی گه‌ردووندا داده‌نرێت، له حه‌وت چینی ئه‌لکترۆنی پێکهاتووه‌و ناکرێت له‌وه‌زیاتربێت. هه‌روه‌ها ژماره‌ی ڕۆژه‌کانی هه‌فته حه‌وتن‌و ژماره‌ی هێما مۆسیقییه‌کان حه‌وتن‌و ژماره‌ی ڕه‌نگه‌به‌چاوبینراوه‌کانی په‌لکه‌زێرینه حه‌وتن، پێویسته ئه‌وه‌شمان له‌بیربێت، که زانایان تازه‌کی ئه‌وه‌یان بۆده‌رکه‌وتووه، که گۆی زه‌وی له‌حه‌وت چیت پێکهاتووه!

ژماره حه‌وت له سوننه‌تی پێغه‌مبه‌ردا (ﷺ):

ئه‌و فه‌رموودانه‌ی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) زۆرن، که ژماره حه‌وت هه‌ڵو به‌ختی ده‌رکه‌وتنی تیایاندا هه‌بووه، ئه‌مه‌ش به‌ڵگه‌یه بۆ گرنگیی ئه‌م ژماره‌یه‌و زۆریی واتاو نهێنییه‌کانی.

کاتێك پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) باسی له‌وکارو کرده‌وانه کردووه، که خاوه‌نه‌که‌ی به‌ره‌و دۆزه‌خ‌و ئاگر ده‌به‌ن، حه‌وت جۆری دیاریکردووه‌و ده‌فه‌رموێت: ((اجتنبوا السبع الموبقات....)) (البخاری ومسلم).

کاتێك باس له‌و که‌سانه ده‌کات، که خوای گه‌وره له ڕۆژی دواییدا ده‌یانخاته ژێر سێبه‌ری خۆیه‌وه حه‌وت پۆلی دیاریکردووه‌و ده‌فه‌رموێت: (سبعة يظلهم الله في ظله يوم لا ظل إلا ظله...) (البخاری ومسلم).

کاتێك باسی زوڵم و بردنی شتێك له زه‌وی به‌ناهه‌ق ده‌کات، ژماره حه‌وت ده‌کاته هێما بۆ سزای ڕۆژی دوایی و ده‌فه‌رموێت (ﷺ): (من ظلم قيد شبر من الارض طوقه من سبع أراضين) (البخاری ومسلم).

کاتێك پێغه‌مبه‌رمان (ﷺ) هه‌واڵی گه‌وره‌ترین سووره‌تی قورئانی پێڕاگه‌یاندووین، ده‌فه‌رموێت: (الحمد لله رب العالمين، هى السبع المثاني والقرآن العظيم الذي أوتيته) (رواه البخاری).

سه‌باره‌ت به سوجده ده‌فه‌رموێت (ﷺ)، که خوای گه‌وره فه‌رمانی پێکردووم، که له‌سه‌ر حه‌وت ئه‌ندامی له‌شم سوجده به‌رم و ده‌فه‌رموێت: (أُمرت أن أسجدَ على سبعه أعظم).

ئه‌گه‌ر سه‌گ ده‌می خسته‌ناو جامێکی خواردنه‌وه‌، شتن و وبسمیلکردنی ئه‌و جامه‌ ده‌بێت حه‌وت جار بێت و جارێکیان به‌ خۆڵ بێت.

کاتێك باس له‌ قورئانی پیرۆز ده‌کات، په‌یوه‌ندییه‌کی پته‌وی بۆ ژماره‌ حه‌وت له‌گه‌ڵ قورئانی پیرۆزدا دروستکردووه‌و ده‌فه‌رموێت: (إن هذا القرآن أنزل على سبعة أحرف) (البخاری ومسلم). ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ به‌ڵگه‌یه‌ له‌سه‌رئه‌وه‌ی، که‌ قورئان له‌سه‌ر یاسایه‌کی حه‌وتیی تۆکمه‌ ده‌ڕوات، والله تعالى أعلم.

پێغه‌به‌ر(ﷺ) باسی له‌ دۆزه‌خ کردووه‌ له‌ ڕۆژی دواییداو ده‌فه‌رموێت: (يؤتى بجهنم يومئذ لها سبعون ألف زمام).. (رواه مسلم).

هه‌روه‌ها پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) حه‌وت جار په‌نادەگرێت به‌خوای گه‌وره‌ له‌ سزای دۆزه‌خ و ده‌فه‌رموێت : (اللهم أجرني من النار) (رواه النسائی).

له‌ باره‌ی هۆکانی شیفاو چاره‌سه‌ره‌وه‌ پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) پێی ڕاگه‌یاندووین، که‌ حه‌وت جار بڵێین: (أعوذ بالله وقدرته من شر ما أجد وأحاذر) (رواه مسلم).

هه‌تا کاتێك باس له‌ خواردن ده‌کرێت، ئاماده‌بوونی ژماره‌ حه‌وت ده‌بینین، پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌فه‌رموێت: (من تصبح كل يوم بسبع تمرات عجوه لم يضره فی ذلك اليوم سم ولا سحر) (البخاری ومسلم). (هه‌ر که‌سێك به‌یانی به‌ خواردنی حه‌وت ده‌نکه‌ خورمای عه‌جوه‌ به‌یانی ده‌ستپێکرد، ئه‌وا ئه‌و ڕۆژه‌ نه‌ هیچ ژه‌هرو نه‌هیچ سیحرێك زیانی پێناگه‌یه‌نێت.

هه‌روه‌ها سه‌بارەت به‌ ڕۆژووگرتن له‌ڕێی خوای گه‌وره‌ ، ده‌بینین خوای گه‌وره‌ پاداشتێکی زۆری بۆ ئه‌و که‌سه‌ به‌رۆژووه‌ ئاماده‌کرووه‌، پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) ده‌فه‌رموێت: (ما من عبد يصوم يوما فی سبيل الله إلا باعد الله بذلك اليوم وجهه عن النار سبعين خريفا) (البخاری ومسلم)

کاتێك یه‌کێك له‌ هاوه‌ڵان پرسیاریان له‌ پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) کرد، ده‌رباره‌ی ئه‌و ماوه‌یه‌ی ده‌بێت قورئانی تێدا خه‌تمبکات، پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) فه‌رمووی: (فاقرأه فی سبع ولا تزد على ذلك) (البخاری ومسلم).

به‌ هه‌مان شێوه‌ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) حه‌فتا جار ئیستغفاری ده‌کرد، ده‌رباره‌ی چه‌ندجارکردنی پاداشت ده‌یفه‌رموو: (ﷺ): (كل عمل ابن ادم يضاعف الحسنه بعشر أمثالها إلى سبع مئه ضعف) (رواه مسلم).

ده‌رباره‌ی په‌نابردن بۆخوای گه‌وره‌ به‌مه‌به‌ستی لاچوونی خه‌موپه‌ژاره‌، پێغه‌مبه‌ر(ﷺ) حه‌وت جار ئه‌م ئایه‌ته‌ی دووباره‌ ده‌کرده‌وه‌:

﴿ فَإِن تَوَلَّوْاْ فَقُلْ حَسْبِيَ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾ ﴾ التوبة.

به‌م شێوه‌یه‌ ده‌بینین ژماره‌ حه‌وت، ئه‌و ژماره‌یه‌یه‌، که‌ زۆرترین تایبه‌تمه‌ندیی هه‌یه‌ له‌ فه‌رمووده‌کانی پێغه‌مبه‌ردا(ﷺ)ئه‌م فه‌رموودانه‌و چه‌ندانی دیکه‌ش به‌ڵگه‌ن له‌سه‌رئه‌وه‌ی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌ تایبه‌ت باسی له‌م ژماره‌ کردووه‌ جیاواز له‌ هه‌موو ژماره‌کانی دیکه‌،

ئەمـــەش بـــە هۆی گرنگیی ئەم ژمارەیەوە بووە، حەوت ئـــەو ژمارەیەیە، کە زۆرترین جار دووبارەبووەتەوە لە فەرموودەکانی پێغەمبەردا(ﷺ) هەروەها ئەو ژمارەیەیە، کە زۆرترین دووبارەبوونەوەی هەیە لە قورئاندا (جگە لە ژمارە یەك) بە هەمان شێوە ئەو ژمارەیەیە، کە زۆرترین دووپاتبوونەوەی لە گەردووندا هەیە.

ژمارە حەوت و حەج:

هەمووومـــان دەزانیـــن، کـــە حەجکـــردن روکنی پێنجەمە لـــە روکنەکانی ئیسـلام، لەم پەرستەشـــەدا موسـلمانان حەوت جار بە دەوری ماڵی خوادا دەســوڕێنەوە دەکەن، حەوت جاریش سەفاو مەروا دەکەن.

ژمارە حەوت لە چیرۆکە قورئانییەکاندا:

باســـکردنی ژمارە حەوت لە چیرۆکە قورئانییەکانـــدا دووبارەبووەتەوە، پێغەمبەر نوح ســـەلامی خوای لێبێت، گەلەکەی بانگدەکات بۆ بیرکردنـــەوەو تێفکرین لە خوای گەورەی بەدیهێنەری حەوت ئاســـمان و زەوییەکان، پێیان دەفەرمویێــت: ﴿ أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا (١٥) ﴾ نوح.

پێغەمبەرمان یوسف (سەلامی خوای لێبێت)، لەسەر بنچینەی ئەم ژمارەیە خەونەکانی پاشـــای میســـری لێکدایەوەو چەند جارێك باســـی ئەم ژمارەیە لە ســـورەتی (یوســـف)دا دووبارەبووەتەوە، خوای گەورە دەفەرمویێت:

﴿ وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَىٰ سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ ۖ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِن كُنتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ (٤٣) ﴾ یوسف.

هەروەهـــا خـــوای گـــەورە دەفەرمویێـــت: ﴿ يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَّعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ (٤٦) قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدتُّمْ فَذَرُوهُ فِي سُنبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تَأْكُلُونَ (٤٧) ثُمَّ يَأْتِي مِن بَعْدِ ذَٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تُحْصِنُونَ (٤٨) ﴾ یوسف.

هەروەهـــا ژمارە حەوت لە ســـزادانی گەلەکـــەی پێغەمبەر هود ســـەلامی خوای لێبێت هاتـــووە، کە خوای گەورە ئـــەم پێغەمبەرەی بۆ هۆزی عاد ناردووە، خوای گەورە بایەکی بۆ ناردن، دەفەرمویێت:

﴿ وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ (٦) سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَىٰ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ (٧) ﴾ الحاقة.

لە چیرۆکی پێغەمبەر موسی سەلامی خوای لێبێت، ژمارە حەفتا، کە لەچەندجارەکانی ژمارە حەوتە هاتووە، خوای گەورە دەفەرمویێت: ﴿ وَاخْتَارَ مُوسَىٰ قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِّمِيقَاتِنَا ﴾ الأعراف: ١٥٥.

لەباســـکردنی هاوڕێیانـــی ئەشکەوتیشـــدا ژمـــارە حـــەوت بوونی هەیەو خـــوای گەورە دەفەرمویێت:

﴿ سَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ ۖ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ قُل رَّبِّي أَعْلَمُ بِعِدَّتِهِم مَّا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ ﴾ الکهف.

که‌واته په‌یوه‌ندییه‌ك له نێوان ژماره حه‌وت و چیرۆكه قورئانییه‌كاندا هه‌یه، هه‌روه‌ها هه‌ركه‌سێك به‌دواداچوون بۆ مێژووی گه‌له دێرینه‌كان بكات، دووپاتكردنه‌وه‌ی زۆری ژماره حه‌وت ده‌بینێت، به‌تایبه‌ت له مێژووی فیرعه‌ونه‌كانی میسردا.

ژماره‌ی حه‌وت و ڕۆژی دوایی:

ئه‌مه له دنیادا، ئه‌ی چی له ڕۆژی دواییدا؟ ئایا دووباره‌بوونه‌وه‌ی ئه‌م ژماره‌یه له ڕۆژی دواییدا هه‌یه؟ باسوخواستی ئه‌م ژماره‌یه ته‌نها له ژیانی ئه‌م دنیادا نییه، به‌ڵكو ئاماده‌یی ئه‌م ژماره‌یه له ڕۆژی دواییشدا ده‌بینین، وشه‌ی (القیامه) حه‌فتاجار له قورئانی پیرۆزدا دووباره‌بووه‌ته‌وه، واته به یه‌كێك له چه‌ندجاره‌كانی ژماره‌حه‌وت، كه ده‌زانین حه‌فتا ئه‌نجامی لێكدانی حه‌وته له ژماره ده.

٧٠ = ٧× ١٠

وشه‌ی (جهنم) حه‌فتاو حه‌وت جار له قورئاندا دووباره‌بووه‌ته‌وه، واته یه‌كێك له چه‌ندجاره‌كانی ژماره حه‌وت:

٧٧ = ٧× ١١

سه‌باره‌ت به حه‌وت ده‌رگاكه‌ی دۆزه‌خ خوای گه‌وره ده‌فه‌رموێت:

﴿لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِّنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ ﴿٤٤﴾﴾ الحجر.

به‌ڵام سه‌باره‌ت به سزای ئه‌و ڕۆژه، ئاماده‌بوونی چه‌ندجاره‌كانی ژماره حه‌وت ده‌بینین، خوای گه‌وره ده‌فه‌رموێت: ﴿خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾﴾ الحاقة.

ئه‌وه‌شمان بیرنه‌چێت، له باسكردنی وشه‌كانی زاتی خوادا باسی له ژماره حه‌وت هاتووه‌و خوای گه‌وره ده‌فه‌رموێت:﴿وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِن بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَّا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾﴾ لقمان.

ژماره حه‌وت و چاكه‌و خێركردن:

ئه‌م ژماره‌یه له چه‌ندجاره‌ی پاداشتی خوای گه‌وره بۆ كه‌سانێك كه سه‌روه‌ت و سامانیان ده‌به‌خشن له ڕێی خوادا، باسی هاتووه، خوای گه‌وره ده‌فه‌رموێت:

﴿مَّثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِّائَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦١﴾﴾ البقرة.

باسی ژماره حه‌فتا، كه چه‌ندجاره‌ی ژماره حه‌وته له سوره‌تی (التوبه)دا كراوه، له دواكردنی لێخۆشبوون له‌لایه‌ن پێغه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ) خوای گه‌وره ده‌فه‌رموێت:

﴿اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِن تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾﴾ التوبة: ٨٠

ژماره حه‌وت و ته‌سبیحاته‌كان:

له قورئانی پیرۆزدا حه‌وت سوره‌ت هه‌ن، كه به ته‌سبیحاتی خوای گه‌وره ده‌ستپێده‌كه‌ن، ئه‌وانیش: (الإسراء - الحديد - الحشر - الصف - الجمعه - التغابن - الاعلى)ن:

١-﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا

حَوْلَهُۥ لِنُرِيَهُۥ مِنْ ءَايَٰتِنَآ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١﴾ الإسراء.

٢- ﴿سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١﴾﴾ الحديد.

٣- ﴿سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۖ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١﴾﴾ الحشر.

٤- ﴿سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۖ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١﴾﴾ الصف.

٥- ﴿يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ٱلْمَلِكِ ٱلْقُدُّوسِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَكِيمِ ﴿١﴾﴾ الجمعة.

٦- ﴿يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۖ لَهُ ٱلْمُلْكُ وَلَهُ ٱلْحَمْدُ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾﴾ التغابن.

٧- ﴿سَبِّحِ ٱسْمَ رَبِّكَ ٱلْأَعْلَى ﴿١﴾﴾ الأعلى.

كەواتــە پەیوەندییــەك لە نێوان ژمــارە حەوتو تەســبیحاتی خوای گــەورەدا هەیە، لەبەرئەوە ئەم ژمارەیە بەســتراوەتەوە بە تەســبیح و زیکری ئاسمانەکانەوە، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿تُسَبِّحُ لَهُ ٱلسَّمَٰوَٰتُ ٱلسَّبْعُ وَٱلْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ ۚ وَإِن مِّن شَىْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِۦ وَلَٰكِن لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ ۗ إِنَّهُۥ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾﴾ الإسراء.

ژمارە حەوت و پیتەکانی قورئان:

ویســتی خوای گــەورە بووە، کە ئــەم قورئانە بە زمانــی عەرەبی دابەزێــت، ژمارەی پیتەکانی ئەم زمانەی کردووە، بیست و هەشت پیت، واتە: ٧ × ٤ = ٢٨

لــە یەکەم ســورەتی ئەم قورئانەدا، کە ســورەتی (الفاتحە) ئــەم ژمارەیە دەبینین، کە ژمــارەی ئایەتەکانی ئەم ســورەتە حەوت ئایەتە. خوای گــەورە لەگەڵ پێغەمبەر (ﷺ)دا دواوەو پێی فەرمووە:

﴿وَلَقَدْ ءَاتَيْنَٰكَ سَبْعًا مِّنَ ٱلْمَثَانِى وَٱلْقُرْءَانَ ٱلْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾﴾ الحجر.

ســبع المثانی (سورەتی) الفاتحە بە گەورەترین سورەتی قورئانی پیرۆزەو ژمارەی ئەو پیتانــەی ئەم ســورەتەیان لێ پێکهاتووە (٢١)پیتە، کە ئەمیش لــە چەندجارەکانی ژمارە حەوتە.

لە قورئانی پیرۆزدا چەند ســورەتێك هەن، کە جیاوازن لە ســورەتەکانی دیکە بەوەی، بــە چەند پیتێکی دابڕاو دەســتپێدەکەن وەك (الم - الــر - حم - یس - ق).... ژمارەی ئەم دەستپێکردنە جیاوازانە جگە لە دووبارەکان، چواردە دانەن، واتە لە چەندجارەکانی ژمارە حــەوت، ئەگەر ئەژماری ئەو پیتانەبکەین، کە ئەم دەســتپێکردنانەیان لێپێکهاتووە، جگە لــە دووبارەکان، واتە ئەگەر ژمارەی ئەو پیتانەمان ژمارد، کە ئەم دەســتپێکردنانەیان لێ پێکهاتووە، دەبینین ئەمانیش بەهەمان شێوە چواردە پیتن.

ئــەم پیتانە هەموویان لە ســورەتی الفاتحة (هەن، ئەگەر پیتە جیاوازەکانی ســورەتی (الفاتحة)مــان ژمــارد، جگە لە دووبارەکان، دەبینین ١٤ پیتن، ئەگەر ئەم پیتانەمان لەگەڵ دووبارە بووەکاندا ژمارد، دەبینین ١١٩ پیتن، واتە لە چەند جارەکانی ژمارەحەوت.

دروستکردنی ئاسمانەکان:

چه‌ندین گوزارشت هه‌یه، که له دروستکردنی ئاسمانه‌کان و زه‌وی له شه‌ش ڕۆژدا ده‌دوێن، ئه‌گه‌ر له قورئانی پیرۆزدا به‌دوای ئه‌م ڕاستییه‌دا گه‌ڕاین، واته ڕاستیی دروستکردنی زه‌وی و ئاسمانه‌کان له شه‌ش ڕۆژدا، ده‌بینین، له حه‌وت ئایه‌تدا دووباره بووه‌ته‌وه، که ئه‌مانه‌ن:

١- ﴿إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ يُغْشِى ٱلَّيْلَ ٱلنَّهَارَ يَطْلُبُهُۥ حَثِيثًا وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ وَٱلنُّجُومَ مُسَخَّرَٰتٍۭ بِأَمْرِهِۦٓ ۗ أَلَا لَهُ ٱلْخَلْقُ وَٱلْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٥٤﴾﴾ الأعراف.

٢- ﴿إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۖ يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ ۖ مَا مِن شَفِيعٍ إِلَّا مِنۢ بَعْدِ إِذْنِهِۦ ۚ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمْ فَٱعْبُدُوهُ ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾﴾ یونس: ٣

٣- ﴿وَهُوَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُۥ عَلَى ٱلْمَآءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۗ وَلَئِن قُلْتَ إِنَّكُم مَّبْعُوثُونَ مِنۢ بَعْدِ ٱلْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٧﴾﴾ هود.

٤- ﴿ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۚ ٱلرَّحْمَٰنُ فَسْـَٔلْ بِهِۦ خَبِيرًا ﴿٥٩﴾﴾ الفرقان: ٥٩

٥- ﴿ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۖ مَا لَكُم مِّن دُونِهِۦ مِن وَلِىٍّ وَلَا شَفِيعٍ ۚ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٤﴾﴾ السجدة.

٦- ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِن لُّغُوبٍ ﴿٣٨﴾﴾ ق.

٧- ﴿هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۚ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنزِلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۖ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤﴾﴾ الحديد.

ڕاستی حه‌وت ئاسمانه‌کان

ئه‌گه‌رله قورئانی پیرۆزدا به‌دوای ڕاستیی خه‌لقکردنی حه‌وت ئاسمانه‌که‌دا بگه‌ڕێین ده‌بینین، ژماره حه‌وت به‌ته‌واویی و بێ که‌موزیاد حه‌وت جار له هه‌موو قورئانی پیرۆزدا به حه‌وت ئاسمانه‌که‌وه به‌ستراوه‌ته‌وه، ئه‌مه‌ش ئه‌و ئایه‌تانه‌ن:

١- ﴿هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَ لَكُم مَّا فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ ٱسْتَوَىٰٓ إِلَى ٱلسَّمَآءِ فَسَوَّىٰهُنَّ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٩﴾﴾ البقرة.

٢- ﴿تُسَبِّحُ لَهُ ٱلسَّمَٰوَٰتُ ٱلسَّبْعُ وَٱلْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ ۚ وَإِن مِّن شَىْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِۦ وَلَٰكِن لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ ۗ إِنَّهُۥ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾﴾ الإسراء.

٣- ﴿قُلْ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلسَّبْعِ وَرَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾﴾ المؤمنون.

٤- ﴿فَقَضَىٰهُنَّ سَبْعَ سَمَٰوَاتٍ فِى يَوْمَيْنِ وَأَوْحَىٰ فِى كُلِّ سَمَآءٍ أَمْرَهَا ۚ وَزَيَّنَّا ٱلسَّمَآءَ ٱلدُّنْيَا بِمَصَٰبِيحَ وَحِفْظًا ۚ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ ٱلْعَزِيزِ ٱلْعَلِيمِ ﴿١٢﴾﴾ فصلت.

٥- ﴿ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ وَمِنَ ٱلْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ ٱلْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ ٱللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَىْءٍ عِلْمًۢا ﴿١٢﴾﴾ الطلاق.

٦- ﴿ٱلَّذِى خَلَقَ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ طِبَاقًا ۖ مَّا تَرَىٰ فِى خَلْقِ ٱلرَّحْمَٰنِ مِن تَفَٰوُتٍ ۖ فَٱرْجِعِ ٱلْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ

(٣) ﴾ الملك.

٧- ﴿ أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا (١٥) ﴾ نوح.

ژماره‌ی ئاسـمانه‌كان، كه خوای گه‌وره خه‌لقیكردوون، حه‌وتن، هه‌روه‌ها حه‌وت جار له قورئانی پیرۆزدا باسـیانكراوه، با له‌م ڕێكخسـتنه وردبینه‌وه، ئایـا به ڕێككه‌وت هاتووه؟! هه‌موو ئه‌م ڕاسـتییه ژماره‌ییانه، كه هه‌مـوو كات به‌گونجاویی و ڕێكخراویی له‌گه‌ڵ ژماره حه‌وتـدا هاتوون، ئایـا ئاماژه‌یه‌ك نین بۆئه‌وه‌ی له بـه‌دوای نهێنییه‌كانی ئه‌م ژماره‌یه له قورئاندا بگه‌ڕێین؟

بۆ زانینی زیاتر له باره‌ی ژماره حه‌وته‌وه بڕوانه:

الرقم سبعه يشهد على عظمة القرآن

موسوعه الإعجاز الرقمى

كتاب معجزه السبع المثانى

الترتيب المذهل للرقم سبعه فى القرآن

سه‌رچاوه‌كان:

١- القرآن الكريم، بروايه حفص عن عاصم (مصحف المدينه المنوره).

٢- المعجم المفهرس لالفاظ القرآن الكريم — محمد فؤاد عبد الباقى، دار الفكر، بيروت.

٣- إشراقات الرقم سبعه للمهندس عبد الدائم الكحيل، إصدار جائزه دبى الدوليه للقرآن الكريم، دبى ٢٠٠٦.

موعجیزەی جیاوازیی ڕەنگەکان

ئایا ڕەنگەکان کاریگەرییان لەسەر ژیانمان هەیە؟ چۆن دەکرێت ژیانمان بە بەکارهێنانی ڕەنگەکان بگۆڕین؟ بۆچی خوای گەورە ڕەنگی سەوزی بۆ بەهەشت هەڵبژاردووە؟ بۆچی ڕەنگی ڕەشی بۆ دۆزەخ هەڵبژاردووە؟ ئایا موعجیزەیەك هەیە؟

نیشانەو بەڵگەی زۆر بەسەر مرۆڤدا تێپەڕدەبن و لێی غافڵەو هەستی پێناکات، یەکێك لە موعجیزەکان، ڕەنگەکانن، کە خوای گەورە بۆی دەستەبەرکردووین. زانایان چ شتێکی نوێیان لە جیهانی ڕەنگەکاندا دۆزیوەتەوەو قورئانی پیرۆز چۆن ئاماژەی بەوەداوە؟ خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿ وَمِنْ ءَايَـٰتِهِۦ خَلْقُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَـٰفُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَٰنِكُمْ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَـٰتٍ لِّلْعَـٰلِمِينَ ﴿٢٢﴾ ﴾ الروم.

(یەکێکی دیکە لە نیشانەو بەڵگەکانی بەدیهێنانی ئاسمانەکانو زەوی و جیاوازیی زمان و ڕەنگتانە، بەڕاستی لەم دیاردەیەدا بەڵگەو نیشانەی تێدایە بۆ زانایان و شارەزایان)، ئەم ئایەتە پیرۆزە جەخت لەسەر بوونی موعجیزە لە ڕەنگەکاندا دەکاتەوە، هەروەها پێویستە بیریان لێبکەینەوەو یادو زیکری خوای گەورە بکەینەوە، بۆ ئەوەی باوەڕو خۆبەخشینمان بەم بەدیهێنەرە گەورەیە زیاد بکات.

ڕەنگ چییە؟

هەموو ئەو ڕەنگانەی دەیانبینن، لە بنچینەدا یەکە، بریتییە لە ڕووناکییەك کە چاومان پێی کاریگەر دەبێت، هەر ڕەنگێك لەرەیەکی دیاریکراوی هەیە، لە میهرەبانی خوای گەورەیە بە ئێمە کە چاوەکانی وا بۆ خەلقکردوین هەموو لەرەکانی دەوروبەرمان

نابینین! ته‌نها به‌شێکی که‌می لێده‌بینین، ئه‌ویش شه‌به‌نگه‌خۆر(په‌لکه‌زێرینه)بینراوه‌که‌یه. ئه‌گـه‌ر ڕه‌نگه‌کانمان هێماکرد به درێژیی شـه‌پۆله‌کانیان، ئه‌وا مـرۆڤ ته‌نها ئه‌و ڕه‌نگانه ده‌بینـن، که شـه‌پۆلیان له ٤٠٠ نانومتر بـۆ ٧٠٠ نانومه‌تره (نانومتر به‌شـێکه له بلیۆنی مه‌ترێك- واته ئه‌گه‌ر مه‌ترێك دابه‌ش بکه‌ین بۆ یه‌ك بلیۆن به‌ش، ئه‌وا نانومه‌تر به‌شێکه له‌و بلیۆن به‌شه).

کاتێك ئه‌و تیشکه ڕووناکییه ده‌که‌وێته سه‌ر مادده‌یه‌ك ئه‌وا سپی ده‌رده‌که‌وێت، ئه‌مه‌ش به‌لگـه‌ی ئه‌وه‌یه، که هه‌موو ڕه‌نگه‌کان ده‌داته‌وه‌و هیچی لێ هه‌ڵنامژێت، ئه‌گه‌ر مادده‌یه‌کی ڕه‌شـمان بینی واتای ئه‌وه‌یه، که هه‌موو ڕه‌نگه‌کان هه‌ڵده‌مژێت و هیچی لێ په‌رچناداته‌وه، به‌لام مادده‌ی سـوور هه‌موو ڕه‌نگه‌کان هه‌ڵده‌مژێت ته‌نها سـوور نه‌بێـت په‌رچیده‌داته‌وه بۆمان و به‌م شێوه‌یه به سووریی ده‌یبینین‌و به‌هه‌مان شێوه...

ئـه‌و ڕووناکییـه‌ی ده‌یبینین بریتییه له شـه‌پۆل، که له‌رینـه‌وه‌ی دیاریکراوی هه‌یه، ڕووناکی سوور شه‌پۆلێکه له‌رینه‌وه‌ی هه‌یه، ڕه‌نگی سه‌وز هه‌مان شه‌پۆلی ڕووناکییه، به‌لام له‌رینه‌وه‌یه‌کی گه‌وره‌تری هه‌یه.... به‌و شـێوه‌یه بـۆ ڕه‌نگه‌کانی دیکه‌ش، که‌واته ڕه‌نگه‌کان جیاوازن له‌یه‌ك به پێی جیاوازیی درێژی شـه‌پۆلی هه‌ریه‌کێکیان، یان له‌رینه‌وه‌که‌ی. ئه‌م ئایه‌ته پێویسـته بیری لێبکرێته‌وه، پێویسـته له‌م فه‌رموده‌یه‌ی خوای گه‌وره وردببینه‌وه، که ده‌فه‌رموێت:

﴿ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَٰلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ ﴾ فاطر.

((ئایا سـه‌رنجت نه‌داوه، که به‌ڕاستی خوا له ئاسمانه‌وه بارانی باراندووه، جا ئێمه به‌و بارانـه جۆره‌هـا به‌روبومی جیاوازمان هه‌یه، که (ڕه‌نگیان، تامیان، شـێوه‌یان، شـوێنیان، وه‌رزیان جیاوازه). هه‌روه‌ها هه‌ندێك له که‌ژوکێوه‌کانمان به زنجیره کێشاوه، هه‌یانه چین‌و نه‌خش و هێڵی سپی و سوره‌و ئه‌وانیش ڕه‌نگیان جیاوازه، هه‌شیانه ڕه‌نگێکی تاریك و تۆخه، هه‌روه‌ها به‌و شێوه‌یه له خه‌ڵکیش، له گیانداران‌و ماڵاتیش جۆره‌ها ڕه‌نگ و شێوه‌و قه‌باره‌ی جیاواز هه‌یه، به‌ڕاسـتی هه‌ر زاناکان په‌ی به‌و ڕاسـتییانه ده‌به‌ن، له‌ناو به‌نده‌کانی خوادا هه‌ر ئه‌وان له خوا ده‌ترسن، به ڕاستی ئه‌و خوایه زۆر بالاّ ده‌سته، زۆریش لێبورده‌یه)).

سه‌رسـوڕهێن ئه‌وه‌یه، که خوای گه‌وره له‌م ده‌قه‌دا شـتێکی نامۆی خسـتووه‌ته‌ڕوو، که ناکرێت ئه‌مه له مرۆڤه‌وه بێت، کاتێك ده‌فه‌موێت:

(إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ) (له‌نـاو به‌نده‌کانی خودا زانایان له خوا ده‌ترسـن) ئه‌مه به‌و واتایه‌ی زانایان له هه‌موو که‌س زیاتر له خوای گه‌وره ده‌ترسـن، ئـه‌م ئایه‌تـه هۆی موسـڵمانبوونی یه‌کێك له زانایان بوو، کاتێك ئـه‌وه‌ی زانی که مرۆڤ ناتوانێت ئه‌م جۆره ڕاستییانه بزانێت. ڕابمێنن که چۆن خوای گه‌وره په‌یوه‌ندیی له نێوان

زانست و ترسان لە خوای گەورە لە لایەك و لە نێوان موعجیزەی ڕەنگەکان لە لایەکی دیکەوە دروستکردووە، بۆئەوەی گرنگی ئەم جۆراوجۆریەی دنیای ڕەنگەکان و کاریگەریی لەسەر مرۆڤمان پێشان بدات.

لەگەڵ مندا سەیری ئەم دەقە پیرۆزە بکەن:

﴿ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٢١﴾ أَفَمَن شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِّن رَّبِّهِ فَوَيْلٌ لِّلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُم مِّن ذِكْرِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٢﴾ ﴾ الزمر.

(ئایا تۆ نەتبینیوەو سەرنجت نەداوە، خوای گەورە لە ئاسمانەوە بارانی باراندووە، لەوەودوا لە ناخی زەویدا کۆیدەکاتەوە، پاشان لە شێوەی کارێزو کانی دەریدەهێنێت، ئەوسا هەر بەو ئاوە کشتوکاڵی هەمەجۆرو هەمەڕەنگ دەڕوێنێت، پاشان دەبینین وشك دەبێت و زەرد هەڵدەگەڕێت، پاشان دەیخات و وردو خاشی دەکات، جا بەڕاستی لەم شتەدا بیرخستنەوەیە بۆ کەسانی ژیرو هۆشمەند، ئایا ئەو کەسەی خوای گەورە سینەی گوشاد کردووە بۆ ئیسلام لە سەر ڕێبازی نورو ڕووناکی پەروەردگاریەتی (وەك ئەو کەسە وایە، کە پێچەوانەیە؟)، هاوارو وەیل بۆ ئەو کەسانەی دڵیان ڕەقە لە ئاستی قورئان و یادی خوادا، ئەوانە لە گومڕاییەکی ئاشکرادا گیریان خواردووە)، ببینن، خوای گەورە چۆن پەیوەندیی لە نێوان ڕەنگەکان و جیاوازییاندا دەخاتەڕوو ودەفەرموێت:(مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ) (ڕەنگیان جیاوازە)و هەروەها باسی لە باوەڕکردووەو دەفەرموێت: (أَفَمَن شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ)(ئەوانەی خوای گەورە سینەی گوشاد کردوون بۆ ئیسلام). وەك ئەوەی خوای گەورە بیەوێت ئیشارەتێکمان پێبدا بۆ گرنگیی بیرکردنەوە لە دنیای ڕەنگەکان و جیاوازییان، بە تایبەت کە دەزانین خۆڵ و خاك یەکەو ئاویش یەکە، بەڵام جیهانێکی پڕ لە ڕەنگ دەبینین، کە کۆتاییەکەی نازانین.

ڕەنگەکان و چاو

زانایان جەختدەکەنەوە، کە ناتوانرێت چاو تەقلیدبکرێتەوە هەرچەند هەوڵ بدەن، چونکە بە بوونی ملیۆنان خانە جیادەکرێتەوە، کە هەموویان زۆر بە ڕێکخراوەیی و تۆکمەیی کاردەکەن، ئەمەش ناتوانرێت لە مەودایەکی وەك قەبارەی چاودا بەدی بهێنرێت. بۆیە دەستەوسان و سەرسوڕماون بەرامبەر نیعمەت و ئایەتی چاو، بۆیە پێویستە لەسەرمان سوپاسی خوای گەورە بکەین لەسەر ئەو نیعمەتە گەورەیە، کە خوای گەورە زۆر جار لە قورئانی پیرۆزدا بۆی باسکردووین، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿ وَاللَّهُ أَخْرَجَكُم مِّن بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ ﴾ النحل.

(خوا ئێوەی لە سکی دایکتان دەرهێناوە، بێئەوەی هیچ شتێك بزانن، ئەنجا دەزگای

بیســتن و بینین و تێگەشــتنی بۆ دابینکردوون، بۆ ئەوەی سوپاســگوزاری بکەن) هەروەها دەفەرموێت:

﴿ وَهُوَ ٱلَّذِيٓ أَنشَأَ لَكُمُ ٱلسَّمۡعَ وَٱلۡأَبۡصَٰرَ وَٱلۡأَفۡـِٔدَةَۚ قَلِيلٗا مَّا تَشۡكُرُونَ ﴿٧٨﴾ ﴾ المؤمنــون.

(هەر ئەو زاتەیە، کە دەزگای بیســتن و بینین و تێگەیــشتنی بۆ دابینکردوون کەچی زۆر کەمتان سوپاسگوزارن).

جیاوازیی ڕەنگەکان چۆن بەرهەمدێت؟

هەمــوو مرۆڤێــك ڕەنگێکی تایبەت بە خۆی هەیە، کە لەگەڵ لەرینەوەی خانەکانی لەشــیدا دەگونجێت (لەرەی سروشــتیی جەســتە). خــوای گەورە بەشــێوەیەك گەردوونی خەلقکــردووە، کــە لە گەرد پێکدێــت، گەردیش لە تەنۆچکەی لەخــۆی بچوکتر پێکدێت، هەموو ئەم بەدیهێنراوە بچووکانە بەپێی یاســایەکی ڕێکخراوو تۆکمە دەلەرنەوە، زانایان لێکۆڵینەوەیان دەربارەی دیاردەی جیاوازیی ڕەنگەکان کردووەو ســەریان ســوڕما، کە ئەم جۆراوجۆرییە بێ کۆتاییەیان بینی لە دنیای ڕووەك و زیندەوەرەکان و گیانلەبەردا.

لــە کاتــی کــردەی پێکهێنانــی ڕۆشــناییدا ڕووەك دەســتدەکات بە مژینــی فوتوناتە ڕووناکییــەکان کــە لە خــۆرەوە بۆی دێــت، دەیگۆڕێت بــۆ وزەی کیمیایی کــە لە گەڵای ڕووەکەکاندا هەڵدەگیرێــت. خوای گەورە بەرنامەیەکی تۆکمەی لەم ڕووەکانەدا داناوە، کە فەرمــان دەدات بە خانەکان بە مژینی ڕەنگی ســەوز، بۆیە دەبینین کە گەڵای ڕووەکەکان ڕەنگیان سەوزە.

بەڵام ئەو ڕووەکانەی ناو قوڵایی دەریاکان کە ڕەنگی سەوزیان پێناگات دەبینین ڕەنگی شــین هەڵدەمژن بۆیە ئەم کردەیە زۆر ئاڵۆزەو لەلایەن زانایانی ناســاوە لێی کۆڵراوەتەوە، بۆیــان دەرکەوتووە ڕەنگی ڕووەکەکان بەپێی جیاوازیــی توانایان بۆ هەڵمژینی ڕووناکیی دەگۆڕێــت. زانایان دەڵێن: ئەگەر ئەو توانا دیاریکراوە بۆ هەڵمژین نەبێت لای ڕووەکەکان، ئەوا دنیا هەمووی ڕەشێکی تاریك دەبوو. بەڵام بەڕاستی کردەیەکی سەرسوڕهێنەو شایەنی بیرلێکردنەوەیە. زانایانی دیکە ئەوە دەخەنەڕوو کە سروشت ناتوانێت ئەم بەرنامە ئاڵۆزە لە دنیای ڕووەکەکاندا دەســتەبەربکات تا ئەم جۆراوجۆرییە گەورەیەو ئەم گونجاوییە کە هیــچ کەموکورییەکی لە دنیای ڕەنگە سروشــتییەکاندا نییە. بۆیە بە دڵنیاییەوە هێزێکی بەشکۆو گەورە لەم کارەدا هەیە.

دەڵێین: ئەمە توانای خوای گەورەیە کە دەفەرموێت:

﴿ وَمَا ذَرَأَ لَكُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُخۡتَلِفًا أَلۡوَٰنُهُۥٓۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗ لِّقَوۡمٖ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾ ﴾ النحل.

(هەروەها شــتی زۆرو جۆراوجۆرو هەمەڕەنگی لە زەویدا بۆ بەدیهێناون، کە بە ڕاستی لەمەدا بەڵگە بۆ کەسانێك هەیە، کە بیریان دەکەوێتەوە).

زانایان لەڕێی چاودێری بەرگەڕووەك بۆیاندەرکەوت کە ڕووەك تیشــکی خواروو سوور

هه‌ڵنامژێـت. به‌ڵکو ده‌یداته‌وه، ئه‌مه‌ش یارمه‌تی ڕێکخسـتنی پلـه‌ی گه‌رمیی به‌رگه‌هه‌وا ده‌دات، ئه‌م کاره تائێستا مه‌ته‌ڵێکی سه‌رسوڕهێنه‌!!

ڕه‌نگ و کاریگه‌ریی ده‌روونیی:

ئه‌وه‌ی گومانی تێدانییه، که ڕه‌نگه‌کان کاریگه‌ریی ده‌روونیی ئاشکرایان هه‌یه، هه‌موو ڕه‌نگێك له‌رینه‌وه‌ی تایبه‌ت به‌خۆی هه‌یه، له ڕێی له‌رینه‌وه‌که‌یه‌وه کار له‌چاو ده‌کات، بۆیه کاتێك ڕه‌نگێکی دیاریکراو ده‌بینین له‌رینه‌وه‌ی ئه‌م ڕه‌نگه له ڕێی چاوه‌وه ده‌گوێزرێته‌وه بۆ مێشك و کارده‌کاته سه‌ر خانه‌کانی مێشك و هه‌ر ڕه‌نگێك له ڕه‌نگێکی تر جیاوازه.

ڕه‌نگه‌کان کاریگه‌رییان له‌سه‌ر که‌سێتی مرۆڤ هه‌یه، ده‌کرێت که‌سێتی ژن، یان پیاو له ڕێگه‌ی خۆشه‌ویسـتی بۆ ڕه‌نگێك یان چه‌ند ڕه‌نگێکـی دیاریکراو و چه‌ندێتی کارلێکردنی له‌گه‌ڵیدا شـیبکرێته‌وه، (به‌ڵام ئه‌م باره ڕێژه‌ییه). ڕاسـتی هیچ لێکۆڵینه‌وه‌یه‌کی زانستیی باوه‌ڕپێکراو له‌باره‌ی کاریگه‌ریی ده‌روونیی ئاشـکرا له‌سـه‌ر گشـت مرۆڤه‌کان نییه، به‌ڵام چه‌ند تێبینییه‌ك هه‌یه، که زانایان ده‌رکیان پێکردووه.

کارلێککردن له‌گه‌ڵ ڕه‌نگه‌کاندا کرده‌یه‌کی زۆر ئاڵۆزه‌و تا ئێسـتا لێکنه‌دراوه‌ته‌وه. بۆیه ڕه‌نگه‌کان به نیشـانه‌و به‌ڵگه‌یه‌کی سه‌رسـوڕهێنه‌ر له نیشـانه‌و به‌ڵگه‌کانی خوای گه‌وره داده‌نرێـن، فه‌رمانی پێکردووین که بیریـان لێبکه‌ینه‌وه، بۆ ئه‌وه‌ی له‌وه تێبگه‌ین و درکی پێبکه‌ین، که ئه‌م گه‌ردوونه له ڕێی ڕێککه‌وته‌وه نه‌هاتووه:

﴿ وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾ ﴾ النحل.

ڕه‌نگی سوور

تێبینـی کاریگه‌ریـی فیزیۆلۆژی ڕه‌نگی سـووور کراوه، کـه به‌رکه‌وتنی ئه‌م ڕه‌نگه بۆ ماوه‌یه‌کـی درێـژ ده‌بێته هۆی به‌رزبوونه‌وه‌ی فشـاری خوێن. کاریگه‌ریی له سـه‌ر هه‌موو ڕژێنه‌کانی له‌ش هه‌یه، هه‌روه‌ها خانه‌کانی له‌ش چالاك ده‌کاتو وزه‌ی به‌رزده‌کاته‌وه، ئه‌گه‌ر ڕه‌نگـی سـوورمان کاڵ کردووه بۆ ڕه‌نگی گوڵیی ئـه‌وا کاریگه‌رییه‌که‌ی که‌مده‌بێته‌وه، ئه‌و که‌سـه‌ی له سروشـت ڕاده‌مێنێت ده‌بینێـت خوای گه‌وره ڕه‌نگی دیاریکـراوی بۆ ڕووه‌کی دیاریکراو هه‌ڵبژاردووه، که له‌گه‌ڵ خه‌سڵه‌ته‌کانی ئه‌و ڕووه‌که‌دا ده‌گونجێت.

ڕه‌نگی پرته‌قاڵی

هه‌ندێك لێکۆڵه‌ره‌وان دووپاتیده‌که‌نه‌وه، که ئه‌م ڕه‌نگه په‌یوه‌سـته به یاسای به‌رگریی له‌شـه‌وه، به‌جۆرێـك که به‌رکه‌وتن به ڕه‌نگی پرته‌قاڵی ده‌بێتـه هۆی زیادبوونی به‌رگریی له‌ش. ڕه‌نگه به‌هۆی ڕێککه‌وتنی نێوان له‌ره‌ی تایبه‌ت به به‌رگریی له‌ش و له‌ره‌کانی ڕه‌نگی پرته‌قاڵییه‌وه بێت.

هەندێك لێكۆڵەرەوان چالاكیی مێشـك و ڕەنگی زەرد بەیەكەوە دەبەسـتنەوە، ڕەنگی زەرد خانەكانی مێشك چالاك دەكات، سەبارەت بە كاریگەریی دەروونیی ڕەنگی زەرد خۆشیی لای مرۆڤ زیاددەكات. هەندێك توێژەر ڕەنگی زەرد بە ترس و مردنەوە دەبەستنەوە، بەڵام هیچ بەڵگەیەكی زانستییان نییە، جگە لە گوزارشتی هەندێك كەس نەبێت.

ڕەنگی سەوز

هەندێك بۆچوون هەیە دووپاتیدەكەنەوە، كە ڕەنگی سـەوز بۆ دڵ بەسـوودە. یارمەتیی هەناسەدانی قوڵ دەدات، ڕەنگێكە یارمەتیدەرە بۆ گەڕانەوەی هاوسەنگیی خانەكانی لەش. ئەم ڕەنگە مرۆڤ دڵخۆش دەكات. بۆیە دەبینین پزیشكان لە كاتی نەشتەرگەریدا ئەم ڕەنگە لەبەر دەكەن بە مەبەستی سووككردنی ئازاری نەخۆشەكان. تا خۆشیی و ئاسوودەییان پێ ببەخشن.

ڕەنگی شین

یاریمەتیدەرە بۆ دابەزاندنی فشـاری خوێن، كاریگەریی لەسـەر هێوركردنەوەی لەش هەیەو ڕەنگی ئارامییە. چالاككەری ڕژێنی نوخامییەو یارمەتی نووستن بە قوڵیی دەداتو ئێسـك بەهێزدەكات. هەندێك بۆچوون هەیە دووپاتیدەكەنەوە، كە ڕەنگی شـین یارمەتیی داهێنان دەدات.

ڕەنگی وەنەوشەیی

یارمەتیی هێوربوونەوەی تورەیی دەدات، پەیوەسـتە بە شڵەژاویی سۆزییەوەو یارمەتیی كەمبوونەوەی دەدات. ئەم ڕەنگە بە گرنگترین ڕەنگ لە دامەزراویی و ئارامگرتنی سۆزیدا و ڕوودانـی گـۆڕان لە ژیانی مرۆڤدا دادەنرێـت. بەدڵنیاییەوە كەسـانێك دەبینین كە بە ڕەنگـەكان كاریگەرنابن، ئەمە بارێكی سروشـتییە، لەبەرامبەردا كەسـانێك دەبینین كە هەسـتیاریی بەرزیـان هەیە بەرامبەر بـە ڕەنگەكان، چێژی لێدەبینـن و كارلێكی لەگەڵ دەكەن، وەك كارلێكیان لەگەڵ مۆسیقادا.

ڕەنگی قاوەیی

توێـژەران دووپاتیدەكەنەوە، كـە ڕەنگی قاوەیی ڕەنگی ئارامگرتنـە، هەندێك ئارامیی و گەڕانـەوە بۆ سروشـت بە مرۆڤ دەبەخشـێت، كە دەبینین ڕەنگی خـۆڵ مەیلەوڕەنگی قاوەییە، كەواتە ئەم ڕەنگە سادەییت بیردەخاتەوەو هەستی خۆبەزلنەزانین و ڕوحسوكیت لا زیاد دەكات. بەدڵنیاییەوە ئەم بارە لە كەسێكەوە بۆ كەسێكی دیكە دەگۆڕێت و ڕێژەییە بەپێی باری دەروونیی و بیروبۆچوونی ئەو كەسە.

ڕەنگی ڕەش

ڕەنگێكی ناپەسەندەو بێ سوودە لە چارەسەكردنداو گەشە كەمدەكاتەوە، ڕەنگی ڕەش هێمای شكۆیە لای هەندێك كەس، بەڵام هێمای دڵتەنگییە لای كەسانی دیكە، بەڵام ئیسلام ئەمە بەڕاست نازانێت، چونكە ڕەنگەكان یەكێكن لە نیعمەتەكانی خوای گەورە، هەموویان تەواوكەری یەكترن و ناتوانین واز لە هیچ یەكێكیان بهێنین.

ڕەنگی سپی

ئەو ڕەنگەیە کە پشـــوودان و ئاشـــتی دەهێنێت و بێ ئومێدی دوردەخاتەوە، بۆیە ئەو کەسەی هەست بە خەمۆکیی و بێئومێدی دەکات، باشترە هەوڵبدات ڕەنگی سپی لەبەربکات، یان ڕەنگی سپی لەجلەکانیدا هەبێت، پێویست نییە کە جلەکانی هەمووی سپی بێت.

ڕەنگەکان لـــە قورئاندا بە ژمارەی ڕەنگەکانی پەلکەزێڕینە دووبارەبوونەتەوە. دەزانین کـــە شـــەبەنگەخۆر (پەلکەزێڕینـــە) حەوت ڕەنگە، ئـــەوەی جێی سەرســـوڕمانە ڕەنگەکان حەوت جار لە قورئاندا باســـکراون، واتە بە ژمارەی ڕەنگەکانی پەلکەزێڕینە، ئەمەش لەم ئایەتانەی خوارەوەدا:

١- ﴿ وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي ٱلْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهُۥٓ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾ ﴾ النحل.

٢- ﴿ ثُمَّ كُلِي مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ فَٱسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنۢ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهُۥ فِيهِ شِفَآءٌ لِّلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾ ﴾ النحل.

٣- ﴿ وَمِنْ ءَايَٰتِهِۦ خَلْقُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَٰنِكُمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَٰتٍ لِّلْعَٰلِمِينَ ﴿٢٢﴾ ﴾ الروم.

٤- ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ ثَمَرَٰتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهَا ﴾فاطر.

٥- وَمِنَ ٱلْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ ﴾ فاطر.

٦- ﴿ وَمِنَ ٱلنَّاسِ وَٱلدَّوَآبِّ وَٱلْأَنْعَٰمِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهُۥ كَذَٰلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ ﴾ فاطر.

٧- ﴿ أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَسَلَكَهُۥ يَنَٰبِيعَ فِي ٱلْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِۦ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهُۥ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَىٰهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُۥ حُطَٰمًا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِأُو۟لِي ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿٢١﴾ ﴾ الزمر.

پرســـیارمان بۆ هەموو ئەو کەســـانەی کە گومانیان وایە، کە قورئان دانراوی دەســـتی مرۆڤە: ئایا باسکردنی ئەم ڕەنگانە بە حەوت جار تەنها بە ڕێککەوتە؟!!!!

ڕەنگ هۆکارێکە بۆ بیرکەوتنەوەو بیرکردنەوە

خوێنەری بەڕێز، ئایا هیچ ڕۆژێك بیرت لەوە کردووەتەوە، کە لەو گوڵانە ڕابمێنیت، کـــە خـــوای گـــەورە خەڵقیکردوون؟ ئایا تەماشـــات کـــردووەو لە ڕەنگـــی دڵفرێنی گوڵێك وردبوویتەتەوە؟ ئایا پرسیارت کردووە کە چی ئەم ڕەنگەی دوا بەو گوڵانە؟ لەگەڵ مندا لـــەم ئایەتانەی خوارەوە ڕابمێنە، کە خوای گەورە جیاوازیی ڕەنگەکانی بە بیرکەوتنەوەوە بەســـتووەتەوە: (إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ) . هەروەهـــا بـــە بیرکردنەوەوە بەســـتوویەتیەوە دەفەرموێت: (إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ) هەروەها بە بەستویەتیەوە بە زانســـتەوە، چونکە جیاوازیی ڕەنگەکان پێویستی بە زانایان هەیە، بۆ ئەوەی لەم دیاردەیە بکۆڵنەوەو درك بە گەورەیی خوا بکەن، بۆیە خوای گەورە دەفەرموێت: (إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَٰتٍ لِّلْعَٰلِمِينَ)، ئایەتـــەکان بـــەم موعجیزەیە کۆتاییان دێت (موعجیـــزەی جیاوازیی ڕەنگەکان)

ئه‌مه‌ش بیرخسته‌وه‌یه‌كه بۆ كه‌سانی ژیروهۆشمه‌ند، ده‌فه‌رمویت: (إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِأُولِي الْأَلْبَابِ).

لێكۆڵه‌ران دووپاتیده‌كه‌نه‌وه، كه دیارده‌ی جیاوازیی ڕه‌نگه‌كان دیارده‌یه‌كی سه‌رسوڕهێنه‌رو سه‌رسامكه‌ره، چۆن گوڵ ده‌توانێت ئه‌م زنجیره جوان و ڕێككه‌وتووه له ڕه‌نگ ڕێكبخات؟ كێ كاره‌كانی بۆ ڕێكده‌خات؟ له كوێوه ئه‌و ڕێنماییانه‌ی بۆ دێت بۆ ڕێكخستنی ڕه‌نگه‌كان به‌و شێوه سه‌رنجڕاكێشه؟ وه‌ڵامه‌كه به‌ئاسانیی ئه‌وه‌یه، كه خوای گه‌وره ده‌فه‌رموێت:
﴿ هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ ۖ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ ۚ يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾ ﴾ الحشر.

چاره‌سه‌ر به ڕه‌نگه‌كان

له كاتێكدا ڕه‌نگ له‌ره‌ی شه‌پۆلی كارۆموگناتیسیه، كه‌واته ده‌توانین به به‌كارهێنانی ڕه‌نگێكی دیاریكراو بۆ هاوسه‌نگكرنه‌وه‌ی له‌ره‌كانی له‌ش به‌كاربهێنین، ئه‌مه‌یه بیرۆكه‌ی چاره‌سه‌ر به ڕه‌نگه‌كان، له‌به‌رئه‌وه‌ی هه‌ر یه‌كێك له ئێمه بوارێكی كارۆموگناتیسی هه‌یه له ده‌وری جه‌سته‌ی خۆی بلاویده‌كاته‌وه، ئه‌م بواره كاریگه‌ر ده‌بێت به ڕه‌نگی جل و ئه‌و ڕه‌نگانه‌ی له ده‌وروبه‌رماندان، بۆیه ده‌بینین كه‌سێك كاتێك له سه‌یران و گه‌شت ده‌بێت له نێوان دارودره‌ختدا هه‌ست به ئارامیی ده‌روونی ده‌كات، به‌هۆی دانه‌وه‌ی له‌ره سه‌وزه‌كان له‌سه‌ر له‌شی.

لێره‌دا ئه‌و ئایه‌ته پیرۆزه‌مان بیرده‌كه‌وێته‌وه، كه باس له گرنگیی خۆشی و شادیی ده‌كات له ژیانی مرۆڤدا له ڕێگه‌ی ته‌ماشاكردنی سروشتی سه‌وزه‌وه، خوای گه‌وره ده‌فه‌رموێت:
﴿ أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ أَن تُنبِتُوا شَجَرَهَا ۗ أَإِلَٰهٌ مَّعَ اللَّهِ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ ﴿٦٠﴾ ﴾ النمل.

واته باخچه‌كان سه‌رچاوه‌ی خۆشی و شادین، ڕه‌نگه سه‌رسام بین ئه‌گه‌ر زانیمان توێژه‌ران له وڵاتانی ڕۆژئاوا نه‌خۆشه‌كانیان (به‌تایبه‌ت نه‌خۆشی خه‌مۆكی) به سه‌یركردنی ڕووه‌ك و سروشتی سه‌وز چاره‌سه‌رده‌كه‌ن.

ئه‌گه‌ر ڕه‌نگه‌كان نه‌مان، چی ڕووده‌دات؟

ڕه‌نگه‌كان نیعه‌تێكی خوای گه‌وره‌ن و پێویسته سوپاسگوزاری خوای گه‌وره‌ی له‌سه‌ربكه‌ین، ئه‌گه‌ر دنیا به‌دوو ڕه‌نگی ڕه‌ش و سپی ده‌ربكه‌وتایه، ئه‌وا ده‌بووه هۆی دڵه‌ڕاوكێ و ترس بۆ خه‌ڵك، چونكه ڕه‌نگه‌كان سه‌رچاوه‌ی خۆشیو گه‌شبینین. یه‌كێك له ڕێگا به‌كارهێنراوه‌كان له به‌ندیخانه‌كاندا بۆ مه‌به‌ستی كاركردنه سه‌ر به‌ندییه‌كان بۆ دانان به‌تاواندا، ئه‌وه‌یه كه ده‌یانخه‌نه ژوورێكی یه‌ك ڕه‌نگی تۆخ وه‌ك سوور، تووشی جۆرێكی ترسناك له خه‌مۆكیی ده‌بێت ئه‌مه‌ش ناچاریده‌كات بۆ وتنی ڕاستی له پێناوی ڕزگاربوون له‌و حاڵه‌ته. به دڵنیاییه‌وه ئه‌گه‌ر دنیا یه‌ك ڕه‌نگ، یان دوو ڕه‌نگ بوایه، ئه‌وا له به‌ندینخانه‌یه‌كی گه‌وره ده‌چووین كه‌واته سه‌یری ئه‌م نیعمه‌ته گه‌وره‌یه بكه‌ن، كه هه‌ستی پێناكه‌ین تا له‌ده‌ستمان

نەچێت.

ڕەنگی زەرد لە نێوان خۆشی و مردندا

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِۦ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهُۥ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَىٰهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُۥ حُطَٰمًا﴾ الزمر: ٢١

(ئەنجا دەبینین وشك دەبێت و زەرد هەڵدەگەڕێت، پاشان دەیخات و وردو خاشی دەكات). ڕەنگی زەرد پێنج جار لە قورئاندا بەهەردوو بارەكەوە بەستراوەتەوە، یەكەم بە خۆشیەوە، دووەم بە مردنەوە، با وردتر بیڵێین بە قۆناغی پێش مردنەوە بەستراوەتەوە.

ڕەنگی زەردهەڵگەڕاو هێمای مردن و كۆتایی ژیانە، بەڵام ڕەنگی زەردی گەشاوەو كراوە نیشانەی خۆشی و شادییە، ئەمەش لە فەرمودەی خوای گەورە لە سورەتی بەقەرەدا دەیبینین:

﴿إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَآءُ فَاقِعٌ لَّوْنُهَا تَسُرُّ ٱلنَّٰظِرِينَ ﴿٦٩﴾﴾ البقرة: ٦٩

(مانگایەكی ڕەنگ زەردی تۆخی كراوەیە، تەماشاكەرانی دڵخۆش دەكات) لەوە ڕابمێنن چۆن ڕەنگی زەرد هۆكاری خۆشییە.

(تَسُرُّ ٱلنَّٰظِرِينَ)(تەماشاكەران دڵخۆشدەكات). خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿ وَهُوَ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ نَبَاتَ كُلِّ شَىْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا ﴾ الأنعام: ٩٩

(ئەو خوایە زاتێكە، كە لە ئاسمانەوە باران دەبارێنێت، جا بەهۆیەوە چرۆو چەكەرەی هەموو شتێكی پێ دەردەهێنینو سەوزی دەكەین)، هەندێك لێكۆڵەر دووپاتیدەكەنەوە كە ڕەنگی سەوز هێمای ژیانە، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَسَبْعَ سُنۢبُلَٰتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَٰتٍ﴾ یوسف: ٤٣

(حەوت گوڵەگەنمی سەوز جوان و حەوتی وشك)، ڕەنگی زەرد نیشانەی مردنە، بەڵام ڕەنگی سەوز نیشانەی ژیانە، (ڕەنگە ئەم نیشانانە لە دنیای خەوندا ببینین)!

ڕەنگی سەوز جلوبەرگ و جێگەخەوی بەهەشتییەكانە

خوای گەورە سەبارەت بە جلوبەرگی بەهەشتییەكان دەفەرموێت:

﴿وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِّن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ ﴾ الكهف: ٣١

(پۆشاكی سەوزی جوان دەپۆشن، چینی سەرەوە ئاوریشمی ئەستوورە، چینی سەرەوە ئاوریشمی تەنكە). دەربارەی جێگەخەوی بەهەشتییەكان دەفەرموێت: ﴿ مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِىٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾﴾ الرحمن.

(شانیان داياوە لەسەر پشتی سەوزباوی جوان و دۆشەكی نایاب و ڕازاوە) ئەو كەسەی لە قورئان ڕابمێنێت دەبینێت ڕەنگی سەوز ڕەنگی بەهەشتە، كە بەباوەڕداران بەڵێندراوە. لێرەدا بیرمان دێتەوە، كە پێغەمبەری ئازیز (ﷺ) دەرگاكانی بەهەشتی بۆ دیاریكردوین، كە هەشت دەرگان، ئایا لێرەدا پەیوەندییەك لە نێوان ڕەنگی سەوزو ژمارەی دەرگاكانی

به‌هه‌شتدا هه‌یه؟ با بخوێنینه‌وه له گه‌وره‌یی ئه‌م قورئانه ڕابمێنین.

ڕه‌نگی سه‌وز هه‌شت جار به ژماره‌ی ده‌رگاكانی به‌هه‌شت دووباره‌بووه‌ته‌وه!!

یه‌كێك له گه‌وره‌ییه‌كانی قورئانی پیرۆز له‌وه‌دایه، كه خوای گه‌وره ڕه‌نگی سه‌وزی كردووه به ڕه‌نگی تایبه‌تی به‌هه‌شت، ئه‌م ڕه‌نگه‌و وشه لێوه‌رگیراوه‌كانی هه‌شت جار به ژماره‌ی ده‌رگاكانی به‌هه‌شت دووباره بووه‌ته‌وه، ئه‌مه‌ش ئایه‌ته‌كانن:

١- ﴿ وَهُوَ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ نَبَاتَ كُلِّ شَىْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُّخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا ﴾ الأنعام: ٩٩

٢- ﴿ وَسَبْعَ سُنۢبُلَٰتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَٰتٍ ﴾ يوسف: ٤٣

٣- ﴿ وَسَبْعِ سُنۢبُلَٰتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَٰتٍ ﴾ يوسف: ٤٦

٤- ﴿ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِّن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ ﴾ الكهف: ٣١

٥- ﴿ أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَتُصْبِحُ ٱلْأَرْضُ مُخْضَرَّةً ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾ ﴾ الحج.

٦- ﴿ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُم مِّنَ ٱلشَّجَرِ ٱلْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَآ أَنتُم مِّنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾ ﴾ يس.

٧- ﴿ مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِىٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ ﴾ الرحمن.

٨- ﴿ عَٰلِيَهُمْ ثِيَابُ سُندُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ ﴾ الإنسان: ٢١

ڕه‌نگی ڕه‌ش، حه‌وت جار به ژماره‌ی ده‌رگاكانی دۆزه‌خ دووباره‌بووه‌ته‌وه!!!

پێغه‌مبه‌ری ئازیز (ﷺ) ئه‌وه‌ی بۆباسكردووین، كه دۆزه‌خ تاریك و ڕه‌شه، سه‌رسوڕهێن ئه‌وه‌یه خوای گه‌وره ڕه‌نگی ڕه‌ش و وشه لێوه‌رگیراوه‌كانی حه‌وت جار به‌قه‌ده‌ر ژماره‌ی ده‌رگاكانی دۆزه‌خ بۆ باسكردووین، سه‌باره‌ت به ده‌رگاكانی دۆزه‌خ خوای گه‌وره ده‌فه‌رموێت :

﴿ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَٰبٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِّنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ ﴿٤٤﴾ ﴾ الحجر

ئه‌مه‌ش له‌م ئایه‌تانه‌ی خواره‌وه‌دا:

١- ﴿ وَكُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ ٱلْخَيْطُ ٱلْأَبْيَضُ مِنَ ٱلْخَيْطِ ٱلْأَسْوَدِ مِنَ ٱلْفَجْرِ ﴾ البقرة: ١٨٧

٢- ﴿ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ ﴾ آل عمران.

٣- ﴿ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ٱسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَٰنِكُمْ فَذُوقُوا۟ ٱلْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾ ﴾ آل عمران.

٤- ﴿ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِٱلْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُۥ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ ﴾ النحل.

٥- ﴿ وَمِنَ ٱلْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ ﴾ فاطر.

٦- ﴿ وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ تَرَى ٱلَّذِينَ كَذَبُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ ﴿٦٠﴾ ﴾ الزمر.

٧- ﴿ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُۥ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿١٧﴾ ﴾ الزخرف.

ڕه‌نگی سپی له‌هه‌موو ڕه‌نگه‌كانی دیكه زیاتر له قورئاندا باسكراوه

پێغەمبەر (ﷺ) حەزی لە ڕەنگی سپی بووە، سپی ئەو ڕەنگەیە کە هێمایە بۆ پاکیی، دەپاڕایـــەوەو دەیفەرمـــوو: (اللهم نقني من الخطايا كما ينقى الثـوب الأبيض من الدنس)، ڕەنگی ســـپی هێمای ســـەرکەوتنی ڕۆژی دواییە، کاتێك هەندێك ڕووەکان ســـپی دەبنەوەو هەندێکیان ڕەش دەبن، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ (١٠٦) وَأَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (١٠٧) ﴾ آل عمران.

(ڕۆژێك دەبێت ڕووخســـارانێك ســـپی دەبـــن و ڕووخســـارانێك ڕەش هەڵدەگەڕێن، جا ئەوانەی کە ڕووخســـاریان ڕەشهەڵگەڕاوە(پێیان دەوترێت): ئێوە پاش ئیمانداریی پەشیمان بوونەتـــەوەو ڕێبازی کفرتان گرتووەتەبەر؟! بچێژن ســـزاو ئازار بەهـــۆی کافربوونتانەوە، بەڵام ئەوانەی ڕووخســـاریان ســـپیو گەش و جوانە لەناو ڕەحمەت و میهرەبانی خودا بۆ هەمیشـــەو هەتاهەتایی ژیان دەبەنەســـەر)، ئەم ڕەنگە داهاتووی مرۆڤ دیاریدەکات بەپێی کارو کردەوەکانی خۆی، یان بۆ بەهەشـــت، یان بۆ دۆزەخ، بێباوەڕ لە ڕۆژی دواییدا ڕووی ڕەش دەبێت، باوەڕدار ڕووی ســـپی دەبێت، ســـەیر ئەوەیە ئەو ڕەنگەی لە هەموو ڕەنگەکان زیاتـــر لە قورئاندا باســـکراوە ڕەنگی ســـپییە، ئایا ئەمە تەنها ڕێککەوتـــە؟!!! ڕەنگە ئەمە نیشانە بێت بۆ گرنگیی ئەم ڕەنگە، خوای گەورە لە دنیاو قیامەت ڕوومان سپی بکە.

تێبینی:

ئەم تێبینیە لە پزیشـــکێکی دەروونیی لە فەرەنســـاوە سەبارەت بە جلوبەرگی پزیشکان لە هۆڵی نەشتەرگەریدا، کە ڕەنگی سەوزە، چونکە ڕەنگی سەوز ئارامبەخشە بۆ پزیشکەکان و چاوی تیمی نەشـــتەرگەرییەکە هیلاك ناکات، ڕەنگە هەندێجار پزیشـــك ڕەنگی شـــین لەبەربکات، چونکە ڕەنگی ئارامییە، لە پێناوی بەدەستهێنانی مێشکێکی ئارام بۆ ئەنجامدانی نەشـــتەرگەرییەکە بەباشی. هەروەها زانایان ڕەنگی ســـپی و ڕەش لەناو ڕەنگەکاندا پۆلین ناکەن (چونکە ڕەنگی پێکهێنراو - مرکب)ن).

نهێنییەکانی چارەسەر بە گوێگرتن لە قورئانی پیرۆز

گوێگرتن لە ئایەتە پیرۆزەکانی خوای گەورە، چۆن کاردەکاتە سەر خانەکانی مێشك، شیکردنەوەی زانستیی بۆ دیاردەی چارەسەر بەقورئان چییە؟ ئایا وزەیەکی شاراوە لە قورئاندا هەیە؟

چیرۆکێك لەگەڵ خۆمدا ڕوویداوە:

هۆکاری نووسینی ئەم بابەتە، ئەزمونێکی خۆمە، کە لە ماوەی لەبەرکردنی قورئانی پیرۆزدا پێیدا تێپەڕیوم، بەدرێژایی ٢٤ کاتژمێر لە گەڵ قورئاندا بووم، تەنانەت لە کاتی نووستنیشدا ڕادیۆکەم لەسەر ئیزگەی دەنگی قورئان دەهێشتەوە، بە خەوتوویی گوێم لێدەگرت، بەدڵنیاییەوە ئەو کاتە ئەوەم نەدەزانی، کە ڕێگایەکی نوێ بۆ فێربوون لە کاتی خەودا هەیە!

دوای چەند مانگێك، تێبینیم کرد، کە گۆڕانێکی گەورە لە ناخمدا ڕوویداوە، هەستمدەکرد، کە هەموو خانەیەك لە خانەکانی مێشکم دەلەرێتەوەو وەڵامدانەوەی بۆ دەنگی ئەو قورئانە هەیە، کە گوێی لێدەگرم. من قورئانم بە ڕێگەی گوێگرتنو دووبارەکردنەوەی چەند جارەی سوورەتەکان لەبەردەکرد، بۆئەوەی هەستبکەم، کە بە ئاسانی لە بیرمدا دەچەسپێت.

ئەو کات بە هاوڕێیەکی خۆمم دەگوت، گوێگرتن لە قورئان بەرنامەڕێژیی خانەکانی مێشك بەتەواوی دەکاتەوە! ئەمەش پێش بیست ساڵ لەگەڵ خۆمدا ڕوویدا، بەڵام تووشی

سه‌رسوڕمان بووم، کاتێك ته‌نها پێش ماوه‌یه‌ك ئه‌وه‌م خوێنده‌وه، که زانایان له هه‌وڵی ئه‌وه‌دان، زۆر له نه‌خۆشییه گرانه‌کان به‌هۆی دوووباره به‌رنامه‌ڕێژکردنه‌وه‌ی مێشکه‌وه چاره‌سه‌ربکه‌ن، بۆ ئه‌م چاره‌سه‌ره‌ش له‌ره ده‌نگییه‌کانی وه‌ك ده‌نگی مۆسیقا به‌کارده‌هێنن!!

هه‌ندێك له چاره‌سه‌رکه‌ران به ده‌نگ، گه‌یشتنه ئه‌نجامی گرنگ، وه‌ك چاره‌سه‌رکاری ئه‌مریکی (أنی ویلیامز)، که به ده‌نگی مۆسیقا چاره‌سه‌رده‌کات، به‌ڵام ئه‌م ئه‌نجامانه تا ئێستا به سنووردارییی ماونه‌ته‌وه، چونکه ده‌نگی مۆسیقا ناتوانێت وه‌ك پێویست کاریگه‌ریی له‌سه‌ر خانه‌کان دروستبکات.

له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا ئه‌م چاره‌سه‌رکاره ئه‌وه ده‌خاته‌ڕوو، که ئه‌نجامی زۆری به‌ده‌ستهێناوه له چاره‌سه‌ری شێرپه‌نجه‌ی کۆڵۆنو وه‌ره‌می پیسی مێشکو چه‌ند نه‌خۆشییه‌کی دیکه. هه‌روه‌ها دووپاتیده‌کاته‌وه، که هه‌رکه‌سێك گوێ له ده‌نگی ئه‌و مۆسیاقایه بگرێت، که تۆماری ده‌کات، ئه‌وه داهێنان تیایدا زیاد ده‌کات.

خوێنه‌ری به‌ڕێز، ده‌مه‌وێت ئه‌وه‌ت بیربخه‌مه‌وه، که ئه‌و گۆڕانانه‌ی له ئه‌نجامی گوێگرتنی دورودرێژ له ئایه‌ته‌کانی قورئانی پیرۆزه‌وه ڕووده‌ده‌ن، زۆر زۆرن، من خۆم واملێهاتووه، که هه‌ست به هێزێك ده‌که‌م زیارتر له هه‌موو کاتێکی پێشوو، هه‌ستده‌که‌م به‌رگریی له‌شم به‌شێوه‌یه‌کی گه‌وره زیادی کردووه، ته‌نانه‌ت که‌سێتیم له مامه‌ڵه‌کردنم له‌گه‌ڵ خه‌ڵکدا زۆر گه‌شه‌یکردووه، هه‌روه‌ها قورئان داهێنانی له ناخمدا زیندووکرده‌وه، ئه‌و لێکۆڵینه‌وه‌و وتارانه‌ی له ماوه‌یه‌کی که‌مدا به‌رهه‌میانده‌هێنم، هه‌ر ئه‌نجامی خوێندنه‌وه‌ی قورئانی پیرۆزن!!

هه‌روه‌ها ده‌توانم ئه‌وه‌تان پێ ڕابگه‌یه‌نم، که گوێگرتن له قورئان به‌شێوه‌یه‌کی به‌رده‌وام ده‌بێته هۆی زۆربوونی توانای مرۆڤ بۆ داهێنان. ئه‌مه‌ش له‌گه‌ڵ خۆمدا ڕوویدا، بیرم دێت پێش له‌به‌رکردنی قورئان توانای ئه‌وه‌م نه‌بوو، ته‌نها دێرێك به‌شێوه‌یه‌کی ڕاست دابڕێژم، له کاتێکدا ئێستا ته‌نها له ماوه‌ی ڕۆژێك، یان دوو ڕۆژدا، توێژینه‌وه‌یه‌کی زانستی ده‌نووسم.

که‌واته سووده‌کانی گوێگرتن له قورئان ته‌نها له چاره‌سه‌ر به قورئاندا کورت نابێته‌وه، به‌ڵکو یارمه‌تی گه‌شه‌سه‌ندنی که‌سایه‌تییو باشکردنی په‌یوه‌ندیی له‌گه‌ڵ که‌سانی تردا ده‌دات، جگه‌له‌وه‌ش توانای داهێنانو خستنه‌ڕووی بیری نوێ زیاد ده‌کاتو ئه‌م قسه‌یه‌ش له ئه‌زموونی تایبه‌تی خۆمه‌وه ده‌خه‌مه‌ڕوو.

خوێنه‌ری به‌ڕێز، تۆش ده‌توانیت ئه‌مه تاقیبکه‌یته‌وه‌و ئه‌نجامی سه‌رسوڕهێن به‌ده‌ستبهێنیت.

چه‌ند ڕاستییه‌کی زانستی:

له‌ساڵی ١٨٣٩ دا زانا (هنریك ویلیام دوف) ئه‌وه‌ی دۆزییه‌وه، که مێشك له کاتی تووشبوونی به له‌ره‌ی دیاریکراو به‌شێوه‌یه‌کی پۆزه‌تیف، یان نێگه‌تیف کاری تێده‌کرێت.

کاتێك هه‌ڵسا به گوێگرتن له له‌ره‌ی ده‌نگیی جۆراوجۆر، بینی که خانه‌کانی مێشك له‌گه‌ڵ ئه‌م له‌رانه‌دا وه‌ڵامدانه‌وه‌ی هه‌یه.

هەروەها ئەوە بۆ زانایان دەرکەوت، کە خانەکانی مێشك لە باری لەرینەوەی بەردەوامدان بە درێژایی ژیانیان، هەر خانەیەك بەپێی یاسـایەکی دیاریکراو دەلەرێتەوەو بەخانەکانی دەوروبەری کاریگەردەبێت.

ئـەو ڕووداوانـەی مرۆڤ پێیانـدا تێپەڕدەبێت، کاریگەریی لەسـەر خانەکانی مێشـك جێدەهێڵـن، بەجۆرێك تێبینی دەکەین، هـەر ڕووداوێکی خراپ دەبێتە هۆی ناتەواویی لە سیستەمی لەرینەوەی ئەو خانانەدا.

خانەی دەماریی مێشـك لـە حاڵەتی لەرەی بەردەوامدایە، ئـەم خانەیە پرۆگرامێکی ئاڵـۆزی تێدایە، لـە ڕێیەوە کارلێك لەگەڵ بلیۆنان خانەی دەوروبەریدا دەکات، ئەمەش بە ڕێککەوتنێکی سەرسوڕهێن، کە گەواهیی لەسەر گەورەیی خوای بەدیهێنەر دەدات، هەروەها

هـەر ناتەواوییەکـی دەروونیی دەبێتەهۆی ناتەواویی لـەم پرۆگرامەداو ئەمەش دەبێتە هۆی کەموکورتیی لە بەرگریی خانەکانداو نەخۆشیی بەئاسانی هێرشی بۆدەهێنێت.

کاتێـك ڕووداوە نێگەتیڤـەکان کەڵەکەدەبن، وەك ئـەو خورپانە(صدمە)ی مرۆڤ لە ژیانیدا تووشیاندەبێت، هەندێك هەڵوێستی شەرمەزارکەرو ناچارکەر(محرج)و ئەو کێشانەی دەبنە هۆی جۆرێك لە پشـێویی بۆ خانەکانی مێشـك، ئەم پشـێوییە ماندووکەرە، چونکە مێشك بەکارێکی سەربار هەڵدەسێت، کە هیچ سوودێکی لێوەرناگرێت.

منداڵ پێش لەدایکبوون خانەکانی دەست بە لەرینەوە دەکەن! مێشکی هاوسەنگ دەبێتو خانەکانـی هاوئاهەنـگ و ڕێکخراون لە کارکردنو لەرینەوەیانـدا. بەڵام پاش هاتنەدەری لە سـکی دایکی، هەمـوو ڕووداوێك کە دێتەڕێگەی ئەو منداڵە کاردەکاتە سـەر خانەکانی

مێشکی. به‌هه‌مان شێوه ئه‌و ڕێگایه‌ی ئه‌م خانانــه‌ی پێده‌له‌رێته‌وه کاریان تێده‌کرێــت. زیاتر لــه‌وه‌ش هه‌ندێك خانــه ئاماده‌یــی بــۆ به‌رگه‌گرتنــی ده‌نگدانــه‌وه بــه‌رزه‌کان تێدانییــه. ڕه‌نگــه ئــه‌م ده‌نگدانــه‌وه بــه‌رزه ببێته هۆی ناته‌واویی له سیســته‌می له‌رینه‌وه‌که‌یدا، ئه‌مه‌ش ده‌بێته هۆی زۆرێك لــه نه‌خۆشــیی ده‌روونیی و جه‌سته‌یی.

زانایانی ئه‌مڕۆ دووپاتیده‌که‌نه‌وه، که هه‌رجۆرێك لــه جۆره‌کانی ڕه‌فتار له جۆرێــك له‌رینه‌وه‌ی دیاریکــراوی خانه‌کانــه‌وه دێته‌به‌رهه‌م. ئــه‌وه‌ش دووپاتده‌که‌نه‌وه، به‌رکه‌وتنــی مــرۆڤ به له‌رینه‌وه‌ی ده‌نگ به شــێوه‌ی به‌رده‌وام و دووبــاره، ده‌بێته هۆی دروستکردنی گۆڕان له‌و شێوازه‌ی خانه‌که پێی ده‌له‌رێته‌وه. به گوزارشتێکی دیکه دروستکردنی گۆڕان له ده‌نگدانه‌وه‌ی له‌ره خانه‌ییه‌کاندا. هه‌ندێك ده‌نگدانه‌وه هه‌ن وا له خانه‌کانی مێشك ده‌که‌ن، که به‌شــێوه‌یه‌کی چالاك و پۆزه‌تیڤ بله‌رێنــه‌وه، هه‌روه‌ها وزه‌ی پۆزه‌تیڤی خانه‌کان زیادده‌کــه‌ن، له‌به‌رامبه‌ردا هه‌ندێك ده‌نگدانه‌وه هه‌ن، که وا له خانه‌کان ده‌که‌ن، که ئازاریان پێبــگات و ڕه‌نگــه ببنه هۆی مردنیشــی! له‌به‌رئــه‌وه ده‌نگدانه‌وه ڕاســته‌کانن، که زانایانی ئه‌مڕۆیان ســه‌رقاڵکردووه. چۆن ده‌توانن ئه‌وه بزانن، که کام ده‌نگدانه‌وه‌و له‌ره‌ی ده‌نگیی بۆ مێشك گونجاوه؟

زانایان ئه‌وه‌یان بۆده‌رکه‌وتووه، که شــریتی **DNA** نــاو هه‌ر خانه‌یه‌کیش به‌ڕێگایه‌کی دیاریکراو ده‌له‌رێته‌وه، ئه‌م شــریته زانیاریی پێویســت بۆ ژیانی تێدا هه‌ڵگیراوه، تووشــی گۆڕان ده‌بێت له کاتی هه‌ر ڕووداوێك، یان کێشه‌یه‌ك، یان ڤایرۆسێك، یان نه‌خۆشییه‌ك که هێرش ده‌باته سه‌رجه‌ســته. زانایان ده‌ڵێن: ئه‌م شریته‌ی ناوخانه‌کان، له کاتی تووشبوونی به هێرشــی ڤایــرۆس، ئه‌وا له‌رینه‌وه‌که‌ی که‌مده‌بێته‌وه! ڕێگــه‌ی نموونه‌یی بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌م شــریته به‌کاری خۆی هه‌ڵبستێت، ئه‌وه‌یه که ئه‌م شــریته به‌رنامه‌ڕێژبکرێته‌وه له ڕێگه‌ی کارتێکردنــی به شــه‌پۆله ده‌نگییه دیاریکراوه‌کان. هه‌روه‌ها زانایــان دووپاتیده‌که‌نه‌وه، که شــریته‌که له‌گه‌ڵ ئه‌م شــه‌پۆلانه‌دا کارلێکده‌کات و ده‌ســتده‌کات به چالاکبوون‌و له‌رینه‌وه، به‌ڵام هه‌ندێك شه‌پۆل هه‌ن، ڕه‌نگه ببنه هۆی ئازاردانی ئه‌م شریته بۆماوه‌ییه.

زۆر له چاره‌سه‌رکارانی ئه‌مڕۆ، له‌ره‌ده‌نگییه‌کان بۆ چاره‌سه‌ری نه‌خۆشییه‌کانی شێرپه‌نجه‌و نه‌خۆشــییه درێژخایه‌نه‌کانــی، که زانســتی پزیشــکی ده‌سته‌وســان بــووه له‌به‌رده‌میاندا،

به‌كارده‌هێنن. هه‌روه‌ها سووده زۆره‌كانی ئه‌م چاره‌سه‌ره‌یان بۆ نه‌خۆشییه ده‌روونییه‌كانی وه‌ك شیزۆفرینیاو بێئارامیی و كێشه‌كانی خه‌و بۆده‌ركه‌وت، به‌هه‌مان شێوه چاره‌سه‌ری خووڕه‌وشته خراپه‌كانی وه‌ك جگه‌ره‌كێشانو خووگرتن به مادده هۆشبه‌ره‌كانه‌وه و ...هتد.

كامه‌یه چاره‌سه‌ر؟

باشترین چاره‌سه‌ر بۆ هه‌موو نه‌خۆشییه‌كان قورئانه، ئه‌م قسه‌یه ئه‌نجامی ئه‌زموونێكی دوورودرێژه، به‌ڵام ده‌توانم شاهیدی له‌سه‌ر زۆر حاڵه‌تیش بده‌م، كه به‌هۆی قورئانه‌وه چاره‌سه‌ركراون، دوای ئه‌وه‌ی زانستی پزیشكی ده‌سته‌وسان بوو له‌به‌رده‌میاندا. چونكه كاریگه‌ریی خوێندنه‌وه‌ی قورئانو گوێگرتن له ئایه‌ته پیرۆزه‌كان، له‌وه‌دایه، كه هاوسه‌نگیی بۆ خانه‌كان ده‌گێڕێته‌وه، هه‌روه‌ها توانای زیادده‌كات بۆ ئه‌نجامدانی كاری بنه‌ڕه‌تیی و سه‌ره‌كیی خۆی به‌شێوه‌یه‌كی زۆرباش.

له‌ناو هه‌ر خانه‌یه‌كدا سیسته‌مێكی له‌رینه‌وه هه‌یه، كه خوای گه‌وره پێی به‌خشیوه بۆ ئه‌وه‌ی كاری خۆی ئه‌نجامبدات، خانه‌كان زمانی قسه‌كردن به‌ئاگایان ناهێنێته‌وه، به‌ڵكو مامه‌ڵه له‌گه‌ڵ له‌ره‌و جووڵه ده‌نگییه‌كانداده‌كات، به‌ته‌واویی هه‌روه‌ك ئامێری مۆبایل وایه، كه شه‌پۆله كارومو‌گناتیسییه‌كان وه‌رده‌گرێت و مامه‌ڵه‌ی له‌گه‌ڵدا ده‌كات. پاشان هه‌ڵده‌ستێت به ناردنی شه‌پۆلی دیكه، به‌مشێوه‌یه هه‌ر خانه‌یه‌ك له خانه‌كانی ئامێری مۆبایل زۆر ئاڵۆزن.

خوێنه‌ری به‌ڕێز، هه‌زاران ملیۆن له خانه‌كانی مێشكت بهێنه‌به‌رچاوی خۆت، چۆن له‌گه‌ڵ یه‌كدا به ڕێككه‌وتوویی ده‌له‌رینه‌وه، كه مرۆڤ ناتوانێت تێیان بگات، یان لاساییان بكاته‌وه. ئه‌گه‌ر ته‌نها یه‌ك خانه تووشی ناته‌واویی و له‌نگیی بوو، ئه‌وه ده‌بێته هۆی ناته‌واویی له‌هه‌موو جه‌سته‌دا، ئه‌مه‌ش به‌خششێكی خوای گه‌وره‌یه بۆ ئه‌وه‌ی سوپاس و ستایشی بكه‌یت، ئایا ئێمه ڕێز له‌م نیعمه‌ته‌ی خوای گه‌وره ده‌گرینو پێی ده‌زانین؟

ئه‌مه وێنه‌ی خانه‌یه‌كی مێشكه، به‌شه زیانپێكه‌وتووه‌كانی به‌ڕه‌نگی سوور ده‌رده‌كه‌ون، ئه‌م ناوچانه چالاكیی كه‌م و وزه‌یه‌كی كه‌میان هه‌یه‌و له‌سه‌رلێواری مه‌رگن، به‌ڵام كاتێك ئه‌م خانانه شه‌پۆله ده‌نگییه‌كانیان پێده‌گات، ئه‌وا ده‌ستده‌كه‌نه‌وه به له‌رینه‌وه‌و چالاكیی (سه‌رچاوه NATIONAL RESEARCH COUNCIL OF CANADA -

ئایه‌ته قورئانییه‌كان چاره‌سه‌ر هه‌ڵده‌گرن!

زانایانی ئه‌مڕۆ ده‌ڵێن: به‌پێی نوێترین دۆزینه‌وه‌كان، هه‌موو نه‌خۆشییه‌ك ده‌بێته هۆی گۆڕان له‌ پرۆگرامی خانه‌كاندا، هه‌موو خانه‌یه‌ك به‌پێی پرۆگرامێكی دیاریكراو كارده‌كات، له‌و كاته‌وه كه خوای گه‌وره به‌دیهێناوه هه‌تا كاتی مردن. ئه‌گه‌ر ناته‌واوییه‌كی ده‌روونیی، یان فیزیایی ڕوویدا، ئه‌م ناته‌واوییه پشێویی له سیسته‌می له‌رینه‌وه‌ی خانه‌كاندا دروستده‌كات، به‌مشێوه‌یه‌ش له‌م ناته‌واویی و له‌نگییه‌وه ناته‌واویی و له‌نگیی له پرۆگرامی خانه‌كه‌دا ڕووده‌دات. بۆ چاره‌سه‌ری ئه‌م نه‌خۆشییه‌ش پێویسته به‌ ڕێگایه‌كی گونجاو پرۆگرامه‌كه چاكبكرێته‌وه‌و ڕاستبكرێته‌وه.

له كاتی تێڕامانم له ئایه‌ته‌كانی قورئانی پیرۆز، هه‌ستم به بوونی یاساو سیسته‌مێكی وردی ژماره‌یی له ئایه‌ته قورئانییه‌كاندا كرد، به‌ڵام زمانی ژماره‌كان ته‌نها سیسته‌م نییه، كه ئایه‌ته‌كانی قورئانی پیرۆز له خۆیاندا هه‌ڵیده‌گرن، به‌ڵكو ئه‌وه‌ی ئایه‌ته‌كان له‌ناو خۆیاندا هه‌ڵیانگرتووه ده‌توانین ناوی بنێین (پرۆگرام، یان داتاكان- زانیارییه‌كان)، ئه‌م داتایانه ده‌توانن مامه‌ڵه له‌گه‌ڵ خانه‌كاندا بكه‌ن، واته قورئان زمانی خانه‌كانی له خۆیدا هه‌ڵگرتووه!!

ڕه‌نگه خوێنه‌ران بڵێن ئه‌م قسه‌یه نازانستییه، به‌ڵام من زۆر له‌و ئایه‌تانه‌م دۆزییه‌وه، كه جه‌خت له‌وه‌ده‌كه‌نه‌وه، كه قورئانی پیرۆز داتای زۆر له خۆده‌گرێت، به‌ته‌واویی هه‌روه‌ك شه‌پۆلی ڕادیۆ، كه خۆی له شه‌پۆلێكی ئاسایی پێكهاتووه، به‌ڵام ئه‌م شه‌پۆله بار ده‌كه‌ن به زانیاریی و مۆسیقاو ...هتد.

خوای گه‌وره ده‌فه‌رموێت:

﴿وَلَوْ أَنَّ قُرْءَانًا سُيِّرَتْ بِهِ ٱلْجِبَالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ ٱلْأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ ٱلْمَوْتَىٰ بَل لِّلَّهِ ٱلْأَمْرُ جَمِيعًا﴾ الرعد: ٣١

ئه‌گه‌ر به قوڵیی له‌م ئایه‌ته ڕابمێنیت، ده‌توانین بپرسین: چۆن چیاكان به قورئان ده‌ڕۆن، چۆن ده‌توانێت زه‌وی ببڕێت، یان چۆن له‌گه‌ڵ مردوودا ده‌دوێت؟ كه‌واته ئه‌وه زانیاریی و داتاكانی ناو قورئانن، كه مردوو ده‌دوێننو له‌و زمانه‌یان تێده‌گه‌ن، كه له قورئاندا هه‌یه، ئه‌مه‌ش فه‌رمانی خوای گه‌وره‌یه‌و خوای گه‌وره ته‌نها ئه‌و كه‌سانه‌ی پێ ئاشناده‌كات له به‌نده‌كانی، كه زاتی خۆی ویستی له‌سه‌ره.

سه‌باره‌ت به چیاكان، ئێمه له ئه‌مڕۆدا ده‌زانین، كه ته‌ختاییه‌كانی زه‌وی به جوڵه‌یه‌كی هێواش به بڕی چه‌ند سه‌نتیمه‌ترێك له هه‌موو ساڵێكدا ده‌جوڵێته‌وه‌و چیاكانیش له‌گه‌ڵیاندا ده‌جوڵێنه‌وه، ئه‌م جوڵه‌یه‌ش ئه‌نجامی شه‌پۆلی گه‌رمییه، كه ناوچه‌ی تواوه‌ی ژێر توێكڵی زه‌وی به‌رهه‌می ده‌هێنێت. كه‌واته ده‌كرێت بڵێین قورئان ئه‌و داتایانه‌ی تێدایه، كه ده‌توانن مامه‌ڵه له‌گه‌ڵ ئه‌م شه‌پۆله گه‌رمییانه‌دا بكه‌نو بیجوڵێننو جوڵه‌ی زیادبكه‌ن، درزو بوومه‌له‌رزه له زه‌ویدا ڕووبدات، یاخود توێكڵی زه‌وی بقڵشێت و به‌ش به‌ش ببێت بۆ به‌شی بچووك. ئه‌م هێزه گه‌وره‌و بالآیه‌یه قورئان هه‌ڵیده‌گرێت، به‌ڵام خوای گه‌وره ڕێگه‌ی له‌وه گرتووه، كه ئێمه پێی بگه‌ین، به‌ڵام باسی له هێزی قورئان بۆ كردووین، تا گه‌وره‌یی ئه‌م

کتێبه‌مان بۆ ئاشـــکرابێت، پرسیاره‌که‌ ئه‌وه‌یه‌: ئه‌و کتێبه‌ی تایبه‌تمه‌نده‌ به‌م هێزه‌ گه‌وره‌و سه‌رسوڕهێنو ناسروشتییه‌، ئایا ناتوانێت چاره‌سه‌ری نه‌خۆشیی به‌دیهێنراوێکی لاواز بکات؟

بۆیه‌ خوای گه‌وره‌ کاتێك پێمان ڕاده‌گه‌یه‌نێت، که‌ قورئان چاره‌ســـه‌ره‌، ئه‌مه‌ به‌و واتایه‌ دێت، که‌ قورئان پرۆگرام و داتای ته‌واوی بۆ چاره‌سه‌ری خانه‌ زیانپێکه‌وتووه‌کانی جه‌سته‌ هه‌لگرتووه‌، به‌ڵکو ته‌نانه‌ت بۆ چاره‌سه‌ری ئه‌و حاڵه‌تانه‌ش، که‌ زانستی پزیشکی نه‌یتوانیوه‌ چاره‌سه‌ریان بکات.

ئاسانترین چاره‌سه‌ر بۆ هه‌موو نه‌خۆشییه‌کان:

خوێنه‌ری به‌ڕێــز، به‌ بڕوایه‌کی ته‌واوه‌و له‌ ئه‌زموونه‌وه‌ ئه‌وه‌ت پێده‌ڵێم، که‌ ده‌توانیت به‌ گۆڕانێکی که‌م له‌ ژیانتدا ئه‌نجامی زۆر گه‌وره‌و پێشبینی نه‌کراو به‌ده‌ستبهێنیت، ڕه‌نگه‌ ژیانــت به‌تـــه‌واوی بگۆڕێت، هه‌روه‌ك چۆن ژیانی من پێش ژیانی تۆ گۆڕا. کاری پێویســت ئه‌وه‌یــه‌، کــه‌ به‌پێی توانا گوێ له‌ قورئـــان بگریت، به‌یانی، نیوه‌ڕۆ، ئێـــواره‌، ته‌نانه‌ت له‌و کاته‌شـــدا، که‌ نووســـتوویت، هه‌روه‌ها کاتێك له‌ خه‌و هه‌ڵده‌ستیت، پێش خه‌وتن، له‌ هه‌موو کاته‌کانی ژیانتدا.

گوێگرتـــن له‌ قورئان هیچی تێناچێت ته‌نها ئـــه‌وه‌ نه‌بێت، که‌ هۆکارێك، یان ئامێرێکت له‌به‌رده‌ســـتدا بێت، وه‌ك کۆمپیوته‌رێکی لاپتۆپ، یان تۆمارکه‌ری کاســـێت (مسجلە كاسیت) یـــان فلاشـــێکی بچووك، یان له‌ ته‌له‌فزیـــۆن، یان له‌ ڕادیۆوه‌، به‌شـــێوه‌یه‌ك هه‌ر ئایه‌تێکت که‌وته‌به‌رگوێ، نه‌هێڵیت له‌کیست بچێت و گوێی لێبگریت.

کاریگه‌ریی سه‌رسوڕهێنی گوێگرتن له‌ قورئان:

گوێگرتنـــی بـــه‌رده‌وام و دووباره‌ی ئایه‌ته‌کانـــی قورئان، به‌دڵنیاییه‌وه‌ ئه‌م ســـوودانه‌ی خواره‌وه‌ ده‌به‌خشێت:

١- زیادکردنی به‌رگریی له‌ش.

٢- زیادکردنی توانای داهێنان.

٣- زیادکردنی توانای ته‌رکیزکردن.

٤- گۆڕانی به‌رچاو له‌ ڕه‌فتارداو پێبه‌خشینی توانای مامه‌ڵه‌کردن له‌گه‌ڵ که‌سانی دیکه‌داو به‌ده‌ستهێنانی متمانه‌یان.

٥- پێبه‌خشینی ئارامیی ده‌روونیی و چاره‌سه‌ری شڵه‌ژانو نائارامیی.

٦- چاره‌سه‌ری کاردانه‌وه‌و توڕه‌بوونی خێراو هه‌ڵچوون.

٧- توانای بڕیاردانی دروست.

٨- هه‌موو شتێك له‌ بیرده‌که‌یت، که‌ په‌یوه‌ندیی به‌ ترس و دوودڵییه‌وه‌ هه‌بێت.

٩- گه‌شه‌ی که‌سێتی و به‌ده‌ستهێنانی که‌سێتییه‌کی به‌هێز.

١٠- چاره‌ســـه‌ری زۆرێك له‌ نه‌خۆشـــییه‌ ئاســـاییه‌کانی، وه‌ك هه‌ســـتیاریی و سه‌ریه‌شه‌و

هه‌لامه‌ت ...هتد.

١١- باشبوونی توانای قسه‌کردنو خێرایی قسه‌کردن.

١٢- پاراستن له نه‌خۆشییه ترسناکه‌کانی وه‌ك شێرپه‌نجه‌و ..هتد.

١٣- گۆڕانی خووڕه‌وشته خراپه‌کانی وه‌ك زۆرخۆریی و هه‌روه‌ها وازهێنان له‌جگه‌ره‌کێشان.

خوێنـــه‌ری خۆشه‌ویســـت: ئه‌م شـــتانه له‌گه‌ڵ خۆمدا ڕوویانـــداوه، ڕۆژێك له ڕۆژان من جگه‌ره‌کێـــش بـــووم و هه‌رگیز بـــه خه‌یاڵمدا نه‌ده‌هـــات واز له جگه‌ره بێنـــم، به‌ڵام دوای به‌رده‌وامبوون له گوێگرتنی قورئان، خۆم بینییه‌وه که جگه‌ره‌م وازلێهێناوه بێ هیچ ئه‌رك و خۆماندووکردنێك، به‌ڵکو خۆم لام سه‌یره، که چۆن ئاوا هه‌موو ژیانم گۆڕاو بۆچی؟

بـــه‌ڵام پاش ئـــه‌وه‌ی زانیارییم ده‌رباره‌ی شـــێوازو هـــۆکاره نوێیه‌کانی چاره‌ســـه‌رکردن خوێنده‌وه، وه‌ك چاره‌کردن به ده‌نگ و له‌ره ده‌نگییه‌کان، ئه‌وکاته نهێنیی گۆڕانی گه‌وره‌ی ژیانی خۆمم بۆ ئاشکرابوو، که ئه‌ویش گوێگرتن له قورئان بوو، چونکه من هیچ شتێکی دیکه‌م نه‌ده‌کرد، جگه له گوێگرتن له قوررئان.

ئـــه‌م لێکۆڵینه‌وه ئیمانییه، به ڕاســـتییه‌ك کۆتایی ده‌هێنم، که خۆم هه‌ســـتمپێکردووه‌و تیایداژیـــاوم، ئه‌ویـــش ئه‌وه‌یه، که هه‌رچه‌ند کاتت بده‌یت به قورئان، ئه‌و کاته‌ت هیچی لێ که‌منابێته‌وه! به‌ڵکو به پێچه‌وانه‌وه ئه‌وه‌ت بۆ ده‌رده‌که‌وێت، که هه‌میشه کاتی زیادت هه‌یه، پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رموویه‌تی: خێروخێرات هیچ له ســـه‌روه‌ت و سامان که‌مناکاته‌وه، بۆیه ده‌توانیـــت بڵێین: گوێگرتن له قورئان هیچ لـــه‌کات ناگرێت و که‌می ناکاته‌وه، واته ئه‌گه‌ر هه‌مـــوو کاته‌کانمـــان به گوێگرتن له قورئان ســـه‌رفکرد، ده‌بینین خـــوای گه‌وره به‌ره‌که‌ت ده‌خاتـــه ئه‌و کاتانه‌وه‌و کاری خێرمان بۆ ئاســـانده‌کات و ئه‌وکاره‌ی پێشـــتر چه‌ند ڕۆژێك پێویست بوو بۆ ئه‌نجامدانی، ده‌بینیت، که دوای به‌رده‌وامبوون له‌سه‌ر گوێگرتن له قورئان، هه‌مان کار به‌چه‌ند ده‌قه‌یه‌کی دیاریکراو ئه‌نجامده‌ده‌یت!!

داوا له‌خوای گه‌وره ده‌که‌ین، که قورئانی پیرۆز بکاته چاره‌سه‌ری دڵمانو ڕووناکیی بێت بۆمان له دنیاو له قیامه‌تدا، با به میهره‌بانی و ڕه‌حمه‌تی خوای گه‌وره و فه‌زڵه‌کانی دڵخۆش بین، که کتێبێکی پێبه‌خشـــیووین، هه‌مووی شـــیفاو ڕه‌حمه‌ته، خـــوای گه‌وره ده‌فه‌رموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدْ جَآءَتْكُم مَّوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَآءٌ لِّمَا فِى ٱلصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾ قُلْ بِفَضْلِ ٱللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِۦ فَبِذَٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا۟ هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾﴾ یونس.

دووکەڵی گەردوونی

ئەو ڕاستییە زانستییە نوێیانەی زانایان لەبارەی دووکەڵی گەرددوونییەوە دەیدۆزنەوە، شاهیدیی لەسەر ڕاستی قورئانی پیرۆز دەدەن، هەروەها ئەو وشەیەی قورئان بۆ گوزارشتکردن لەسەرەتای دروستبوونی گەردوون بەکاریهێناوە، وردو زانسییە، لە کاتێکدا دەبینین، زانایان لەم لایەنەوە کەوتوونەتەهەڵەوە...

لەم لێکۆڵینەوەیەدا موعجیزەیەکی ڕاستەقینە لە تاکە وشەیەکدا لەبەردەمماندا دەدرەوشێتەوە، کە ئەویش وشەی (دخان- دووکەڵە)، کە لە قورئانی پیرۆزداو لە کاتی دوان لەبارەی سەرەتای دروستبوونی گەردوونەوە هاتووە. هەرچەندە گومانبەران دژایەتی ئەم وشەیەیان دەکرد، بەوەی گوایا زانایان ئەو هەورە چڕە بڵاوبووەوەی نێوان ئەستێرەکانیان ناوناوە (تەپوتۆز)و ئەمەشە زاراوە زانستییەکە، بەڵام ڕۆژ لەدوای ڕۆژ ڕاستیی و دروستیی وشەو گوزارشتە وردەکانی قورئان دەسەلمێنرێن، ئەم ڕاستییە بێگومانەش لەڕێگەی وێنە ڕاستییەکانی وردبینە ئەلکترۆنییەکانەوە دەبینین.

وێنەی ئەوپێکهاتەیەی زانایان لەو باوەڕەدابوون، تەپوتۆزی گەردوونییە، ئەم هەورە بۆ بلیۆنان کیلۆمەتر درێژبووەتەوە، بەڵام تازەکی چی دەرکەوتووە؟ ئایا وشەی (تەپوتۆزی گەردوونیی) لە ڕووی زانستییەوە تەواوە؟ بۆچی قورئانی پیرۆز وشەی (تەپوتۆز)ی بەکارنەهێناوە، بەڵکو وشەی(دووکەڵ)ی بەکارهێناوە؟

خوای گەورە لە قورئانی پیرۆزدا سەبارەت بە سەرەتای دورستکردنی گەردوونو ئەوەی کە چۆن ئاسـمان لەسەرەتای دروسـتکردنیدا دووکەڵ بووەو خوای گەورە ئەم ئاسمانانەی جیاکردووەتەوە بۆ حەوت ئاسمان، دەفەرموێت:

﴿ ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ ﴿١١﴾ فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَحِفْظًا ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿١٢﴾ ﴾ فصلت.

ئەم دەقە قورئانییە، چەند موعجیزەیەکی زانستیی تێدایە، کە بەم نزیکانە دەرکەوتوون: بەدرێژایی کات زانایان بەوشـێوەیە سـەیری گەردونیان دەکـرد، کە پڕە لە تەپوتۆزی گەردوونیـی، هەرکاتێك هەوریـان دەدۆزییەوە، دەیانگوت ئەم هـەورە لە گەردی تەپوتۆز پێکدێـت، بەڵام پاش ئـەوەی زانیارییان دەربـارەی گەردوون فراوانتربـوو، توانیان ئەو گەردیلانـە بهێنـن، کـە ناویان نابـوون تەپوتـۆزی گەردوونیی، هێنایان بۆسـەرزەوی و شیکردنەوەی تاقیگەییان بۆ ئەنجامدا، ئەی ئەنجامەکە چی بوو؟

وێنەی هەوری چڕبووەوە لە دووکەڵ، ئەم هەورە دووکەڵییە لە ڕێی ئەو ئەسـتێرانەی لێیانـەوە نزیکن دۆزراوەتەوە، کە ئەم ئەسـتێرانە وەك چـرا وان ڕێـگا لـە بەردەمـی زانایانـدا ڕووندەکەنەوە، سـبحان اللە، تەنانەت خوای گەورە ئـەم ئەسـتێرانەی دەسـتەبەرکردووە بـۆ ئەوەی بەهۆیانـەوە دووکەڵەگەرددوونییەکـە ببینیـن و گومانمان لە ڕاسـتیی و ڕاستگۆیی قورئانی پیرۆز نەمێنێت، لێـرەدا زیاتر لەو وتەیەی خوای گەورە تێدەگەین، کە دەفەرموێت:

﴿ ...وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٥٤﴾ ﴾ الأعراف.

ئەو زانایەی لە تاقیگەکانی ئاژانسـی ناسـادا سەرپەرشـتیی شـیکردنەوەکانی دەکرد، دەڵێت:

ئـەم گەردیلانەی ئێمـە ناومان نابـوون تەپوتۆزی گەردوونیی، بەهیچ شـێوەیەك لە تەپوتـۆز ناچن، ئەگەر بمانەوێـت بە وردییەکی تەواو ئەم گەردیلانە وەسـفبکەین، ئەوا باشترین وشە، وشەی (دخان- دووکەڵ)ە، بەرامبەر وشەی (**smoke**)لە زمانی ئینگلیزیدا.

سـەرنجڕاکێش ئەوەیـە، وشـەی (**smoke**) دەخەنە نێـوان دووکەوانەوە، چونکە وشـەیەکی نوێیـە بۆیان، بەڵام ئەم وشـەیە بـۆ پەرتووکی خوای گـەورە نوێ نییە، ئەو پەرتووکەی پێش چواردە سـەدە باسـی ئەم ڕاسـتییەی بۆکردووین. خوای گەورە کاتێك باسـی ئەم بابەتەی کردووە، بە وشەیەکی زۆر ورد باسی کردووە، ئەو وشەیەش هەمان وشـەیە، کە ئەمڕۆ زانایان بۆ گوزارشـت لە ڕاسـتیی ئەم دووکەڵە گەردوونییە بەکاریدەهێنن.

وێنــەی تاقیگەیەکــی شــیکردنەوەی تەپوتــۆزی گەردوونیــی(THE COSMIC DUST LABORATORY AT THE JOHNSON SPACE CENTER) ئــەو زانایانە دەردەکەون، کە گەردیلەکانی تەپوتۆزە گەردوونییەکەیان هێناوەو شیکاریی وردیان بۆ ئەنجامداوە.

زانایان ئەمڕۆ دەڵێن:

تەقینەوەی سوپەر نوفا(تەقینەوەی ئەستێرەکان)، کە بڕێکی زۆر لە دووکەڵ بڵاودەکاتەوە، چارەســەرێکمان بۆنهێنییەك لە نهێنییەکانی گەردوون دەداتێ، ئەویش بوونی بڕێکی زۆر لــە دووکەڵی گەردوونییە لە ســەرەتای گەشــەی گەردووندا. زانایــان جەختدەکەنەوە، کە گەردوون لە سەرەتایدا پڕبووە لە دووکەڵ!! ئایا هەر ئەمە نییە، کە قورئانی پیرۆز باسی دەکات:(ثُمَّ ٱسْتَوَىٰٓ إِلَى ٱلسَّمَآءِ وَهِىَ دُخَانٌ)؟!

بەدرێژایــی کات زانایانی ڕۆژئاوا باســیان لە (هەوری لە تەپوتۆزدروســتبوو) دەکرد، کــە لــەم گەردوونە فراوانەدا بڵاوبووەتەوە، بەڵام لە کۆتاییــدا دان بەوەدا دەنێن، کە ئەم ناونانــە وردو زانســتیی نییە، بەڵکو وشــەی (دووکــەڵ) وردترە، بۆیــە دوای ئەوەی ئەو دووکەڵەیــان دۆزییەوە، کە لــە تەقینەوەی ئەســتێرەکانەوە دەردەچێــت(SMOKING SUPERNOVAE)، گوتیان:

((تەپوتۆزی گەردوونیی، بریتییە لە گەردیلەی ورد لە ماددەیەکی ڕەق لە ئاسمانداو لە نێوان ئەستێرەکاندا مەلەدەکات، وەك ئەو تەپوتۆزە نییە، کە لە ناوماڵەکانماندا دەیبینین. بەڵکــو چــڕەو لە دووکەڵی جگــەرە دەچێت، بوونی ئەم دووکەڵە لەدەوروبەری ئەســتێرە تازەپێگەشتووەکاندا، هاوکاریی دروستبوونیان دەکات، هەروەها دووکەڵی گەردوونیی بەردی بناغەی هەسەرەکانە)).

ئەم دووکەڵە لەئەنجامی تەقینەوەی ئەستێرەکانەوە بووە، هەروەها ڕەنگە لە ئەنجامی تەقینەوەی گەورەی گەردوونیی ســەرەتای دروستبوونەوە بێت، زانایان جەخت دەکەنەوە، کە ڕەنگە قەبارەی هەورە دووکەڵییەکان لە قەبارەی ئەســتێرەکانی گەردوون زیاتر بێت! بەشــێوەیەکی بەردەوامیش مەلەدەکات، ئەگەری زۆریــش هەیە ئەم دووکەڵە گەردوونییە لەسەرسەرمانەوە نزیك ببێتەوە!!

واتە زانایان بەدووری نازانن، کە هەوری دووکەڵیی لێمان نزیکببێتەوەو سێبەر بۆ زەوی بکات و بەرگەهەواییەکە ببڕێت! سەرسوڕهێن ئەوەیە، کە قورئانی پیرۆز هەواڵی ڕوودانی ئەمەی وەك یەکێك لە نیشــانەکانی ڕۆژی دوایی ڕاگەیاندووە، خوای گەورە ئەم دووکەڵە دەردەخات و مۆڵەت بەخەڵکی دەدات، چونکە خەڵك لەو کاتەدا پەنابۆخوای گەورەدەبەن،

خوای گه‌وره ده‌فه‌رموێت: ﴿ فَٱرۡتَقِبۡ يَوۡمَ تَأۡتِي ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٖ مُّبِينٖ (١٠) يَغۡشَى ٱلنَّاسَۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٞ (١١) رَّبَّنَا ٱكۡشِفۡ عَنَّا ٱلۡعَذَابَ إِنَّا مُؤۡمِنُونَ (١٢) أَنَّىٰ لَهُمُ ٱلذِّكۡرَىٰ وَقَدۡ جَآءَهُمۡ رَسُولٞ مُّبِينٞ (١٣) ثُمَّ تَوَلَّوۡاْ عَنۡهُ وَقَالُواْ مُعَلَّمٞ مَّجۡنُونٌ (١٤) إِنَّا كَاشِفُواْ ٱلۡعَذَابِ قَلِيلًاۚ إِنَّكُمۡ عَآئِدُونَ (١٥) ﴾ الدخان.

یه‌كێك له ڕاستییه گرنگه‌گانی گه‌ردوونناسی له ئه‌مڕۆدا ئه‌وه‌یه، كه دووكه‌ڵی گه‌ردوونیی بــه برێكی زۆر له گه‌ردووندا بڵاوده‌بێته‌وه، ئه‌و دووكه‌ڵه به‌ر له‌و ڕووناكییه ده‌گرێت، كه له زۆرێك له ئه‌ستێره‌كانه‌وه ده‌رده‌چێت و ئه‌م دووكه‌ڵه سه‌ررووی هه‌ساره‌كان داده‌پۆشێت.

به‌رێــزان له‌م لێكۆڵینه‌وه‌یه‌دا به‌مه‌به‌ســت كۆمه‌ڵێك وێنــه‌و كۆمه‌ڵێك وته‌ی زانایانمان خســتووه‌ته‌ڕوو، بۆئه‌وه‌ی ڕاســتی بێگومان بێت و جێگه‌ی مشــتومڕنه‌بێت، ئه‌گه‌ر ئه‌مڕۆ پرســیار له‌هه‌ر یه‌كێك له زانایانی ناســا بكه‌ین، ئایا كام له‌و ناوانه شیاوترن بۆئه‌وه‌ی له‌م هه‌وره گه‌ردوونییه بنرێن، ته‌پوتۆز، یان دووكه‌ڵ، ده‌ســتبه‌جێ ده‌ڵێت: وشــه‌ی(دووكه‌ڵ)ه، كه گوزارشــتێكی ورد له ڕاســتیی ئه‌م هه‌ورانه ده‌كات، پرسیارمان بۆ گومانبه‌ران ئه‌وه‌یه: ئایا ئه‌مه نییه، كه قورئانی پیرۆز كردوویه‌تی، كاتێك وشه‌ی (دووكه‌ڵ)ی به چوارده سه‌ده پێش زانایانی ناسا به‌كارهێناوه؟؟!!

نیعمەتی هێزی کێشکردنی زەوی

چەنــد زۆرن ئەو ئایەتانــەی، ئێمەی بێئاگا لە گەورەییانو لــە ئاماژەو موعجیزەو واتاکانیان بە سەریاندا گوزەردەکەین، زۆریشن ئەو ڕاستییە زانستییانەی زاناکان دەیدۆزنەوە، بــەڵام پێشــتر زۆر بە وردی و دروســتی لە قورئاندا باســیان لێوەکــراوە. قورئانی پیرۆز چەندین پرسیار ئاراستەی گومانبەران دەکات، پرسیاریان لە بوونی خودایەکی تر جگە لە (اللــه) لێــدەکات و بیری پێدراوەکانی خوایان دەخاتەوە تــا پێیان بڵێت، کە هەر خۆیەتی ئەو نیعمەتانەی بۆ ڕامکردوون.

هــەروەك دەفەرمووێــت: ﴿ أَمَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَنۢبَتْنَا ٱلْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ ﴾ النمــل. (ئایــا تەنها ئــەو زاتە نییە، کە زەوی کردووە بە ئارامگەو لە ناویدا جۆگەو ڕووباری ڕەخساندووە، هەروەها زنجیرە چیای تیادا چەســپاندوە، لە نێوان دوو دەریاکەشــدا بەربەستی چەسپاندووە، ئایا ڕەوایە خوایەکی تر لەگــەڵ (اللــه) هەبێت، لەگەڵ هەموو ئــەم بەڵگانەدا زۆربەی ئەو خەڵکە ئەم ڕاســتییە نازانن‌و تێناگەن).

ئەم ئایەتە پیرۆزە پرسیار لە سپڵەو پێنەزانان بەرامبەر نیعمەتەکانی خوا دەکات: کێ زەوی بۆ کردوونەتە ئارامگە، ڕووبارەکان کێ درووســتیکردوون، شاخەکان کێ بەدیهێناون‌و کــێ جیاکــەرەوە (بەرزەخ)ی لە نێــوان زەریاکاندا بەدیهێناوە؟ ئاشــکرایە، کە هەموو ئەم ڕاســتییە زانســتییانە، کاتی هاتنەخوارەوەی قورئانی پیرۆز نەدۆزرابوونەوە، بەڵام لەگەڵ

ئەوەشدا خوای گەورە فەرمانیان پێدەکات کە بیریان لێبکەنەوە، تا هۆ شاراوەکانی پشتیان بزانن.

بێ هەستکردن بە هیچ ناڕێکیی و نائارامییەك، هەزاران ساڵە مرۆڤ لەسەر ئەم زەوییە دەژی، بێ زانینی نرخی ئەوەی کە زەوی شوێنی ئارامگرتنیەتی و بێ هیچ گرفتێك ژیانی بەردەوامە لەسەری، بەڵام ئەمە مانای چییە؟؟

زانایان دەڵێن: زەوی تاکە هەسارەیە، کە زۆر باش بۆ ژیانێکی هێمن و ئارام هەڵکەوتووە. قەبارە، بارستایی، دووریی لە خۆرەوە، خێرایی سوڕانەوەی بە دەوری خۆی و خولانەوەی بە دەوری خۆرداو چەندین تایبەتمەندی تری ئەم هەسارەیە تەواو بۆ ژیان گونجاون، ئەگەر بهاتایا قەبارەی زەوی، یا بارستاییەکەی، دووریی لە خۆرەوە، یان خێرایی خولانەوەکەی کەمێك زیاتر، یا کەمتر بوونایە، ئەوا ژیان لە سەری لاسەنگ و دژوار دەبوو.

يقول العلماء: إن تصميم الأرض هو التصميم المثالي المناسب للحياة، وقد وضعت في المدار الصحيح حول الشمس، وجاء حجمها وحركتها وكثافتها وكتلتها... وغير ذلك مناسباً جداً لاستقرار الحياة على ظهرها.

زاناکان دەڵێن: نەخشەسازی زەوی نەخشەسازییەکی باڵای نموونەییە، گۆی زەوی لە خولگەیەکی دروستی دەوری خۆردا دانراوە، هەروا قەبارەو بزوتن و چڕی و باراستاییەکەی و... هتد، زۆر باش، بۆ هەڵکەوتنی ژیان لەسەری گونجاون.

ئەو کەسەی لە شوێنی هەسارەی زەوی لە ناو کۆمەڵەی خۆردا ڕابمێنێت، دەبینێت کە خوای پەروەردگار بە پێچەوانەی هەسارەکانی ترەوە ئەم زەوییەی ڕامکردووە تا بۆ ژیان گونجاو بێت. ئەمەش بەخششێکی پەروەردگارە، کە پێویستە لەبەرانبەریدا سوپاسگوزاربین.

بەدەر لە هەموو ئەمانە، خاڵێکی زۆر گرنگ هەیە، کە بێ ئەو توانای ئارامگرتنمان لەسەر ڕووی ئەم هەسارەیە نییە، ئەویش هێزی کێشکردنی زەوییە. هەسارەی زەوی خاوەنی هێزێکی کێشکردنی دیاریکراوە، کە بۆ ژیان و ئارامگرتن لە سەری، زۆر گونجاوە. ئەگەر هێزی کێشکردنی زەوی کەمتر بووایە وەك لەوەی کە هەیە (بۆ نموونە وەك مانگ)، ئەوا مرۆڤ زۆر بە گران خۆی بۆ بە زەوییەوە دەگیراو بە کەمترین جووڵە لە زەوی دەبڕاو

به‌ره‌و ئاسمان به‌رز ده‌بوه‌وه، خۆ ئه‌گه‌ر هێزی كێشكردنه‌كه له‌مه‌ی ئێستا زیاتر بووایه (بۆ نموونه وه‌ك موشته‌ری) ئه‌وا ئه‌و كات مرۆڤ به‌ زه‌وییه‌وه‌ ده‌نوساو توانای جووڵه‌ی له‌سه‌ری نه‌ده‌بوو.

چی ده‌بێته‌ هۆی له‌ ده‌ستدانی كێش:

كێشكردن هێزێكه‌ په‌روه‌ردگار له‌ گه‌ردووندا بۆ ڕاكێشرانی ته‌نه‌كان به‌ره‌و یه‌كتر ڕامیكردووه‌، زه‌وی به‌ره‌و چه‌قه‌كه‌ی له‌ ژێر كاریگه‌ری هێزی كێشكردنه‌كه‌یدا ڕاده‌كێشرێت، بۆیه‌ ئێمه‌ له‌سه‌ر زه‌وی هه‌ست به‌ ئارامیی ده‌كه‌ین‌و بۆمان بووه‌ته‌ ئارامگه‌. خۆئه‌گه‌ر له‌سه‌ر ڕووی مانگ بووینایه‌، ئه‌وا كێشی هه‌ر یه‌كێكمان شه‌ش جار له‌و كێشه‌ی، كه‌ له‌سه‌ر زه‌وی هه‌مانه‌ كه‌متر ده‌بوو، به‌ نموونه‌ ئه‌گه‌ر یه‌كێك له‌سه‌ر زه‌وی كێشی ٩٠ كیلۆگرام بێت، ئه‌وا له‌سه‌ر مانگ كێشه‌كه‌ی ده‌بێته‌ ١٥كیلۆگرام.

بۆیه‌ هه‌ست به‌ نیعمه‌تی هێزی كێشكردن ناكه‌ین، ته‌نها كاتێك نه‌بێت، كه‌ زه‌وی به‌جێده‌هێڵین، ئه‌وه‌ش كه‌شتیه‌وانه‌ ئاسمانییه‌كان هه‌ستی پێده‌كه‌ن‌و به‌ ده‌ستییه‌وه‌ ده‌ناڵێنن، ئه‌مه‌ی خواره‌وه‌ هه‌ندێك له‌و باره‌ ناهه‌موارانه‌یه‌، كه‌ كه‌شتیه‌وانه‌كان له‌ ئاسمانداو له‌ كاتی دووركه‌وتنه‌وه‌ له‌ زه‌وی تووشی ده‌بن:

١- له‌ ئاسماندا به‌ ده‌ست زۆرێك له‌ نه‌خۆشییه‌وه‌ ده‌ناڵێنن وه‌ك: گێژبوون، هه‌ڵاوسانی ده‌موچاو، چونكه‌ له‌ ئاسمانداخوێن له‌ جیاتی ڕۆیشتنی بۆ خواره‌وه‌ی له‌ش بۆ سه‌ره‌وه‌ ده‌چێت. ئێسكیش به‌شێك له‌ كالسیۆمه‌كه‌ی ونده‌كات، به‌و جۆره‌ ئه‌وه‌ی له‌ ئاسماندا ده‌ژی، تووشی داخورانی ئێسك ده‌بێت و هه‌موو ساڵێك٢٠٪ی بارستایی ئێسقانه‌كانی ونده‌كات.

٢- هۆی جێگیر نه‌بوون‌و نه‌بوونی هێزی كێشكردنه‌وه‌، سووڕی خوێن تێكده‌چێت و له‌ گورچیله‌كاندا به‌رد دروستده‌بێت، ماسوولكه‌كان ده‌پوكێنه‌وه‌، گه‌ده‌ كرژ ده‌بێت و ڕیخۆڵه‌ خاو ده‌بێته‌وه‌و به‌ده‌هه‌رسی ڕوو ده‌دات، په‌ستانی خوێن به‌رزده‌بێته‌وه‌، دڵ خێرا لێده‌دات، ئه‌مه‌ش ده‌بێته‌ هۆی دروستكردنی گرفت له‌ كاركردنی دڵدا، كه‌ چه‌ند مانگێكی ده‌وێت تا ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ باری ئاسایی خۆی.

٣- به‌هۆی دیارنه‌مانی خۆرهه‌ڵاتن و ئاوابوونه‌وه‌ ڕیتمی سروشتی لاشه‌ تێك ده‌چێت، له‌ ئاسماندا تاریكی هه‌موو شتێك داده‌پۆشێت، تیشكی گه‌ردوونیی بكوژ كار له‌ مرۆڤ ده‌كات‌و زیان به‌ كۆئه‌ندامی ده‌مار ده‌گه‌یه‌نێت.

٤- ئه‌وه‌ی له‌ هێزی كێشكردنی زه‌وییه‌وه‌ دووره‌و له‌ ئاسماندا ده‌ژی، به‌ ده‌ست كه‌مخه‌وییه‌وه‌ ده‌ناڵێنێت، چونكه‌ پێش هه‌موو شتێك ئه‌و هێزی كێشكردنه‌ له‌ ده‌ستده‌دات، كه‌ سه‌ری له‌سه‌ر جێگه‌ ئارامی پێده‌گرێت، له‌به‌رئه‌وه‌ وا هه‌ستده‌كات، كه‌ له‌ ئاودا مه‌له‌ ده‌كات، بۆیه‌ زۆر به‌ زه‌حمه‌ت نه‌بێت توانای نوستنی نییه‌. هه‌روا سیستمی به‌رگری تێكده‌چێت، به‌و شێوه‌یه‌ ئه‌گه‌ری تووشبوونی به‌ هه‌ر ڤایرۆس و هه‌ر نه‌خۆشییه‌ك، له‌ وانه‌ شێرپه‌نجه‌، هه‌یه‌.

گەر زەوی(بۆ نموونە) هێندەی مانگ بووایە، ئەوا هێزی کێشکردن لەسەری کەمدەبوەوە، مرۆڤــ(ئارامی لەســەر) نەدەگرت، هەر لەبەر ئەوەشــە، زانایان دەڵێن: قەبارەو بارســتایی زەوی تەواوگونجاون بۆ هێزێکی کێشکردنی نموونەیی، تا مرۆڤ لە ئارامییدا بژی.

٥ - لەبــەر ئــەوەی زۆرتر کاردەکات، ڕەنگە چەندین تێکچوون لە کاری دڵدا ڕوو بدات، کێشــکردنی زەوی بۆ پاڵنانی خوێن یارمەتیدەری دڵە، بۆیە لە نەبوونی کێشــکردندا، دڵ کارێکی زۆر زیاتر دەکات، ئەمەش دەبێتە هۆی لاوازبوونی.

دکتۆر (William Evans)لە ئاژانســی ناسا (NASA) دەڵێت: دەرچوون لە زەوی دێوەزمەیەکی پزیشکییە، بەجۆرێك، چارەسەرکردنی ئەو نەخۆشییانەی لە نەبوونی هێزی کێشکردندا دروست دەبن، زۆر ئەستەمە.

بەهەمان شــێوە ئەوانەی لە ئاسمانو دوور لە هێزی کێشکردن دەژین، بەدەست بەگران میزکردنەوە دەناڵێنن، چونکە شــلەمەنی بە لەشیانەوە دەنووسێت و پێیانەوە دەمێنێتەوەو بەرەو خوارەوە ناڕوات. بەم شێوەیە سادەترین کار ئەستەم دەبێت، بە جۆرێك توێژەرەوان دەڵێن: ژیان لە ئاسماندا جۆرێکە لە مردنی لەسەرخۆ.

هەستی کەشتیەوانە ئاسمانییەکان:

لەبەرئەوە سەرنشــینی کەشــتییە ئاسمانییەکان کاتێك بۆ ســەر زەوی دەگەڕێنەوە، وا هەســت دەکەن گەڕاونەتەوە بۆ ماڵەوە، دەبینیت خوای گەورە کاتێك ئەو هەســتەمان بۆ باســدەکات، زەوی وەك ئارامگەو لانکەی مرۆڤ دەناسێنێت، ئاشکرایە لانکە (مهد)یش ئەو جێگەیەیە کە منداڵ تێیدا دەنوێت و ئارامدەگرێت:

﴿ ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا بِهِۦٓ أَزْوَٰجًا مِّن نَّبَاتٍ شَتَّىٰ ﴿٥٣﴾ ﴾ طه.

(ئـــه‌و زاتـــه‌ی، زه‌وی بۆ ئێوه بارهێنـــاوه، وه‌کو لانکه‌و بێشکه(له‌ســـه‌ری ده‌حه‌وێنه‌وه) هه‌روه‌هـــا جۆره‌ها ڕێگای(زه‌مینی و ئاســـمانی) تیادا بۆ فه‌راهه‌مهێناون، له ئاسمانیشـــه‌وه بـــاران ده‌بارێنێـــت، که به‌هۆیه‌وه چه‌نده‌ها جـــۆر جووت ڕووه‌کی پێ ڕووانـــدووه)، هه‌روا ده‌فه‌رموویت:

﴿ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠﴾ ﴾ الزخرف

(ئه‌و خوایه‌ی، که زه‌وی کردووه به لانکه‌ی ژیانتان، ڕێگه‌وبانی تێدا ئاســـانکردون، .....) و هه‌روه‌ها ده‌فه‌رموێت:

﴿ أَلَمْ نَجْعَلِ ٱلْأَرْضَ مِهَٰدًا ﴿٦﴾ ﴾ النبأ.

لێره‌دا ســـه‌رنجبده‌ن خوای گه‌وره چۆن وه‌ســـفی زه‌وی ده‌کات بـــه‌وه‌ی، که کردوویه‌تی بـــه لانکـــه‌ی مرۆڤ، ئنجا نیعمه‌تێکی گـــه‌وره‌ی خۆیمان یاد ده‌خاتـــه‌وه که دووباره مرۆڤ لـــه ئاســـماندا ونی ده‌کات، ئه‌ویـــش ڕێگه‌و هـــۆکاری ڕێنماییکردنه، هـــه‌روه‌ك په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رموویت:﴿ وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠﴾ ﴾ الزخرف.

ئه‌و هۆکارانه‌ش له‌ســـه‌ر زه‌وی هه‌نو مرۆڤ له بۆشـــاییدا ونیانده‌کات، هه‌ربۆیه توانای ناسینه‌وه‌ی ئاڕاسته‌کانی نییه، چونکه له هه‌موو لایه‌که‌وه به تاریکیه‌کی ته‌واو ده‌وره دراوه، ئه‌وه‌ش که ئاراسته‌ی ده‌کات ته‌نها هێزی کێشکردنی زه‌وییه، ده بیربکه‌نه‌وه له‌و نیعمه‌ته، که ڕۆژانه به‌کاری دێنینو هه‌ســـت به نرخ و گرنگیه‌که‌ی ناکه‌ین، ته‌نها کاتێك نه‌بێت که له‌ده‌ستمان ده‌چێت.

که‌شـــتیه‌وانه ئاســـمانیه‌کان زۆرێك له پێدراوه‌کانی سه‌رزه‌وی ونده‌که‌ن، بۆیه ئه‌وان تووشی نه‌خۆشییه‌ك ده‌بن، که به نه‌خۆشیی ئاســـمان(Space Sickness) ناسراوه، ئه‌وه‌ش نه‌خۆشییه‌که له ئاکامی ونکردنی نیعمه‌تی کێشکردنی زه‌وییه‌وه دروستده‌بێت. بیر بکه‌ره‌وه ئێســـتا مرۆڤێك بێنه به‌رچاوت، که نازانێت چۆنو به چ ئاڕاسته‌یه‌ك بخه‌وێت!

هـــه‌روا بـــا پێکه‌وه بیـــر له‌م دیمه‌نـــه‌ی ســـه‌ره‌وه بکه‌ینه‌وه، هه‌روه‌ك له وێنه‌که‌دا دیاره یه‌کێك له که‌شتیه‌وانه‌کان نووستوه‌و قاچه‌کانی بۆ ســـه‌ره‌وه‌ن! ئێســـتا هه‌ســـت به نیعمه‌تی کێشکردن ده‌که‌یت؟!

زانایان له وته‌کانیاندا دووپاتیده‌که‌نه‌وه، که مرۆڤ ناتوانێت له ئاسمان دوور بکه‌وێته‌وه، ئه‌مه‌ش به‌هۆی ئه‌و ترســـه‌ی، سه‌رچاوه‌که‌ی ئه‌و تیشکه گه‌ردوونیه ترسناکه‌یه، که هه‌موو ته‌نێك ده‌سوتێنێتو ده‌گاته قوڵایی خانه‌کانی مرۆڤ، به‌مشێوه‌یه‌ش مردن چاره‌نووسی ئه‌و که‌سه ده‌بێت، که هه‌وڵی زۆر دوورکه‌وتنه‌وه له زه‌وی ده‌دات، ڕه‌نگه له‌م باره‌دا ئه‌و وته‌یه‌ی خوای گه‌وره‌مان بیربکه‌وێته‌وه، که ده‌فه‌رموێت: ﴿ يَٰمَعْشَرَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ إِنِ ٱسْتَطَعْتُمْ أَن تَنفُذُوا۟ مِنْ

أَقۡطَارِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ فَٱنفُذُواْۚ لَا تَنفُذُونَ إِلَّا بِسُلۡطَٰنٖ ﴿٣٣﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾ ﴾ الرحمن.

مرۆڤ بۆ یه‌که‌م جار له ساڵی (١٩٦١)وه هه‌ستی به نیعمه‌تی هێزی کێشکردن کرد، کاتێک که‌شتیه‌وانی ڕوسی(Gherman Titov)، دوای له زه‌وی ده‌رچوونی بۆ ماوه‌ی ٢٥ کاتژمێر، یه‌که‌م حاڵه‌تی نه‌خۆشـــیی ئاســـمانی ڕاگه‌یاند، ئه‌وه‌ش کاتێك تووشـــی له هۆشـــخۆچوونو

تێکچوونی بینینو بیستنو ئاگایی و تێکچوون له کۆئه‌ندامی ده‌ماردا بوو.

زاناکان ده‌ڵێن: ته‌نیا به چوونه ده‌ره‌وه‌ی له بواری کێشـــکردنی زه‌وی، مرۆڤ یه‌کســـه‌ر تووشی نه‌خۆشیی ئاسمانی ده‌بێت، یه‌که‌م هه‌ستیش، که تووشی ئه‌م حاڵه‌ته ده‌بێت، هه‌ستی بینینه، که‌سه‌که شتانی چوارده‌وی وا ده‌بینێت که ده‌خولێنه‌وه‌و وا هه‌ست ده‌کات، سڕکراوه یان سه‌رخۆشه.

تێکچوونی بینین:

یه‌که‌م تێکچونێك، که که‌شـــتییه‌وانه ئاســـمانییه‌کان تووشی دێن تێکچوونی بینینه، لـــه کاتێکدا ئه‌و نیشـــانانه‌ی له چاوه‌وه ده‌رده‌چن بۆ مێشـــك تێکده‌چـــنو له‌گه‌ڵ ئه‌وانه‌ی گوێدا تێکه‌ڵده‌بن، به‌و شـــێوه‌یه که‌شـــتیه‌وانه‌کان به‌هۆی ونکردنی هاوســـه‌نگیی له هه‌ستی بینیندا، وا هه‌ستده‌که‌ن که بینینیان لێڵبووه‌و هه‌ماهه‌نگی نێوان گوێ و چاویان نامێنێت، ئه‌م حاڵه‌ته‌ش وه‌ك حاڵه‌تی مرۆڤێك وایه مه‌ی خواردبێته‌وه‌و هاوســـه‌نگی له‌ده‌ستدابێت و هه‌ستی بینینی تێکچوو بێت.

پزیشـــکه‌کان ده‌ڵێن: لاشه‌ی مرۆڤ به‌ده‌ســـت بارێکی ونکردنی هه‌ست و هاوسه‌نگییه‌وه، به‌شـــێوه‌یه‌کی به‌رچـــاو ده‌ناڵێنێت، به‌جۆرێـــك نازانێت چی ئه‌نجـــام ده‌دات. هه‌تا زۆربه‌ی که‌شتیه‌وانه‌کان بۆ زاڵبوون به‌سه‌ر ئه‌و هه‌ست و تێکچوونانه‌دا، ده‌رمانی هۆشبه‌ر به‌کاردێنن. به‌م شـــێوه‌یه ئه‌وه‌ی له ده‌ره‌وه‌ی زه‌ویدا ده‌ژی، هه‌ســـت به له‌ده‌ســـتدانی هاوسه‌نگی و خۆ کۆنترۆڵکـــردن ده‌کات و ده‌بێته مرۆڤێکی جادوو لێکراو، به‌تایبه‌ت له ســـێ ڕۆژی یه‌که‌می گه‌شته‌که‌یدا نازانێت چی ده‌کات، هه‌ر بۆیه له‌و ماوه‌یه‌دا ڕێگه‌ی پێنادرێت هیچ چالاکیه‌کی

تەکنەلۆژی ئەنجامبدات، هەتا لەگەڵ ئەو بارە تازەیەدا ڕادێت.

لەبەرئــەوە خــوای خاوەن توانا وەســفی ئەوانەمان بۆ دەکات، کە لــە زەوییەوە بەرەو ئاسمان دەچنە دەرەوە، کە هەست بە بارێك دەکەن لە سەرخۆشی، یا جادوولێکردن دەچێت، ئەوەش بەهۆی ئەو گۆڕانکارییە نامۆیانەی، کە بەسەریاندا دێت، پەروەردگار دەفەرمووێت:

﴿ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ ﴿١٥﴾ ﴾ الحجر.

لێــرەدا ڕاڤەیەکی ناســکی (ابــن الکثیر)هەیە، کە دەڵێــت: (سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا)، (ابن زید) دەڵێت سەرخۆش ئەو کەسەیە، کە عەقڵی لە دەستداوە!

کاتێــك بەرگــە زەوی جێدەهێڵین، تاریکاییەکی تەواو دەبینین، وا هەســت دەکەین کە چاوەکانمــان بە تەواوی داخراون! ئەمەش پــەروەردگار لە قورئانی پیرۆزدا بە وردییەکی سەرسوڕهێنەرەوە فەرمویەتی: (لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا)، ئەوەی کەشتیەوانە ئاسمانییەکان دەیبینن، قورئانی پیرۆز پێش ١٤ سەدە، بە وردییەکی سەرسوڕهێنەوە وەسفیکردووە.

سەرنشــینی کەشــتییە ئاسمانییەکان وا هەســتدەکەن، کە چاویان دەسووڕێت و جیهان بە هەڵەوگەڕاوی دەبینین، هەتا یەکێك لە کەشــتیەوانەکان پرســیاری لێکرا، شتەکانی لە بۆشاییدا چۆن بینیوە، وتی: وام هەستدەکرد، کە جیهانی چواردەورم هەمووی دەخولێتەوە. هەروا یەکێك لە کەشــتیەوانەکان لە ئاژانســی ناســا (NASA) لەناو کەشتیەکەیدا شەو لەخــەو هەســتا بینی کە کاتژمێرێك لە بەرانبەریدا دەســوڕێتەوە کەوتــە بیرکردنەوەی ئــەوەی کە دەبێت ئەو کاتژمێرە لە کوێــوە هاتبێت، دوای ماوەیەك، ئەوەی بیرهاتەوە کە کاتژمێرەکە لەدەستیایەتی!!

چەند ئەنجامێکی زانستیی نوێ:

دکتۆرە (**Kathleen Cullen**) لە پەیمانگای پزیشکیی بۆ لێکۆڵینەوە ئاسمانییەکان، دەربارەی ئەوەی، کە کەشتیەوانە ئاسمانییەکان، لە کاتی چوونە دەرەوەیان بۆ بۆشایی تووشی دەبن، دەڵێت: ئێمە لە ڕێی تێکەڵکردنی زانیارییە بینراوو بیسراوەکانەوە هەست بە جیهان لە دەورمان دەکەین، هەر کاتێك ناکۆکی لە نێوان بیستن‌و بینیندا ڕوویدات، کە پێی دەوترێت "التضارب الحسي"، مرۆڤ توشی گرفت دەبێت و دەبێتە هۆی گێژ بوون‌و دەرکەوتنی نەخۆشیی ئاسمان، یان بۆشایی.

کەشتیەوانە گەڕاوەکان بۆ سەر زەوی ئاوا هەستی خۆیان باسدەکەن: هەر لە یەکەم ساتی دەرچوونمان لە بواری کێشکردنی زەوی، چاوەکانمان دەستی بە تراویلکە کردن کردو شتانی خەیاڵی و ناڕاست دەهاتنە بەرچاومان، وەك مرۆڤی جادوو لێکراو نەماندەتوانی جیاوازی نێوان سەرەوەو خوارەوە بکەین، هەتا یەکێك لە کەشتیەوانەکانی ناو کەشتیەکە کاتێك لە خەو ڕابوو، زەوی بە سەرسەریەوە بینی لە جیاتی ئەوەی لە ژ ێریەوە بیبینێت، بۆیە دەستی بە ڕشانەوە کردو لە هۆش خۆی چوو.

هەروا دکتۆرە (**Kathleen**) بەردەوام دەبێت و دەڵێت: ئەو نیشانانەی، کە کەشتیەوانێك ئالوودەیان دەبێت، هەمان ئەو نیشانانەن، کە کەسێکی زۆر سەرخۆش تووشیان دێت!!! چونکە مەیخواردنەوە دەبێتە هۆی نەمانی ڕێکەوتنی نێوان هەستی بینین‌و بیستن، بەو جۆرە کەشتیەوانە ئاسمانییەکان وا هەست دەکەن کە سەرخۆشن!!

هەروەها دەڵێت: زۆر کەس لەسەر زەوی تووشی هەمان حاڵەتی کەشتیەوانە ئاسمانییەکانیان هاتوون، ئەمەش کاتێك بیرەیەکی زۆر دەخۆنەوە، بەڵام لەگەڵ جیاوازییەکی بچووکدا ئەویش ئەوەیە مەی زیاتر کار لە هەستی بیستن دەکات، بەڵام نەمانی کێش کار لە هەستی بینین دەکات، هەروا جیاوازییەکی تریش ئەوەیە، ئەو کەسەی لەسەر زەوی سەرخۆش دەبێت، دوای ماوەیەك (بۆ نموونە ڕۆژێك) دێتەوە هۆش خۆی، بەڵام لە ئاسماندا لە بارێکی هەمیشە سەرخۆشدا دەمێنێتەوە.

چەند ئیعجازێکی جۆراوجۆری وشەی (سُكِّرَتْ):

پرسیارەکە ئەمەیە: ئایا ئەمە هەموو ئەوە نییە، کە خوای پەروەردگار چواردە سەدە پێش ئێستا فەرموویەتی؟: (لَقَالُوٓاْ إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَٰرُنَا)، وشەی (سُكِّرَتْ) لە کرداری (سكر) وەرگیراوە، واتە نەهێڵرا ببینێت، ئەبڵەق بوو، یان داپۆشرا، ئەم واتایانەش هەموو ڕاستن، دروست وەك ئەو حاڵەتانەن کە بەسەر کەشتیەوانە ئاسمانییەکاندا دێن.

هەروەها یەکێك لە واتاکانی (سُكِّرَتْ) بریتییە لە (أغلقت) واتە داخرا، لە ڕاستیدا ئەو ساتەی کە کەشتیەوانی کەشتیە ئاسمانیەکان لە زەوی دەردەچن، هەست بە تاریکییەکی تەواو دەکەن‌و هیچ شتێك نابینن، ئەو کەشتیەوانانەی لە گەشتەکانیان گەڕاونەتەوە هەستی خۆیان وا دەردەبڕن‌و دەڵێن چاویان داخرا! لێرەدا دەبینین کە وشەی (سُكِّرَتْ) لەگەڵ هەموو حاڵەتی ئەو کەسانەدا دەگونجێت کە لە زەوی دەردەچن‌و لە بۆشاییدا هەستی پێدەکەن.

با پێکەوە بیر بکەینەوە، مرۆڤ چەند ئامێرو تەکنەلۆجیاو ملیۆنان دۆلارو توێژینەوەو هەوڵی زانایانو ئاژانسی بۆشایی ...هتد. دەوێت تاوەکو بۆ چەند ڕۆژێك لە دەرەوەی زەوی بمێنێتەوە؟ لەگەڵ ئەوەشدا توشی چەندین نەخۆشی دەبێت، زۆربەشیان لە نەبوونی کێشکردنی زەویدا دەردەکەون، ئایا ئێستا ئەو نیعمەتە دەنرخێنین، ئایا وتەی پەروەردگاری کاربەجێ دەنرخێنین کە بە ڕوونی وتاری لە هەر یەکێکمانەو دەفەرموێت:

﴿ ٱللَّهُ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ قَرَارًا وَٱلسَّمَآءَ بِنَآءً وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمْ فَتَبَارَكَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٦٤﴾ ﴾ غافر.

زۆر سەیرە هەندێك کەس دەبینین، کە لە بەرامبەر خالقو ڕۆژیدەریاندا خۆ بە گەورە دەزانن. لە کاتێکدا گەر ئەو خالقە زەوی نەکردایەتە ئارامگە، ژیان چۆن بەردەوام دەبوو، چۆن دەتوانرا مرۆڤ خۆی لەسەر زەوی بگرێت؟!

لە کۆتاییدا دوای ئەم ڕاستییانە، ئایا گرنگی کێشکردنو گرنگی ئارامگرتنو جێگیر بوونمان لەسەر ڕووی زەوی، زانرا؟ ئایا دوای هەموو ئەمانە، ئێستا زیاتر لە وتەی پەروەردگار تێدەگەین؟ کە دەفەرموویت:﴿ لَذُو فَضْلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمْ خَٰلِقُ كُلِّ شَىْءٍ لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا ... فَتَبَارَكَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٦٤﴾ ﴾ غافر.

ئایا ئێستا دەزانین کە زەوی بەڕاستی ماڵ و لانکەی مرۆڤە؟ هەروەك پەروەردگار دەفەرموویت:

﴿ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠﴾ ﴾ الزخرف.

ئایا ئێستا هەست بە گرنگیی زانینی ئاراستەکانی چواردەورمان دەکەین؟ ئەو نیعمەتانەی باسکران، تەنیا بە دەرچوونمان لە زەوی هەموویان لە دەست دەدەین و بە لە دەست دانیشیان ژیانمان تێکدەچێت و نەخۆش دەکەوین. ئەم خوا میهرەبانەی ئەمانەی هەموو بۆ

ڕامکردووین شایستەی سوپاسگوزاریی نییە، شایستەی خۆشوویستنو کڕنوش بۆبردن نییە؟

ئەمانە ئەو نیعمەتە زۆرانەن، کە خوای گەورە بە ئێمەی بەخشـــیوون، هەرچی مرۆڤ داوای بکات خوای بالادەست بۆی دەستەبەر دەکات، هەر بۆیە کاتێك مرۆڤ هەوڵی داهێنانی شتێك دەدات، خوای گەورە بۆی ئاسان دەکات، هەوڵی بەرزبوونەوە بۆ ئاسمانو چوونە ناو بۆشـــایی و چەندین شـــتی تریاندا بۆی جێبەجێکردن، بەڵام مرۆڤ ستەم لە خۆی دەکات، ئەگەر بەرانبەر ئەو هەموو نیعمەتە لە ژمارە نەهاتووانە سپڵەو پێنەزان بێت، لەبەرئەوە پەروەردگار دەفەرموویت:

﴿وَءَاتَىٰكُم مِّن كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ ۚ وَإِن تَعُدُّوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ لَا تُحْصُوهَآ ۗ إِنَّ ٱلْإِنسَـٰنَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾﴾ إبراهيم.

خوایە ســـوپاس بۆتـــۆ هەتا لێمان ڕازی دەبیـــت. کۆتا نزامان ســـوپاس گوزاریی خوای جیهانیانە.

سەرچاوەکان:

1- Nauseating News About Spacesickness, www.space.com, 21 November 2005.

2- Works in Progress, Discover Magazine, 05.01.2003.

3- Space sickness, New Scientist, 08 April 2006.

4- Research Areas, The National Space Biomedical Research Institute, www.nsbri.org

5- Can We Survive on the Moon? Discover Magazine, 03.21.2007.

6- Mixed Up in Space, NASA, August 7, 2001.

7- The Balance Factor: Can You Handle Zero G?, , www.space.com, 21 September 2004.

8- Understanding space sickness, McGill University, November 25, 2004 - Volume 37 Number 06.

9- William J. Cromie, Weightless Dream, Harvard University, February 06, 1997

هێزی کۆنترۆڵکردنی کاردانەوەکان

ئەوەی دەیخەینەڕوو، بەهەریەك لە ئێمەوە پەیوەستە، ڕەنگە ئەم بابەتە هۆیەك بێت بۆ دروستکرنی گۆڕانی گرنگ لای هەندێك لەو خوێنەرانەی زانیارییان دەربارەی ئەم زانستە نییە.

کێ لە ئێمە ڕۆژێك لە ڕۆژان لە وشەیەك کە وتویەتی، یان ڕەفتارێك کە کردوویەتی پەشیماننەبووەتەوە؟ ئەی کێ لە ئێمە بیری لەوە نەکردووەتەوە، کە هەڵسوکەوت و ڕەفتارو هەستەکانی ڕێکبخات، کێ لە ئێمە بەو هیوایە نییە، کە کۆنترۆڵی سۆزو ڕەفتارەکانی لەبەرامبەر کەسانی تردا بکات؟

حەزمکرد بەم پرسیارانە دەستبکەم بەم لێکۆڵینەوەیە، بۆئەوەی لە ڕێگەیانەوە بیرۆکەیەك دەربارەی ناوەڕۆکی ئەو شتە بدەم، کە ئەمڕۆ پێی ئاشنادەبین، بەڵام پێش ئەوە پێمخۆشە سەرنجی خوێنەر بۆ شتێك ڕابکێشم، کە سەرنجی خۆمی ڕاکێشاوە، ئەوەش ئەوەیە ئەو کتێبانەی وەڵامی ئەم جۆرە پرسیارانە دەدەنەوە، لەسەر ئاستی جیهان پرۆفرۆشترین کتێبن!

بۆیە ئەوەی لەم چەند دێڕەی خوارەوەدا دەیخەینەڕوو بۆ هەمووان گرنگەو پشکمان تێیداهەیە، بەڵکو ڕەنگە ئەم وتارە ببێتە هۆی دروستبوونی گۆڕانی گرنگ لای هەندێك لەو خوێنەرانەی، کە زانیارییان لەسەر ئەم زانستە نییە، کە زانایان ناویانناوە (پرۆگرامی زمانیی دەماریی)، بەڵام چیرۆکی ئەم پرۆگرامە چییەو لە کوێوە هاتووە؟

پرۆگرامی زمانیی دەماری(NLP)چییە؟

زۆر بەسادەیی ڕەنگە زۆر لە ئێمە ئەم زاراوە نوێیەی گوێ لێبووبێت (NEURO-LINGUISTIC PROGRAMMING)، بەڵام زۆرێك لە خوێنەران نازانن ئەم زانستە چییەو ئایا

ئاماژه‌ی قورئانیی له‌باره‌یه‌وه هه‌یه‌؟

ره‌نگه‌ خوێنه‌ر سه‌رسوڕهێنن بێت بۆی، ئه‌گه‌ر بزانێت، ئه‌م زانسته‌ی، که‌ زیاتر له‌ سی ساڵ به‌سه‌ر دۆزینه‌وه‌ی و دانانی بنچینه‌ زانستییه‌که‌یدا تێنه‌په‌ڕیوه‌، به‌ ته‌واویی له‌ کتێبی خوای گه‌وره‌دا، که‌ پێش چوارده‌ سه‌ده‌ هاتووه‌ته‌خواره‌وه‌، هه‌یه‌! ئه‌م ڕاستییه‌ له‌ ڕێگه‌ی زنجیره‌یه‌ك وتاری ئیمانیی و زانستییه‌وه‌ ده‌سه‌لمێنین، که‌ ئه‌م وتاره‌ یه‌که‌م وتاریانه‌.

هه‌روه‌ها ئه‌وه‌ ده‌خوێنینه‌وه‌، که‌ قورئانی پیرۆز پێی فه‌رمووین‌و به‌راوردی ده‌که‌ین‌و لێی ورده‌بینه‌وه‌، بۆئه‌وه‌ی به‌و ڕاستییه‌ بگه‌ین، که‌ قورئانی پیرۆز یه‌که‌م کتێبه‌ باسی پرۆگرامی زمانیی ده‌ماریی کردووه‌، نه‌ك زانایانی ئه‌مریکا!

ئه‌م زانسته‌ له‌ حه‌فتاکانی سه‌ده‌ی ڕابردوودا ده‌ستی پێکرد، هۆی دۆزینه‌وه‌شی پێویستیی گه‌شه‌سه‌ندنی مه‌ودای زانیارییه‌کانی مرۆڤ بوو، هه‌ندێك که‌س سه‌رکه‌وتنی گه‌وره‌ی له‌ ژیاندا به‌ده‌ستده‌هێنا، ئه‌مه‌ش سه‌رنجی هه‌ندێك له‌ زانایانی ڕاکێشاو بڕیاریاندا لێکۆڵینه‌وه‌ له‌باره‌ی هۆکاره‌کانی ئه‌م سه‌رکه‌وتنه‌وه‌ بکه‌ن.

گه‌شتنه‌ ئه‌م دوو ئه‌نجامه‌ گرنگه‌:

١- هه‌ر مرۆڤێك، که‌ سه‌رکه‌وتنێك به‌ده‌ستده‌هێنێت، ئه‌وه‌ ڕێگایه‌ك بۆ به‌ڕێوه‌بردنی کاروباره‌کانی ژیانی به‌کارده‌هێنێت، ئه‌م ڕێگا، یان ستراتیژیه‌ته‌ له‌ کارکردندا ئه‌و سه‌رکه‌وتنه‌ی بۆ به‌دیهێناوه‌.

٢- هه‌ر مرۆڤێك، که‌ سه‌رکه‌وتن به‌ده‌ستده‌هێنێت، ئه‌وه‌ واتای ئه‌وه‌یه‌، که‌ ئێمه‌ش توانای ئه‌وه‌مان هه‌یه‌، هه‌مان سه‌رکه‌وتن به‌ده‌ست بهێنین، ئه‌گه‌ر هه‌مان ڕێگه‌مان گرته‌به‌ر.

به‌ ساده‌یی ده‌ڵێین: پرۆگرامی زمانیی ده‌ماریی، بریتییه‌ له‌وه‌ی ((چۆن کۆنترۆڵی مێشکت ده‌که‌یت))! (١)

ئه‌م پرۆگرامه‌ پشت به‌ پێدانی کۆمه‌ڵێك بیرو چالاکیی به‌ خوێنه‌ر ده‌به‌ستێت، که‌ وای لێده‌که‌ن مرۆڤێکی سه‌رکه‌وتوو و به‌هێزبێت. به‌ڵام ئه‌وه‌ی ئه‌م سه‌رکه‌وتنه‌ مسۆگه‌رده‌کات، کۆنترۆڵکردنی خۆت و مێشکته‌و ده‌ستبه‌سه‌راگرتنی کاردانه‌وه‌کانته‌، واته‌ به‌ساده‌یی ئه‌وه‌یه‌، که‌ - فێرببیت چۆن مێشکت کارده‌کات.

زانایان ئه‌وه‌یان خسته‌ڕوو، که‌ کاردانه‌وه‌کان‌و سۆزو هه‌سته‌کانی مرۆڤ به‌شێوه‌یه‌کی هه‌ڕه‌مه‌کیی به‌ڕێوه‌ناچن، وه‌ك چۆن له‌ ڕابردوودا وا گومان ده‌برا، به‌ڵکو پرۆگرامێکی ورد هه‌یه‌، که‌ کۆنترۆڵیان ده‌کات، ئه‌مه‌شه‌ نهێنیی پێدانی زاراوه‌ی (پرۆگرام)ه‌ به‌م زانسته‌.

- وشه‌ی (پرۆگرام) ئاماژه‌یه‌ بۆئه‌وه‌ی، که‌ پرۆگرامێکی تایبه‌ت به‌ کاردانه‌وه‌و سۆز هه‌یه‌و ده‌کرێت به‌ته‌واوی کۆنترۆڵی بکه‌ین، هه‌روه‌ك چۆن کۆنترۆڵی پرۆگرامی کۆمپیوته‌ر ده‌که‌ین.

- وشه‌ی (زمانیی) ئاماژه‌یه‌ بۆ به‌کارهێنانی وشه‌کان له‌ په‌یوه‌ندیمان له‌گه‌ڵ که‌سانی دیکه‌داو په‌یوه‌ندییمان له‌گه‌ڵ خودی خۆماندا، واته‌ به‌کارهێنانی زمان بۆ ئاراسته‌کردنی کاردانه‌وه‌کان.

-- بەڵام وشـەی (دەماریی) واتە پێویسـتە ئەوە بزانین، کە چۆن کۆئەندامی دەمارو دەروونمـان کاردەکات، بۆئـەوەی بتوانین کۆنترۆڵی بکەینو ئاراسـتەی بکەین بەرەو ئەو ئاراستەیەی، کە دەمانەوێت. بەتەواویی وەك زانیارییت دەربارەی ئەو ئامێری کۆمپیوتەرەی کە کاری لەسـەردەکەیت. هەتا زانیاریت لەبارەی ئەو ئامێرەوە کە کاری لەسـەر دەکەیت زیاتر بێت، ئەوا توانای زیاترت بۆ کۆنترۆڵکردنی ئەو ئامێرە دەبێت و سـوودی زیاتر لە تایبەتمەندییەکانی وەردەگریت. (٢)

ئەم پرۆگرامە بۆ مرۆڤی تەندروست گرنگە، هەروەك چۆن بۆ مرۆڤی نەخۆش گرنگە، مـەرج نییە تۆ کێشـەیەکت هەبێت، بۆئەوەی فێری ڕێسـاکانی ئـەم پرۆگرامە ببیت. بە پێچەوانەوە پێویسـتە سوود لەم ڕێسـایانە وەربگریت و ڕاهێنان لەسەر پراکتیزەکردنیان بکەیـت، لە کاتێکدا کە تەندروسـتییەکی باشـت هەیـە. ئەمەش واتلێـدەکات لە حاڵەتی تەنگژەو هەڵوێستی قورسدا بەهێزتربیت.

دەتوانم پێت بڵێم، کە هەریەك لە ئێمە کۆمەڵێکی زۆر تایبەتمەندیی هەیە لە توانست و توانـاکان، بـەڵام بەکاری ناهێنین، بەهۆی ئـەوەوە کە زانیارییمـان لەبارەیەوە نییەو درکمـان پێنەکـردووە. هەروەها دەتوانیـت زیاتر لە نیوەی کێشـەیەك تەنها بەدرککردن بەقەبارەی ڕاستەقینەی کێشەکە چارەسەربکەین.

شـێوەی (١) پێویسـتە وا مێشـکت بێنیتە بەرچاوت، کە کۆمەڵێك ئامێری ئەندازەیی وردەو بەپێی بەرنامەیەکی دیاریکراو کاردەکات.

تـۆ ئـەم بەرنامەیە بەڕێوەدەبەیت و ئەمەش کلیلی سـەرکەوتنتە، بەڵام ئەگەر درکت بـەم ڕاسـتییە نەکرد، ئەوا مێشـکت لەلایەن هاوڕێ و کەسـوکارو کۆمەڵـی دەرووبەرت و کاریگەرییەکانـی چواردەورتـەوە بەڕێوەدەبرێت. دەبیتە کەسـێکی هەڵچوو و ناتوانیت کۆنترۆڵی خۆت، یان سۆزەکاتن بکەیت.

چۆن کۆنترۆڵی سۆزەکانت دەکەیت؟

کارێکی زۆر ئاسـانەو تەنها پێویسـتی بە زانینی یاسایەکی ئاسانو جێبەجێکردنی ئەم یاسـایە هەیە. زانایانی ئەمڕۆ پێمان دەڵێن، (هەسـتی نادیار- نەست ئەقڵی شاراوە- العقل الباطن) ە، کۆنترۆڵی سۆزەکانی مرۆڤ و کاردانەوەو هەستەکانی و تەنانەت هەڵسوکەوتەکانی دەکات! بەڵام ڕاستەوخۆ درك بەم ئەقڵە ناکەین، چونکە ئەقڵێکی ناوەوە، یان شاراوەیە.

بەڵام ئەزموونەکان، ڕاستییەکی زانستییان سەلماند، ئەوەیش ئەوەیە کە (هەستیاری- عەقڵی دیار – العقل الواعي)، کە بیری پێدەکەینەوەو مامەڵەی لەگەڵدا دەکەین، لەگەڵ عەقڵی شـاراوەدا لە ڕێی چەند کەناڵێکی تەسـکەوە پەیوەندیـی دەکات. بۆ نموونە تۆ دەتوانیت ئیحا بدەیت بە عەقڵت کە پێویسـتە شتێك بکەیت، لەگەڵ دووبارەکردنەوەی ئـەم ئیحایەدا. ئەوا عەقڵی شـاراوە وەڵامدانەوەی دەبێتو بە کردەیی دەسـتدەکات بە گۆڕان.

زانایـان ئەوەیـان دۆزییەوە، کە ئەو ماوەیەی پەیوەندیـی نێوان عەقڵی دیارو عەقڵی

شاراوەی تێدا چالاکدەبێت، ماوەی نێوان پێش خەوتنە بەچەند دەقەیەك، هەروەها ماوەی دوای لەخەو هەڵسان بە چەند دەقەیەك. دکتۆر (جوزۆیف میرفی) پاش هەزاران تاقیکردنەوە، گەشتە ئەنجامێك، لە کتێبەکەیدا بەناونیشانی (هێزی عەقڵی شاراوەت) (٣)، کە زیاد لە یەك ملیۆن دانەی لێفرۆشراوە! ئەو ئەنجامەش باشترین ڕێگەیە بۆ کۆنترۆڵکردنی کاردانەوەکانو تووڕەیی، ئەو ئەنجامەش ئەوەیە، کە هەموو ڕۆژێك پێش خەوتنو دوای لەخەوهەڵسان، چەند گوزارشتێك دووبارەبکاتەوە، وەك: **«لەم ساتەوە دەبمە کەسێکی ئارام و هاوسەنگ و دووردەبم لە کاردانەوەو هەڵچوونو هەروەها سبەینێ ئەم ئەنجامەش لە هەڵسوکەوتمدا دەردەکەوێت....»**

دکتۆر میرفی چەندین حاڵەتی بەم ڕێگەیە چارەسەرکردووەو ئەنجامی زۆر باشی بەدەستهێناوە. هەموو ئەو کەسانە هەڵسوکەوتیان باش بووە، بەڵکو هەندێکیان لە کەسانی ئاسایی ئارامترو لەسەرخۆتربوون!

ئێستا ئاواتەخوازین، کە هەموو ئەوە بزانن، بەتایبەت ئەوانەی کە ڕێنماییەکانی ئیسلام قەناعەتی پێنەکردوون، کە پێغەمبەر (ﷺ) زۆر بە ئاشکرایی باسی لەم دیاردەیەکردووە، واتە باسکردنی گرنگیی پەیوەندیکردن بە عەقڵی شاراوەوە، لە ماوەی پێش خەوتنو دوای لەخەوهەڵسان، فەرمانی پێکردووین، کە ئەم دووماوەیە بقۆزینەوە بۆ دوعاکردن، بەڵام ئەم دوعایە چییە؟

پێغەمبەر (ﷺ) فێریکردوون، کە پێش خەوتن ئەم وشانە دووبارەبکەینەوە:

(اللهم إني أسلمت وجهي إليك، وفوضت أمري إليك، وألجأت ظهري إليك، رغبة ورهبة إليك، لاملجأ ولا منجا منك إلا إليك، آمنت بكتابك الذي أنزلت وبنبيك الذي أرسلت)!

لەگەڵ مندا لەوە ڕابمێنە، کە ئەم وشانە چەندی لە خاڵیکردنەوەی خەمەکانو ئەو کێشە کۆمەڵایەتییانەی بەدرێژایی ڕۆژ کەڵەکەبوون تێدایە! چەند لە دڵنیایی دەروونیی بۆ ئەو کەسە لە خۆیدا هەڵگرتووە، کە پێش خەوتن دەیانڵێتەوە.

زانایانی ئەمریکا نەخۆشـەکان چارەسـەردەکەنو فێریان دەکەن، کـە لەگەڵ خۆیاندا بدوێنو بڵێن: لەم سـاتەوە دەبمە کەسـێکی ئارام و هاوسـەنگ و دووردەبم لە کاردانەوەو هەڵچوون، هەروەها سبەینێ ئەم ئەنجامەش لە هەڵسوکەوتمدا دەردەکەوێت....

بەڵام پێغەمبەری سەروەرمان (ﷺ) فێرماندەکات، لەگەڵ خوای گەورەدا گفتوگۆبکەین، خەم و کاردانەوەکانمان بخەینە دەسـتی خوای گەورەو کاروباری خۆمان تەسـلیمی زاتی ئەو بکەین، ئەو هەرچی ویسـتی بوو دەیکات، پرسیارەکە ئەوەیە: ئایا لەوە جوانتر هەیە، کە چارەسەرکارت خوای گەورەو میهرەبان بێت؟!!

ئەو وتەیەی سەروەرمان ئیبراهیم سەلامی خوای لێبێت، دێنینەوە یاد:

﴿ ٱلَّذِى خَلَقَنِى فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٨﴾ وَٱلَّذِى هُوَ يُطْعِمُنِى وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾ وَٱلَّذِى يُمِيتُنِى ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿٨١﴾ وَٱلَّذِىٓ أَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لِى خَطِيٓـَٔتِى يَوْمَ ٱلدِّينِ ﴿٨٢﴾ ﴾ الشعراء.

کەواتە ئـەم پرۆگرامە قورئانییە، گرنگترین ڕێسـای چارەسـەرت فێردەکات، ئەویش ئەوەیـە، کە خوای گەورەیە، کە چارەت دەکات، نەك عەقڵی شـاراوەت، یان پزیشـکەکەت، ئەمانە تەنها هۆکارن خوای گەورە دەسـتەبەری کردوون، بۆ ئەوەی بۆ چارەسەر بەکاریان بهێنیت. ئەمەش واتای ئەوەیە، کە هێزی چارەسەر بە قورئان زۆر لە چارەسەر بە لەگەڵ خۆدووان بەهێزترە، بەڵام ئەگەر پەنا بۆ قورئان و زانستی دەروونیی لەهەمان کاتدا بران، ئەوا ئەنجامەکە زۆر گەورە دەبێت.

ئێستا باس لە پلانێکی پراکتیکی بۆ چارەسەری کاردانەوەکان لە زانستی فەرموودەو لە قورئانی پیرۆزدا، دەکەین.

هەنگاوی پراکتیکی بۆ چارەسەری کاردانەوەی درێژخایەن:

١- زانایانـی دەروونـناس، بەدرێژایی زیاتر لە نیو سـەدە ئـەوە دووپاتدەکەنەوە، کە هەنگاوێکی بنچینەیی هەیە پێویستە جێبەجێبکرێت بۆ مەبەستی چارەسەری کاردانەوەکان، ئەو هەنگاوەش داننانە بە بوونی ناتەواویی، یان نەخۆشـی، کاردانەوەی دەروونیی کاتێك گەشـەدەکات دەبێتە نەخوشیی و بەدرێژایی تەمەن لەگەڵ نەخۆشەکەدا دەمێنێتەوە، ئەم نەخۆشـییە دەسـت بە چارەبوون ناکات، هەتا نەخۆشـەکە دان بـەوەدا نەنێت، کە ئەم نەخۆشییە هەیەو پێویستە پەلەبکات لە چارەسەرکردنی.

ئەمە ڕاسـتییەکی زانسـتییەو بۆچوونی زانایەکی دەروونناس، یان تیۆرییەك نییە، کە جارێـك هەڵەبکات و جارێك بیپێکێت، ئەمەش لەبەرئەوەی هەموو زانایان ئەم ڕاسـتییە دووپاتدەکەنەوە، واتە ئەو ڕاستییەی کە مرۆڤ لەگەڵ خۆیدا بدوێت ڕاستەوخۆ دوای ئەو کاردانەوەیـەو هەوڵبدات لەبەردەم خۆیدا دان بەوەدا بنێت، کە پەلەی کردووەو هەڵەبووە لەم کاردانەوەیەدا. ئەمەش گرنگترین هەنگاوە لە چارەسەری کاردانەوەکاندا.

٢- هەنگاوی دووەم گرنگەو تەواوکەری هەنگاوی یەکەمە، ئەم هەنگاوە بریتییە لەوەی کەسـەکە هەوڵبدات پەیامێك بدات بە عەقڵی شـاراوەی و بڵێت: پێویستە لەم کاردانەوانە بووەسـتم، لەبەرئەوەی هەڵەیەو ئەنجامی نەخوازراوی لێدەکەوێتەوەو شەرمەزاریی زۆرم

بۆ دروستدەکات.

پێویســـتە ئەم پەیامە دووبارەبکاتەوەو قەناعەتی پێبکات، واتە نییەتی ئەوەی هەبێت، کە جارێکی تر نەگەڕێتەوە بۆ ئەو جۆرە کاردانەوانەی بەهۆیانەوە زوڵم لە خۆی دەکات.

٣- هەندێك ڕێوشوێنی پراکتیکی هەیە، کە پێویستە کەسی (خاوەنکاردانەوە- الانفعالی) دەسبەجێ جێبەجێیان بکات، ئەویش لێبوردنە لە کەسانی تر. لێکۆڵینەوەکان دەریانخستووە، کـە ئەو کەســانەی خاوەنی درێژترین تەمەنـــن، ئەوانەن کە زیاتر لێبـــووردەن!!! کەواتە پێویستە ئەو توانایەت هەبێت کە لێبوردەبیت، بەرامبەر ئەو کەسانەی بۆت خراپ بوون، یـــان بێزاریـــان کردوویت. چونکە بەبێ ئـــەم هەنگاوە باش نابیـــت و کاردانەوەکانت هەر بەســـەرتدا زاڵدەبن. هەروەها لێکۆڵەرەوان جەختدەکەنەوە، کە بەخشـــینی کەمێك پارە بە هەژاران و یارمەتیدانیان، جۆرێك لە ئارامیی و دڵنیایی بە مرۆڤ دەبەخشـــێت. لە هەمان کاتدا کاردانەوەکانی چارەسەردەبێت.(٤)

لێبووردەیی کارێکی زۆر پێویســـت و گرنگەو چارەســـەری کێشـــەکە لە ڕەگەوە دەکات، هۆی شاراوە لە پشتی هەر کاردانەوەیەکەوە، هەستی ئەو کەسەیە بەوەی کە کەسانی دیکە خراپەیان لەگەڵ کردووەو هەوڵدەدات کاردانەوەی هەبێت وەك وەڵامێکی تۆڵەسەندنەوەیی لێییـــان. ئەگەر بڕیاریدا بەهەمان شـــێوە پەیـــام بۆخۆی بنێرێت و لـــە ڕێیانەوە جەخت لەوە بکاتەوە، کە لە کەســـانی تر دەبووڕێت و ئەم پەیامە دووبارەبکاتەوە ئەو کاتە خۆی دەبینێت بەڕاستی بووەتە کەسێکی لێبووردە.

٤-ڕێوشـــوێنێکی ناوەوە هەیە، کە پێویســـتە جێبەجێبکرێت، ئەویش بەرهەڵستیی ئەو کاردانەوانـــەو هەوڵدانـــی دامرکانەوەیانـــە، ئەویش بـــە دووبارەکردنـــەوەی پەیامێکی تر: پێویســـتە بەرهەڵســـتیی لەهەر کاردانەوەیەك بکەم و دژی بوەســـتم هەرچەند بچووکیش بێت. (٥)

ئـــەم پەیامـــە ڕێگای خۆی بـــەرەو عەقڵی شـــاراوە دەدۆزێتەوە، کە دەستبەســـەرداگری سەرەکیی کاردانەوەکانە.

٥- ڕێوشـــوێنێکی تـــر ئەوەیە، کە ڕێگەیـــەك بگرێتەبەرو لەو بـــاوەڕەدا بیت کە ئەم ڕێگەیە بەرەو ســـەرکەوتنی پێویســـت دەتبات، بەڵام لە کاتی سەرنەکەوتنی ئەم ڕێگەیەدا پێویســـتە بگۆڕدرێت و ڕێگەیەکی تر بگیرێتەبەر بۆئەوەی ســـەرکەوتنی پێویست بەدەست بهێنێت. باوەڕبوون بە سەرکەوتن نیوەی سەرکەوتنە، واتە ئەگەر لەو باوەڕەدا بوویت، کە لە کارێکدا ســـەرکەوتوو دەبیت، ئەوە ئەم باوەڕە دەبێتە هۆیەکی کاریگەر بۆ ســـەرکەوتنت لەو کارەدا.

بۆیە پێویستە زۆر بەهێز ئەو باوەڕەت هەبێت، کە توانای چارەکردنی کاردانەوەکانت هەیەو ئەو کاردانەوانە بە ئاســـانی دەڕۆن، بەڵام پێویســـتە خۆت بدوێنیت و بەبەردەوامیی ئاڕاستەی بکەیت بۆ ئەوەی کە پێویستە واز لەو کاردانەوانە بێنیت و لەسەریان بەردەوام نەبیت.

شـــێوەی(٢) خوێنەری بەڕێز مێشـــکت ئەو ئامێرەیە، کە فەرمان و ئاراســـتەکردنەکان

وەردەگرێت، ئەگەر بەبەردەوامیی ئەو پەیامانەت ئاراستەی ئەو ئامێرەکرد، کە ناوەڕۆکیان ئەوەبێت، تۆ کاردانەوەکان چارەسـەردەکەیت و تۆ لـەوە دڵنیایت، ئەوا ئەم ئامێرە وردە وردە وەڵام دەداتــەوە، هەروەها توانات دەبێت بـۆ کۆنترۆڵکردنی ئەو کاردانەوانە. بەهیچ شێوەیەك ڕێگە نەدەیت، پەیامە نێگەتیڤ و تاریکەکان بچنە ناو مێشکت، بەڵکو تەنها ڕێگە بە پەیامە ڕۆشن و پۆزەتیڤەکان بدە، بچنە ژوورەوە.

ئێستـا پاش ئەوەی هەنـگاوە زانسـتییەکانی پرۆگرامی مرۆڤانەمـان بینی، ئەی چی دەربارەی پرۆگرامی قورئانیی؟!!

هەنگاوە چارەسەرکارەکانی قورئان:

پەرتووکی خوای گەورە باسـی لە تایبەتمەندییەکانی بەهەشـت بۆکردووین، کە خوای گەورە مژدەی ئەو بەهەشتەی بە کەسانی باوەڕدامەزراو(موتەقی) داوە: ﴿ ۞ وَسَارِعُوٓاْ إِلَىٰ مَغۡفِرَةٖ مِّن رَّبِّكُمۡ وَجَنَّةٍ عَرۡضُهَا ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلۡأَرۡضُ أُعِدَّتۡ لِلۡمُتَّقِينَ ١٣٣ ﴾ آل عمران.

بەڵام بابزانین، سیفاتی ئەم موتەقیانە چییە؟

خوای گەورە لەم ئایەتەدا دەفەرموێـت: ﴿ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ فِي ٱلسَّرَّآءِ وَٱلضَّرَّآءِ وَٱلۡكَٰظِمِينَ ٱلۡغَيۡظَ وَٱلۡعَافِينَ عَنِ ٱلنَّاسِۗ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ١٣٤ ﴾ آل عمران.

ئەم ئایەتە سێ ڕێوشوێنی پراکتیکی لەخۆدەگرێت:

١- پێدانی شـتێك لە پارە بە هەژاران: ئەمەش زانایان جەختیان لەسـەر کردووەتەوە، کە جۆرێك لە ئارامیی دەروونیی بە مرۆڤ دەبەخشێت: (ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ فِي ٱلسَّرَّآءِ وَٱلضَّرَّآءِ).

٢- مـرۆڤ هەوڵبدات، کە بەهەر جۆرێك بێت کاردانەوەکانی دابمرکێنێتەوەو نەهێڵێت ڕووەوو کەسـانی دیکە بچێت، ئەم ڕێسایەش جۆرێك لە خۆگرتن فێری مرۆڤ دەکات (٦): (وَٱلۡكَٰظِمِينَ ٱلۡغَيۡظَ).

٣-ئایەتەکـە ڕێوشـوێنێکی پراکتیکـی لەخۆدەگرێت، کە لە لێبووردنی کەسـانی تردا دەردەکەوێت، هەموو زانایانی ئەمڕۆ ئەوە دووپاتدەکەنەوە، کە لێبووردن باشترین هۆکارە بۆ دەستگرتن بەسەر کاردانەوەکاندا: (وَٱلۡعَافِينَ عَنِ ٱلنَّاسِۗ).

ئێستا دێینە سەر باسی ئەم ئایەتە، کە دەفەرموێت:

﴿ وَٱلَّذِينَ إِذَا فَعَلُواْ فَٰحِشَةً أَوۡ ظَلَمُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ ذَكَرُواْ ٱللَّهَ فَٱسۡتَغۡفَرُواْ لِذُنُوبِهِمۡ وَمَن يَغۡفِرُ ٱلذُّنُوبَ إِلَّا ٱللَّهُ وَلَمۡ يُصِرُّواْ عَلَىٰ مَا فَعَلُواْ وَهُمۡ يَعۡلَمُونَ ١٣٥ ﴾ آل عمران.

ئەم سـێ ئایەتەش بەهەمان شـێوە سـێ ڕێوشـوێنی پراکتیکی بۆ چارەسـەری ستەم لەخۆکـردن هەیە، هەمـوو دەزانین، کە هەڵچوون و پەلەکردن و هەڵەشـەیی جۆرێکن لە ستەمکردنی مرۆڤ لە خۆی، ئەم ڕێوشوێنانەش ئەمانەن:

١- دانان بە گوناهو تاواندا: کاتێك باوەڕدار گوناهێك دەکات، یان زوڵم لە خۆی دەکات،

یان هەڵدەچێت، یاخود پەلەدەکات لە ڕەفتارێکدا، پێویستە ڕاستەوخۆ درك بەو هەڵەیەی خۆی بکاتو دانی پێدابنێت: (ذَكَرُوا۟ ٱللَّهَ فَٱسْتَغْفَرُوا۟ لِذُنُوبِهِمْ)، ئەم ئایەتە جەخت لەسەر داننان بە گوناهدا دەکات، چونکە داوای لێخۆشبوون لەخوای گەورە، تەنها دوای ئەوە دەبێت کە باوەڕدار هەست بە هەڵەو تاوانی خۆی دەکات و ئنجا داوای لێخۆشبووندەکات. هەموو

توێژەران ئەوەیان دووپاتکردووەتەوە، کە داننان بە گوناهدا لەبەردەم خۆدا، ڕێگایەکە بۆ چارەسەر. بەڵام قورئان فەرمانمان پێدەکات کە لەبەردەم خوای گەورەدا دان بە هەڵەو تاوانەکانماندا بنێیین!! ئەو خودایە بەتواناترە لە چارەکردن و شیفادانماندا.

٢- یەقینێت هەبێت، کە ئەو کاردانەوەیەو ئەو هەڵەیە توانای چارەکردنی هەیە: زانایان ئەوە دووپاتدەکەنەوە، کە بڕوای نەخۆش بە چارەسەرو یەقینی بەوە، نیوەی چارەسەرو شیفایە، ئەگەر زیاتریش نەبێت، لێرەدا ئەم وتەیەی خوای گەورە دەدرەوشێتەوە، کە دەفەرموێت: (وَمَن يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ إِلَّا ٱللَّهُ)، ئەم وشانە بڕوایەکی گەورە دەدات بە موسڵمان، بەوەی کە خوای گەورە لە گوناهەکانی خۆشدەبێت و دەکرێت ئەم کاردانەوەیە دووبارەنەبێتەوە.

٣- هەموو زانایانی پرۆگرامی زمانیی دەماریی، ئەوە دووپاتدەکەنەوە، کە ڕێگەی نموونەیی بۆ چارەسەری زۆربەی ئاڵۆزییە دەروونییەکان و کاردانەوەکان، ئەوەیە کە ئەو کەسە توانای تەواوی هەبێت و بەهێز بێت بۆ دووبارە نەکردنەوەی ئەو کاردانەوانەو بەردەوام نەبوون لەسەریان، پرسیارەکە ئەوەیە: ئایا ئەمە هەر ئەوە نییە کە ئەم ئایەتە پیرۆزە باسی کردووە:

(وَلَمْ يُصِرُّوا۟ عَلَىٰ مَا فَعَلُوا۟ وَهُمْ يَعْلَمُونَ)؟؟

بالەم دەقە قورئانییە ڕابمێنین:

﴿ ۞ وَسَارِعُوٓا۟ إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ فِى ٱلسَّرَّآءِ وَٱلضَّرَّآءِ وَٱلْكَٰظِمِينَ ٱلْغَيْظَ وَٱلْعَافِينَ عَنِ ٱلنَّاسِ ۗ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا۟ فَٰحِشَةً أَوْ ظَلَمُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ ذَكَرُوا۟ ٱللَّهَ فَٱسْتَغْفَرُوا۟ لِذُنُوبِهِمْ وَمَن يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ

إِلَّا ٱللَّهُ وَلَمۡ يُصِرُّواْ عَلَىٰ مَا فَعَلُواْ وَهُمۡ يَعۡلَمُونَ ﴿١٣٥﴾ أُوْلَٰٓئِكَ جَزَآؤُهُم مَّغۡفِرَةٞ مِّن رَّبِّهِمۡ وَجَنَّٰتٞ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَاۚ وَنِعۡمَ أَجۡرُ ٱلۡعَٰمِلِينَ ﴿١٣٦﴾﴾ آل عمران.

پرسیار لە خاوەن ئەزموون بکە!!

شتێکی گرنگت پێدەڵێم، کە پێش بیست ساڵ لەگەڵ خۆمدا ڕوویداوە، لە کاتێکدا قورئانی پیرۆزم لەبەردەکرد، ئەویش ئەوەبوو، کە هەڵوێستەم لەبەردەم هەندێك لەو ئایەتانەدا دەکرد، کە کاریان تێدەکردم، دەیان جار دووبارەم دەکردنەوە، پاشان لەسەر پەڕەیەك دەمنووسینەوەو لەبەردەم خۆمدا دامدەنان، لەگەڵ تێڕامان لە وشەکانی و واتاکانیان، لەو کاتەدا هەستم دەکرد، کە ئەو ئایەتانە کاریگەرییەکی گەورە لەسەر بیروباوەڕو عەقیدەو ... دروستدەکەن.

ئەوەم بیرناچێتەوە، کە یەکێك لەو ئایەتە درەوشاوەو جوانانەی، کە نووسیمەوەو لەسەردیواری ژوورەکەم هەڵمواسیبوو، ئەم ئایەتەبوو:

﴿ وَإِن يَمۡسَسۡكَ ٱللَّهُ بِضُرّٖ فَلَا كَاشِفَ لَهُۥٓ إِلَّا هُوَۖ وَإِن يُرِدۡكَ بِخَيۡرٖ فَلَا رَآدَّ لِفَضۡلِهِۦۚ يُصِيبُ بِهِۦ مَن يَشَآءُ مِنۡ عِبَادِهِۦۚ وَهُوَ ٱلۡغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾﴾ یونس.

(ئەگەر خوا تووشی ناخۆشیی و زیانێکت بکات، ئەوە هیچ کەس ناتوانێت فریات بکەوێتولەسەرتی لابەرێت جگە لەو زاتە. ئەگەر بیەوێت تووشی خێروخۆشییەکت بکات، ئەوە هیچ کەس ناتوانێت بەری فەزڵ و بەخششی خوا بگرێت، هەرکام کە بیەوێت لە بەندەکانی بەهرەوەر دەکات (لەنازو نیعمەت)ئەو زاتە هەمیشە لێخۆشبوو میهرەبانە).

خوێنەری بەڕێز ئەم ئایەتە زیاتر لە سەدا نەوەدی ئەو دڵتەنگیی و خەمۆکی و دوودڵی و ترسەی هەمبوو چارەسەری کرد!!! بەڵام ئەمە چۆن؟

شتانێکی زۆر دەبنە هۆی خەم و دڵتەنگیی، بەهۆی ئەو تێکشکانانەی، کە مرۆڤ ڕووبەڕوویان دەبێتەوە، هەندێجار بەهۆی سەرنەکەوتن لە کارێکدا، یان هەڵەیەك لە ڕەفتاردا، یان خێراکردن لە وتنی وشەیەکدا، کەدوایی بۆت دەردەکەوێت هەڵەبوویت، یان لە ئەنجامی دەرنەچوون لە تاقیکردنەوە، یان سەرنەکەوتن لە پەیوەندییەکی خۆشەویستیدا.

کاتێك ئەوەم زانی، کە هەر زەرەرێك، یان ناخۆشییەك تووشمدێت ئەوە لە خوای گەورەوەیەو فەرمانێکی موقەدەرە پێش خەلقکردنم، هەروەها ئەم زیان و ناخۆشییە کەس توانای ئەوەی نییە لەسەرم لاببات جگە لەخوای گەورە، ئەو کاتە دەموت: کەواتە بۆ من دڵتەنگ و ڕووخاوم؟ کە خوای گەورە لە هەموو کەس بەخشندەترەو ئەو ئەم زیانەی تووشکردوم، هەر ئەویش لەسەرم لادەبات، ئایا لەمە خۆشترو جوانتر چی هەیە؟

ئەم قەناعەتە تازەیە شتی زۆری لە ژیانمدا گۆڕی، ئەو کاتەی لە بیرکردنەوە بەوەی کە ڕۆشتووە لە هەڵەو کێشە بەسەرمدەبرد، گۆڕا بۆ کاتێکی کاریگەر، کە قورئانم تێدا دەخوێند، یان شتی نوێ لە زانست فێردەبووم.

کەواتە لەگەڵ مندا سەیری ئەم وشانە بکە: (وَإِن يَمۡسَسۡكَ ٱللَّهُ بِضُرّٖ فَلَا كَاشِفَ لَهُۥٓ إِلَّا هُوَۖ) چۆن ژیانی مرۆڤی گۆڕی؟ چۆن کاتی لە کاتێکی بەفیڕۆدراوەوە گۆڕی بۆ کاتێکی پڕبەرهەم و کاریگەر.

ئــەی چی دەربــارەی برگەی دووهەمی ئایەتەکــە؟ (وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهِۦ) ئەم وشانە پڕن لە بەخشندەیی و گەشبینی و ژیانەوەو بەهەمان شێوە هۆی گۆڕانی زۆربوون.

لە زۆرکاتدا بەدەســت جۆرێك لە دوودڵی و ترس دەربارەی ئەو شتانەی کە ڕوودەدەن، یان من وا دەهات بە خەیاڵمدا، کە ڕوودەدەن، دەمناڵاند. وەك ئەوەی پێشبینی سەرنەکەوتن لەکارێکــدا، یــان پێشــبینی هەڵەیەك لە ڕەفتارێکــدا، زیاتر لــەوەش زۆر دوودڵ بووم لە ئەنجامدان، یان ئەنجامنەدانی هەر کارێکدا. ئایا بیکەم، یان نا؟

کاتێك ئەم وشە قورئانییانەم خوێندەوە، درکم بەوەکرد، کە هەر خێرێك کە دێتەڕێگەم ناکرێ بەهیچ شــێوەیەك لەدەرەوەی ویستی خوای گەورەوە بێت، هەروەها درکم بەوەکرد، کە هەر خیرێك بێتە ڕێگەم کەس ناتوانێت ببێتە ڕێگر لەبەردەمیدا، یان لێم دووربخاتەوە جگە لەخوای گەورە!

دەمــوت ئەگەر هەموو خێرێك لەخوای گەورەوەبێت ئیتر بۆمن بترســم؟ ئەو شــتەی دەیکەم و لە ئەنجامەکەی دەترســم، ئەگەر ئەم ئەنجامانە بەدەست خوای گەورەبن و ئەو زاتــە خێرم بداتێ، ئیتر هیچ کەس ناتوانێت ئــەو خێرەم لێ بگرێت، ئەمە واتای چییە؟ واتــای ئەوەیە، کە کاتیشــت بۆ دەگەڕێتەوە، وام لێهاتبوو کاتــی زۆرم هەبوو کە دەمتوانی سوودی لێوەرگرم بۆ گەشەدان بەزانست و زانیاریم.

(يُصِيبُ بِهِۦ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦۚ وَهُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ) ئەمــە برگەی ســێهەمە لە ئایەتەکە، کە ئەمیش واتای ئەوەیە، کە ئەو زاتە مرۆڤەکان دەستنیشــان دەکات بۆ ئەوی توشی خێریان بکات، کەواتە چۆن ئەوە مســۆگەربکەم، کە خوای گەورە تووشــی ئەو خێرەم بکات؟ پێش هەموو شت پێویستە پەیوەندییم بە خوای گەورەوە چاکبکەم.

یەکەم هەنگاو بۆ چاککردنی پەیوەندییت بەخوای گەورەوە، ئەوەیە کە بە دڵسۆزییەکی تەواوە ڕوو لەخوابکەیت، کە هیچ بەرژەوەندییەك نەبێت جگە لە ڕەزامەندیی خوای گەورە، کاتێك گەشتمە ئەم ئەنجامەی، کە ئەم ئایەتە هەرچەندە وشەکانی کورتن، بەڵام پڕن لەو ڕێنماییانەی، کە ســەراپای هەڵسوکەوتی مرۆڤ دەگۆڕن، ئەم ئایەتە بەرنامەڕێژکردنەوەی مێشکەو ئەو زانیارییانەی لە مێشکدان، لە زانیاریی دەستبەسەراگیراو بە ترس و دوودڵیی دەگۆڕێن بۆ زانیاریی پڕ لە هێزو گەشبینی و دڵنیایی.

لە کۆتاییدا:

پێویســتە فێری ئەوەببیت، کە کورتترین و باشــترین ڕێگا بــۆ بەرنامەڕێژکردنەوەی مێشك، ئەوەیە دەستبکەیت بە خوێندنەوەی ئایەتە قورئانییەکان، زیاتر لەوەش سووربوونت لەسەر لەبەرکردنی قورئان، بێئەوەی سەیری ئەوەبکەیت ئایا سەرکەوتوو دەبیت، یان نا، تۆ تەنها ســووربەو گوێ بە ئەو ڕێنماییە نێگەتیڤانە مەدە، کە شــەیتان پێتدەدات. تەنها بڵــێ: من نیەتمــە قورئان لەبەربکەم و کار بۆ ئەمەش دەکــەم. داواکارم لە خوای گەورە لەسەر ئەم کارە دامەزراوم بکات، ئەم پەیامە پێش خەوتن و پاش لەخەوهەڵسان دووبارە

بکەرەوە.

مــن بڕوای تەواوم بەوەهەیە، کە دەتوانیت قورئانی پیرۆز لەبەربکەیت، (ئەمە لەگەڵ خۆمــدا ڕوویدا)، گۆڕانی زۆر لە ژیانتــدا دەبینیت لە ئەنجامی ئەم قورئان لەبەرکردنەدا، دەبینیت، کە چۆن هەستی ترس و دڵەراوکێ و دوودڵیی و دڵتەنگیی، دەگۆڕێن بۆ هەستی گەشبینی و دڵنیایی و خۆشیی و سەرکەوتن.

هەر کە دەستت بەلەبەرکردن کرد، دەبینیت چۆن توانا ئاوەزییەکانت (القدرات الذهنية) بەهێز دەبن، چۆن بیرو یادت سەدان جار باشتر دەبێت، چۆن توانای مامەڵەکردنت لەگەڵ کەســانی دیکــەدا باش دەبێــت و زیاتر جێی بڕوایــان دەبیت، خۆت دەبینیــت، کە زیاتر توانای دوواندنی کەســانی ترت هەیەو بەئاســانیی دەتوانیت گوزارشت لەو شتانە بکەیت، کە دەتەوێت.... خوێنەری بەڕێز، پرسیار ئەوەیە: ئایا قەناعەتت بە پرۆگرامیی قورئانیی خودایی کرد؟

پەراوێزەکان:

(١) مقالة حول تعريف البرمجة اللغوية العصبية على الرابط:

http://www.selfleadership.com.au/neurolinguistic.htm

(٢) مجموعة من المقالات على موقع البرمجة اللغوية العصبية:

http://www.nlpu.com/index.htm

(٣)كتاب «قوة عقلك الباطن: تأليف الدكتور جوزيف ميرفي ترجمة وطباعة دار جرير للنشر.

(٤)انظر كتاب «لا تهتم بصغائر الأمور» للدكتور ريتشــارد كارلســون، ترجمة وطباعة دار جرير للنشر.

(٥)انظــر كتــاب «كيف تكون الشــخص الذي تريد» للكاتب ســتيف تشــاندلر، طباعة وترجمة دار جرير للنشر.

(٦)انظر كتاب: «قوة التحكم بالذات» للدكتور إبراهيم الفقي، المركز الكندي للتنمية البشرية

سەرچاوەکان:

١- مقالة بعنوان البرمجة اللغوية العصبية على موقع الموسوعة الحرة:

http://en.wikipedia.org/wiki/Neuro-linguistic_programming

٢- مجموعة مقالات على موقع الطريق إلى التعلم:

http://www.thelearningpath.co.uk/index.asp

٣ - موقع الدكتور «جون غرندر» مؤسس علم البرمجة اللغوية العصبية:

http://www.quantum_leap.com

٤- موقع الدكتور ريتشارد باندلر مؤسس مشارك في علم البرمجة:

http://www.richardbandler.com/

٥- مقالة حول التوافق السريع «جيمي سمارت» على الرابط:

http://www.purenlp.com/articlecontributions/jamiesmart.htm

٦- مقالة بعنوان «هندسة التصميم البشرية» على الرابط:

http://www.purenlp.com/whatsdhe.htm

منداڵ و فیترەت

ئەو فیترەتە دروست بێخەوشەی قورئان بۆی باسکردووین، زانایان لە نوێترین دۆزینەوەی زانستیدا دەریانخستووە..

لە نوێترین لێکۆڵینەوەی زانستیدا ئەوە دەرکەوتووە، منداڵ کە لەدایکدەبن، چەند زانیارییەك لە ناویاندا هەیە، کە ئەم زانیارییانە پەیوەندییان بە بۆماوەوە نییەو بە سێ سیفەتی سەرەکیی دیاریدەکرێن، کە ئەمانەن:

١- باوەڕ بە خوای تاك و تەنها: زانایان ئەوەیان دۆزییەوە، کە منداڵ لەدایکدەبێت لەگەڵ هەبوونی مێشکێکی ئامادە بەچەند بیرێکی دیاریکراو، ئەو بیرانە پێی دەڵێن: الله بەدیهێنەری گەردوونە، هەموو شتێك هۆی هەیە، الله یەکەو چەند دانەیەك نییە.

٢- ڕاستگۆیی: زانایان پاش لێکۆڵینەوە لە مێشك، ئەوەیان بۆدەرکەوت، کە خانەکانی مێشك ئامادەکراوە بۆ ڕاستی، مێشکی منداڵ بەرنامەڕێژکراوە بۆ ئەوەی ڕاستگۆبێت نەك درۆزن، هەروەها جیاکردنەوەی خێر لە شەڕ.

٣- فێربوون: منداڵ لە دایکدەبێتو ئامادەیە بۆ فێربوونی زمان، بە پێچەوانەی سەرجەم بوونەوەرەکانی دیکەوە، کە ناتوانن قسەبکەن، یان ڕاڤەبکەن، مێشکی مرۆڤ ئاماکراوە بە زانیاریی ورد، بۆ ئەوەی فێرببێت و قسەبکات و داهێنان بکات!

ئایا ئەمە کتومت ئەوە نییە، کە قورئان لەم ئایەتە پیرۆزەدا گوزارشتی لێکردووە:

﴿فِطْرَتَ ٱللَّهِ ٱلَّتِى فَطَرَ ٱلنَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾﴾ الروم.

سبحان الله

سه‌رچاوه‌كان:

Doug Dusik, Maureen Morley, Brain Imaging with MRI Could Replace Lie Detector, www.rsnalink.com, Nov ٢٩, ٢٠٠٤.

Fib detector Study shows brain scan detects patterns of neural activity when someone lies, www.sfgate.com, November ٢٦, ٢٠٠١.

Children are born believers in God, academic claims, www.telegraph.co.uk

Cambridge University

الاطفال و الفطرة

-٢٣-٢٤-٠٣-١٣٤:٢٠١٠=com/ar/index.php?option=com_content&view=article&id.http://kaheel٧
٦٥=Itemid&٤١-٠٦-١٩-٠٢-٠٢-٣٨:٢٠١٠=catid&٥٨-٠٢

له هه‌زاران ساڵه‌وه مرۆڤ به‌و شێوه‌یه سه‌یری گه‌ردوونی كردووه، كه جێگیره، بڕوایان وابوو كه زه‌وی چه‌قی گه‌ردوونه‌و خۆرو ئه‌ستێره‌و هه‌ساره‌كانی دیكه به ده‌وریدا ده‌خولێنه‌وه.

له سه‌ره‌تاكانی سه‌ده‌ی بیسته‌مدا ئه‌وه ئاشكرابوو، كه زۆربه‌ی ئه‌و ئه‌ستێرانه‌ی ئێمه به‌چاو ده‌یانبینین، ته‌نها به‌شێكی زۆر بچوكن له مه‌جه‌ره‌كه‌مان "درب التبانه"، ئه‌م مه‌جه‌ره‌یه زیاتر له سه‌ده‌زار ملیۆن ئه‌ستێره له‌خۆده‌گرێت، خۆره‌كه‌مان یه‌كێك له ئه‌ستێره‌كانی ئه‌م مه‌جه‌ره‌یه، به‌ڵام مه‌جه‌ره‌كه‌ی ئێمه ته‌نها مه‌جه‌ره نییه له گه‌ردووندا، زانایان دواتر ئه‌وه‌یان بۆ ده‌ركه‌وت، كه گه‌ردوون پڕه له مه‌جه‌ره‌و ئه‌ستێره.

زاناكان له‌م گه‌ردوونه‌و ئه‌ستێره‌و مه‌جه‌ره‌كان و ته‌پوتۆزی گه‌ردوونیی ڕامان و پێیان وابوو، كه ئه‌م مه‌خلوقاتانه په‌رشو بڵاون و هیچ یاسایه‌ك نییه، كه ده‌ست به سه‌ر دابه‌شبوونیایاندا بگرێت، به‌ڵام دواتر ئه‌وه‌یان بۆ ڕوونبووه‌وه، كه یاسایه‌كی تۆكمه هه‌یه‌و كۆنترۆڵی دابه‌شبوونی مادده له گه‌ردووندا ده‌كات.

هه‌روه‌ها ئه‌وه ئاشكرابوو، كه هیچ بۆشاییه‌ك له گه‌ردووندا نییه، به‌ڵكو بینایه‌كی تۆكمه‌یه‌و زۆرینه‌ی له مادده‌یه‌كی تاریك و وزه‌یه‌كی تاریك، كه نابینرێت، پێكهاتووه، به‌ڵام

مادده بینراوه‌كه‌ی تەنها له ٤٪ی گه‌ردوون پێكده‌هێنێت

له‌به‌رئه‌وه‌و پێش چه‌ند ساڵێكی كه‌م گرنگیپێدانی زانایان بۆ لێكۆڵینه‌وه له دابه‌شبوونی مادده له گه‌ردووندا ده‌ستیپێكردو ئه‌و پرسیاره‌یان ده‌كرد " شێوه‌ی ئه‌م گه‌ردوونه چۆنه ئه‌گه‌ر له ده‌ره‌وه ته‌ماشامانكرد؟ به گوزارشتێكی تر: چۆن مه‌جه‌ره‌و ئه‌ستێره‌كان له‌م گه‌ردوونه فراوانه‌دا دابه‌شبوون؟

وه‌ڵامی ئه‌م پرسیاره پێویستی به دروستكردنی كۆمپیوته‌رێكی زه‌به‌لاح ده‌كرد، كه كێشه‌كه‌ی زیاتر له سه‌د هه‌زاركیلۆگرام بوو، ئه‌و كردانه‌ی ئه‌م كۆمپیوته‌ره له چركه‌یه‌كدا ئه‌نجامی ده‌دان، ژمێرياره(حاسبه) ئاساییه‌كان بۆ ئه‌نجامدانی پێویستیان به ده ملیۆن ساڵ هه‌یه. ئه‌م كۆمپیوته‌ره هه‌ڵده‌ستێت به كێشانی وێنه‌یه‌كی بچووككراوه‌ی گه‌ردوون.

دواتر زیاتر له ده هه‌زار ملیۆن زانیاری داخڵكران، زانیارییه‌كان له‌باره‌ی فراوانبوونی گه‌ردوون و ره‌فتاری ئه‌ستێره‌و مه‌جه‌ره‌كان و مادده تاریكه‌كه‌و گازو ته‌پوتۆزی گه‌ردوونییه‌وه‌و زانیاریی له‌باره‌ی زیاتر له بیست ملیۆن مه‌جه‌ره‌وه بوو!! ئه‌م ئامێره گه‌وره‌ترین كرده‌ی كۆمپیوته‌ریی و ژمێریاریی ئه‌نجامدا، كه ئامانجی كێشانی وێنه‌یه‌كی بچووككراوه‌ی گه‌ردوون بوو، هه‌رچه‌نده ئه‌م ئامێره خێراییه‌كی گه‌وره‌ی هه‌بوو، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا بیست و هه‌شت رۆژ كاریكرد بۆ چاككردنی داتاكان!

كاتێك زاناكان ئه‌م وێنه‌یه‌یان بینی به خێرایی ئه‌وه‌یان بۆ ده‌ركه‌وت، كه مه‌جه‌ره‌كان به‌شێوه‌یه‌كی بێسه‌روبه‌ر (عشوائی) دابه‌شنه‌بوون، به‌ڵكو له‌سه‌ر تاڵی رێك و درێژ ریزیانبه‌ستووه، ئه‌م تاڵانه به‌ملوانكه‌یی به‌یه‌كه‌وه به‌ستراونه‌ته‌وه‌و چنراوێكی گه‌ردوونیی جوانیان پێكهێناوه، ئه‌وه‌شیان زانی، كه هه‌ر تاڵێك له تاڵه‌كانی ئه‌م چنراوه، به رێگایه‌كی تۆكمه به مه‌جه‌ره‌كانه‌وه چنراوه. واتا ئه‌م چنراوه تۆكمه‌ییه‌كی توندی هه‌یه.

بۆیه زاناكان زاراوه‌یه‌كی نوێیان داهێنا، كه زاراوه‌ی ((چنراوی گه‌ردوونیی))یه،له‌م وێنه‌یه‌دا چنراوی گه‌ردوونیی به روونیی ده‌رده‌كه‌وێت و خاڵه رۆشنه‌كانی شوێنی كۆبوونه‌وه‌ی مه‌جه‌ره‌كان ده‌نوێنێت، كه وه‌ك تاڵه‌كانی چنراوێك ده‌رده‌كه‌ون.

ئه‌وه‌ی جێی سه‌رنجه ئه‌وه‌یه، كه قورئانی پیرۆز به روونییه‌كی ته‌واو ئاماژه‌ی كردووه بۆ ئه‌و چنراوه تۆكمه‌یه‌و ئه‌و تاڵانه‌ی له خۆیده‌گرێت، كه زۆر به‌شاره‌زایی و تێروته‌سه‌لیی چنراون.

خوای گه‌وره ده‌فه‌رموێت:﴿ وَٱلسَّمَآءِ ذَاتِ ٱلْحُبُكِ ﴿٧﴾ ﴾ الذاريات. وشه‌ی (ٱلْحُبُكِ) گوزارشتێكی ورد له راستیی ئه‌م چنراوه گه‌ردوونییه ده‌كات، زانایانی ته‌فسیرو زمان جه‌خت له‌سه‌ر ئه‌م راستییه ده‌كه‌نه‌وه.

ئیمامی القرطبی له ته‌فسیركردنی وشه‌ی (ٱلْحُبُكِ)دا ده‌فه‌رمووێت: ((ئایا ئه‌و كه‌سه‌ت نه‌بینیوه، كه كاری چنینه، كاتێك به‌رگێك ده‌چنێت زۆر تێیدا شاره‌زایه، پێی ده‌وترێت

چۆن چنینێك چنیویەتی، واتا زۆر شارەزایە لە چنینەکەدا)).

ئیمامی الزمخشری لە وشەی (ٱلۡحُبُكِ) ڕاماوەو دەڵێت: ((ئەگەر ئەو کەسەی کاری چنینە، شارەزای کارەکەی بوو، پێی دەڵێن: چنینەکەی چەند چاکە)).

زانایانی زمان جەخت لەسەر ئەم واتایە دەکەنەوەو دەڵێن: ((چنین توندیی و تۆکمەییە، چاکیی کاریگەریی دروستکردنە لە بەرگەکەدا))).

لێــرەوە ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت، کە زانایانی تەفســیرو زمان، پێش چەندین ســەدە ئاماژەیان بۆ چنین و تۆکمەیی و توندوتۆڵیی کردووە، هەر ئەمەشە، کە زانایان لە سەدەی بیست و یەکدا بەئامێرە پێشکەوتووەکانیان بینیان، سبحان الله شتێکی تر هەیە، کە جێی ســەرنجە ئەوەیە کە زانایانی گەردوون دەڵێن: بۆ جــاری یەکەمە، کە چنراوی گەردوونی دەناســن و دەرکی پێدەکەن، پرۆفیســۆر "کارلــوس فرنك" یەکێك لــە دۆزەرەوەکانی ئەم چنراوە دەڵێت" ڕەنگە ئەم دۆزینەوەیە گەورەترین شت بێت، کە پێی هەڵساوین لە فیزیای کۆمپیوتەریدا (الفیزیاء الحاســوبیة)، ئێمە بــۆ یەکەمجار وێنەیەکی پڕاوپڕی گەردوونمان هەیە، کە بەتەواوی لە گەردوونی ڕاستەقینە دەچێت.

ئــەم گوتەیە بەڵگەیە بۆ ئەوەی، کە بیرۆکەی چنراوی گەردونیی لە ســەردەمی هاتنە خــوارەوەی قورئانــی پیــرۆزدا زانراو نەبووە، واتــا قورئان پێش زانایان ئیشــارەتی بۆ پێکهاتــەی چنراوی گەردوون کردووە. با ئەم موعجیزەیــە بەڵگەیەکی ڕوون بێت بۆ هەر کەســێك، کە گومانێکی هەیــە بەرامبەر ئەم کتێبە گەورەو پیــرۆزە، هەروەها هۆکارێکە بــۆ زیادبوونــی ئیمــان بە خــوای گــەورە و ڕاســتیی ئــەم فەرمودەیەی خــوای گەورە:

﴿ سَنُرِيهِمۡ ءَايَٰتِنَا فِي ٱلۡأٓفَاقِ وَفِيٓ أَنفُسِهِمۡ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمۡ أَنَّهُ ٱلۡحَقُّۗ أَوَلَمۡ يَكۡفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ شَهِيدٌ ٥٣ ﴾ فصلت.

دیدت بۆژیان بەرگریی جەستەت دیاریدەکات

لێکۆڵینەوەیەکی ئەمریکی نوێ، ئەوەی دۆزییەوە، کە دیدی مرۆڤ بۆ بارودۆخی دەوروبەری سیستەمی بەرگریی جەستەی دیاریدەکەن، لێکۆڵینەوەکە دەڵێت: دیدی پۆزەتیڤ(ایجابي) لە ژیاندا کاریگەریی بەسوودی لەسەر تەندروستیی هەیەو سیستەمی بەرگری جەستە بەهێزدەکات. ڕەنگە ئەم دۆزینەوەیەش کاریگەریی گەورەی لەسەر شێوازەکانی چارەسەرکردن هەبێت.

لە لێکۆڵینەوەیەکی هاوبەش لە نێوان هەردوو زانکۆی (کنتاکی)و (لویزفیل) ئەوە دۆزرایەوە، کە هەستی گەشبینانە دەربارەی داهاتوو، دەبێتە هۆی هەستکردنی باشتر لە ژیانی واقیعی ئێستادا. هەروەها گەشبینی بۆ تەندروستی بەسوودەو لەوانەش بەهێزکردنی توانای بەرگری و دژایەتیی نەخۆشیی.

ئەنجامەکانی ئەو لێکۆڵینەوەیە لە گۆڤاری (علم النفس)دا بەو جۆرە کورتکرایەوە، کە هێزی وەڵامدانەوەی بەرگریی جەستە لە نێوان کەسانی گەشبیندا زیاتر بەرزدەبێتەوە، بەڵام وەڵامدانەوەی لای کەسانی ڕەشبین خاوو هێواشە.

لەم لێکۆڵینەوەیەی پێشوودا ئەوە دەرکەوت، کە گەشبینی بۆ تەندروستیی بەسوودەو ڕەنگە بە ڕادەیەکی زۆر ببێتە ڕێگر لە تووشبوون بە سەکتەی دڵ، یان مردن.

لێکۆڵینەوە زانسـتییەکان دووپاتیدەکەنەوە، کە گەشبینیی مرۆڤ بەرامبەر بە داهاتوو لـە ڕێی بەشـێکی بچووکەوە لەسـەرەتای ناوەڕاسـتی مێشـکدا کۆنترۆڵدەکرێت.هەروەها لێکۆڵینەوەکە ئەوەی خستووەتەڕوو، کە ئەو ناوچەیەی دەکەوێتە قوڵایی پشت چاوەکانەوە، کارلێکـدەکات، کاتێك مرۆڤ بیری پۆزەتیڤی دەبێت دەربارەی ئەوەی کە لە داهاتوودا چی ڕوودەدات، هەروەها زانایان دەڵێن: کەسـانی گەشـبین کەمتر لە کەسـانی ڕەشبین تووشی خەمۆکیـی و پەنابردنەبـەر جگەرەکێشـان دەبن. هەروەها گەنجتر دەردەکەون و بەشـی باشـتر لە فێربوونیان دەسـتەکەوێت و دەرامەتی باشتریان دەسـتگیردەبێت، ئەم کەسانە دیندارتـرن، ئەمەش بەپێی ئـەو لێکۆڵینەوەیەی لە گۆڤاری (جمعیـە القلب الامریکیە)دا بڵاوکراوەتەوە.

ئەو کەسـەی لەم ئایەتانەی قورئانی پیرۆز ڕابمێنێت، دەبینێت، کە پڕن لە گەشـبینی و فێرماندەکەن، کە چۆن بە گەشـبینی و پۆزەتیڤانە بڕوانینە ژیان، نائومێدیی لە ژیانی باوەڕداردا جێی نابێتەوە، بە جۆرێك کە قورئانی پیرۆز ئەو کەسـەی لە ڕەحمەتی خوای گەورە نائومێدن، بە بێباوەڕ دادەنێت! خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿ وَلَا تَاْيْـَٔسُواْ مِن رَّوْحِ ٱللَّهِۖ إِنَّهُۥ لَا يَاْيْـَٔسُ مِن رَّوْحِ ٱللَّهِ إِلَّا ٱلْقَوْمُ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٨٧﴾ ﴾ یوسـف.

(لـە سـۆزو میهرەبانیی خوای گـەورە نائومێد مەبن، چونکە بەڕاسـتی کەس لە سـۆزو میهرەبانیی خوای گەورە نائومێد نابێت، مەگەر کەسانی بێباوەڕو خوانەناس).

تەنانـەت لە قورسـترین هەڵوێسـتدا کـە پێغەمبەر (ﷺ) تووشـی بـووە، دەبینین بـە ڕەحمەتی خـوای گەورە دڵخۆشـبووەو دڵتەنگ نەبـووە، خوای گـەورە دەفەرموێت:

﴿ إِلَّا تَنصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ ٱللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ ثَانِيَ ٱثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِى ٱلْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَٰحِبِهِۦ لَا تَحْزَنْ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَنَا ﴾ التوبة: ٤٠

(کاتێك ئەوانەی بێباوەڕبوون، لە شـاری مەککە دەریانکرد، یەکێك بوو لەو دووکەسـە، کاتێك هەردووکیان لەناو ئەشـکەوتەکەدابوون، (کاتێك بێباوەڕەکان گەیشـتنە دەوروبەری ئەشـکەوتەکە، ئەبوبەکری هاوەڵی خەمی لێهات) پێغەمبەریش(ﷺ)دڵیدایەوەو فەرمووی خەفەت مەخۆ، دڵنیابە خوامان لەگەڵدایە).

بۆیـە خوای گەورە بە موسـڵمانانی فەرمووە، کە بـارودۆخ هەرچۆنێك بێت، دڵتەنگ نەبن، دەفەرموێت:

﴿وَلَا تَهِنُواْ وَلَا تَحْزَنُواْ وَأَنتُمُ ٱلْأَعْلَوْنَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ ﴾ آل عمران.

(ئەی ئیمانداران کۆڵمەدەنو ساردمەبنەوەو خەفەت مەخۆن، چونکە هەر ئێوە سەربەرزو سـەرفرازو سـەرکەتوودەبن، ئەگەر ئیمانداری ڕاستودروسـتبن.)قورئان ئەو کەسانەی لە ڕەحمەتی خوای گەورە بێئومێد دەبن، بە گومڕا ناوناوە! خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿ قَالَ وَمَن يَقْنَطُ مِن رَّحْمَةِ رَبِّهِۦٓ إِلَّا ٱلضَّآلُّونَ ﴿٥٦﴾ ﴾ الحجر.

(ئایـا کێ نائومێـد دەبێت لە ڕەحمەتو بەخشـشـەکانی خوای پـەروەردگاری، مەگەر کەسانێك، کە گومڕاو سەرگەردانن.)

له‌گه‌ڵ مندا بانگکردنی خوای گه‌وره بۆ ئه‌و که‌سانه‌ ببینن، كه‌ گوناهبارن و هه‌ڵه‌یان زۆره‌، خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمویت:

﴿ قُلْ يَٰعِبَادِىَ ٱلَّذِينَ أَسْرَفُوا۟ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا۟ مِن رَّحْمَةِ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ ﴾ الزمر.

(ئه‌ی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) پێیان بڵێ: خوا ده‌فه‌رمویت ئه‌ی به‌نده‌کانم ...ئه‌وانه‌ی، که‌ خۆتان گوناهبارکردووه‌و هه‌ڵه‌تان زۆره‌، نائومێد مه‌بن له‌ ڕه‌حمه‌تی خوا، چونکه‌ ئه‌گه‌ر به‌ڕاستی ئێوه‌ ته‌وبه‌ی ڕاست و دروست بکه‌ن، خوا له‌ هه‌موو گوناح و هه‌ڵه‌کانتان خۆشده‌بێت، چونکه‌ بێگومان ئه‌و خوایه‌ زۆر لێخۆشبوو و لێبورده‌یه‌و زۆر به‌ سۆزو میهره‌بانه‌).

ته‌رکیز له‌سه‌ر ئه‌م وشانه‌ بکه‌ن، (لَا تَقْنَطُوا۟)... (وَلَا تَحْزَنُوا۟)... (وَلَا تَا۟يْـَٔسُوا۟)... هه‌موویان فه‌رمانی ڕاسته‌وخۆن له‌ خوای گه‌وره‌وه‌ بۆ به‌نده‌کانی تا دیدیان بۆ ژیان ڕاستبکه‌نه‌وه‌، بۆئه‌وه‌ی دیدێکی پۆزه‌تیڤانه‌ بێت.

له‌ کاتێکدا ده‌بینین، که‌سانی بێباوه‌ڕ نائومێدن له‌ ڕه‌حمه‌تی خوای گه‌وره‌، خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمویت:

﴿ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَلِقَآئِهِۦٓ أُو۟لَٰٓئِكَ يَئِسُوا۟ مِن رَّحْمَتِى وَأُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٣﴾ ﴾ العنكبوت.

ئه‌وانه‌ی، که‌ بڕوایان نییه‌ به‌ ئایه‌تو فه‌رمانه‌کانی خواو به‌دیدار ئاماده‌بوونی به‌رده‌م باره‌گاکه‌ی، ئا ئه‌وانه‌، خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمویت: له‌ میهره‌بانی من نائومێدن و ئه‌وانه‌ سزای زۆر به‌ئێش بۆیان ئاماده‌یه‌.)

هه‌ر بۆیه‌ کاریگه‌ریی ئایین له‌سه‌ر دروستیی ده‌روون و جه‌سته‌ی مرۆڤی موسڵمان ده‌بینین، هه‌روه‌ها چه‌نده‌ بڕوای موسوڵمان به‌ خوای گه‌وره‌ی زیاتر بێت، ئه‌وا خاوه‌ن ته‌ندروستیی و به‌رگریی باشترو به‌هێزتر ده‌بێت.

وێنه‌یه‌کی جوان
شه‌و خۆر داده‌پۆشێت

نهێنییه‌کانی ئیعجازی قورئان:

با له ڕێی چه‌ند وێنه‌یه‌که‌وه، له‌وه وردببینه‌وه، که چۆن شه‌و، یان تاریکیی له هه‌موو لایه‌که‌وه خۆر داده‌پۆشێت، ئه‌مه‌یه، که قورئانی پیرۆز باسیکردووه‌و سوێندی پێخواردووه ﴿وَٱلَّيۡلِ إِذَا يَغۡشَىٰهَا ۝٤﴾ الشمس.

خۆر ئه‌ستێره‌یه‌که وه‌ك هه‌ر یه‌ك له ئه‌ستێره‌کانی دیکه، که له گه‌ردووندا بڵاوبوونه‌ته‌وه، کارگه‌یه‌کی ناوکییه، وزه‌ی گه‌رما ده‌نێرێت، زانایان ده‌ڵێن: ئه‌و وزه‌یه‌ی خۆر له چرکه‌یه‌کدا ده‌ینێرێت ئه‌گه‌ر بۆمان گونجا سوودی ته‌واوی لێببینین، ئه‌وا وزه‌ی کاره‌با بۆ ماوه‌ی حه‌وت ملیۆن ساڵی داهاتوو به ئه‌مریکا ده‌دات!

ئه‌م خۆره نیشـانه‌و به‌ڵگه‌یه‌که له نیشـانه‌و به‌ڵگه‌کانی خوای گـه‌وره، که له قورئانی پیرۆزدا باسیکردووه‌و به سیراج ناویبردووه، له ڕاستیشدا کاره‌که‌ی له کاری (سیراج)، چرا

دەچێت، کە هەڵدەستێت بە کارلێککردنی ناوکیی یەکگرتوو، بەواتایەکی تر هایدرۆجین دەسوتێنێت لە ڕێگای یەکگرتنەوە بۆ ئەوەی پێکهاتەیەکی قورستر بەرهەمبهێنێت، کە هلیۆمە، لە بلیۆنان ساڵەوە بەم شێوەیەو بێ وەستان و بێ کەموکوڕیی کاردەکات.

ئەمەیە، کە لە سەر گۆی زەوی بەچاو دەیبینین، بەڵام زانایان کاتێك چونە دەرەوەی

چینە تەنکەکەی ڕۆژ، خۆریان بە شێوەیەکی جیاواز بینی، ئەمە ئەو وێنەیەیە، کە بە هۆی مانگە دەستکردەکانی ناساوە گیراوە، با لەوە وردببینەوە، کە چۆن تاریکیی وردە وردە دەستیکردووە بە دەرکەوتن و لە هەموو لایەکەوە دەوری خۆری داوە.

لەگەڵ مندا تێبینی ئەوە بکەن، کە ڕۆژ تەنها چینێکی زۆر تەنکە (بەرگێکی شین کە دەوری گۆی زەوی گرتووە)، ئێستا با کەمێك لە زەوی دووربکەوینەوە، لە ئاسمانی دەرەوەدا دوور لە خۆر بسوڕێینەوە، چی دەبینین؟ با لە وێنەی خۆر ڕابمێنین لە دوورەوە وەك ئەوەی ڕوانگە (مرصد)ەکانی ناسا تۆماریان کردووە:

خۆر لێره‌دا هه‌ر ئه‌و خۆره‌یه که له وێنه‌ی یه‌که‌م و وێنه‌ی دووهه‌مدایه، به‌ڵام لێره‌دا لــه دووره‌وه ده‌یبینیـــن، تاریکیی دایپۆشـــیوه له هه‌موو لایه‌که‌وه، ئـــه‌م وێنه‌یه مرۆڤ له کۆندا نه‌یتوانیوه وێنای بکات و باس له‌وه بکات، که شه‌و، یان تاریکیی ده‌وری خۆری داوه، به‌ڵام قورئانی پیرۆز پێش ١٤٠٠ ســاڵ، ئه‌م وێنه جوانه‌ی بۆ وه‌صفکردووین، خوای گه‌وره ده‌فه‌رموێت:

﴿وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا ۝١ وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا ۝٢ وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّاهَا ۝٣ وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا ۝٤﴾ الشمس.

له‌گه‌ڵ مندا له‌م ئایه‌ته ڕابمێنن، (وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا). شه‌و، که تاریکییه خۆر داده‌پۆشێت، ئایـــا تێبینـــی وردیـــی و وه‌کیه‌کیـــی ئـــه‌م وه‌صفـــه قورئانییه‌و ئـــه‌وه‌ی ئه‌مـــڕۆ له ڕێی ته‌له‌سکۆبه‌ئاسمانییه‌کانه‌وه ده‌یبینین، ده‌که‌ن؟!

سه‌رچاوه‌ی وێنه‌کان: NASA

چەند وێنەیەکی جوان گەواهیی لەسەر وردیی وشەکانی قورئان دەدەن

چۆن دەکرێت، ئەوە بەخەیاڵماندابێت، کە ڕۆژە خۆر دەدرەوشێنێتەوە؟ لە ڕێی زنجیرەیەك وێنەوە ئەوە دەبینین، کە چۆن خۆر دەدرەوشـێتەوەو ڕۆشندەبێتەوە بۆمان، ئەویش بەهۆی چینی ڕۆژەوە(طبقه النهار)، کە بەشێکە لە بەرگە هەوا.....

لـە ڕۆژگاری هاتنەخوارەوەی قورئانی پیرۆزدا، هیـچ کەس زانیاریی لەبارەی چینە تەنکەکەی ڕۆژەوە نەبوو، کە دەوری زەوی داوەو بەهۆیەوە شینایی ئاسمان و خۆر بەبەرزیی دەبینین، ڕووناکیی ڕۆژ دەبینین، (ئەو چینە بەشێکە لە بەرگە هـەوای زەوی). کاتێك خۆر هەڵدێت، چینی ڕۆژە، کە خۆرمان بۆ ڕووندەکاتەوەو دەیدرەوشـێنێتەوە، ئەم خۆرەیە، کە لە دەرەوەی زەوی بەشێوەیەك دەردەکەوێت، کە تاریکیی لە هەموو لایەکەوە دایپۆشیوە:

بـەڵام ئەگـەر لەسـەر ڕووی مانگ وەسـتاین، چی دەبینیـن؟ خۆر وەك

ئەستێرەیەکی بچووك دەبینین، هەتا ئەگەر کاتەکەش نیوەڕۆ بێت! کاتێك خۆر هەڵدێت، وەك ئەستێرەیەکی بچووك دەیبینن، ئەمەش لەبەرئەوەی مانگ بەرگە هەوای نییە، بەواتایەکی تر چینی ڕۆژی نییە، کە دەوری گرتبێت. بۆیە خۆر لەسەر ڕووی مانگ، یان هیچ یەك لە هەسارەکانی دیکە نادرەوشێتەوە.

بـــەڵام کاتێــك لــە زەوی نزیکدەبینـــەوە، بەرگەهەوایەکی تەنك دەبینیـــن، کە لەگەڵ هەڵهاتنی خۆردا دەردەکەوێت:

ئەم بەرگە، خۆر دەردەخات و ڕوونی دەکاتەوە، لەگەڵ هەمووبەرزبوونەوەو هەڵهاتنێکی خۆردا؛

لێرەوە خۆر دەســت بە ڕوونبوونەوە دەکات، هۆکەشی گەردەکانی بەرگە هەواکەیە، کە تیشکی خۆر دەداتەوەو ئێمەش خۆر بەم جوانییەی ئێستای دەبینین:

لە کۆتاییدا، لەگەڵ مندا لە خۆر ڕابمێنن، کە چۆن درەوشاوەتەوە بە ڕوونیی، ئەمەش هەمووی بەهۆی چینە زۆر تەنك و ناســکەکەی ڕۆژەوەیە.پاکوبێگەردیی بۆ ئەو خوایەی

سوێندی بەم دیاردە جوان و دڵڕفێنە خواردووەو دەفەرمووێت:

﴿وَٱلشَّمۡسِ وَضُحَىٰهَا ۝١ وَٱلۡقَمَرِ إِذَا تَلَىٰهَا ۝٢ وَٱلنَّهَارِ إِذَا جَلَّىٰهَا ۝٣ وَٱلَّيۡلِ إِذَا يَغۡشَىٰهَا ۝٤﴾ الشمس.

{ســوێند بە خۆرو تیشــکی خۆر (کە لە سەرەتای ڕۆژدا ســەرهەڵدەدات) * سوێند بە مانگ، کاتێك بە شــوێنیدا دێت*ســوێند بە ڕۆژ کاتێك، کە خۆر دەردەخات * ســوێند بە شەو کە خۆر دادەپۆشێت}.

پاکی و بێگەردیی بۆ ئەو خوایەی، کە وەصفی ئەم دیاردەیەی بۆ کردووین، دە ســەدە پێش ئەوەی ئامێری زانایان وێنەی بگرێت.

دڵڕفێنترین وێنە و ئایەتەکان، کە گەواهیی لەسەر ڕاستیی پەیامی ئیسلام دەدەن

سەرچاوەی وێنەکان: NASA

قورئان وێنەی شەوو ڕۆژ دەگرێت

لــە ڕێگەی زنجیرەیەك وێنەوی گــۆی زەوییەوە، كە مانگەدەســتكردەكان گرتوویانە، بــە تایبەت بۆ ناوچەی بەناویەكداچوونی شــەوو ڕۆژ، گەورەیی و جوانیی ئەم دیاردەیەو وردیی سەرسوڕهێنەرانەی قورئانمان لە وێناكردنیاندا بۆ دەردەكەوێت.

بۆ چەند سەدەیەكی دوورودرێژ خەڵك لەو باوەڕەدابوون، كە زەوی ڕوووبەكی تەختە، هیچ زانیارییەكیان لەســەر شــێوە گۆیی زەوی نەبوو، بەڵام قورئانــی پیرۆز لە ئایەتێكدا ئاماژەی بۆ ئەم ڕاســتییە گەردوونییە كردووە، ئەمەش لە ڕێی وێناكردنی دیاردەی شــەوو ڕۆژەوە، كە لەوێدا وشەی (یكور)، واتە (دەسوڕێتەوە لەگشت لایەكەوە)ی بەكارهێناوە.

پشتبەست بەم وێنانەی خوارەوە، چەند ڕاستییەك دەردەكەوێت، سەرنجڕاكێش ئەوەیە، كە قورئان هەموو ئەم ڕاستییانەی بۆ وێناكردوین، وەك ئەوەی لەبەرچاوماندا بن.

شەو لە ئاسماندا مەلەدەكات

شــەوو ڕۆژ بــە هەمان خێرایــی دەجوڵێنەوە لە ئەنجامی ســوڕانەوەی زەوی بەدەوری خۆیدا، بە دەوری زەویدا مەلەدەكەن. خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿ وَهُوَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ كُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٣٣﴾ ﴾ الأنبياء.

((هه‌ر ئه‌و زاته‌یه‌، كه‌ شه‌وو ڕۆژو خۆرو مانگی به‌دیهێناوه‌، هه‌ریه‌كه‌یان له‌ خولگه‌یه‌كدا ده‌سوڕێنه‌وه‌، یان مه‌له‌ده‌كه‌ن))، له‌م گوزارشته‌ ڕابمێنن (كُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ) (هه‌ریه‌كه‌یان له‌ خولگه‌یه‌كدا ده‌سـوڕێنه‌وه‌، یان مه‌له‌ده‌كه‌ن). چۆن خۆر خولگه‌یه‌كی تایبه‌تی هه‌یه‌و تێیدا ده‌سـوڕێته‌وه‌، هه‌روه‌ها مانگیش، شـه‌وو ڕۆژیش جوڵه‌یه‌كی به‌رده‌وام و ڕێكخراویان هه‌یه‌، ئه‌م جوڵه‌یه‌ به‌ڵگه‌یه‌ له‌سه‌ر شێوه‌ گۆیی زه‌وی.

هه‌روه‌هـا مانـگ به‌ده‌وره‌ی زه‌ویدا ده‌سـوڕێته‌وه‌ له‌ خولگه‌یه‌كـی دیاریكراودا، زه‌ویش بـه‌ ده‌وری خـۆردا له‌ خولگه‌یه‌كی دیاریكراودا ده‌سـوڕێته‌وه‌، شـه‌ویش به‌ ده‌وری زه‌ویدا ده‌سوڕێته‌وه‌و له‌هه‌موو لایه‌كه‌وه‌ ده‌وری ڕۆژ ده‌گرێت، به‌م شێوه‌یه‌ خێرایی جوڵه‌ی شه‌و و ڕۆژ هه‌مان خێرایی جوڵه‌ی زه‌وییه‌ به‌ ده‌وری خۆیدا.

شه‌ووڕۆژ به‌ناویه‌كدا ده‌چن (تێهه‌ڵكێش ده‌بن):

شـه‌وو ڕۆژ به‌ درێژایی بازنه‌یه‌ك، كـه‌ ده‌وری زه‌وی داوه‌، به‌ناویه‌كداچوون، ئه‌مه‌ ئه‌و ناوچه‌یه‌یـه‌، كـه‌ له‌ ڕوویه‌كیدا ڕۆژئاوابـوون ڕووده‌داتو له‌ ڕووه‌كـه‌ی تریدا ڕۆژ هه‌ڵاتن ڕووده‌دات، خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموویێت:

﴿ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِىٓ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٩﴾ ﴾ لقمان.

((ئایا سه‌رنجت نه‌داوه‌، كه‌ به‌ڕاستی خوا شه‌و تێهه‌ڵكێشی ڕۆژ ده‌كات و ڕۆژیش تێهه‌ڵكێشی شـه‌و ده‌كات، خۆرو مانگی بۆملكه‌چ و ته‌رخانكردوون، هه‌ریه‌كه‌یان تا كاتێكی دیاریكراو له‌ سوڕانه‌وه‌یاندا به‌رده‌وام ده‌بن، به‌ ڕاستی خوا به‌كارو كرده‌وه‌كانتان زۆر ئاگاداره‌)).

لەم وێنەیە ڕابمێنین، شەوو ڕۆژ لە سەر ڕووی زەوی دەنوێنێت، تێبینی بکەن، کە هێڵی جیاکەرەوە لە نێوان شەوو ڕۆژدا ئەو بازنەیەیە، کە گۆی زەوی داپۆشیوەو دەوریداوە. ئەم بازنەیە بەهۆی سـوڕانەوەی زەوییەوە دەجوڵێـت، بەجۆرێك ڕۆژ لە خاڵێکەوە بۆ خاڵێکی تـر دەگوێزرێتەوە، هەتا زەوی لە ماوەی ٢٤ کاتژمێردا دەخولێتەوە، ئەم کردەیەش هەموو ڕۆژێك دووبارە دەبێتەوە.

شەو بەشێوەیەکی بازنەیی دەوری ڕۆژدەدات:

ناوچەی بەیەکداچوون نەڕێکەو نە تێکشکاوە، بەڵکو لە شێوەی بازنەیەکدایە، کە دەوری گۆی زەوی داوە، قورئانی پیرۆز گوزارشتی لەم دیاردەیە کردووە، خوای گەورە دەفەرموێت:
﴿ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ ۖ يُكَوِّرُ ٱلَّيْلَ عَلَى ٱلنَّهَارِ وَيُكَوِّرُ ٱلنَّهَارَ عَلَى ٱلَّيْلِ ۖ وَسَخَّرَ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ ۖ كُلٌّ يَجْرِى لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ أَلَا هُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْغَفَّٰرُ ﴿٥﴾ ﴾ الزمر.

((بەشێوەی کەوانەیی (بازنەیی) شەو بەسەر ڕۆژدا دەهێنێت، بە هەمان شێوەی کەوانەیی ڕۆژیش بەسـەر شەودا دەهێنێت، ڕۆژو مانگیشـی ڕامکردووەو ڕایهێناونو هەریەکەیان لە چەرخ و خولدان تا کاتێکی دیاریکراو، ئاگاداربن ئەو خوایە زۆر بەدەسـەڵاتە....)) وشـەی (يُكَوِّرُ)واتـا شـەو دەچێتە نـاو ڕۆژەوە بە شـێوەیەکی بازنەیی، کە لە گـۆ دەچێت، ئەم ئایەتەش بەڵگەیە لەسەر شێوە گۆیی زەوی.

شـەو بە ئاڕاسـتەی ڕۆژئـاوا (چەپ) دەڕوات و لـە هەموو لایەکەوە بـە درێژایی ئەم

بازنەیـــە دەوری ڕۆژ دەدات، وادەردەکەوێت، کە پێشـــبڕکێی لەگـــەڵ دەکاتو دوایدەکەوێت، بەڵام لە لاکەی دیکەی وێنەکەوە پێچەوانەی ئەمە ڕوودەدات، بەجۆرێك کە ڕۆژ دەجوڵێت و هەوڵدەدات دوای شـــەو بکەوێت، بەدەوریـــدا دەخولێتەوە بە درێژایی هێڵی جیاکەرەوەی نێوان شەووڕۆژ، ئەم کردەیە بەردەوام دەبێت.

ناوچەی جیاکەرەوەی نێوان شەوو ڕۆژ:

ئەو ناوچەیەیەی دەکەوێتە ناوەڕاســـتی شـــەوو ڕۆژەوە لە وێنەکەدا وا دەردەکەوێت، کـــە هێڵێکی بەرزە ڕووناکیی و تاریکیی لە یەکجیادەکاتـــەوە وەك دەیبینین، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَكُلُواْ وَٱشْرَبُواْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ ٱلْخَيْطُ ٱلْأَبْيَضُ مِنَ ٱلْخَيْطِ ٱلْأَسْوَدِ مِنَ ٱلْفَجْرِ﴾ البقرة: ١٨٧

((بخۆن و بخۆرنەوە هەتا بەرەبەیان و سپێدەتان بۆ دەردەکەوێت، کە لە ڕۆژهەڵاتەوە دیاریدەدات و تاریکیی شەو لادەبات)).

ئەم ئایەتە باس لە بوونی ناوچەیەکی جیاکەرەوە لە نێوان شەوو ڕۆژدا دەکات، کە کاتی بەرەبەیان (فەجر) لە نێوانیاندایە، لەم وێنە جوانەی شەووڕۆژ ڕابمێنن:

ئەو ڕووەی کە لەبەرچاوماندایە هێڵێکی جیاکەرەوەی نێوان شەوو ڕۆژی تێدا دەبینین،

ئه‌م هێڵه ده‌وری گۆی زه‌وی داوه، به‌هه‌ردوو جه‌مسه‌ره‌که‌دا تێپه‌ڕده‌بێت، له‌م ناوچه‌یه‌دا که شه‌وو ڕۆژ به‌ناویه‌کداچوون سنورێکی به‌رز هه‌یه ڕووناکیی و تاریکیی له یه‌کجیاده‌کاته‌وه.

جیاوازیی زۆری نێوان شه‌وو ڕۆژ:

زانایان له‌سه‌ر ئه‌وه کۆکن، که جیاوازیی زۆر هه‌یه له نێوان ناوچه‌ی شه‌وو ناوچه‌ی ڕۆژ له سه‌ر ڕووی زه‌وی، جیاوازیی له پله‌ی گه‌رما، له چه‌ندیه‌تی ئه‌و تیشکه گه‌ردوونییه‌ی که‌وتووه‌ته سه‌ر هه‌ر یه‌کێکیان، جیاوازیی له کارتێکردنی مانگ.

(هه‌ڵکشان و داکشان)، جیاوازی له شێوازی ژیانی زینده‌وه‌ره‌کان و ڕووه‌که‌کان له هه‌ریه‌کێکیاندا، چه‌ندین جیاوازیی دیکه که له ژماردن نایه‌ن، ئه‌گه‌ر ئه‌م جیاوازییانه نه‌بوونایه، ژیان له‌سه‌ر زه‌وی به‌رده‌وام نه‌ده‌بوو، ڕووه‌که‌کان گه‌شه‌ناکه‌ن ئه‌گه‌ر به‌دوایه‌کدا هاتنی شه‌وو ڕۆژ نه‌بێت، هه‌ر به‌و شێوه‌یه‌ش ئه‌گه‌ر جیاوازیی شه‌وو ڕۆژ نه‌بووایه، ژیان له‌سه‌ر زه‌وی نه‌ده‌ما.

قورئانی پیرۆز باسی له‌م دیارده گرنگه کردووه، که جیاوازیی زۆری نێوان ناوچه‌ی شه‌وو ناوچه‌ی ڕۆژه له‌سه‌ر ڕووی زه‌وی، خوای گه‌وره ده‌فه‌رموێت :

﴿ إِنَّ فِي خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ لَءَايَٰتٍ لِّأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿١٩٠﴾ ﴾ آل عمران.

((له خه‌لقكردنی ئاسمانه‌كان و زه‌ویداو له جیاوازیی شه‌وو ڕۆژدا به‌ڵگه‌و نیشانه‌ی زۆر بۆ كه‌سانی ژیرو هۆشمه‌ند هه‌ن)).

له‌به‌رئه‌وه، ئه‌م جیاوازییه نیعمه‌تێکه له نیعمه‌ته‌کانی خوای گه‌وره، له‌به‌رئه‌وه‌ی له چێوه‌ی به‌رده‌وامیی ژیاندایه.

ئه‌گه‌ر بوونی شه‌وو ڕۆژ نه‌بوایه له‌سه‌ر زه‌وی، ڕووه‌ك نه‌یده‌توانی گه‌شه‌بکات، له بنچینه‌دا ژیان هه‌ر نه‌ده‌بوو!

شەو ڕۆژ دادەپۆشێت:

ئەو کەسەی لە دەرەوە سەیری زەوی دەکات تاریکییەك دەبینێت، کە لەسەر ڕووەکەی ڕۆژی داپۆشیوە، بەڵکو زەوی بە تەواویی بە تاریکیی دەوردراوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يُغْشِي ٱلَّيْلَ ٱلنَّهَارَ يَطْلُبُهُۥ حَثِيثًا﴾ الأعراف. ئەگەر ئێمە خێرایی زەویمان زیادکرد بە فلیمێکی ڤیدۆیی وێنەمان گرت دەبینین وەك ئەوە وایە، کە شەو دوای ڕۆژ کەوتووەو دەیەوێت بیگرێت، بەڵام بێئەوەی پێشی بکەوێتەوە!

ئەو کەسەی لە هەسارەی زەوی دەچێتە دەرەوە بە ئاڕاستەی ئاسمانی دەرەوە، یەکەم شت کە تێبینی دەکات، تاریکییەکی چڕە، کە هەموو شتێکی داپۆشیوە.

ڕۆژ چینێکی زۆر تەنکە:

چینی ڕۆژ زۆر تەنك و ناسکە لە چینی پێست دەچێت، کە لەشی مرۆڤی داپۆشیوە،

خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿ وَءَايَةٌ لَّهُمُ ٱلَّيۡلُ نَسۡلَخُ مِنۡهُ ٱلنَّهَارَ فَإِذَا هُم مُّظۡلِمُونَ ﴿٣٧﴾ ﴾ يس.

((هەروەها بەڵگەونیشانەیەکی ئاشکرای تر بۆیان شەوە، کە پۆشاکی ڕووناکی ڕۆژی لەبەردادەماڵین، بەو هۆیەوە دنیایان لێ تاریك دەبێت)).

لەم وێنەیە ڕابمێنن، کە ئەستوریی چینی ڕۆژ دەردەخات، ئەو چینەیە، کە لا ڕووناکەکەی گۆی زەوی داپۆشیوەو بەرزییەکەی لە ١٠٠ کیلۆمەتر تێپەڕناکات، لە کاتێکدا ناوچەی زەوی ١٢٥٠٠ کیلۆمەترە، واتە چینی ڕۆژ کەمتر لە سەدا یەکی ناوچەی زەوییە.

لەم چینە زۆر تەنك و ناسکە ڕابمێنن، کێ لە سەردەمی دابەزینی قورئاندا ئەوەی دەزانی، کە ڕۆژ بە داماڵین لەزەوی دادەماڵرێت، ئەمەش بەهۆی سوڕانەوەی زەوییەوە؟!

شەوو ڕۆژ خزمەتگوزاریی بێبەرامبەر پێشکەشدەکەن:

زانایان باس لە سوودە زۆرەکانی بەدوایەکدا هاتنی شەوو ڕۆژ دەکەن، لە ڕووی چەسپاویی پلەی گەرمای سەرزەوی، کە بە شێوەیەکە بۆ ژیان گونجاوە، ڕوودانی شەوو ڕۆژ بۆ گەشەی ڕووەك پێویستە..... کەواتە شەوو ڕۆژ خزمەتگوزاریی بێبەرامبەرمان پێشکەشدەکەن، کە لە ژماردن نایەن. بۆیە خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلشَّمۡسَ وَٱلۡقَمَرَ دَآئِبَيۡنِۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ ﴿٣٣﴾ ﴾ إبراهيم. ((خۆرو مانگی بۆ ڕامهێناون لە چەرخ و خولدان، شەوو ڕۆژیشی بۆ خزمەتگوزاریی ئێوە ڕامهێنا)) وشەی (وَسَخَّرَ)واتای کارێکی پێسپاردووە بێ بەرامبەر، ئەمەشە، کە خۆر ئەنجامی دەدات و کارێکی بێبەرامبەرمان پێشکەشدەکات.

کە لە بەشەکانی دیکەی گەردوون ورددەبینەوە، وەك مانگ، تێبینی دەکەین لەسەر ڕووی مانگ بەدوایەکدا هاتنی شەوو ڕۆژ نییە، لایەکی تاریکی زۆر سارد دەبینین، لاکەی

دیکەش ڕووناك و پلەی گەرمیی زۆر بەرزە.

سوڕانەوەی زەوی بە دەوری خۆیداو بە دەوری خۆردا بە شێوەیەکی ڕێکخراو ڕوودەدات. بچوکترین کەلێن و ناتەواویی نییە، کە ببێتە هۆی تێکچوونی کات، یان بەدوایەکدا هاتنی شەوو ڕۆژ، قورئانی پیرۆزیش ئاماژەی بۆ ئەمەکردووە، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَلَا ٱلَّيۡلُ سَابِقُ ٱلنَّهَارِۚ وَكُلّٞ فِي فَلَكٖ يَسۡبَحُونَ ۝٤٠﴾ یس.

((نە شەویش پێش ڕۆژ دەکەوێت، هەر یەکەیان لە خولگەی تایبەتی خۆیاندا مەلەدەکەن بە ئاسانی دەسوڕێنەوە)).

لە کۆتاییدا دەکرێت بڵێین: هەموو ئەو ئایەتانەی وەسفی شەوو ڕۆژ دەکەن، لەگەڵ دەستکەوتە زانستییەکانی ئەمڕۆدا یەکدەگرنەوە، هیچ دژایەتییەك لە نێوان ئەوەی قورئان باسی کردووەو ڕاستییە زانستییەکاندا نییە، ئەمەش بەڵگەی ڕاستیی پەرتوکی خوداو ئیعجازەکانیەتی، بە تایبەت ئەم ڕاستییانە، تەنها پێش چەند ساڵێك دەرکەوتوون، پاش داهێنانی مانگە دەستکردەکان.

سەرچاوە : کۆمەڵێك لێکۆڵینەوە لە پێگەی (NASA) ەوە

ناوه‌رۆك

الحمد لله رب العالمين

﴿ سَنُرِيهِمْ ءَايَٰتِنَا فِى ٱلْءَافَاقِ وَفِىٓ أَنفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ ٱلْحَقُّ ﴾ فصلت: ٥٣

له ئاینده‌دا به‌لگه‌و نیشانه‌ی سه‌رسورهێننه‌ریان نیشان ده‌ده‌ین، له ئاسۆكانی بوونه‌وه‌رداو له خودی خۆشیاندا، (بێگومان ئاشكرایه كه له‌سه‌رده‌می زانستیدا چه‌نده نهێنیه‌كانی بوونه‌وه‌ر ئاشكرا بووه.. زاناكان به گشتیو زانایانی ئه‌ستێره‌ناسی سه‌رگه‌ردانن له ورده‌كاریو دامه‌زراویو گه‌وره‌ییو فراوانی ئه‌م گه‌ردوونه، هه‌روه‌ها له ئالۆزی جه‌سته‌ییو عه‌قڵییو ده‌روونی ئاده‌میزاد)، ئه‌مه‌ش بۆئه‌وه‌ی چاك بۆیان ڕوون بێته‌وه‌و دڵنیابن كه خودای گه‌وره حه‌قو ڕاستو ڕه‌وایه...

ISBN 995332075-6
9 789953 320755